

ก้าวไปกับบุญ

ฉบับพิเศษเดือนมีนาคม ๒๕๖๒

พระคาถาพื้น

ในมหาเวสสันดรชาดก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

หลักสูตรที่เปิดสอน

ระดับ ป.ตรี, โท, เอก (ภาคปกติ/สมทบ)

ติดต่อสอบถาม 043-283546, 089-7111673, www.kk.mcu.ac.th

ระดับประกาศนียบัตร

- » หลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปบ.ศ.)
- » หลักสูตรประกาศนียบัตรวิปัสสนากวณา (วป.น.)

ระดับปริญญาตรี

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต

- » สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (รับเฉพาะพระภิกษุสามเณร)
- » สาขาวิชาปรัชญา (รับเฉพาะพระภิกษุสามเณร)
- » สาขาวิชาภาษาอังกฤษ (รับเฉพาะพระภิกษุสามเณร)

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต

- » สาขาวิชาสังคมศึกษา (พระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป)
- » สาขาวิชาการสอนภาษาไทย (พระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป)

หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต

- » สาขาวิชารัฐศาสตร์ (พระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป)

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

- » (พระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป)

หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต

- » (พระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป)

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.)

- » สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
- » สาขาวิชาปรัชญา

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.)

- » สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
- » สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.)

- » สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
- » สาขาวิชาปรัชญา

หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ค.ด.)

- » สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

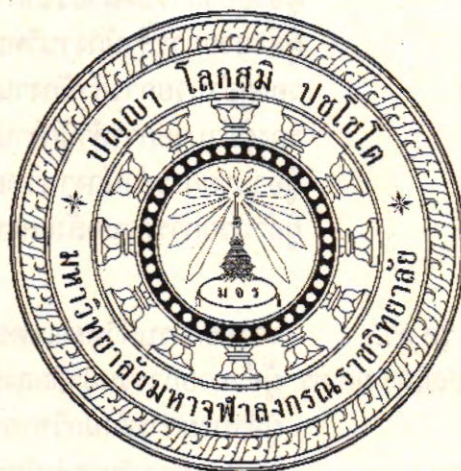
WWW.KK.MCU.AC.TH

043-283546, 089-7111673

ก้าวไปกับบุญ

พระคาถาพันในมหาเวสสันดรชาดก

จัดพิมพ์เพื่อประกาศทานปรมัตถบารมีพระมหาเวสสันดร
เนื่องในงานบุญกุ่มข้าวใหญ่และฟังเทศน์มหาชาติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น
ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๒

ที่ปรึกษาฝ่ายบรรพชิต

พระเทพเมธี

พระเทพปริยัติโมลี

พระราชปริยัติโสภณ

พระราชประสิทธิคุณ

พระครูปริยัติธรรมวงศ์, ผศ.ดร.

เจ้าคณะภาค ๙

รองเจ้าคณะภาค ๙

เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองแวง พระอารามหลวง

ที่ปรึกษาฝ่ายคฤหัสถ์

ผศ.ดร.วิทยา ทองดี

ดร.นิเทศ สนั่นนารี

นายจีระ ศรีเสนา

นายศักดิ์นันท์ ศรีหาบงค์

ดร.เรียงดาว ทะชาลี

นางอมรรัตน์ เตชะนอก

นางจิตรลดา แก้วมงคล

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น

รองผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น

รองผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น

ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

ผู้อำนวยการส่วนคลังและทรัพย์สิน

คณะทำงาน

พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ผศ.ดร.

พระมหาโยธิน โยธิโก

พระครูสุนทรกิตติธรรมคุณ

นางรพีพร มณีวรรณ

พระไชยา ตฤขวีโร

ผศ.ดร.พลเผ่า เพ็งวิภาศ

นางอมรินทร์ แก้วทาสี

นายธนรัฐ อดทน

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

ผอ.ส่วนงานบริหารสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น

ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิชาการ

ผศ.ชอบ ดีสวนโคก

นายสุนทร เสนาสุข

นางฤดี แสงเดือนฉาย

นางศุภนิษฐา งามสง่า

เจ้าหน้าที่และบุคลากรในสังกัดสำนักวิชาการและสถานีวิจัยพระพุทธศาสนา

ประธานหลักสูตร/ผู้อำนวยการหลักสูตรทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก

คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตวิทยาเขตขอนแก่น ทุกรูป/คน

บรรณาธิการ พระโสภณพัฒนบัณฑิต

พิสูจน์อักษร/รูปเล่ม พระมหาโยธิน โยธิโก

แบบปก วชิรพงษ์ ผาบัจันดา

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๘ มีนาคม ๒๕๖๒

จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์คลังน่านานาวิทยา ๒๓๒/๑๙๙ หมู่ ๖ ซอยศรีจันทร์ ๓๙

ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๔๓ ๔๖๖ ๔๔๔, ๐๔๓ ๔๖๖ ๘๖๐-๖๑, ๐๘๑ ๗๑๗๔๒๐๗

คำนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ร่วมกับชมรมรวมพลคนพุทธจังหวัดขอนแก่น จัดงานบุญกุ่มข้าวใหญ่และฟังเทศน์มหาชาติ นานาชาติ ปีที่ ๘ มีกำหนดการจัดงานขึ้นในวันที่ ๙ - ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เพื่อให้สอดคล้องตามพันธกิจมหาวิทยาลัย และมีวัตถุประสงค์เพื่อระดมทุนสร้างเสาศากาศและปรับปรุงสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา FM.101.75 MHz. เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีของชาวพุทธ และเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง เป็นการสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีให้มีความมั่นคงและแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ในปีพุทธศักราช ๒๕๖๒ วิทยาเขตขอนแก่น ได้มีกิจกรรมพิเศษคือการสาธยายพระคาถาพันในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๘ นับว่ามีอานิสงส์สูงสุดหาประมาณมิได้ ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ มีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการร่วมสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มีอายุยืนยาว ด้วยสติปัญญารู้แจ้งในธรรมะสูงสุด บรรลุความเป็นอริยบุคคลขั้นต้น ปิดประตูบาปภูมิ ๔ และสามารถทำให้บรรลุความเป็นอริยบุคคลขั้นสูงได้เป็นลำดับ อีกทั้งยังช่วยทำให้ผู้ร่วมสาธยายมีสุขภาพดี มีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ และช่วยให้แคล้วคลาดจากพิบัติภัยต่างๆ การจัดพิธีสาธยายพระคาถาพันในครั้งนี้ จึงมีเหตุผลสำคัญ

๑. เพื่อยกย่องเชิดชูพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์สูงสุดที่รวบรวมหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

๒. เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าร่วมสาธยายพระคาถาพัน เป็นการทรงไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและเป็นการยกย่องการบำเพ็ญทานปรมัตถบารมีของพระพุทธเจ้าในกาลที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร

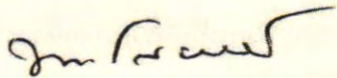
๓. เพื่อส่งเสริมให้ชมรมรวมพลคนพุทธได้ร่วมงานบุญประเพณี ได้มีโอกาสอ่านพระไตรปิฎกในรูปแบบของภาษาบาลีพร้อมคำแปล เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน และสามารถนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน

พร้อมกันนี้ ได้มีการจัดโครงการบุญกุ่มข้าวใหญ่และการฟังเทศน์นานาชาติในศกนี้ มีกิจกรรมที่สำคัญ คือ (๑) นิทรรศการพระเวสสันดรและคัมภีร์วัฒนธรรมนานาชาติ (๒) การแสดงศิลปวัฒนธรรมนานาชาติ (๓) การประกวดนางงามกุ่มข้าวใหญ่และการแสดงวัฒนธรรมอีสานจากตัวแทนของแต่ละคุ้ม (๔) กิจกรรมการประกวดการทอข้าวต้มโคล่น, ข้าวต้มหมก ปิบข้าวปุ้นบุญผะเหวด โดย ปราชญ์ชาวบ้านและนิสิตหลักสูตรต่าง ๆ การผลิตเครื่องบูชาคาถาพัน : ข้าวพันก้อน, ธูป, เทียนคาถาพัน, ฮ้านพระอุปคุต, ฮ้านนางข้าวพันก้อน, ฮ้างเผิ้ง, นก, ปลา ฯลฯ โดย ปราชญ์ชาวบ้านและนิสิตหลักสูตรต่าง ๆ (๕)

เทศน์มหาชาติปริทัศน์ ๑๓ กัณฑ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่หลักสูตรต่างๆ ได้ร่วมกับองค์กรนิสิต, สโมสรนิสิต, ชมรมต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย โดยมีชุมชนและหมู่บ้านต่างๆ ให้การสนับสนุนและในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้เป็นอย่างดีอีกด้วย จงเป็นการกุศลที่นำอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง

ในนามมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านทุกภาคส่วน ที่ได้มีส่วนร่วมและสนับสนุนการจัดงานครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์

ด้วยอำนาจและคุณแห่งพระศรีรัตนตรัย อันเกิดจากกุศลจิตและบุญกริยาวัตถุ ๑๐ ที่ได้ร่วมกันสั่งสมและร่วมกันบำเพ็ญให้เป็นไปในอดีตกาลนี้ ขอให้ทุกท่านประสบความสุขในชีวิตรุ่งเรืองอกงามในพระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอพระพุทธานุภาพจงสถิตสถาพรในจิตใจทุกท่านชั่วจิรัฐติกาล

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ. ดร)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

เจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง

สารบัญ

บทที่ ๑ บทนำ

ความเป็นมาของคำว่า “มหาชาติ” และเทศน์มหาชาติ

เครื่องกัณฑ์เทศน์

จำนวนคาถาและเพลงประกอบการเทศน์มหาชาติ

ตำนานเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์

กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร

กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์

กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์

กัณฑ์ที่ ๔ วณปเวสน์

กัณฑ์ที่ ๕ ชูชก

กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน

กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน

กัณฑ์ที่ ๘ กุมาร

กัณฑ์ที่ ๙ มัทรี

กัณฑ์ที่ ๑๐ สักกบรรพ

กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช

กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์

กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์

วิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณศิลป์

อานิสงส์ในการฟังเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์

คุณค่าต่าง ๆ ที่ได้จากการเทศน์มหาชาติ

บทที่ ๒ พระคาถापันในมหาเวสสันดรชาดก

ทศวรรกถา

เหมวนต์

ทานกถา

วนปเวสน์

ชูชกปพพ์

จุฬพนปพพ์

มหาวนปพพ์

ทารกปพพ์

๑

๑

๒

๓

๓

๔

๔

๕

๕

๖

๖

๗

๗

๘

๘

๙

๙

๑๐

๑๐

๑๑

๑๒

๑๓

๑๓

๑๔

๑๕

๒๕

๓๒

๓๗

๓๙

๔๕

มทที่ปพพิ	๕๒
สกกปพพิ	๕๘
มหาราชปพพิ	๖๐
ฉขตติยปพพิ	๖๕
นครปพพิ	๖๘
บทที่ ๓ แปลพระคาถาพันในเวสสันดรชาดก	๗๑
กัณฑ์ทศพร	๗๑
กัณฑ์หิมพานต์	๗๒
กัณฑ์ทานกัณฑ์	๗๗
กัณฑ์วนปเวสน์	๘๔
กัณฑ์ชูชก	๘๗
กัณฑ์จุฬพน	๙๑
กัณฑ์มหาพน	๙๓
กัณฑ์กุมาร	๙๗
กัณฑ์มัทรี	๑๐๒
กัณฑ์สักกบรรพ	๑๐๗
กัณฑ์มหาราช	๑๐๙
กัณฑ์ฉกษัตริย์	๑๑๓
กัณฑ์นครกัณฑ์	๑๑๖
บทที่ ๔ บทปกิณกะ	๑๑๙
เส้นทางเวสสันดร	๑๑๙
เส้นทางจากพระไตรปิฎก	๑๒๐
เส้นทางจากมัลลยสูตร	๑๒๐
ความเชื่อเรื่องฝนโบกขรพรรษ (ลาว-ไทยอีสาน)	๑๒๐
ความเชื่อเรื่องเมตไตรย์พยากรณ์ (ฉบับลาว)	๑๒๓
บุญมหาชาติ : การบำเพ็ญทานบารมีของกัมพูชา	๑๒๖
ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของชาวพุทธในเวียดนาม	๑๓๓
บุญคุณลานสู่งานบุญกุ่มข้าวใหญ่	๑๓๖
มูลเหตุความเป็นมาของบุญ	๑๓๖
ความหมายของบุญคุณลานหรือบุญคุณข้าว	๑๓๗
พิธีกรรมทำบุญ	๑๓๘
คำสวดวิญญาน	๑๓๙

บุญกุ่มข้าวใหญ่	๑๔๐
เหลื่อसान	๑๔๑
เหลื่อสอนผู้เฒ่าจัญไรไฟไหม้	๑๔๒
ตัวอย่างแบบกลอนก่าย	๑๔๔
การน้อมใจฟังเหลื่อกันนั้นแล คำอวยพร	๑๔๖
บุญผะเหวด	๑๔๗
หอพระอุปคุต	๑๔๗
คำเชื้อเชิญพระอุปคุต	๑๔๘
พิธีแห่ข้าวพันก้อน	๑๔๘
คำอาราธนาพระเวส	๑๔๘
การเลี้ยงตาแฮก	๑๕๐
ความขอยอมมือโทอีสาน	๑๕๑
คำขอเก็บดอกไม้บูชาเหือน	๑๕๑
คำขอเก็บดอกไม้บูชาในวัด	๑๕๑
คำบูชาผักตบบ้านเหือน	๑๕๑
คำบูชาหัวขันไดบ้าน	๑๕๑
คำขอเข้าวัดไปเห็ดบุญใส่บาตร	๑๕๑
คำขอเข้าวัดไปจำศีล	๑๕๒
คำขอก้าวขึ้นบันไดศาลาวัด	๑๕๒
คำขอนั่งลงพื้นศาลา	๑๕๒
คำขอลาออกจากบ้านเหือนไปจำศีล	๑๕๒
คำลาประตูดักลับบ้าน (หลังไปจำศีล) : ไข่ดอกไม้คู่หนึ่ง	๑๕๒
คำขอเบา (เหยี่ยว) ลงพื้นดินทุกครั้ง	๑๕๓
คำขอตัดใบตองมาหีบขันหมากเบ็ง	๑๕๓
คำอธิษฐานหีบขันหมากเบ็ง	๑๕๓
บรรณานุกรม	๑๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
เปิดรับสมัครทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าศึกษาต่อทั้งในระดับปริญญาตรี โท เอก

๑. ระดับประกาศนียบัตร (หลักสูตร ๑ ปี เทียบเท่า ม.๖)

- หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
- หลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.)
- หลักสูตรประกาศนียบัตรวิปัสสนาภาวนา (ป.วน.)

๒. ระดับปริญญาตรี

หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)

- สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
- สาขาวิชาปรัชญา
- สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.)

- สาขาวิชาสังคมศึกษา
- สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร (รป.บ.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

หลักสูตรนิติศาสตร์ (น.บ.) สาขาวิชานิติศาสตร์

๓. ระดับปริญญาโท

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.)

- สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
- สาขาวิชาปรัชญา

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.)

- สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
- สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

๔. ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.)

- สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
- สาขาวิชาปรัชญา

หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ค.ด.)

- สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

๕. เปิดรับสมัครทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ (ภาคปกติและภาคสมทบ)

ระดับปริญญาตรี ระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม

ระดับปริญญาโทและเอก ระหว่างเดือนมกราคม - มิถุนายน

โทร. ๐-๔๓๒๘-๓๕๕๖-๗, ๐๔๓- ๒๘๓-๓๕๕๕ <http://kk.mcu.ac.th/>

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของคำว่า “มหาชาติ” และเทศน์มหาชาติ

การเทศน์มหาชาติ เป็นการชี้แจงหรือเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก คัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบท กล่าวว่า เป็นพุทธดำรัสที่สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสแต่ภิกษุสงฆ์ ชีณาสพสองหมื่น และมวลหมู่พระประยูรญาติที่นิโครธารามมหาวิหาร ในนครกบิลพัสดุ์ในคราวเสด็จโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา และพระวงศ์ศากยะ เพราะปรารภฝนโบกขรพรรษให้เป็นเหตุ จึงตรัสเวสสันดรชาดกในที่นั้น เวสสันดรชาดกนี้เป็นเรื่องใหญ่ยืดยาว ท่านจึงจัดรวมไว้ในมหานิบาตชาดก รวมเรื่องใหญ่ ๑๐ เรื่องที่เรียกว่า ทศชาติ แต่อีก ๙ เรื่องเหตุใดจึงไม่เรียกว่ามหาชาติ คงเรียกแต่เวสสันดรชาดกเรื่องเดียวว่า มหาชาติ ข้อนี้นับว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพอธิบายว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยตลอดจนประเทศใกล้เคียงนับถือกันมาแต่โบราณว่าเรื่องมหาเวสสันดรชาดก สำคัญกว่าชาดกอื่นๆ ด้วยปรากฏว่ามีของพระโพธิสัตว์บริบูรณ์ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๐ อย่าง คือ

๑. ทานบารมี ทรงบริจาคทรัพย์สิน ช้าง ม้า ราชรถ พระกุมารทั้งสองและพระมเหสี
๒. ศิลบารมี ทรงรักษาศีลอย่างเคร่งครัดระหว่างทรงผนวชอยู่ ณ เขาวงกต
๓. เนกขัมมบารมี ทรงครองเพศบรรพชิตตลอดเวลาที่ประทับ ณ เขาวงกต
๔. ปัญญาบารมี ทรงบำเพ็ญภาวนามัยปัญญาตลอดเวลาที่ทรงผนวช
๕. วิริยบารมี ทรงปฏิบัติมิได้ย่อหย่อน
๖. สัจจบารมี ทรงล้นพระวาจายกกุมารให้ชุก เมื่อพระกุมารหลบหนีก็ทรงติดตามมาให้
๗. ขันติบารมี ทรงอดทนต่อความยากลำบากต่างๆ ขณะที่เดินทางมายังเขาวงกตและตลอดเวลาที่ประทับ ณ ที่นั้น แม้เมื่อทอดพระเนตรเห็นชุกเขียนดีพระกุมารอย่างทารุณ พระองค์ก็ทรงข่มพระทัยไว้ได้
๘. เมตตาบารมี เมื่อพราหมณ์เมืองกลิงกราษฎร์ มาทูลขอช้างปัจจัยนาเคนทร์ เพราะเมืองกลิงกราษฎร์ฝนแล้ง ก็ทรงพระเมตตาประทานให้ และเมื่อชุกมาทูลขอสองกุมาร โดยอ้างว่าตนได้รับความลำบากต่างๆ พระองค์ก็มีเมตตาประทานให้ด้วย
๙. อุเบกขาบารมี เมื่อทรงเห็นสองกุมารถูกชุกเขียนดี วิงวอนให้พระองค์ช่วยเหลือ พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญอุเบกขา คือทรงวางเฉย เพราะทรงเห็นว่าได้ประทานเป็นสิทธิ์ขาดแก่ชุกไปแล้ว

๑๐. อธิษฐานบารมี คือทรงตั้งมั่นที่จะบำเพ็ญบารมีเพื่อให้สำเร็จโพธิญาณเบื้องต้น แม้จะมีอุปสรรคก็ได้ทรงย่อท้องจนพระอินทร์ต้องประทานความช่วยเหลือ

ต่างๆ เพราะตระหนักในน้ำพระทัยอันแน่วแน่ของพระองค์ จึงเรียกกันว่า มหาชาติ และพันเอกพระสารสาสน์พลขันธ์ (เยรินี) กล่าวไว้ว่า พระโพธิสัตว์ในกำเนิดพระเวสสันดรได้สร้างแบบของมนุษย์ผู้ก้าวถึงขั้นสูงสุด แห่งการดำเนินในทางวิวัฒนาการ อันนำไปสู่ความเต็มเปี่ยมทางจริยธรรมและความรู้ เหมาะแก่การข้ามพ้นโอชะห้วงสุดท้าย ซึ่งจะแยกออกเสียได้จากการเกิดเป็นเทวดา เพราะเหตุนี้กำเนิดสุดท้ายจึงได้นามว่า “มหาชาติ”

การที่เรียกมหาเวสสันดรชาดกว่า “มหาชาติ” นี้ พุทธศาสนิกชนชาวไทยของเรานิยมเรียกและเป็นที่หมายรู้กันมาแต่สมัยกรุงสุโขทัยราชธานี เพราะปรากฏตามศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลักที่ ๓ ที่เรียกว่า “นครชุม” ซึ่งจารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๐ ในสมัยพญาลิไท (พระมหาธรรมราชาที่ ๑) มีกล่าวไว้ว่า “ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่า พระมหาชาติหาคนสวดแลมิได้เลย” เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า การมีเทศน์มหาชาตินี้ พุทธศาสนิกชนชาวไทยนิยมมีเทศน์กันมานานแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี

เครื่องกัณฑ์เทศน์

ของที่ใส่กระຈาดเป็นเครื่องกัณฑ์เทศน์ มีขนมต่างๆ อาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร ปลาแห้ง เนื้อเค็ม และส้มสุกลูกไม้ตามแต่จะหาได้ มักมีกล้วยทั้งเครือ มะพร้าวทั้งทลาย และอ้อยทั้งต้น ตามคตินิยมว่าเป็นของป่าดงที่มีในเขาวงกตเครื่องกัณฑ์ที่ถูกแบบแผนปรากฏในเรื่อง ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ มีความตอนหนึ่งว่า “เครื่องกัณฑ์มักมีเครื่องสรรพอาหาร ผลไม้กับวัตถุปัจจัยคือเงินตราเราที่ดีๆ และผ้าไตร อันนี้เป็นธรรมเนียมไม่ว่าใครขาดที่มีเครื่องบริวารอื่นๆ เพิ่มเติมอีกด้วยก็มีมากบริวาร” สำหรับมหาชาติที่ถือว่าถูกแบบแผนนั้น มักจัดเป็นจตุปัจจัยคือ “ผ้าไตรนั้นอนุโลมเป็นตัว จีวรปัจจัย สรรพอาหาร ผลไม้ อนุโลมเป็นบิณฑบาตปัจจัย เสื้อ สาด อาสนะ ไม่กวาดเลื้อย สิว ขวาน อนุโลมใน เสนาสนะ ปัจจัยยาและเครื่องยาต่างๆ น้ำผึ้ง น้ำตาล อนุโลมคิลานปัจจัยบริวาร” ส่วนวัตถุปัจจัยได้แก่เงินเหรียญติดเทียนซึ่งปักบนเชิงรองพานตั้งไว้ หากมีผู้บริจาคเงิน ธนบัตรก็ใช้ไม่ว่าเล็ก ๆ คีบธนบัตรปักลงที่เทียนอีกทีหนึ่ง นอกจากนี้ก็ต้องจัดจัดเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์ มีเทียนประจำกัณฑ์นี้ เครื่องบูชาอื่นที่เว้นไม่ได้ก็คือ ฉัตร, ธงรูปชายธง, ธูป, เทียนคาถา, ดอกไม้ อย่างละพันเท่าจำนวนคาถาที่ทั้งเรื่องมี จำนวนหนึ่งพันคาถา มีผ้าเขียนภาพพระบายสีหรือปักด้วยไหมเป็นรูปภาพประจำกัณฑ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ที่เรียกว่า “ผ้าพระบฏ” หรือภาพพระบฏมีพานหมากใส่พุลถวายพระด้วยพานหมากหรือขันใส่หมากนี้ บางแห่งก็ประดับประดาอย่างสวยงาม เรียกว่า “หมากพนม” คือ เอาพานแว่นฟ้าสองชั้นใส่หมากพุล จัดเป็นรูปพุ่มประดับด้วยพิกทอง มะละกอ เครื่องสด แกะสลัก ประดับด้วยดอกไม้สดก็มีบ้าง สำหรับเทียนคาถาพันหนึ่งนั้น จะแบ่งปักบนขันสาครทำน้ำมันตักเท่าจำนวนคาถาของแต่ละกัณฑ์

จำนวนคาถาและเพลงประกอบการเทศน์มหาชาติ

ตามประเพณีไทยแต่เดิม การประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิต มักใช้ดนตรีเป็นองค์ประกอบในการจัดกิจกรรมเสมอ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมทางการเกิด การตาย การทำบุญต่าง ๆ ในการเทศน์มหาชาติก็เช่นกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการจูงใจให้สาธุชนที่อยู่ห่างไกลได้ทราบว่ามี การเทศน์มหาชาติ การเทศน์มหาชาติมี ๑๓ กัณฑ์ มีจำนวนคาถาและเพลงปี่พาทย์ ตามทำนองที่กำหนดไว้ตามลำดับ ดังนี้

๑. กัณฑ์ทศพร ๑๙ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ สาธุการ
 ๒. กัณฑ์หิมพานต์ ๑๓๔ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ ดวงพระธาตุ
 ๓. กัณฑ์ทานกัณฑ์ ๒๐๙ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ พญาโคก
 ๔. กัณฑ์วนปเวศน ๕๗ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ พญาเดิน
 ๕. กัณฑ์ชูชก ๗๙ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ เช่นเหล่า
 ๖. กัณฑ์จุลพน ๓๕ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ คุณพาทย์
 ๗. กัณฑ์มหาพน ๘๐ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ เชิดกลอง
 ๘. กัณฑ์กุมาร ๑๐๑ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ โอตเชิดฉิ่ง
 ๙. กัณฑ์มัทรี ๙๐ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ ทอยยโอด
 ๑๐. กัณฑ์สักบรรพ ๔๓ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ กลม
 ๑๑. กัณฑ์มหाराช ๖๙ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ กราวนอก
 ๑๒. กัณฑ์ฉกษัตริย์ ๓๖ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ ตระนอน
 ๑๓. กัณฑ์นครกัณฑ์ ๔๘ คาถา เพลงประจำกัณฑ์คือ กลองโยน
- ถ้าพระสงฆ์จะเทศน์กัณฑ์ทศพรก็จุดเทียน ๑๙ เล่ม กัณฑ์หิมพานต์ก็จุด

เทียนคาถา ๑๓๙ เล่ม ฯลฯ

ตำนานเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์

การเทศน์มหาชาติ คือการมหากุศลที่เตือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลประโยชน์สูงอันไพศาลของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญเป็นเทศกาลที่คงความหมายอย่างแท้จริง การเทศน์ทุกกัณฑ์จะมีผู้เป็นเจ้าภาพจัดกัณฑ์เทศน์ถวาย เมื่อพระที่ตนรับกัณฑ์เทศน์ขึ้นเทศน์เจ้าภาพจะจุดเทียนบูชาคาถา หว่านข้าวตอกข้าวสาร การเทศน์ในสมัยก่อน พระเจ้าของกัณฑ์จะอ่านจากอักษรธรรม(อักษรลาว) ซึ่งจารลงบนใบลานเป็นแผ่นยาว

คำว่า “จาร” มาจากภาษาเขมรแปลว่า การเขียนด้วยเหล็กแหลมบนใบลาน แต่ปัจจุบันจะนิยมพิมพ์ลงบนใบลานเป็นตัวหนังสือไทยปัจจุบัน เป็นเรื่องราวในแต่ละกัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสำหรับพระรุ่นใหม่ เมื่อจบกัณฑ์จะตีฆ้องเป็นสัญญาณ การเป็นเจ้าของกัณฑ์ในหมู่บ้านในชนบทอาจแบ่งเจ้าภาพเป็นคุ้ม เรื่องราวและประวัติความเป็นมาแต่ละกัณฑ์ ดังนี้

กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร

กัณฑ์ทศพรเป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี ก่อนที่จะจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดร ภาคสวรรค์ พระนางผุสดีเทพอัปสร สิ้นบุญทำวสัฏกะเทวราช สวามีทรงทราบจึงพาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลก พร้อมให้พร ๑๐ ประการ คือให้ได้อยู่ในปราสาทของพระเจ้าสิริราชแห่งนครสีพี ขอให้ มีจักขุดำดูจันทรดาลูกเนื้อ ขอให้มีความดำสนิท ขอให้พระนามว่าผุสดี ขอให้มิไอรสที่ ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีบุญ ขอให้มิครรภ์ที่ผิดไปจากสตรีสามัญ คือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้มิถนังมอย่ำรู้ดำและหย่อนยาน ขอให้มิเกศาดำสนิท ขอให้มิผิวงาม และข้อสุดท้ายขอให้มิอำนาจปลดปล่อยนักโทษได้

ข้อคิดประจำกัณฑ์

การทำบุญจัดให้สำเร็จสมประสงค์ต้องอธิษฐานตั้งเป้าชีวิตตนปรารถนาไว้ ความปรารถนาที่จะสำเร็จดังตั้งใจ ผู้นั้นต้องมี ศีลสมบูรณ์ ทำดีรักษาดี เพิ่มพูนความดี จะไม่มีติดตำ

อาณิสสประจำกัณฑ์ทศพร ผู้ใดบูชากัณฑ์ทศพร ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะ ได้รับทรัพย์สินเงินทองสมปรารถนา ถ้าเป็นสตรีจะได้สามีเป็นที่ชอบเป็นที่เจริญใจ ถ้าเป็นชายจะได้ภรรยาตามที่ประสงค์ต้องการ ถ้ามีบุตรหญิงหรือชาย ก็จะเป็นคนว่านอนสอนง่าย มีรูปร่างหน้าตางดงาม

กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์

กัณฑ์หิมพานต์เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคทานช้างป้างัยนาค ประชาชนสีพีโกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต พระนางเทพผุสดีได้จุติลงมาเป็นราชธิดาของพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนม์ได้ ๑๖ ชันษา จึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสญชัยแห่งสิวีรัฐนคร ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า “เวสสันดร” ในวันที่ประสูตินั้นได้มีนางช้างฉัททันต์ตกลูกเป็นช้างเผือกขาวบริสุทธิ์จึงนำมาไว้ในโรงช้างต้นคู่บารมี ให้นามว่า “ป้างัยนาค” เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนม์ ๑๖ พรรษา ราชบิดาก็ยกราชสมบัติให้ครอบครองและทรงอภิเษกกับนางมัทรีพระราชบิดาราชวงศ์มัททราช มีพระโอรส ๑ องค์ชื่อชาลี ราชธิดาชื่อกัณหา พระองค์ได้สร้างโรงทาน บริจาคทานแก่ผู้เชิญใจ ต่อมาพระเจ้ากาสิงคะแห่งนครกาลิงครัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอพระราชทานช้างป้างัยนาค พระองค์จึงพระราชทานช้างป้างัยนาคแก่พระเจ้ากาสิงคะ ชาวเมืองกรุงสญชัย จึงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกพระนคร

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. คนดีเกิดมานำพาโลกให้ร่มเย็น
๒. โลกต้องการผู้เสียสละ มิฉะนั้นหายนะจะบังเกิด

๓. การทำดีย่อมมีอุปสรรค “มารไม่มีบารมีไม่มา มารยิ่งมาบารมียิ่งแก่กล้า”

๔. จุดหมายแห่งการเสียสละ อยู่ที่พระโพธิญาณมิหวันไหนแม้จะได้รับทุกข์ อาณิสสของผู้บูชากัณฑ์หิมพานต์ ผู้ใดบูชากัณฑ์หิมพานต์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด จะได้สิ่งปรารถนาทุกประการ เกิดในตระกูลที่พร้อมด้วยทรัพย์สินเงินทอง และบริวาร และจะมีแต่ความสุขกายสุขใจ

กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์

ทานกัณฑ์เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ก่อนที่พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี ชาลีและกัณหาออกจากพระนคร จึงทูลขอพระราชทานโอกาสบำเพ็ญมหาสัตตกทาน คือ การให้ทานครั้งยิ่งใหญ่ อันได้แก่ ข้าว ม้าโคนม นารี ทาสี ทาสา สรรพวัตถุธาณต่างๆ รวมทั้งสุรา บานอย่างละ ๗๐๐

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. ความรักของแม่ – ความห่วงของเมีย, น้ำตาแม่ – น้ำใจเมีย
 ๒. โทษทัณฑ์ของการเป็นหม้าย คือ ถูกประณาม หยามหมิ่น อาจถึงจบชีวิตด้วยการก่อกองไฟให้รุ่งโรจน์แล้วโดดฆ่าตัวตาย
 ๓. เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม พึงยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนรวม
 ๔. ยามบุญมีเขาก็ยก ยามเมื่อตกเขาก็หยาม ชีวิตมีทั้งขึ้นชมและชมขึ้น ทำดีจะให้ถูกใจคนทั้งโลกเป็นไปไม่ได้
- อาณิสสของผู้บูชากัณฑ์ทานกัณฑ์ ผู้ใดบูชากัณฑ์ทานกัณฑ์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะบริบูรณ์ด้วยแก้ว แหวน เงินทอง ข้าว ทาส บริวาร

กัณฑ์ที่ ๔ วนปเวสน์

กัณฑ์วณปเวสน์เป็นกัณฑ์ที่สีกษัตริย์เดินดงบำเพ็ญพระพักตร์สู่เขาวงกต เมื่อเดินทางถึงนครเจตราชทั้งสีกษัตริย์จึงแวะเข้าประทับพักหน้าศาลาพระนคร กษัตริย์ผู้ครองนครเจตราชจึงทูลเสด็จครองเมือง แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธ และเมื่อเสด็จถึงเขาวงกตได้พบศาลาอาศรมซึ่งท้าววิษณุกรรมเนรมิตตามพระบัญชาของท้าวสักกเทวราช กษัตริย์ทั้งสี่จึงทรงผนวชเป็นฤๅษีพำนักในอาศรมสืบมา

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. ยามเข็ญใจ-ยามจน ยามเจ็บ, ยามแจ้ง, ยามจาก, เป็นยามที่ควรจะได้รับความสะดวกจากหมู่มิตร

๒. ผลดีของมิตร คือ ไม่ทอดทิ้งในยามเพื่อนทุกข์ ช่วยอุ้มชูยามเพื่อนอ่อน
ล้าช่วยอุทิศยามเพื่อนตกต่ำ ช่วยค้ำยันยามเพื่อนสูงขึ้น

๓. น้ำใจของคนดี-หากรู้ซัดว่าปกติสุขของคนส่วนมากจะตั้งอยู่ได้ เพราะ
การเสียสละของตน ก็สมัครสละโอกาสและโชคลาภอันพึงจะได้ ด้วยความเข้มแข็ง

อานิสงส์ของผู้บูชากัณท์ทวนปเวสน์ ผู้ใดบูชากัณท์เทศน์ทวนปเวสน์ ผู้นั้นเกิด
ในภพภูมิใดจะได้รับความสุขสมปรารถนาเฉลี่ยฉะฉาน สามารถปราบศัตรูให้ย่อยยับ
ไปได้

กัณท์ที่ ๕ ชุชก

กัณท์ชุชกเป็นกัณท์ที่ชุชกได้นางอมิตตมาเป็นภรรยา และหมายจะได้
โอรสและธิดาพระเวสสันดรมาเป็นทาส ในแคว้นกาลิงคะมีพราหมณ์แก่ชื่อชุชก พานัก
ในบ้านทุนวิฐะเที่ยวขอทานตามเมืองต่างๆ เมื่อได้เงินถึง ๑๐๐ กหาปณะ จึงนำไปฝาก
ไว้กับพราหมณ์ผัวเมีย แต่ได้นำเงินไปใช้เป็นการส่วนตัว เมื่อชุชกมาทวงเงินคืนจึงยก
นางอมิตดาลูกสาวให้แก่ชุชก นางอมิตดาเมื่อมาอยู่ร่วมกับชุชก ได้ทำหน้าที่ของภรรยา
ที่ดี ทำให้ชายในหมู่บ้านเปรียบเทียบกับภรรยาตน หญิงในหมู่บ้านจึงเกลียดชังและรุม
ทำร้ายทุบตีนางอมิตดา ชุชกจึงเดินทางไปทูลขอกัณหาขาลี เพื่อเป็นทาสรับใช้
เมื่อเดินทางมาถึงเขาวงกตก็ถูกขัดขวางจากพรามเฑบุตรผู้รักษาประตูป่า

ข้อคิดประจำกัณท์

๑. ของที่รักและหวงแหนที่โบราณห้ามฝากผู้อื่นไว้ คือ เงิน, ม้า, เมีย,
ยี่งนองเมีย ห้ามฝากเด็ดขาด อันตรายมาก

๒. ภรรยาที่ดี ย่อมไม่ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ข้าวดำ น้ำดื่มน้ำดอง ผืนดองหักหา
น้ำร้อนน้ำชา เตรียมไว้ให้เสร็จ

๓. ของไม่คู่ควรย่อมมีปัญหา ดังตำราทิโตนเทศว่า “ความรู้เป็นพิษเพราะ
เหตุที่ไม่ใช่ อาหารเป็นพิษเพราะเหตุไฟธาตุไม่ย่อย ปราสาทเป็นพิษสำหรับทุกคน
เมียสาวเป็นพิษเพราะผัวแก่ ฉะนั้น ไม่ควรเป็นวัวแก่ ที่คิดจะเคี้ยวหญ้าอ่อน”

อานิสงส์ของผู้บูชากัณท์ชุชก ผู้ใดบูชากัณท์ชุชก ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะ
ประกอบด้วยสมบัติอันงดงามกว่าผู้อื่น จะเจรจากับผู้ใดก็มีเสียงไพเราะ ครั้นจะได้สามี
หรือภรรยา รวมทั้งมีบุตร ก็จะมีรูปร่างทรงงดงาม วาสนอนอนง่าย

กัณท์ที่ ๖ จุลพน

กัณท์จุลพนเป็นกัณท์ที่พราณเจตบุตรหลงกลชุชก และชี้ทางสู่อาศรมจุต
ดาบส ชุชกได้ชุกลักพริกขิงแก่พราณเจตบุตรอ้างว่าเป็นพระราชสาสน์ของพระเจ้า
กรุงสญชัย จึงได้พาไปยังต้นทางที่จะไปอาศรมฤๅษี

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. มีอำนาจหากขาดปัญญาย่อมถูกหลอกได้ง่าย
 ๒. คนโง่เป็นเหยื่อของคนฉลาด
 ๓. ไว้ใจทาง วางใจคน จะจนใจตัว
- อานิสงส์ของผู้บูชากัณฑ์จุลพน ผู้ใดบูชากัณฑ์จุลพน ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด จะเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมบัติและบริวาร

กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน

กัณฑ์มหาพนเป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชูชกหลอกล่ออจุตฤๅษีให้บอกทางสู่อาศรมพระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพร่ไปหา เมื่อถึงอาศรมฤๅษี ชูชกได้พบกับอจุตฤๅษี ชูชกใช้คารมหลอกล่อจนอจุตฤๅษีจึงให้ที่พักหนึ่งคืนและบอกเส้นทางไปยังอาศรมพระเวสสันดร

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. ฉลาดแต่ขาดเฉลียว (มีปัญญาแต่ขาดสติ)
 ๒. สงสารนิบหนาย เชื่อง่ายเป็นทุกข์
 ๓. คบคนให้ดูหน้า (หน้าตา, หน้าที, หน้าใน, จิตใจ) ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ ซื่อเสื้อให้ดูลายซื่อไรให้ดูดิน
- อานิสงส์ของผู้บูชากัณฑ์มหาพน ผู้ใดบูชากัณฑ์มหาพน ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะมีทรัพย์สินศฤงคารและบริวารมาก

กัณฑ์ที่ ๘ กุมาร

กัณฑ์กุมารเป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่เฒ่าชูชก พระนางมัทรีฝันร้ายเหมือนบอกเหตุแห่งการพลัดพราก รุ่งเช้าเมื่อนางมัทรีเข้าป่าหาอาหารแล้ว ชูชกจึงเข้าเฝ้าทูลขอสองกุมาร สองกุมารจึงพากันลงไปซ่อนตัวอยู่ที่สระพระเวสสันดรจึงลงเสด็จติดตามสองกุมาร แล้วจึงมอบให้แก่ชูชก

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. ความเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ ดังภาษิตโบราณว่า “ข้าๆ จะได้พำเล้งงาม”
๒. พ่อแม่ทุกคนรักลูกเหมือนกัน แต่เป็นห่วงไม่เท่ากัน ห่วงหญิงมากกว่าห่วงชาย เพราะท่านเปรียบไว้ว่า “ลูกผู้หญิงเหมือนข้าวสาร ลูกผู้ชายเหมือนข้าวเปลือก”

๓. สติ เตสํ นิवारณํ สติเป็นเครื่องป้องกันอันตรายทั้งปวงได้, ขนติ สาสาวารณา ขันติป้องกันความหุนหันพันแผ่นดินได้ เป็นเหตุให้พระเวสสันดร ไม่ประหารชุกด้วยพระขรรค์เมื่อถูกชุกประณามและเขี่ยนตี ซาลิ - กัณหา

๔. วิสัยหญิงนั้น แม้จะมากอยู่ด้วยเมตตากฤณา ชอบปลดเปลื้องทุกข์แก่ผู้อื่นก็จริงแต่เว้นอย่าง ที่หญิงไม่มีวันจะสละสิ่งนั้น คือ “ลูก”

อานิสสของอุบุชากัณท์กุมาร ผู้โศกอุชากัณท์กุมาร ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด ย่อมประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา

กัณท์ที่ ๙ มัทรี

กัณท์มัทรีเป็นกัณท์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความห่วงหาอาลัยในสายเลือด อนุโมทนาทานโอรสทั้งสองแก่ชุก พระนางมัทรีเดินเข้าไปหาผลไม้ในป่าลึก จนคล้อย เย็นจึงเดินทางกลับอาศรม แต่มีเทวดาแปลงกายเป็นเสือนอนขวางทาง จนค่ำเมื่อกลับ ถึงอาศรมไม่พบโอรสพระเวสสันดรได้กล่าวว่านางนอกใจ จึงออกเที่ยวหาโอรสและ กลับมาสิ้นสติต่อเบื้องพระพักตร์พระองค์ทรงตกพระทัยลืมนว่าเป็นดาบสจึงทรงเข้า อุ้มพระนางมัทรีและทรงกันแสง เมื่อพระนางมัทรีฟื้นจึงถวายบังคมประทานโทษ พระเวสสันดรจึงบอกความจริงว่าได้ประทานโอรสแก่ชุกแล้ว หากชีวิตไม่สิ้นคงจะได้ พบ นางจึงได้ทรงอนุโมทนา

ข้อคิดประจำกัณท์

ลูกคือแก้วตาดวงใจของผู้เป็นพ่อแม่

อานิสสของอุบุชากัณท์มัทรี ผู้โศกอุชากัณท์มัทรี ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะเป็นผู้มั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เป็นผู้มียายุยืนยาว ทั้งประกอบด้วยรูปโฉม งดงามกว่าคนทั้งหลาย มีแต่ความสุขความเจริญ

กัณท์ที่ ๑๐ สักกบรรพ

กัณท์สักกบรรพเป็นกัณท์ที่พระอินทร์เกรงว่าจะมีผู้มาขอพระนางมัทรี ไปอีก และจะไม่มีผู้ปรนนิบัติพระเวสสันดร จึงได้แปลงเป็นพราหมณ์ชราลงมาขอ เมื่อได้แล้วไม่น่ากลับไป ได้ถวายคืนแก่พระเวสสันดรโดยขอให้ไม่ประทานพระนางมัทรีแก่ผู้ใดอีก พร้อมทั้งประสาทพร ๘ ประการให้แก่พระเวสสันดร คือ (๑) ให้ทรงได้รับ อภัยโทษ (๒) ให้ทรงช่วยคนถูกฆ่าได้ (๓) ให้ไฟร้ฟ้าได้ฟังพา (๔) ให้มันคงในมเหสี ไม่ลุ่มหลงสตรีอื่น (๕) ให้ได้สืบสันตติวงศ์ (๖) ให้มีสิ่งของบริจาทานอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (๗) ให้มีอาหารทิพย์พอเพียงทุกรุ่งเช้า (๘) ให้ได้สำเร็จพระโพธิญาณ

จากนั้น พระอินทร์จึงเสด็จกลับสู่สวรรค์ท้าวสักกเทวราช ก็ให้พรสมใจและ ตรัสว่า ในไม่ช้าพระชนกก็จะเสด็จออกมารับพระองค์คืนเข้าไปครองราชย์สมบัติอย่า ทรงวิตกเลย

ข้อคิดประจำกัณฑ์

การทำดีแม้ไม่มีใครเห็น ขาดคนชมเชย ก็เป็นความดีอยู่วันยังค่ำ ดุจทองคำ แม้จะอยู่ในตู้โชว์หรือในกำปั้น จะปิดหน้าพระหรือหลังพระ ก็เป็นทองคำอยู่นั่นเอง เข้าลักษณะว่า ความ (ของ) ดี เหมือนเพชรเหมือนทอง ถึงไร้เจ้าของก็เหมือนตัวยังถึงใส่ตู้ อดถึงชุดหลุมฝังก็มีวันปลั่งอะหลังฉั่ง ชูการทำดีแม้ไม่มีใครเห็น แต่เทพยดาอารักษ์ เบื้องบน ท่านย่อมรู้

อานิสงส์ผู้บูชากัณฑ์สักกบรรพ ผู้ใดบูชากัณฑ์สักกบรรพ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิ ใดจะได้เป็นผู้เจริญด้วยลาภยศตลอดจนจตุรพิธพรทั้ง ๔ ประการคือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช

มหาราชกัณฑ์เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อน เสด็จนิวัติถึงมหานครสีพี เมื่อเดินทางผ่านป่าใหญ่ชุกจะผูกสองกุมารไว้ที่โคนต้นไม้ ส่วนตนเองปีนขึ้นไปนอนต้นไม้ เหล่าเทพเทวดาจึงแปลงร่างลงมาปกป้องสองกุมาร จนเดินทางถึงกรุงสีพีพระเจ้ากรุงสีพีเกิดนิมิตฝันตามคำทำนายยังความปิติปราโมทย์ เมื่อเสด็จลงหน้าลานหลวงตอนรุ่งเช้าทอดพระเนตรเห็นชุกพากุมารน้อยสององค์ ทรงทราบความจริงจึงพระราชทานค่าไถ่คืน ต่อมาชุกก็ดับชีพตักษัยด้วยเพราะเดโช ชาติไม่ย่อย ชาลีจึงได้ทูลขอให้ไปรับพระบิดาพระมารดานิวัติพระนคร ในขณะเดียวกัน เจ้านครลิงคะได้โปรดคืนช้างปึงจ้ยนาคนแก่นครสีพี

ข้อคิดประจำกัณฑ์

คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ย่อมได้รับความปกป้องคุ้มครองภัยในทุก สถานชาติเสียยังไฉไล เกิดเป็นหญิงชายต้องไว้ฝีมือ เกิดเป็นคนควรสร้างตนให้มดี เกิดมาทั้งที่ควรสร้างดีให้ติดตน แล้วโลกจะไม่ลืม

อานิสงส์ผู้บูชากัณฑ์มหาราช ผู้ใดบูชากัณฑ์มหาราช ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด จะได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ

กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์

กัณฑ์ฉกษัตริย์เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกกษัตริย์ถึงวิสัยญีภาพสลดลงเมื่อได้พบ หน้า ณ อาศรมดาบสที่เขาวงกตพระเจ้ากรุงสุโขทัยใช้เวลา ๑ เดือน กับ ๒๓ วันจึง เดินทางถึงเขาวงกต เสียเหงื่อของทหารทั้ง ๔ เหล่า พระเวสสันดรทรงคิดว่าเป็น ข้าศึกมารบนครสีพี จึงชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบดูที่ยอดเขา พระนางมัทรีทรง มองเห็นกองทัพพระราชบิดาจึงได้ตรัสทูลพระเวสสันดรและเมื่อหกกษัตริย์ได้พบหน้า กันทรงกันแสงสุดประมาณ รวมทั้งทหารเหล่าทัพทำให้ป่าใหญ่สนั่นครั่นครื้นท้าวสักก เทว ราชจึงได้ทรงบันดาลให้ฝนตกประพรมหกกษัตริย์และทวยหาญได้หายเศร้าโศก

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. พรากรมวันพบ จากมีวันเจอ จากกันยามเป็นได้เห็นน้ำใจจากกันยามตายได้เห็นน้ำตา

๒. การให้อภัยเป็นเพราะได้สำนึกเป็นเหตุให้ลบรอยร้าวฉานบันดาลสันติสุขแก่ส่วนรวม

๓. สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้ผิด บรรพชิตยังรู้เผลอ ความผิดพลาดเป็นเรื่องของมนุษย์ แต่การให้อภัยเป็นวิสัยของเทวดา

อานิสงส์ผู้บูชากัณฑ์ฉกษัตริย์ ผู้ใดบูชากัณฑ์ฉกษัตริย์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะได้เป็นผู้เจริญด้วยจตุรพิธพรทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์

นครกัณฑ์เป็นกัณฑ์ที่ทกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัติพระนคร พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดาพระเจ้ากรุงสยชัยตรัสสารภาพผิด พระเวสสันดรจึงทรงลาผนวชพร้อมทั้งพระนางมัทรี และเสด็จกลับสู่สีพีนคร เมื่อเสด็จถึงจึงรับสั่งให้ชาวเมืองปล่อยสัตว์ที่กักขัง ครั้นยามราตรีพระเวสสันดรทรงปริวิตกว่า รุ่งเช้าประชาชนจะแตกตื่นมารับบริจาคทาน พระองค์จะประทานสิ่งใดแก่ประชาชน ท้าวโกสีห์ได้ทราบจึงบันดาลให้มีฝนแก้ว ๗ ประการ ตกลงมาในนครสีพีสูงถึงหน้าแข้ง พระเวสสันดรจึงทรงประกาศให้ประชาชนขนเอาไปตามปรารถนา ที่เหลือให้ชนเข้าพระคลังหลวง ในกาลต่อมาพระเวสสันดรเถลิงราชสมบัติปกครองนครสีพีโดยทศพิธราชธรรม บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขตลอดพระชนมายุ

ข้อคิดประจำกัณฑ์

ผลแห่งความดีที่ทำไว้ สัมฤทธิ์ผล ความดีที่ทำไว้ ไม่หายสาบสูญ พระบารมีที่บำเพ็ญครบบริบูรณ์ทั้ง ๓๐ ทัศความดีที่ทำด้วยเจตนาเป็นกุศล ผู้คนย่อมมีโอกาสเข้าใจอานิสงส์ผู้บูชากัณฑ์นครกัณฑ์ ผู้ใดบูชากัณฑ์นครกัณฑ์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะได้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวงศาคุณาญาติ ข้าทาสชายหญิงธิดา สามีหรือบิดามารดาเป็นต้น อยู่พร้อมหน้ากัน โดยความผาสุก ปราศจากโรคพาธทั้งปวง จะทำการใดๆ ก็พร้อมเพรียงกัน ยังการงานนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

วิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณศิลป์

เนื่องจากเรื่องที่น่าสนใจนี้เป็นเรื่องเล่าในลักษณะความเรียงจึงเป็นร้อยแก้ว บรรยายโวหาร ในส่วนที่หยิบยกมาเป็นตัวอย่างจากเนื้อเรื่องจริง ได้ยกจากตอน พระอจตุตถาธิบอกลเส้นทางไปเขาวงกตแก่ชูชก ซึ่งได้พรรณนาโดยใช้คำอลังการ และสัมผัสแพรวพราว และสำนวนที่มาจากเรื่องมหาเวสสันดรชาดกที่ใช้ในปัจจุบัน เช่น

ซักแม่น้ำทั้งห้า หมายถึง พุดจาหว่านล้อมด้วยค้ายกยอ ดังที่ชูชกจะกล่าวขอสองกุมารต่อพระเวสสันดรก็ได้พุดจาซักแม่น้ำทั้งห้า (คงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู และมหิ) มาเปรียบเทียบเสียก่อนแล้วจึงย้อนขอในภายหลัง

ตีปลาหน้าไซ หมายถึง ตีหรือกระทุมน้ำตรงหน้าไซให้ปลาแตกตื่นหนีไปจากไซที่ตักไว้ เป็นการทำความที่ขัดขวางผลประโยชน์ที่ควรมีควรได้อยู่แล้ว เสมือนตอนที่ชูชกตีสองกุมารต่อหน้า ทำให้พระเวสสันดรโกรธเคือง

คุณค่าด้านแนวคิดและคติชีวิต

๑. การทำบุญจะทำให้สำเร็จสมประสงค์ต้องอธิษฐานจิต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ ความปรารถนาที่จะสำเร็จสมดังตั้งใจนั้นต้องมีศัลยกรรมกล่าวคือต้องกระทำความดี ต้องรักษาความดีนั้นไว้ หมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น

๒. การทำความดีต้องทำเรื่อยไป ทุกชาติทุกภพต่อเนื่องไม่ขาดสาย

๓. ในเรื่องมหาชาติได้แสดงตัวอย่างของพระชาติที่ยิ่งใหญ่ด้วยทศบารมี เห็นตัวอย่างการบำเพ็ญบารมีอันยากยิ่งที่มนุษย์ปุถุชนธรรมดาจะทำได้

๔. คุณค่าของมหาชาติเป็นเรื่องที่ประจักษ์ชัดในศรัทธาของพุทธศาสนิกชนมายาวนานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ดังที่ปรากฏในจารึกนครชุม ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานที่เป็นวรรณคดีลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุด

๕. แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๖. สะท้อนให้เห็นถึงประเพณีทางศาสนาที่สำคัญเกี่ยวกับการทำบุญฟังเทศน์มหาชาติให้จบวันเดียวครบบริบูรณ์ ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เป็นเหตุให้สำเร็จความปรารถนาทุกประการ เมื่อถึงยุคพระศรีอริยเมตไตรย จะได้จุติไปเกิดเป็นมนุษย์ เมื่อได้ฟังธรรมต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธองค์ จะได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระอริยบุคคลในบรรดาพระพุทธรูปศาสนา

๗. มหาชาติไหนแต่ละท้องถิ่นมักจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อได้อย่างชัดเจน

อานิสงส์ในการฟังเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์ จบในวันเดียว

๑. เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้ว เมื่อกลับมาเกิดเป็นมนุษย์จะได้พบพระศรีอารยพุทธเจ้า

๒. เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เสวยทิพยสมบัติ

๓. เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้ว จะไม่ตกนรก

๔. เมื่อถึงยุคพระศรีอารยพุทธเจ้า หากเป็นเทพบุตรเทพธิดาจะได้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์

๕. ครั้นได้ฟังพระธรรมเทศนา ก็จักได้บรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธรูปศาสนา

คุณค่าต่าง ๆ ที่ได้จากการเทศน์มหาชาติ

สิ่งที่ได้รับเมื่อฟังเทศน์มหาชาติ ได้แก่ สอนให้คนรู้จักทำความดี ประกอบกรรมดี รู้จักการบำเพ็ญบุญ บริจาคทานสละความเห็นแก่ตัว สละทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นการลดความตระหนี่ในใจ ลดความเห็นแก่ตัว ทำให้ไม่ยึดติดกับสิ่งที่เป็รบุรุษ กลิ่น เสียง ที่เป็นอนิจจัง เพราะเวลาจากโลกนี้ไปแล้ว ไม่มีใครนำสิ่งต่าง ๆ ติดตัวไปได้ มีแต่ความดีและความชั่วเท่านั้น ที่สามารถเอาไปได้ในภพหน้า นอกจากนั้น พุทธศาสนิกชนยังมีความเชื่อว่า การได้ฟังพุทธวจนะ เช่นการฟังเทศน์มหาชาติ ย่อมเกิดอานิสงส์และกุศลราศีแก่ตน และยังเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องศาสนอันตรธาน คือ ความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ๕ ประการ ได้แก่

๑. ปริยัตอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นผู้ศึกษาเล่าเรียน
๒. ปฏิบัติอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นของการปฏิบัติธรรม
๓. ปฏิเวธอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นการตรัสรู้หรือมรรค อริยผล
๔. สังฆอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นพระภิกษุสงฆ์
๕. ธาตุอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นพระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

การเทศน์มหาชาติจึงเป็นการสนับสนุนให้มีการศึกษาปริยัติสัทธรรมและเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกด้วย จึงเชื่อกันว่าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติหรือเวสสันดรชาดกครบ ๑๓ กัณฑ์พันพระคาถาจบภายในวันเดียว และบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนแต่ละอย่างให้ครบพัน สิริมงคลย่อมเกิดผู้นั้น แม้น้ำที่ตั้งไว้ในมณฑลพิธีก็ถือกันว่าเป็นน้ำมนต์สามารถกำจัดเสนียดจัญไรได้ นอกจากนั้น ยังเชื่อว่าจะได้อานิสงส์อันยิ่งใหญ่ ๕ ประการ คือ

๑. จะได้เกิดมาในยุคศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในอนาคต
๒. เมื่อดับขันธจะได้อิเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพยสมบัติอันโอฬาร
๓. จะไม่เกิดในอบาย (ไม่ตกนรก) เมื่อตายไปแล้ว
๔. จะเป็นผู้มั่งมีลาภยศ สรรเสริญ ไมตรี และมีความสุข
๕. เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนา จะได้รับมรรคผล นิพพานเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

พระคาถาพันในมหาเวสสันดรชาดก

ทสวรกถา

ผุสฺสตี วรฺวณฺณาเก	วรฺสสุ ทสฺสา วเร
ปถฺพยา จารุปฺพุพฺงคิ	ยํ ตฺยํ มนฺโส ปิยํ ฯ
เทวราช นโม ตยตฺถ	กิํ ปาปํ ปกตํ มया
รมมา จาเวสิ มํ ฐานา	วาโตว ธรณิรํหํ ฯ
น เจว เต กตํ ปาปํ น	จ เม ตวมฺสึ อปฺปิยา
ปฺยุญฺญจ เต ปริกฺชีณํ	เยน เตวํ วทามหํ ฯ
สนฺติเก มรณํ ตฺยํ	วินาภาโว ภวิสฺสตี
ปฏิกณฺหาหิ เม เอเต	วเร ทส ปเวจฺจโต ฯ
วรํ เจ เม อโท สกฺก	สพฺพภูตानมิสฺสร
สิวิราชสฺส ภทฺทนฺเต	ตตฺถ อสฺสํ นิเวสเน ฯ
นึลเนตฺตา นึลภมฺ	นิลกฺชี จ ยถา มิคิ
ผุสฺสตี นาม นาเมน	ตตฺถปสฺสํ บุรินฺทท ฯ
ปฺุตตํ ลภเถ วรํ	ยาจโยคํ อมจฺฉริ
ปฺุชิตํ ปฏฺิราชูหิ	กิตฺติมนตํ ยสฺสสินํ ฯ
คพฺภํ เม ธารยณฺติยา	มชฺฉิมงฺคํ อนฺนุนตํ
กฺุจฉิ อนฺนุนโต อสฺส	จาปว ลีขิตํ สมํ ฯ
ถนา เม นปฺปปเตยฺยง	ปฺลิตา น สนฺตุ วาสว
กาเย รโห น ลิมเปถ	วชฺฉณฺจาปิ ปโมจเย ฯ
มยฺูรโกถจาภิรฺูเท	นาริวรคณฺายูเต
ขุขฺขเจลาปกาภิณฺเณ	สุทฺมาคธวณฺณิเต ฯ
จิตรคฺคเพรฺุขฺสึเต	สุรามํสฺปโปธเน
สิวิราชสฺส ภทฺทนฺเต	ตตฺถสฺสํ มเหสี ปิยา ฯ
เย เต ทส วรา ทินฺนา	มยา สพฺพงฺคโสภเณ
สิวิราชสฺส วิชิตे สพฺเพ	เต ลจฺฉสี วเร ฯ

อิหํ วตฺวาน มฆวา
 ผุสฺสติยา วรํ ทตฺวา

เทวราชา สุขุมปติ
 อนฺโมทิตถ วาสโว ฯ

เหมานต์

ปรุพฺพหจจณขโลมา
 ปคฺคยห ทกฺขิณํ พาหุง
 รตนํ เทว ยาจาม
 ททาหิ ปวรํ นาคํ
 ททามิ น วิกรมปามิ
 ปภินนํ กุณฺधรํ ทนฺตี
 หตฺถิกขณฺธโต โอริยุห
 พฺราหฺมณานํ อทา
 ตทาสิ ยํ ภีสนกํ
 หตฺถินาเค ปทินนฺมहि
 ตทาสิ ยํ ภีสนกํ
 หตฺถินาเค ปทินนฺมहि
 สมากุลํ ปุริ อาสิ
 หตฺถินาเค ปทินนฺมहि
 อคฺคคา จ ราชปุตฺตา จ
 หตฺถาโรหา อนิฏฺฐา
 เกวโล จาปิ นิคม
 ทิสฺวา นาคํ นียมานํ
 วิธมํ เทว เต รฏฺฐํ
 กถํ โน หตฺถินํ ทชฺชา
 กถํ โน กุณฺधรํ ทชฺชา
 เขตตตฺถยฺยํ สพฺพยฺยทธานํ
 ปณฺฑกฺกมพลสยฺยณฺนํ
 ทนฺตี สวาฬพีชนิ
 สเสตจจตฺตํ สอฺปาธะยฺยํ
 อคฺคยานํ ราชวาหิ

ปงฺกทนต์ตา รชสฺสิรา
 ก็ มํ ยาจนฺติ พฺราหฺมณา ฯ
 สิวินํ รฏฺฐวฑฺฒนํ
 อีสาทนฺตํ อรุณฺหํ ฯ
 ยํ มํ ยาจนฺติ พฺราหฺมณา
 โอปวยฺหํ คชุตฺตมํ ฯ
 ราชา จาคาธิมานโส
 ทานํ สิวินํ รฏฺฐวฑฺฒโน ฯ
 ตทาสิ โลมหํสนํ
 เมทนี สมปคมปถ ฯ
 ตทาสิ โลมหํสนํ
 ชุพฺพกิตฺถ นครํ ตทา ฯ
 โฆโส จ วิบุโล มหา
 สิวินํ รฏฺฐวฑฺฒเน ฯ
 เวลียานา จ พฺราหฺมณา
 รติกา ปตฺติการกา ฯ
 สิวโย จ สมากตา
 เต รณโย ปฏฺวิเวทฺยงฺ ฯ
 ปุตฺโต เวสฺสณฺตโร ตว
 นาคํ รฏฺฐสฺส ปุชิตํ ฯ
 อีสาทนฺตํ อรุณฺหํ
 สพฺพเสตํ คชุตฺตมํ ฯ
 ปภินนํ สตตฺตมทฺทหนํ
 เสตํ เกลาสสาทิสํ ฯ
 สาถพฺพนํ สหตฺถิปิ
 พฺราหฺมณานํ อทา คชํ ฯ

อนัน ปานญจ โย
 เอตฺโข ทานํ ปติรูปิ
 อัย เต วสราชา โน
 กถิ เวสสนต์โร ปุตฺโต
 สเจ ตวํ น กริสฺสสิ
 มณฺเญ ตํ สห ปุตฺเตน
 กามํ ชนปโท มาสิ
 นานํ สีวันํ วจนา
 ปพฺพาเชยฺยํ สกา รมฺฐา
 กามํ ชนปโท มาสิ
 นานํ สีวันํ วจนา
 ปพฺพาเชยฺยํ สกา รมฺฐา
 น จาหํ ตสฺมี พุพฺเพยฺยํ
 อสิโลโกปิ เม อสฺส
 กถิ เวสสนต์โร ปุตฺตํ
 มา นํ ทณฺเฑน สตฺเถน
 ปพฺพาเชหิ จ นํ รมฺฐา
 เอโส เจ สีวันํ ฉนฺโท
 อิมํ โส วสตุ รตฺตี
 ตโต รตฺยา วิวสาเน
 สมคฺคา สีวโย หุตฺวา
 อญฺเฐหิ กตฺเต ตรมาโน
 สีวโย เทว เต กุพฺธา
 อุกฺคา จ ราชปุตฺตา จ
 หตฺถาโรหา อนิกรฺฐา
 เกวโล จาปิ นิคฺโม
 อสฺมา รตฺยา วิวสาเน
 สมคฺคา สีวโย หุตฺวา
 ส กตฺตา ตรมาโนว
 อามุตฺตหตฺถาภรณา

ทชฺชา วตฺถเสนาสนานิ จ
 เอตฺโข พราหมณารหํ ฯ
 สีวันํ รมฺฐวทฺธโน
 คชํ ภาเชติ สยฺชย ฯ
 สีวันํ วจณํ อิหํ
 สีวํ หตฺเถ กริสฺสเร ฯ
 รมฺฐญฺจาปิ วินสฺสตุ
 ราชปุตฺตํ อหุสฺกํ
 ปุตฺโต หิ มม โอโรโส ฯ
 รมฺฐญฺจาปิ วินสฺสตุ
 ราชปุตฺตํ อหุสฺกํ
 ปุตฺโต หิ มม อตฺโรโซ ฯ
 อริยสีลวโต หิ โส
 ปาปญฺจ ปสเว พหุ
 สตฺเถน ฆาตยาม เส ฯ
 น หิ โส พนฺธนารโห
 วงฺเก วสตุ ปพฺพเต ฯ
 ฉนฺทํ น ปนฺทามเส
 กามे จ ปริญฺญชตุ ฯ
 สूरียสฺสคฺคมนํ ปติ
 รมฺฐา ปพฺพาชยฺนตุ นํ ฯ
 คนฺตฺวา เวสสนต์โร วท
 เนคฺมา จ สมาคฺตา ฯ
 เวสฺยานา จ พราหมณา
 รติกา ปตฺติการกา
 สีวโย จ สมาคฺตา ฯ
 สूरียสฺสคฺคมนํ ปติ
 รมฺฐา ปพฺพาชยฺนติ ตํ ฯ
 สีวราเชน เปสิโต
 สุวตฺถโถ จนฺทนญฺสีโต ฯ

สีสั นหาโต อุทเก โส
 อุปาคมิ ปุรี รมณ์
 ตตถททส กุมาร โส
 ปรีกัณณ์ อมจเจहि
 โส ตตถ คนตวา ตรมาโน
 ทุกข์ เต เวทยิสสามิ
 วนทิตวา โรทมาโน
 ฆตตา เมสิ มหาราช
 ทุกข์ เต เวทยิสสามิ
 สิวโย เทว เต กุฑธา
 อุคคา จ ราชปุตตา จ
 หตถาโรหา อนิภฏฐา
 เกวโล จาปิ นิคโม
 อสมา รตยา วิวसानะ
 สมคคา สิวโย หุตวา
 กิสมี เม สิวโย กุฑธา
 ตัม เม กตเต วียาจิกข
 อุคคา จ ราชปุตตา จ
 หตถาโรหา อนิภฏฐา
 นาคทาเนน ขิยยนติ
 ทหย์ จกขุมปห์ ทชซ์
 หิรณญ์ วา สุวณญ์ วา
 ทกขิณญ์ วาปห์ พาหุ
 ทเทยย์ น วิกรมเปยย์
 กามม ม สิวโย สัพเพ
 เนว ทานา วิรมิสส์
 เอว ตัม สิวโย อาหุ
 โกณติมาราย ตีเรน
 เยน ปพพาชิตา ยนติ

อามตตมณิกุณตโโล
 เวสสันตรนิเวสนิ ฯ
 รมมานิ สเก ปุเร
 ติทธานิ วาสว ฯ
 กตตา เวสสันตรมพรวี
 มา เม กุชณิ รเถสภ ฯ
 โส กตตา ราชานมพรวี
 สัพพกามรสาหโร ฯ
 ตตถ อสสาสนนตม ม
 เนคมา จ สมาคตา ฯ
 เวสียานา จ พราหมณา
 รติกา ปตติการกา
 สิวโย จ สมาคตา ฯ
 สุริยสสุคคมนิ ปติ
 รมฐา ปพพาชยนติ ตัม ฯ
 นานิ ปสสามิ ทุกกณิ
 กสมา ปพพาชยนติ ม ฯ
 เวสียานา จ พราหมณา
 รติกา ปตติการกา
 ตสมา ปพพาชยนติ ตัม ฯ
 กิ เม พาหิรภัง ฌน
 มุตตา เวฬุริยา มณิ ฯ
 ทิสวา ยาจกมาคเต
 ทาเน เม รมเต มโน ฯ
 ปพพาเชนตุนนตุน วา
 กามม ฉินทนตุนตตธา ฯ
 เนคมา จ สมาคตา
 คิริमारณขร ปติ
 เตน คจจตุ สัพพโต ฯ

โสห์ เตน คมิสสามิ
 รัตตินทิว เม ขมถ
 อามนตยิตถ ราชานัน
 ยัม เต กิณจิ มยา
 หิรณญ์ วา สุวณณัม วา
 สพพํ ตัม นิทเหยยาสิ
 ตมพรวี ราชปุตตี
 กุหิ เทว นิทหามิ
 สีลวันเตสุ ทชชาสี
 น หิ ทานา ปรี อตถิ
 ปุตเตสุ มหุติ ทเยสิ
 โย จ ตัม ภตตา มณเฑยย
 โน เจ ตัม ภตตา มณเฑยย
 อญญัม ภตตารํ ปรีเยส
 อหญหิ วนํ คจฉามิ
 สัสโย ชีวิตัม มยหัม
 ตมพรวี ราชปุตตี
 อภุมเม กถํ นุ ภณสิ
 เนส ธมโม มหาราช
 อหมปิ เตน คจฉามิ
 มรณํ วา ตยา สหุติ
 ตเทว มรณํ เสยโย
 อคคิ อชชาลยิตวาน
 ตตถ เม มรณํ เสยโย
 ยถา อารญญกํ นาคํ
 เชสสนตัม คิริทุคเคสุ
 เอวํ ตัม อนุคจฉามิ
 สุภรา เต ภวิสสามิ
 อิเม กุมारे ปสฺสนโต
 อาสีเน วณคุมพสมิ

เยน คจฉนติ ทุสกา
 ยาว ทานํ ททามหํ ฯ
 มหุติ สพพงคโสภณัม
 ทินนํ ธนํ ธณญญจ วิชชติ ฯ
 มุตตา เวฬุริยา พหู
 ยญจ เต เปตติกัม ธนํ ฯ
 มหุติ สพพงคโสภณา
 ตัม เม อภุขาหิ ปุจฺฉโต ฯ
 ทานํ มหุติ ยถารหํ
 ปติฏฐา สพพปาณินํ ฯ
 สสสุยา สสรุมหิ จ
 สกุกจจํ ตัม อปฺภุสฺสเห ฯ
 มยา วิปฺปวเสน เต
 มา กิสิตฺโถ มยา วินา ฯ
 โสรัม วาพมิกายุตัม
 เอกกสฺส พุรหาวเน ฯ
 มหุติ สพพงคโสภณา
 ปาปกํ วต ภาสสิ ฯ
 ยัม ตวํ คจเฉยเย เอกโก
 เยน คจฉสิ ขตฺติย ฯ
 ชีวิตัม วา ตยา วินา
 ยัม เจ ชีเว ตยา วินา ฯ
 เอกชาลสมายิตัม
 ยัม เจ ชีเว ตยา วินา ฯ
 ทนฺตี อนเวติ หตฺถินี
 สเมสุ วิสเมสุ จ ฯ
 ปุตเต อาทาย ปจฺฉโต
 น เต เหลสสามิ ทพฺภรา ฯ
 มณฺชฺเฏ ปิยภาณินเ
 น รชชสฺส สริสฺสสิ ฯ

อิเม กุมारे ปสฺสนโต	มณฺชฺเฏ ปิยภาณิเน
กีฬนฺเต วณฺคฺมพสมิ	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
อิเม กุมारे ปสฺสนโต	มณฺชฺเฏ ปิยภาณิเน
อสฺสเม รณฺณิยฺมฺหิ	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
อิเม กุมारे ปสฺสนโต	มณฺชฺเฏ ปิยภาณิเน
กีฬนฺเต อสฺสเม รณฺเม	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
อิเม กุมारे ปสฺสนโต	มัลลธาริ อลงฺกเต
อสฺสเม รณฺณิยฺมฺหิ	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
อิเม กุมारे ปสฺสนโต	มัลลธาริ อลงฺกเต
กีฬนฺเต อสฺสเม รณฺเม	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
ยทา ทกฺขิสี นจฺจนฺเต	กุมारे มัลลธาริเน
อสฺสเม รณฺณิยฺมฺหิ	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
ยทา ทกฺขิสี นจฺจนฺเต	กุมारे มัลลธาริเน
กีฬนฺเต อสฺสเม รณฺเม	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
ยทา ทกฺขิสี มาตงฺคิ	กุณฺธโร สฺมณฺณิหายนํ
เอกํ อรณฺญเญ จรณฺตํ	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
ยทา ทกฺขิสี มาตงฺคิ	กุณฺธโร สฺมณฺณิหายนํ
สายํ ปาโต วิจรณฺตํ	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
ยทา กเรณฺสสงฺฆสฺส	ยฺยธสฺส ปุรโต วขํ
โกณฺจํ กาหติ มาตงฺโค	กุณฺธโร สฺมณฺณิหายนํ
ตสฺส ตํ นทโต สุตฺวา	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
ทฺฤโต วณฺวิกาเส	ยทา ทกฺขิสี กามโท
วเน วาฬมิกากิณฺเณ	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
มิกํ ทิสฺวาน สายนฺหํ	ปณฺจมาลินีมาคตํ
กิมฺบุรีเส จ นจฺจนฺเต	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
ยทา โสสฺสสฺส นิคฺโขสํ	สนทมานาย สินฺธูยา
คิตํ กิมฺบุรีสถานญจ	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑
ยทา โสสฺสสฺส นิคฺโขสํ	คิริคพฺภรจาริโน
วสฺสมานสสุลฺลกสฺส	น รชชสฺส สริสฺสสฺส ๑

ยทา สีหสส พยคมสส	ขคคสส ควยสส จ
วเน โสสสสิ วาพาน์	น รชชสส สริสสสิ ฯ
ยทา โมริหิ ปริกิณณั	พริหิณ มตถกาสินั
โมริ ทกขิสิ นจจนตั	น รชชสส สริสสสิ ฯ
ยทา โมริหิ ปริกิณณั	อณทขั จิตฺรปกขินั
โมริ ทกขิสิ นจจนตั	น รชชสส สริสสสิ ฯ
ยทา โมริหิ ปริกิณณั	นีลคิวั สีขณฺฑินั
โมริ ทกขิสิ นจจนตั	น รชชสส สริสสสิ ฯ
ยทา ทกขิสิ เหมนฺเต	ปุปฺพิเต ธรณิรุเห
สุรภี สมปวายนฺเต	น รชชสส สริสสสิ ฯ
ยทา เหมนฺติเก	มาเส หริตฺ ทกขิสิ เมทนี
อินทโคปกสณฺณนั	น รชชสส สริสสสิ ฯ
ยทา ทกขิสิ เหมนฺเต	ปุปฺพิเต ธรณิรุเห
กุณฺฑิ พิมพชาลยจ	ปุปฺพิตฺ โลทุทปทมกั
สุรภี สมปวายนฺเต	น รชชสส สริสสสิ ฯ
ยทา เหมนฺติเก มาเส	วนั ทกขิสิ ปุปฺพิตฺ
โอปุปฺพานิ จ ปทมานิ	น รชชสส สริสสสิตี ฯ

ทานกณฺฑิ

เตสํ ลาลปิตํ สุตฺวา	ปุตฺตสส สุนิสาย จ
กลุณั ปรีเทเวสิ	ราชปุตฺตี ยสสสินี ฯ
เสยโย วิสํ เม ขายิตํ	ปปาตา ปปเตยฺยหิ
รชชฺยา พชณฺ มียยาหิ	กสฺมา เวสฺสนตฺรํ ปุตฺตํ
ปพฺพาเชนฺติ อทฺฐกั ฯ	
อชฺฌายกั ทานปตี	ยาจโยคํ อมจฺฉริ
ปุชิตํ ปฏฺิราชูหิ	กิตฺติมนตํ ยสสสินั
กสฺมา เวสฺสนตฺรํ	ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทฺฐกั ฯ
มาตาเปตฺติภรํ ชนฺตุง	กุเล เชฏฺฐาปจายิกั
กสฺมา เวสฺสนตฺรํ ปุตฺตํ	ปพฺพาเชนฺติ อทฺฐกั ฯ

รณโณ หิต์ เทวหิต์
 หิต์ สพพสส รมณฺณสส
 ปพพาเซนต์ อหุสํ ๑
 มธฺนิว ปลาตานิ
 เอวํ เหสสตี เต รมณฺณ
 หีโส นิชีณปตฺโตว
 อปวิมฺโฐ อมจเจหิ
 ตํ ตํ พุริมิ มหาราช
 มา นํ สีวันํ วจนา
 ธมฺมสสาปจิติ กุมฺมิ
 ปพพาเซมิ สกํ ปุตตํ
 ยสส ปุพฺเพ ธชคฺคานิ
 ยายนตฺมณฺยายนฺติ
 ยสส ปุพฺเพ ธชคฺคานิ
 ยายนตฺมณฺยายนฺติ
 ยสส ปุพฺเพ อนิกานิ
 ยายนตฺมณฺยายนฺติ
 ยสส ปุพฺเพ อนิกานิ
 ยายนตฺมณฺยายนฺติ
 อินฺทโคปกวณฺณาภา
 ยายนตฺมณฺยายนฺติ
 โย ปุพฺเพ หตฺถิภา
 สวชฺช เวสสณฺตรो
 กถํ จนนฺทิตตฺตํโค
 ขุราชินํ ฝรสุญจ
 กสฺมา นาภิหริสฺสนฺติ
 ปวิสนฺตํ พุทฺธารณฺญํ
 กถํ นุ จิรํ ธาเรนฺติ
 กถํ กุสมยํ จิรํ

ญาตีนํ สชินํ หิต์
 กสฺมา เวสสณฺตรํ ปุตตํ
 อมพาว ปติตา ฌมา
 ปพพาเซนต์ อหุสํ ๑
 ปลลลสฺมี อนุทเก
 เอโก ราชา วิหิยสิ ๑
 อตฺถ เต มา อุพฺจจา
 ปพพาเซสิ อหุสํ ๑
 สีวันํ วินยํ ธช
 ปาณา ปิยตโร หิ เม ๑
 กณฺณการาว ปุบฺผิตา
 สวชฺเชโกว คมิสฺสตี ๑
 กณฺณการวณานิว
 สวชฺเชโกว คมิสฺสตี ๑
 กณฺณการาว ปุบฺผิตา
 สวชฺเชโกว คมิสฺสตี ๑
 กณฺณการวณานิว
 สวชฺเชโกว คมิสฺสตี ๑
 คนฺธารา ปณฺทกมพลา
 สวชฺเชโกว คมิสฺสตี ๑
 ยาตี สีวิกาย รเถน จ
 ราชา กถํ คจฺฉนฺติ ปตฺติโก ๑
 นจฺจคิตฺตปโปธโน
 ขาริกาชญจ หาหิ ๑
 กาสาว อชินานิ จ
 กสฺมา จิรํ น พชฺฌเร ๑
 ราชปพพาชิตา ชนา
 มทฺที ปริทหิสฺสตี ๑

กาสิยานิ จ ธาเรตวา
 กุสจีรานิ ธาเรนตี
 วยหาหิ ปริยายิตวา
 สา กถชช อนุชฌงคิ
 ยสสา มุทุตลา หตถา
 สา กถชช อนุชฌงคิ
 ยสสา มุทุตลา ปาทา
 ปาทุกาหิ สุวณฺณาหิ
 สา กถชช อนุชฌงคิ
 ยาสสุ อิตถิสหสฺสานํ
 สา กถชช อนุชฌงคิ
 ยาสสุ สิวาย สุตวาน
 สา กถชช อนุชฌงคิ
 ยาสสุ อินทสโคตตสส
 สุตวาน นทโต ภัตา
 สา กถชช อนุชฌงคิ
 สกุณิ หตปุตตาว
 จิริํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ
 สกุณิ หตปุตตาว
 กิสา ปณฺฑุ ภาวิสฺสามิ
 สกุณิ หตปุตตาว
 เตน เตน ปธาวิสฺสํ
 กุรริํ หตฉาปาว
 จิริํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ
 กุรริํ หตฉาปาว
 กิสา ปณฺฑุ ภาวิสฺสามิ
 กุรริํ หตฉาปาว
 เตน เตน ปธาวิสฺสํ
 สา ฐน จกฺกวากิํ
 จิริํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ

โขมโกฏุมพฺรานิ จ
 กถํ มทฺธิํ กริสฺสตี ๑
 สิวิกาย รเถน จ
 ปถํ คจฺฉตี ปตฺติกา ๑
 จรณา จ สุเขธิตา
 ปถํ คจฺฉตี ปตฺติกา ๑
 จรณา จ สุเขธิตา
 ปิพฺมานาว คจฺฉตี
 ปถํ คจฺฉตี ปตฺติกา ๑
 ปุรฺโต คจฺฉตี มาลินี
 วณฺํ คจฺฉตี เอกิกา ๑
 มุหฺง อุตตสฺเต ปุเร
 วณฺํ คจฺฉตี ภีรูกา ๑
 อุลูกสฺส ปวสฺสโต
 วารุณิํว ปเวธตี
 วณฺํ คจฺฉตี ภีรูกา ๑
 สุณฺณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 สุณฺณํ อาคมมิมํ ปุริํ ๑
 สุณฺณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี ๑
 สุณฺณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี ๑
 สุณฺณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 สุณฺณํ อาคมมิมํ ปุริํ ๑
 สุณฺณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี ๑
 สุณฺณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี ๑
 ปลลลสฺมี อนุทเก
 สุณฺณํ อาคมมิมํ ปุริํ ๑

สา นูน จกกวากีว	ปลลลสมี อนุทเก
กิสา ปณฺฑุ ภาวิสสามิ	ปิเย ปุตเต อปสสตี ฯ
สา นูน จกกวากีว	ปลลลสมี อนุทเก
เตน เตน ปธาวิสสํ	ปิเย ปุตเต อปสสตี ฯ
เอวํ เม วิลปนติยา	ราชา ปุตตํ อหุสํ
ปพฺพาเชสิ วนํ รมฺมฐา	มณฺเณ หิสสามิ ชีวิตํ ฯ
ตสฺสา ลาลปิตํ สุตวา	สพฺพา อนนฺเตปุเร พหุ
พาหา ปคฺคยห ปกฺกนฺทงฺ	สิวิกญฺญา สมากตา ฯ
สาลาว สมปมถิตา	มาลฺเตน ปมทฺธิตา
เสนติ ปุตตา จ ทารา	จ เวสฺสณฺตรนิเวสเน ฯ
โอโรธา จ กุมารา จ	เวสียานา จ พฺราหฺมณา
พาหา ปคฺคยห ปกฺกนฺทงฺ	เวสฺสณฺตรนิเวสเน ฯ
หตฺถาโรหา อนิกฺกฐา	รธิกา ปตฺติการกา
พาหา ปคฺคยห ปกฺกนฺทงฺ	เวสฺสณฺตรนิเวสเน ฯ
ตโต รตฺยา วิวसानเ	สุริยสฺสคฺคมนํ ปติ
อล เวสฺสณฺตโร ราชา	ทานํ ทาตุํ อุปาคมิ ฯ
วตฺถานิ วตฺถกามานํ	โสณฺทานํ เทถ วารุณํ
โกชนํ โกชนตฺถินํ	สมมเทว ปเวจฺฉณ ฯ
มา จ กิณฺจิ วนิพฺพเก	เหฏฺฐยิตถ อิจาคเต
ตปฺเปถ อนนฺปาเนน	คจฺฉนฺตุ ปฏฺิปปุชิตา ฯ
อเถตถ วตฺตตี สทฺโท	ตุมฺโโล เภรวโ มหา
ทาเนน ตํ นีหฺรณฺติ	ปุน ทานํ อทา ตวํ ฯ
เตสฺ มตฺตา กิลนฺตาว	สมปตฺนติ วนิพฺพกา
นิกฺขมนฺเต มหาราเช	สิวีนํ รมฺมฐวทฺธเน ฯ
อจฺเจจฺฉงฺ วต โภ รุกฺขํ	นानาผลธรรํ ทุมํ
ยถา เวสฺสณฺตรํ รมฺมฐา	ปพฺพาเชนฺติ อหุสํ ฯ
อจฺเจจฺฉงฺ วต โภ รุกฺขํ	สพฺพกามททํ ทุมํ
ยถา เวสฺสณฺตรํ รมฺมฐา	ปพฺพาเชนฺติ อหุสํ ฯ
อจฺเจจฺฉงฺ วต โภ รุกฺขํ	สพฺพกามรสาหรํ
ยถา เวสฺสณฺตรํ รมฺมฐา	ปพฺพาเชนฺติ อหุสํ ฯ

เย วุฑฒา เย จ ทหฺรา	เย จ มชฺฌิมโปริสา
พาหา ปคฺคยห ปกฺกนฺทงฺ	นิกฺขมนฺเต มหाराเช
สิวีนํ รมฺภูวฑฺฒเน ฯ	
อติยกฺขา วสฺสวรา	อิติถาการา จ ราชนิ
พาหา ปคฺคยห ปกฺกนฺทงฺ	นิกฺขมนฺเต มหाराเช
สิวีนํ รมฺภูวฑฺฒเน ฯ	
ถิโยปิ ตตฺถ ปกฺกนฺทงฺ	ยา ตมฺหิ นคเร อหุ
นิกฺขมนฺเต มหाराเช	สิวีนํ รมฺภูวฑฺฒเน ฯ
เย พุราหฺมณา เย จ สมณา	อญฺญเ วาปี วณิพฺพกา
พาหา ปคฺคยห ปกฺกนฺทงฺ	อธมฺโม กิร โภ อิติ ฯ
ยถา เวสฺสณฺตโร ราชา	ยชฺมาโน สเก ปุเร
สิวีนํ วจนฺตเถน สมฺหา	รมฺภูว นิรชฺชติ ฯ
สตฺต หตฺถิสเต	ทตฺวา สพฺพาลงฺการภูสิตเ
สฺวณฺณกจฺเณ มาตงฺเค	เหมกปฺปนฺวาสเส ฯ
อารุฬฺเห คามณฺเียหิ	โตมรํกฺสปาณิภิ
เอส เวสฺสณฺตโร ราชา	สมฺหา รมฺภูว นิรชฺชติ ฯ
สตฺต อสฺสสเต ทตฺวา	สพฺพาลงฺการภูสิตเ
อาชานีเยว ชาติยา	สินฺธเว สีมฺวาหเน ฯ
อารุฬฺเห คามณฺเียหิ	อิลฺลียาจาปธาริภิ
เอส เวสฺสณฺตโร ราชา	สมฺหา รมฺภูว นิรชฺชติ ฯ
สตฺต รธสเต ทตฺวา	สนนทฺธเ อฺสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยคฺเค	สพฺพาลงฺการภูสิตเ ฯ
อารุฬฺเห คามณฺเียหิ	จาปหตฺถเหิ วมฺมิภิ
เอส เวสฺสณฺตโร ราชา	สมฺหา รมฺภูว นิรชฺชติ ฯ
สตฺต อติถิสเต ทตฺวา	เอกเมกา รเถ จิตฺตา
สนนทฺธา นิกฺขรชฺชหิ	สฺวณฺณเหิ อลงฺกตา ฯ
ปีตาลงฺการา ปิตวสนา	ปีตาภรณวิภูสิตา
อฬารปฺมหา หสฺสลา	สฺสยฺยา ตนฺมชฺฌิมา
เอส เวสฺสณฺตโร ราชา	สมฺหา รมฺภูว นิรชฺชติ ฯ

สดต เณรสเต ทตวา
 เอส เวสฺสนตโร ราชา
 สดต ทาสิสเต ทตวา
 เอส เวสฺสนตโร ราชา
 หตถิ อสฺสเรท ทตวา
 เอส เวสฺสนตโร ราชา
 ตทาสิ ยํ ภีสนกํ
 มหาทาเน ปทินนมหิ
 ตทาสิ ยํ ภีสนกํ
 ยํ ปญฺชลิกโต ราชา
 อเถตถ วตตตี สทฺโท
 ทาเนน ตํ นีหฺรนฺติ
 เตสุ มตฺตา กิลนฺตาว
 นิภฺขมนฺเต มหาราเช
 อามนฺตยิตถ ราชานํ
 อวรุทฺธสิ มํ เทว
 เย หิ เกจิ มหาราช
 อติตฺตาเยว กาเมหิ
 สุวาทํ สเก อภิสฺสสี
 สีวินํ วจนฺตเถน
 อหํ ตํ ปฏฺิเสวิสฺสํ
 ขคฺคทีปนิเสวิเต
 ตุมฺเห ปงฺกมฺหิ สีทถ ๑
 อนุชานาหิ มํ อมม
 สุวาทํ สเก อภิสฺสสี
 สีวินํ วจนฺตเถน สมฺหา
 อหํ ตํ ปฏฺิเสวิสฺสํ
 ขคฺคทีปนิเสวิเต อหํ
 ตุมฺเห ปงฺกมฺหิ สีทถ ๑

สพฺพา กัสฺสปชารณา
 สมฺหา รมฺมจฺ्ञา นิรชฺชติ ๑
 สดต ทาสสถานิ จ
 สมฺหา รมฺมจฺ्ञา นิรชฺชติ ๑
 นาริโย จ อลงฺกตา
 สมฺหา รมฺมจฺ्ञา นิรชฺชติ ๑
 ตทาสิ โลมหํสนํ
 เมทนี สมฺปกมฺปถ ๑
 ตทาสิ โลมหํสนํ
 สมฺหา รมฺมจฺ्ञา นิรชฺชติ ๑
 ตุมฺโล เภโรโว มหา
 ปุณฺ ทานํ อทา ตวํ ๑
 สมฺปตฺนติ วนิพฺพกา
 สีวินํ รมฺมจฺ्ञวทฺตมฺเน ๑
 สลฺยชฺยํ ธมฺมินํ วรํ
 วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ ๑
 ภูตา เย จ ภวิสฺสเร
 คจฺฉนฺติ ยมฺสาธนํ ๑
 ยชฺมาโน สเก ปุเร
 สมฺหา รมฺมจฺ्ञา นิรชฺชติ ๑
 วเน วาพฺมิกาภิณฺเณ
 อหํ ปุณฺณฺยานิ กโรมิ
 ปพฺพชฺชา มม รุจฺจติ
 ยชฺมาโน สเก ปุเร
 รมฺมจฺ्ञา นิรชฺชติ ๑
 วเน วาพฺมิกาภิณฺเณ
 ปุณฺณฺยานิ กโรมิ

อนุชานามิ ตัม ปุตต
 อยณจ มหฺมทํ กลยาณี
 อจฺจตํ สห ปุตฺเตหิ กิ
 นานํ อกามา ทาสิมปิ
 สเจ อิจฺจติ อนเวตุ
 ตโต สุนฺหํ มหาราชา
 มา จนนฺทสมจาเร
 มา กาสิยานิ ธาเรตฺวา
 ทุกฺโข วาโส อรณฺญสฺมี
 ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี
 นานํ ตํ สุขมิจฺเจยฺย
 ตมพฺรวิ มหาราชา
 อิงฺฆ มหฺมทํ นิสาเมติ
 พหุ กิฏฺฐา ปฏฺงคา จ
 เตปิ ตํ ตตฺถ หีเสยฺยุง
 อปเร ปสฺส สนนฺตาเป
 สปปา อชฺครา นาม
 เต มนุสฺสํ มิคํ วาปี
 ปริกฺขิปปิตฺวา โภเคหิ
 อณฺเวยปิ กณฺหขฺมิโน
 น เตหิ ปุริโส ทิฏฺฐโธ
 สงฺฆมฺมยฺยนฺตา สิงฺคานิ
 มหีสํ วิจฺรณฺเตตฺถ
 ทิสฺวา มิคานํ ยฺยณํ
 เณฺว วจฺจคฺติธาว
 ทิสฺวา สมปฺติเต โฆเร
 อเชตฺตณฺณาย เต
 ยา ตวํ สีวาย สุตฺวาน
 สํ ตวํ วงฺกมฺนุปฺตตา

ปพฺพชฺชา เต สมิชฺฌตฺ
 สฺสณฺญา ตนฺนุชฺฌิมา
 อรณฺญเฏ กริสฺสตี ๑
 อรณฺญํ เนตฺตมฺสฺสเท
 สเจ นิจฺจติ อจฺจตฺ ๑
 ยาจิตุํ ปฏฺธิปชฺชถ
 รโฆชฺชลลํ อธารยิ ๑
 กุสจฺจิริ อธารยิ
 มา หิ ตวํ ลกฺขณํ คมิ ๑
 มหฺมทํ สพฺพงฺคโสภณา
 ยํ เม เวสฺสณฺตรํ วินา ๑
 สิวินํ รมฺมจฺจวทฺตมน
 วเน ยเ โหนฺติ ทุสฺสหา ๑
 มกฺสา มธฺมกฺขิกา
 ตํ เต ทุกฺขตรํ สียา ๑
 นทินฺนุปนิเสวิต
 อวิสา เต มหฺพฺพลา ๑
 อปี มาสนฺนมาคตํ
 วสฺมาเนนฺติ อตฺตโน ๑
 อจฺฉา นาม อฆมฺมิกา
 รุกฺขมารุยฺห มุจฺจติ ๑
 ติกฺขคฺคาคติปฺปหาริโน
 นทํ โสตฺตมพฺรํ ปติ ๑
 ควํ สณฺจเรตํ วเน
 ถมฺมทํ กริสฺสตี ๑
 ทมฺมคฺเคสุ ปฺลวงคฺเม
 มหฺมทํ ภาวิสฺสเต มหฺพฺพยํ ๑
 มุหฺง อุตฺตสยิ ปุเร
 ถมฺมทํ กริสฺสตี ๑

ฐิตะ มชฌนทิกะ กาเล
 สมนเตว พุทธารณญ์
 ตมพรวี ราชปุตตี
 ยานิ เอตานิ อกขาสี
 สพพานิ อภิสสมโอสสํ
 กาสํ กุสํ โปฏุกิลํ
 อรสา ปนุททิสสามิ
 พหุหิ วต จริยาหิ
 อุทรสสุปโรเรน
 อคคิสส ปาริจริยาย
 เวธพยํ ภูฏกํ โลเก
 อปิสสา โหติ อปปตโต
 โย นํ หตเถ คเหตวาน
 เวธพยํ ภูฏกํ โลเก
 เกสคคหณมุกเขปา
 ทตวา จ โนปกัมมตี
 เวธพยํ ภูฏกํ โลเก
 สุกจจวี เวธเวรา
 อกามํ ปริกขณนตี
 เวธพยํ ภูฏกํ โลเก
 อปี ญาติกุลเล ผีเต
 เนวาทิวากยํ น ลเก
 เวธพยํ ภูฏกํ โลเก
 นคคา นที อนุทกา
 อิตถิปี วิธวา นคคา
 เวธพยํ ภูฏกํ โลเก
 ธโซ รธสส ปณญาณํ
 ราชา รธสส ปณญาณํ
 เวธพยํ ภูฏกํ โลเก

สนนินินเนสุ ปกขิสสุ
 ตตถ ก็ คนตุมิจจสิ ฯ
 มทที สพพวงค์โสภณา
 วเน ปฏิกยานิ เม
 คจฉณญเวย รเถสภ ฯ
 อสิริ มุณขปพพชํ
 นสส เหลสสามิ ทุนนยา ฯ
 กุมาริ วินทเต ปตี
 โคหนุเวฐเนน จ ฯ
 อุทกมมุชเชเนน จ
 คจฉณญเวย รเถสภ ฯ
 อจฉนิฐุมปิ ภูณชิตุง
 อกามํ ปริกขณนตี
 คจฉณญเวย รเถสภ ฯ
 ภูมยา จ ปริสุมภนา
 พหุทกขํ อนปปัก
 คจฉณญเวย รเถสภ ฯ
 ทตวา สุกคมานินโน
 อลุณญเวย วายสา
 คจฉณญเวย รเถสภ ฯ
 กัสสปชโชตเน วสํ
 ภาตูลิ สขินีหิปี
 คจฉณญเวย รเถสภ ฯ
 นคคํ ฐฎฐํ อราชกํ
 ยสสาปี ทส ภาตโร
 คจฉณญเวย รเถสภ ฯ
 ฐโม ปณญาณมคคิโน
 ภาตตา ปณญาณมิตถิยา
 คจฉณญเวย รเถสภ ฯ

ยา ทลิตฺถิ ทลิตฺถสส
 ตํ เว เทวา ปสฺสนติ
 สามิกํ อนุพนฺธิสฺสํ
 ปถพฺยาปิ อภิชฺชนฺตยา
 อปิ สาครปริยนฺตํ
 นานารตนปริปุริ
 กถํ นุ ตาสํ ทพํ
 ยา สามิกเก ทุกฺขิตมฺหิ
 นิภฺขมนฺเต มหาราเช
 ตมํ อนุพนฺธิสฺสํ
 ตมพฺรวิ มหาราชา
 อิมเ เต ทหฺรา ปุตฺตา
 นิภฺขิปฺป ลกฺขณเ
 ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี
 ปิยา เม ปุตฺตกา
 ตยมํ ตตถ รเมสฺสนติ
 ตมพฺรวิ มหาราชา
 สาลินํ โอทนํ ภูตฺวา
 รุกฺขผลานิ ภูณฺชนฺตา
 ภูตฺวา สตปฺเล กิเล
 รุกฺขปตฺเตสุ ภูณฺชนฺตา
 กาสิยานิ จ ธาเรตฺวา
 กุสจฺจิรานิ ธาเรณฺตา
 วยฺหาหิ ปริยายิตฺวา
 ปตฺติกา ปริธาวณฺตา
 ภูฏาคาเร สยิตฺวาน
 สยณฺตา รุกฺขมูลสฺมี
 ปลลงฺเกสุ สยิตฺวาน
 สยณฺตา ตินฺสนฺถาเร

อทฺธมา อทฺธมสฺส กิตฺติมํ
 ทฺฤกฺกรณฺหิ กโรติ สา ฯ
 สทา กาสายวาสิณี
 เวรพฺยํ ภูฏากิตฺติยา ฯ
 พหฺวิตฺตธโร มหิ
 นิจฺเณ เวสฺสนฺตรํ วินา ฯ
 สุขฺรา วต อิตฺถิโย
 สุขฺมิจฺฉนฺติ อตฺตโน ฯ
 สิวินํ รมฺมจฺจวทฺธเน
 สพฺพกามทโท หิ เม ฯ
 มทฺธิ สพฺพงฺคโสภณํ
 ชาลี กณฺหาชินา จุโ
 คจฺฉ มยฺ เต โปสฺยาม เส ฯ
 มทฺธิ สพฺพงฺคโสภณา
 เทว ชาลี กณฺหาชินา จุโ
 อรณฺเณ ชิวโสภินํ ฯ
 สิวินํ รมฺมจฺจวทฺธโน
 สฺจิจิ มํสฺสฺสเจจฺฉนํ
 กถํ กาหนฺติ ทารกา ฯ
 โสวณฺเณ สตราชิเก
 กถํ กาหนฺติ ทารกา ฯ
 โขมโกฏฺฐมพฺรานิ จ
 กถํ กาหนฺติ ทารกา ฯ
 สิวิกาย รณฺเณ จ
 กถํ กาหนฺติ ทารกา ฯ
 นิวาเต ผุสฺสิตคฺคเพ
 กถํ กาหนฺติ ทารกา ฯ
 โคนเก จิตฺตสนฺถเต
 กถํ กาหนฺติ ทารกา ฯ

คนธเกณ วิลิ้มปีตวา	อครุจันทเนน จ
โรชชลลानी ธาเรนตา	กถิ กาทนติ ทารกา ฯ
จามรโมรหตเถหิ	พีชิตงคฺคา สุเชธิตา
มุฏฐา ทสฺเสหิ มกเสหิ	กถิ กาทนติ ทารกา ฯ
ตมพรวี ราชปุตฺตี	มทฺที สพฺพงคฺโสภณา
มา เทว ปรีเทเวสี	มา จ ตวํ วิมโน อหุ
ยถา มยํ ภวิสฺสาม	ตถา หเสสนฺติ ทารกา ฯ
อิทํ วตฺวาน ปกฺกามิ	มทฺที สพฺพงคฺโสภณา
สิวิมคฺเคน อนฺเวสี	ปุตฺเต อาทาย ลกฺขณา ฯ
ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา	ทนนํ ทตฺวาน ขตฺติโย
ปีตุ มาตุ จ วณฺหิตฺวา	กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ ฯ
จตฺวาหิ รถํ ยุตฺตํ	สีฆมารุยฺห สนฺทนํ
อาทาย ปุตฺตทารณฺจ	วงฺกํ ปายาสี ปพฺพตํ ฯ
ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา	เยนาสี พหุโก ชโน
อามนฺต โข ตํ คจฺฉาม	อโรคา โหนฺตุ ญฺาตโย ฯ
อิงฺฆ มทฺที นิสาเมหิ	รมมรูปวํ ทิสฺสติ
อาวาสํ สีวิเสฏฺฐสฺส	เปตฺติกํ ภาวนํ มม ฯ
ตํ พฺราหฺมณา อนฺวคฺมฺง	เต นํ อสฺเส อยาจิสฺง
ยาจิทฺโต ปฏฺิปาเทสี	จตฺนํ จตฺโร หเย ฯ
อิงฺฆ มทฺที นิสาเมหิ	จิตฺตรูปวํ ทิสฺสติ
มิคฺโรหิจจวณฺณเณน	ทกฺขิณฺสสา วหนฺติ มํ ฯ
อเถตถ ปญฺจโม	อาคา โส ตํ รถมยาจถ
ตสฺส ตํ ยาจิทฺทาสิ	น จสฺสฺสปทฺโต มโน ฯ
ตโต เวสฺสนฺตโร	ราชา โอโรเปตฺวา สกํ ชนํ
อสฺสาสยิ อสฺสรถํ	พฺราหฺมณสฺส ธเนสิโน ฯ
ตวํ มทฺที กณฺห์	คณฺหาหิ ลหุ เอสา กนิฏฺฐิกา
อหํ ชาลี คหฺเสสฺสามิ	ครุโก ภาติโก หิ โส ฯ
ราชา กุมารมาทาย	ราชปุตฺตี จ ทาริกํ
สมโมทมานา ปกฺกามฺง	อณฺณมณฺณํ ปิยํ วทาติ ฯ

วนปเวสน์

ยทิ เกจิ มนุชา	เอนติ อนุมคฺเค ปฏิปเณ
มคฺคํ เต ปฏิจฺฉาม	ภุหิ วงกตปพฺพโต ฯ
เต ตตฺถ อมเห ปสฺสิตวา	กลุณํ ปรีเทวยฺง
ทุกฺโข เต ปฏิวเฑนฺติ	ทฺวเร วงกตปพฺพโต ฯ
ยทิ ปสฺสนฺติ ปวเน	ทารกา ผลิเน ทฺวเม
เตสํ ผลานํ เหตุํมฺหิ	อุปรโชนฺติ ทารกา ฯ
โรชนฺเต ทารเก ทิสฺวา	อุพฺพิทฺธา วิปฺลา ทฺวมา
สยเมวณมิตฺวาน	อุปกจฺฉนฺติ ทารเก ฯ
อิทํ อจฺเฌรํ ทิสฺวา	อพฺภุตํ โลมํหํสนํ
สาธุการํ ปวตฺเตสิ	มทฺที สพฺพงคโสภณฺา ฯ
อจฺเฌรํ วต โลกสมิ	อพฺภุตํ โลมํหํสนํ
เวสฺสสนฺตรสฺส เตเชน	สยเมวณตา ทฺวมา ฯ
สงฺฆิปีสุ ปถํ ยกฺขา	อนุกมฺปาย ทารเก
นิกฺขนฺตทิวเสเนว	เจตฺรภูณฺฺํ อุปาคมฺง ฯ
เต คนฺตวา ทิฆมทฺธานํ	เจตฺรภูณฺฺํ อุปาคมฺง
อิทฺธํ ผิตํ ชนปทํ	พหุํสสุโรชนํ ฯ
เจติโย ปรีวาริสุ	ทิสฺวา ลกฺขณมาคตํ
สุขุมาลิ วต อยฺยา	ปตฺติกา ปรีชาวติ ฯ
วฺยหาหิ ปรียายิตฺวา	สิวิกาย รณฺเณ จ
สาชฺช มทฺที อรณฺญสมิ	ปตฺติกา ปรีชาวติ ฯ
ตํ ทิสฺวา เจตปาโมกฺขา	โรทฺมานา อุปาคมฺง
กจฺจิ นฺุ เทว กุสลํ	กจฺจิ เทว อนามยํ
กจฺจิ ปิตา อโรโค	เต สิวินฺนจฺ อนามยํ ฯ
โก เต พลํ มหาราช	โก นฺุ เต รณฺมณฺทลํ
อนสฺสโก อรณฺโก	ทิฆมทฺธานมาคโต
กจฺจามิตฺเตหิ ปกโต	อนฺุปฺตโตสิมํ ทิสํ ฯ
กุสฺสณฺเฌว เม สมฺม	อโถ สมฺม อนามยํ
อโถ ปิตา อโรโค	เม สิวินฺนจฺ อนามยํ ฯ

อหฺยหิ กุณฺชริ ทฺขุชํ
 เขตตณฺณํ สพฺพยฺยทฺธานํ
 ปณฺทกมฺพลสณฺณนํ
 ทนฺตี สวาทพีชนํ
 สเสตจจตฺตํ สอุปฺปาเยยฺยํ
 อคฺคยานํ ราชวาทิ
 ตสฺมี เม สิวโย
 อวรุทฺธสิ มํ ราชา
 โโอกาสํ สมมา ชานาถ
 สวาคตํ เต มหาราช
 อิสฺสโรสิ อนุปฺปตฺโต
 สากํ ภิสํ มจฺจุ มํสํ
 ปรีกฺขช มหาราช
 ปฏิกฺคหิตํ ยํ ทินนํ
 อวรุทฺธสิ มํ ราชา
 โโอกาสํ สมมา ชานาถ
 อีเชว ตาว อจฺจนฺตสุ
 ยาว เจตา คมิสฺสสนฺติ
 นิชฺฌมาเปตฺตํ มหาราชํ
 ตํ ตํ เจตา ปุรฺกขตฺวา
 ปรีวารेतฺวาน คจฺจนฺติ
 มา โว รุจฺจิตถ คมนํ
 นิชฺฌมาเปตฺตํ มหาราชํ
 อจฺจุคฺคตา หิ สิวโย
 เต วิธํเสตฺตุมิจฺจนฺติ
 สเจ เอสา ปวตฺเตตถ
 อีเชว รหฺส กาทฺเรหิ
 อิทฺธํ ผิตฺถจิทํ รมฺมจฺจุ
 มตี กโรหิ ตฺวํ เทว

อีสาทนฺตํ อรุฬฺหํ
 สพฺพเสตํ คชฺชุดตฺมํ ฯ
 ปภินฺนํ สดตฺตมทฺทหนํ
 เสตํ เกลาสสาทิสํ ฯ
 สาถปฺปนํ สหตฺถิปํ
 พฺรหฺมณฺณํ อทาสหํ ฯ
 กุทฺธา ปิตา จุภทฺโตมฺโน
 วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ
 วเน ยตถ วสามเส ฯ
 อโถ เต อทฺฐวาคตํ
 ยํ อิตฺตถิ ปเวทย ฯ
 สฺสทฺธํ สาลินมฺโหนํ
 ปาหุโน โนสิ อาคฺโธ ฯ
 สพฺพสส อคฺคิมิ กตํ
 วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ
 วเน ยตถ วสาม เส ฯ
 เจตฺรฏฺฐเฐ รเถสภ
 รณฺเณ สนฺติก ยาจิตฺตํ ฯ
 สิวินํ รมฺมจฺจุทฺทมนํ
 ปตฺตีตา ลทฺธปจฺจยา
 เอวํ ชานาหิ ขตฺตติย ฯ
 รณฺเณ สนฺติก ยาจิตฺตํ
 ราชापิ ตตถ นิสฺสโร ฯ
 พลคฺคา เนคมา จ เป
 ราชานํ มม การณา ฯ
 รมฺมจฺจุสฺมี รมฺมจฺจุทฺทมน
 เจเตหิ ปรีวาริโต ฯ
 อิทฺธํ ชนปโท มหา
 รหฺสส มนุสสาสิตฺตํ ฯ

น เม ฌนโท มติ อตถิ
 ปพพาชิตสส รฏฐสมา
 อตฺถฐา สิวโย อาสุง
 ปพพาชิตสส รฏฐสมา
 อสมโมทัยมปิ โว อสฺส
 สิริหิ ภณฺทณฺญจาปิ
 อถสฺส ภณฺทณฺ ฆเริ
 เอกสฺส การณา มยฺหิ
 ปฏิกคฺคหิตํ ยํ ทินนํ
 อวรุทฺธสิ มํ ราชา
 โอภาสํ สมมา ชานาถ
 ตคฺขม เต มยฺมกฺขาม
 ราชิสี ยตถ สมมนฺติ
 เอส เสโโล มหาราช
 ยตฺถ ตวํ สห ปุตฺเตหิ
 ตํ เจตา อนุสาสีสุ
 อิตฺถ คจฺฉ มหาราช
 อถ ทกฺขิสี ภาทฺทณฺเต
 นานาทุมคณากิณฺณํ
 ตมตฺถิกกมฺม ภาทฺทณฺเต
 นทึ เกตุมตี นาม
 ปุณฺณโลมมจฺฉากิณฺณํ
 ตตถ นหฺตวา ปิวิตฺวา จ
 อถ ทกฺขิสี ภาทฺทณฺเต
 รมมเก สิบเร ชาตํ
 อถ ทกฺขิสี ภาทฺทณฺเต
 นานาทิชคณากิณฺณํ
 ตสฺส อุตฺตรปฺพเพน
 ปุณฺณทรีเกหิ สยฺฉนฺโน

รชชสฺส อนุสาสีตุง
 เจตปุตฺตา สุณฺณาถ เม ฯ
 พลคฺคา เนคมา จ เย
 เจตา รชเชภิเสจยุง ฯ
 อจฺจนตํ มม การณา
 วิคฺคโห เม น รุจฺจติ ฯ
 สมปหาโร อนปโปโก
 หีเสยฺย พหุโก ชโน ฯ
 สพฺพสฺส อคฺคิยํ กตํ
 วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ
 วเน ยตถ วสาม เส ฯ
 ยถาปิ กุสลา ตถา
 อาหุตคฺคิ สมာหิตา ฯ
 ปพฺพโต คณฺธมาทโน
 สห ภริยาย จจฺฉสิ ฯ
 อสฺสเนตฺตา รุทฺมฺชา
 อชุงฺ เยนฺตตฺรา มุโข ฯ
 เวปุลลํ นาม ปพฺพตํ
 สีตจฺฉายํ มโนรมํ ฯ
 อถ ทกฺขิสี อาปคํ
 คมภีรํ คิริคพฺภรํ ฯ
 สุปตฺติถํ มโหทกํ
 อสฺสาเสตฺวา สปุตฺตเก ฯ
 นิคุโรธํ มรฺอุปิพลํ
 สีตจฺฉายํ มโนรมํ ฯ
 นาฬิกํ นาม ปพฺพตํ
 เสลํ กิมฺปุริสายุตํ ฯ
 มุจฺฉลินฺโท นาม โส สโร
 เสตโส คณฺธิเกหิ จ ฯ

อมณาปวาส วลี
 ยา ตว์ วสสิ ชินณสส
 น หิ นูน ตยหิ กลยาณิ
 อณฺญํ ภาตตาริ วินทิสฺสุ
 เอวํ ทหริยํ สตี ๑
 ทุยิฏฺฐํ เต นวมียํ
 เย ตํ ชินณสส ปาทิสฺสุ
 สมณํ พราหมณํ นูน
 สา ตว์ โลเก อภิสปิ
 ยา ตว์ วสสิ ชินณสส
 น ทุกขํ อหิณา ทฏฺฐํ
 ตณฺจ ทุกฺขณฺจ ติพฺพณฺจ
 นตฺถิ ชิทฺธา นตฺถิ
 นตฺถิ อลฺลาปสฺสลาโป
 ยทา จ ททโร ทหฺรา
 สพฺเพสํ โสกา นสฺสนติ
 ทหฺรา ตว์ รูปวดี
 คจฺฉ ญาติกุเล อจฺฉ
 น เต พราหมณ คจฺฉามิ
 ถิโย มํ ปริภาสนติ
 มา เม ตว์ อกรา
 อหํ อุทกมาหิสฺสํ
 นาหํ ตมฺหิ กุเล
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ น
 นตฺถิ เม สิปปฐานํ วา
 กุโธหํ ทาสํ ทาสี วา
 อหํ โภที อุปฏฺฐิสฺสํ

ชินณณ ปตินา สห
 มตํ เต ชีวิตา วรํ ๑
 ปิตา มาตา จ โสภณ
 เย ตํ ชินณสส ปาทิสฺสุ
 อกตํ อคฺคิหุตฺตกํ
 เอวํ ทหริยํ สตี ๑
 พราหมณจฺริยปรายณ
 สีลวันเต พหุสฺสุเต
 เอวํ ทหฺรียา สตี ๑
 น ทุกขํ สตติยา หตํ
 ยํ ปสฺเส ชินณกํ ปตี ๑
 รติ ชินณณ ปตินา สห
 ชคฺชิตฺตุมปิ น โสภติ ๑
 มนฺตยฺนติ รโหคตา
 เย เกจิ ทหฺยสฺสิตา ๑
 ปุริसानํปิ ตฺถิตา
 กิ ชินฺโน รมยิสฺสตี ๑
 นทึ อุทกหารียา
 ตยา ชินณณ พราหมณ ๑
 กมฺมํ มา เม อุทกมาหริ
 มา โภติ กุปิตา อหฺติ ๑
 ชาตา ยํ ตว์ อุทกมาหเร
 น เต วจฺฉามหํ ชฺเร ๑
 นานยิสฺสสิ พราหมณ
 เต วจฺฉามิ สนฺติเก ๑
 ธนํ ธณฺญณฺจ พราหมณิ
 อานยิสฺสามิ โภติยา
 มา โภติ กุปิตา อหฺ ๑

เอहि เต อหมกขิสส์
 เอส เวสสันตโร ราชา
 ตัม ติว คณตวาน ยาจสสุ
 โส เต ทสสติ ยาจิโต
 ชินฺณโณหมสมิ ทุพฺพโล
 มา โภติ ปฏฺิเทเวสิ
 อหิ โภติ อุกฺกุณฺณิสส์
 ยถา อคณตวา
 เอวเมว ตูวํ พุรหเม
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พุราหมณ ชานาหิ
 อมณาปํ เต กริสสามิ
 นกขตเต อุตฺตปฺพเพสฺสุ
 อณฺเณหิ สทฺธิ รมมานํ
 อทสฺสเนน มยหํ เต
 ภียโย วงกา จ ปลิตา
 ตโต โส พุราหมโณ
 อฏฺฐิต กามราเคน
 ปาเถยยํ เม กโรหิ
 มธฺปิณฺฑิกา จ สุกตาโย
 อานยิสส์ เมถุนเก
 เต ตํ ปริจริสฺสนติ
 อิหํ วตวา พุรหมพนฺธ
 ตโต โส มนตยิตวาน
 ปกฺกามิ โส รุณฺณมฺโข
 สีวันนํ นครํ ผีตํ
 โส ตตถ คณตวา อวจ
 กุหิ เวสสันตโร ราชา
 เต ชนา ตํ อวจิสฺสุ เอ

ยถา เม วจันํ สุตํ
 วงเก วสติ ปพฺพเต ฯ
 ทาสํ ทาสฺยจ พุราหมณ
 ทาสํ ทาสฺยจ ขตฺติโย ฯ
 ทิโฆ จทฺธา สุกฺคโม
 มา จ ตูวํ วมินา อหุ
 มา โภติ กุปิตา อหฺติ ฯ
 สงฺคามํ อยฺยทฺโธว ปราชีโต
 อคณตวาว ปราชีโต ฯ
 นานยิสฺสสิ พุราหมณ
 น เต วจฺฉามหํ สมเร
 ตํ เต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ ฯ
 ยทา มํ ทกฺขิสฺสิงกตํ
 ตํ เต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ ฯ
 ชินฺณสฺส ปรีเทวโต
 พหุ เหสฺสนติ พุราหมณ ฯ
 ภิตฺโต พุราหมณฺนิยา วसानุโค
 พุราหมณฺนิ เอตทพฺพรวิ ฯ
 ตูวํ สํกุลฺยา สคฺคฺพานิ จ
 สตตฺถมตตถจ พุราหมณฺนิ ฯ
 อุโฆ ทาสกฺุมารเก
 รตฺตินฺทิวมตฺนทิตา ฯ
 ปฏฺิมุญฺจิ อูปาหนา
 ภริยํ กตวา ปทกฺขิณํ ฯ
 พุราหมโณ สหิตพฺพโต
 ทาสปริเยสนํ จรํ ฯ
 เย ตตถาสฺสงฺ สมာคตา
 กตถ ปสฺเสมฺมุ ขตฺติยํ ฯ
 ตตถาสฺสงฺ สมာคตา

ตมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกฺโต
 ปพฺพาชิตํ สกา รณฺฐา
 ตมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกฺโต
 อาทาย ปุตฺตทารณฺจ
 โส โจทิตํ พฺราหฺมณียา
 อหํ ตํ ปฏฺิเสวิตถ วเน
 ขคฺคทีปนิเสวิตะ ฯ

อาทาย เพฬุวํ ทณฺฑํ
 โส ปาวีสี พฺรหฺมณณฺ
 ตํ ปวิณฺฐํ พฺรหฺมณณฺ
 วิกฺกนฺทํ โส วิปฺปนฺนุสฺสํ
 ตโต โส พฺราหฺมณเณ
 วงฺกสฺสโรหเณ นณฺธุ
 โก ราชปุตฺตํ นิสฺสํ
 ภเย เขมสฺส ทาตารํ
 โย ยาจตํ ปติณฺฐาสี
 ธรณฺูปมํ มหาราชํ
 โย ยาจตํ คตี อาสี
 สาคฺรุปมํ มหาราชํ
 กลยาณตติถํ สุจิมํ
 ปุณฺทรีเกหิ สยณฺณํ
 รหฺทูปมํ มหาราชํ
 อสฺสตถํว ปเถ ชาตํ
 สนฺดานํ วิสเมตารํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 นิคฺโรธํว ปเถ ชาตํ
 สนฺดานํ วิสเมตารํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 อมฺพํ อิว ปเถ ชาตํ

อติทาเนน ขตฺติโย
 วงฺเก วสตี ปพฺพเต ฯ
 อติทาเนน ขตฺติโย
 วงฺเก วสตี ปพฺพเต ฯ
 พฺราหฺมณเณ กามคิทธิมา
 วาฬมิกากิณเณ

อคฺคิหุตฺตํ กมณฺทลฺง
 ยตถ อสฺสโรหเณ กามทํ ฯ
 โกกานํ ปรีวารยฺง
 ทูเร ปนฺธา อปฺกกมิ ฯ
 คนฺตวา โภคฺลฺทฺธํ อสยณฺโต
 อีมา คาถา อภาสถ ฯ
 ชยณฺตมปฺราซีตํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู ฯ
 ภูตานิ ธรณีริว
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู ฯ
 สวณฺตํนํว สาคโร
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู ฯ
 สีตฺยทกํ มโนรมํ
 ยุตฺตํ กิณฺชกฺขเรณฺนา
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู ฯ
 สีตฺยจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺดานํ ปฏฺิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู ฯ
 สีตฺยจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺดานํ ปฏฺิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู ฯ
 สีตฺยจฺฉายํ มโนรมํ

สนนาน วิสเมตาริ
 ตถูปม มหาราชิ
 สาลิ อิว ปถे ชาติ
 สนนาน วิสเมตาริ
 ตถูปม มหาราชิ
 ทุมิ อิว ปถे ชาติ
 สนนาน วิสเมตาริ
 ตถูปม มหาราชิ
 เอวญจ เม วิลปโต
 อหิ ชานนติ โย วชชา
 เอวญจ เม วิลปโต
 อหิ ชานนติ โย วชชา
 ปสเว ปุณญิ อนุปกั ๑
 ตสส เจโต ปฐิสโสสิ
 ตุมเหติ พรหเม ปกโต
 ปพพาชิตो สกา รญ्ञา
 ตุมเหติ พรหเม ปกโต
 อาทาย ปุตตทารญจ
 อกัจจการิ ทุมเมโธ
 ราชปุตติ คเวสนโต
 ตสส ตยาริ น ทสสามิ
 อยญหิ เต มยา นุนโน
 สิริโร เต วชฌยิตวาน
 ปนถสกุณิ ยชิสสามิ
 ตยหิ มัสเสน เมเทน
 อาหุติ ปคคเหสสามิ
 ตัม เม สยิญญิ สหุติ
 น จ ตวิ ราชปุตตสส
 อวชโณ พราหมโณ
 ตสมา หิ ทูติ น หนติ

กิลนนานิ ปฏิกคหิ
 โก เม เวสสนตริ วิทู ๑
 สีตจฉายิ มโนรมิ
 กิลนนานิ ปฏิกคหิ
 โก เม เวสสนตริ วิทู ๑
 สีตจฉายิ มโนรมิ
 กิลนนานิ ปฏิกคหิ
 โก เม เวสสนตริ วิทู ๑
 สีตจฉายิ มโนรมิ
 กิลนนานิ ปฏิกคหิ
 โก เม เวสสนตริ วิทู ๑
 ปวิญญัสส พรหาวเน
 นนุหิ โส ชนเย มม ๑
 ปวิญญัสส พรหาวเน
 ตาย โส เอกวาจาย
 อรญญเอ ลุททโก จริ
 อติทาเนน ขตติโย
 วงเก วสติ ปพพเต ๑
 อติทาเนน ขตติโย
 วงเก วสติ ปพพเต ๑
 รญ्ञา ปวนมาคโต
 พโก มจณมิโวทเก ๑
 ชีวติ อธิ พราหมณ
 สโร ปิสสติ โลหิติ ๑
 ททยิ ฉะตวา สพนธนิ
 ตยหิ มัสเสน พราหมณ ๑
 มตถเกน จ พราหมณ
 ฉะตวาน ททยิ ตว ๑
 ตยหิ มัสเสน พราหมณ
 ภริยิ ปุตเต จ เนสสสิ ๑
 ทูโต เจตปุตต สุโณหิ เม
 เอส ฌมโม สนนตโน ๑

นิชมตดา สิวโย สพุเพ
 มาตา จ ทพพลา
 เตสาห์ ปหิโต ทูโต
 ราชปุตต์ นยิสสามิ
 ปิยสส เม ปิโย ทูโต
 อิมญจ มรฺโน ตุมพ์
 ตถจ เต เทสมกขิสส์

ปีตา นํ ทฏฺฐมิจฺจติ
 ตสฺส อจิรา จกฺขุณี ชีเยเร ฯ
 เจตปุตฺต สฺโณหิ เม
 ยทิ ชานาสี สํส เม ฯ
 ปุณฺณปตฺตํ ททามิ เต
 มิคสฺตถิยจ พฺราหฺมณ
 ยตถ สมฺมติ กามโทติ ฯ

จุฬานปพพ

เอส เสโล มหาพรหฺเม
 ยตถ เวสฺสณฺตโร
 ธารณโต พฺราหฺมณวณฺณํ
 จมฺมวลี ฌมา เสติ
 เอเต นีลา ปทิสฺสนฺติ
 อุกคตา อพฺภกฺกุฏาว
 ราชสฺสกณฺณา ขทิรา
 สมฺปเวรฺนติ วาเตน
 อูปริ ทุมฺปรียาเยสุ
 นชฺชหา โกกิลสงฺฆา
 อวฺหยนฺเตว คจฺจณฺตํ
 รมยนฺเตว อาคณฺตํ
 ยตถ เวสฺสณฺตโร ราชา
 ธารณโต พฺราหฺมณวณฺณํ
 จมฺมวลี ฌมา เสติ
 อมฺพา กปิตฺถา ปนสา
 หรีตฺกิ อามลกา
 จารุติมฺพรฺกฺขา เจตถ
 มธุมฺรฺกกา เถวณฺติ นีเ
 ปาเรวตา ภาเวยยา จ
 มธฺจฺ อเนลํกํ ตตถ

ปพฺพโต คนฺธมาทโน
 ราชา สห ปุตฺเตหิ สมฺมติ ฯ
 อาสทญฺจ มสํ ชฏฺํ
 ชาตเวทํ นมสฺสติ ฯ
 นานาผลธฺรา ทุมฺา
 นีลา อถฺชนปพฺพตา ฯ
 สาလာ ฆนฺทณฺมาลฺว
 สกิ ปิตาว มาณฺวา ฯ
 สงฺคีติโยว สฺยุเย
 สมฺปตฺนติ ทุมฺา ทุมํ ฯ
 สาชาปตฺตสฺมีริตา
 โมทยณฺติ นิवासินํ
 สห ปุตฺเตหิ สมฺมติ ฯ
 อาสทญฺจ มสํ ชฏฺํ
 ชาตเวทํ นมสฺสติ ฯ
 สาလာ ชมฺพุ วิภีตกา
 อสฺสตฺถา พทฺธานิ จ ฯ
 นิคฺโรธา จ กปิตฺถนา
 ปกฺกา จฺจุทุมฺพฺรา ฯ
 มุทฺทิกกา จ มธฺตฺถิกกา
 สกฺมาทาย ภฺยฺชเร ฯ

อดญฺเฏตถ ปุပ္ผิตา อมพา
 อดญฺเฏ อามา จ ปกกา จ
 อเถตถ เหมฐา ปุริโส
 อามานิ เจว ปกกาณิ
 อเตว เม อจฺฉริยํ
 เทวานมिव อาวาโส
 วิภทิกา นาฬิเกรา
 มาลาว คนฺธิตา ฐนฺติ
 นานาวณฺณเหติ ปุပ္ผิติ
 กุณฺธิ กุณฺฐตฺตรา
 ปุณฺณาคา คิริปุณฺณาคา
 อุทฺทาลกา โสมรูกฺขา
 ปุตฺตชีวา จ กกุธา อสนา
 กุณฺธา สลพา นีปา
 สาลา จ ปุပ္ผิตา ตตฺถ
 ตสฺสาวีหุเร โปกฺขเรณิ
 ปทุมฺปัลลสฺสยณฺนา
 อเถตถ ปุပ္ผรสมตฺตา
 อภินาเทนฺติ ปวณํ
 ภสฺสสนฺติ มกรนฺเทหิ
 อเถตถ วาตา วายนฺติ
 ปทุมกิณฺชกฺขเรณฺหิ
 ญฺลา สิ่งฆาฏกา เจตถ
 มจฺฉกจฺฉปพฺยาวิทฺธา
 มธฺจ ภิเสหิ สวติ
 สุรภี ตํ วณํ วาติ
 สมมทฺทเตว คนฺธเรน
 ภมฺรา ปุပ္ผคนฺธเรน
 อเถตถ สกฺกมา สนฺติ
 โมทนฺติ สห ภริยาหิ

อดญฺเฏ ติณฺฐนฺติ โทวิลา
 เภกวรรณมา ตฺตฺถมฺมํ ฯ
 อมพปกาณิ คนฺธหติ
 วณฺณคนฺธรสฺสุตฺตเม ฯ
 หิงกาโร ปฏฺฐิภาติ มํ
 โสภติ นนฺทนุโปเม ฯ
 ขขฺชฺชรินํ พฺรหฺวาเน
 ธขคฺคาเนว ทิสฺสเร
 นภํ ตาราจิตามิว ฯ
 ปาณฺณลิโย จ ปุပ္ผิตา
 โกวิฬารา จ ปุပ္ผิตา ฯ
 อครุผลฺลียา พหุ
 เจตถ ปุပ္ผิตา ฯ
 โกสมพา ลพฺฐา ธฺวา
 ปลาลลสนฺนิภา ฯ
 ภูมิกาคเ มโนเร
 เทวานมिव นนฺทเน ฯ
 โกกิลา มณฺชฺรภาณิกา
 อุตฺตสมฺปุပ္ผิตเต ทฺวเม ฯ
 โปกฺขเร โปกฺขเร มธฺจ
 ทกฺขิณา อถ ปจฺฉิมา
 โอภินฺโน โหติ อสฺสโม ฯ
 สํสาทียา ปสาทียา
 พหุ เจตถ มุปฺยานกา
 ชिरสฺสปิมฺพาลิกิ ฯ
 นานาคนฺธสโมทิตํ
 ปุပ္ผสาขาหิ ตํ วณํ
 สมฺนตา มภินาทิตา ฯ
 นานาวณฺณา พหุ ทิชา
 อดญฺมณฺญํ ปกฺขิโน ฯ

นนทิกา ชีวปุตตา จ
 ปิยา ปุตตา ปิยา
 มาลาว คนธิดา ฐนติ
 นานาวณณเหติ ปุบผะหิ
 ยตถ เวสสันดร ราชชา
 ธารเณโต พราหมณวณณ
 จมมวาสิ ฌมา เสติ
 อิทถจ เม สตตฤกตต
 มรฺคฺปิณทิกา จ สุกตโย
 ตฺยเหว สมพลํ โหตุ
 อิตฺปิ พรหมเม คณหาหิ
 อัย เอกปที เอติ
 อีสึปี อจฺจุโต ตตถ
 ธารเณโต พราหมณวณณ
 จมมวาสิ ฌมา เสติ
 ตํ ตวํ คนฺตวาน ปุจฺจสสุ
 อิทํ สุตฺวา พรหมพนฺธ
 อุทคฺคจิตฺโต ปกฺกามิ

ชีวปุตตา ปิยา จ โน
 นนทา ทิชา โปกฺขรณิฆฺรา ฯ
 ธชคฺคาเนว ทิสฺสเร
 กุสเลเหว สุกนธิดา
 สห ปุตเตหิ สมมตฺติ ฯ
 อาสทถจ มสํ ชฏฺฐิ
 ชาตเวทํ นมสฺสตี ฯ
 มรฺคฺนา ปฏฺฐิสํยุตํ
 สตตฤกตตํ ททามิ เต ฯ
 นาหํ อิจฺฉามิ สมพลํ
 คจฺฉ พรหมเม ยถาสุขํ ฯ
 อุชฺชํ คจฺฉตฺติ อสฺสสมํ
 ปงฺกทนฺโต รชสฺสีโร
 อาสทถจ มสํ ชฏฺฐิ ฯ
 ชาตเวทํ นมสฺสตี
 โส เต มคฺคํ ปวกฺขตฺติ ฯ
 เจตํ กตฺวา ปทกฺขิณํ
 เยนาสิ อจฺจุโต อีสึตี ฯ

มหาวนปพพ

คจฺฉนฺโต โส ภารทฺวาโซ
 ทิสฺวาน ตํ ภารทฺวาโซ
 กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ
 กจฺจิ อุณฺเณน ยาเปสิ
 กจฺจิ ทํสา มกฺสา จ
 วเน วาฬมิกากิณฺเณ
 กุสลญฺเจว เม พรหมเม
 อโถ อุณฺเณน ยาเปมิ
 อโถ ทํสา มกฺสา จ
 วเน วาฬมิกากิณฺเณ

อทฺทสฺส อจฺจุตํ อีสึ
 สมโมทํ อีสึนา สห ฯ
 กจฺจิ โภโต อนามยํ
 กจฺจิ มุลผลา พหู ฯ
 อปฺปเมว สรึสฺปา
 กจฺจิ หีสา น วิชฺชตฺติ ฯ
 อโถ พรหมเม อนามยํ
 อโถ มุลผลา พหู ฯ
 อปฺปเมว สรึสฺปา
 หีสา มยหํ น วิชฺชตฺติ ฯ

พหุณี วสสปุคานี
 นาภิขานามิ อุปปนัน
 สุวาคตํ เต มหาพรหฺเม
 อนฺโต ปวิส ภทฺทเนเต
 ดินทุกานิ ปิยาลานิ
 ผลานิ ชุทฺทกปฺปานิ
 อิทมปิ ปานียํ สีสํ
 ตโต ปิว มหาพรหฺเม
 ปฏิกคฺคหิตํ ยํ ทินนํ
 สลฺยชยสฺส สกํ ปุตตํ
 ตมหํ ทสฺสนมาคโต
 น ภวํ เอติ ปุณฺณตถํ
 มณฺเญ ภวํ ปตฺถยติ
 มณฺเญ กณฺหาชินํ ทาสี
 อถ วา ตโย มาตาปุตเต
 น ตสฺส โภคา วิชฺชนติ
 อกฺุทฺธรุโปหํ โภโต
 สาธุ ทสฺสนมริยานํ
 อทิฏฺฐปฺพุโพ สิริราชา
 ตมหํ ทสฺสนมาคโต
 เอส เสโล มหาพรหฺเม
 ยตถ เวสฺสนตโร ราชา
 ธาเรนโต พฺราหฺมณวณฺณํ
 จมฺมวาสี ฉมา เสติ
 เอเต นีลา ปทิสฺสนติ
 อุกคฺคตา อพฺภกฺุฏาว
 ธวสฺสกณฺณา ขทิสรา
 สมฺปเวณฺติ วาเตน
 อฺุปริ ทุมฺปฺริยาเยสุ
 นชฺชหา โกกิลสงฺฆา

อสฺสเม วสโต มม
 อาพาธํ อมโนรมํ ฯ
 อโถ เต อทฺุราคตํ
 ปาเท ปกฺุขาลยสฺสุ เต ฯ
 มธฺุเก กาสุมาริโย
 ภฺุณฺช พฺรหฺเม วรํ วรํ ฯ
 อาภตํ คิริคพฺุภรา
 สเจ ตวํ อภิกงฺุขสี ฯ
 สพฺุพสฺส อคฺุมิยํ กตํ
 สิริหิ วิปฺปวาสิตํ
 ยทิสฺ ขานาสี สํส เม ฯ
 สิริราชาสฺส ทสฺสนํ
 รณฺโณ ภริยํ ปตฺติพฺุพตํ
 ขาสี ทาสยจ อิจฺฉสี ฯ
 อรณฺญา เนตฺตมาคโต
 ธนํ ธณฺณยจ พฺราหฺมณ ฯ
 นานํ ยาจิตฺตมาคโต
 สนนฺนิวาโส สทา สุโข ฯ
 สิริหิ วิปฺปวาสิตโต
 ยทิสฺ ขานาสี สํส เมติ ฯ
 ปพฺุพโต คนฺธมาทโน
 สห ปุตเตหิ สมฺมติ ฯ
 อาสทยจ มสํ ชฏฺุ
 ขาตเวทํ นมสฺสติ ฯ
 นานาผลธฺรา ทุมฺา
 นีลา อณฺชนปพฺุพตา ฯ
 สาลา ผนฺทนมมาลฺุวา
 สกึ ปิตาว มาณวา ฯ
 สงฺคิตฺติโยว สุยฺเยเร
 สมฺปตฺตนฺติ ทุมฺา ทุมํ ฯ

ปงฺคุรา พหุลา เสลา	โสภณชนา จ ปุปฺผิตา
เกตกา กณิการา จ	กนเวรา จ ปุปฺผิตา ฯ
อชฺชุนา อชฺชุกณฺณา จ	มหานามา จ ปุปฺผิตา
สุปฺผิตคฺคา ติฏฺฐนฺติ	ปชฺชนเตว กิสุกา ฯ
เสตปณฺณิ สตตปณฺณา	กทลียो กุสุมภรา
ธนฺตกการี ปุปฺผเหิ	สีสปาวรรณานิ จ ฯ
อจฺฉิवा สลลวา รุกฺขา	สลลกีโย จ ปุปฺผิตา
เสตเครุ จ ตครา	มัสสิกฺกุฐา กุลาวรา ฯ
ทหฺรา รุกฺขา จ วุฑฺธา จ	อภฺภูติลา เจตถ ปุปฺผิตา
อสฺสมํ อุกฺโธ ฐนฺติ	อคฺยาการํ สมนฺตโต ฯ
อเถตถ อุทกนฺตสฺมี	พหฺวาโต ผณิขุโข
มุกคตฺติโย กรตฺติโย	เสวาลสีสกา พหุ ฯ
อุทฺทาปวตฺตํ อุลลฺฬิตํ	มกฺขิกา หิงฺคุชาลิกา
ทาสิมกฺขโข เจตถ	พหุ นีเจกพฺมพกา ฯ
เอลมผฺรกสยณฺณนา	รุกฺขา ติฏฺฐนฺติ พฺราหฺมณ
สตฺตาหํ ธาริยมานานํ	คนฺโธ เตสํ น ฉิขฺชติ ฯ
อุกฺโธ สรํ มุจฺฉินฺทํ	ปุปฺผา ติฏฺฐนฺติ โสภณา
อินฺทิวเรหิ สยณฺณนํ	วณฺํ ตํ อุปฺโสภติ ฯ
อทฺตมาสํ ธาริยมานานํ	คนฺโธ เตสํ น ฉิขฺชติ
นีลปุปฺผิ เสตวาริ	ปุปฺผิตา คิริกณฺณิกา
กเลรฺกฺเขหิ สยณฺณนํ	วณฺํ ตํ ตฺลสีหิ จ ฯ
สมมทฺทเตว คนฺธเณ	ปุปฺผสาขาหิ ตํ วณฺํ
ภมฺรา ปุปฺผคนฺธเณ	สมนฺตา มภินาหิตา ฯ
ตีณิ กกฺการุชาตานิ	ตสฺมี สรสี พฺราหฺมณ
กุมภมตฺตานิ เจกานิ	มฺรชฺมตฺตานิ ตา อุโภ ฯ
อเถตถ สาสโป พหุโข	นาทียो หริตายุโต
อสี ตาลาว ติฏฺฐนฺติ	เฉชฺชา อินฺทิวรา พหุ ฯ
อปฺโผฏา สุริยวลฺลํ จ	กาฬียา มธฺคนฺธิยา
อโสกา มุทยนฺตี จ	วลฺลโภ ขุทฺทปุปฺผิโย ฯ

โกรณทกา อโนชา จ
 รุกขมารุยห ติฏฐนฺติ
 กณฺเฐรห จ วาสนตี
 นิลียา สุมนา ภณฺที
 ปาณฺลี สมฺพุทฺทกปฺปาสี
 เหมชาลาห ทิสฺสนฺติ
 ยานิ ตานิ จ ปุพฺพานิ
 สพฺพพานิ ตตฺถ ทิสฺสนฺติ
 อถสฺสา ปกฺขรณฺียา
 โรหิตา นหฺปี สิงฺคุ
 มธฺ จ มธฺลภฺฐิ จ
 กุณฺนทชา ภาทฺมตฺตา
 สุรภี จ รุกฺขา ตครา
 ปทมฺภา นรทา กุณฺฐา
 หลิพฺพทกา คณฺธสีลา
 วิภทฺทิกา โจรกา กุณฺฐา
 อถตฺถ สีหพฺยคฺฆา จ
 เอณฺเณยยา ปสทา เจว
 โภกฺขสฺสุณา สฺโณปิ จ
 จามรี จลนี ลงฺขี
 กกฺกภา กุณฺมายา จ
 ขคฺคา วราหา นกุลา
 มหีสา โสณสิงฺคาลา
 อาภุจฺฉา ปจฺลาคา จ
 เปลกา จ วิฆาสาทา
 อภฺฐปาทา จ โมรา จ
 จงฺโกรา กุกฺกภา นาคา
 พกา พลาภา นชฺชหา
 พฺยคฺฆินฺสา โลหปฺภฺฐา
 กปฺปชฺชรา ติตฺติราโย

ปุพฺพิตา นาคมฺลลิกา
 ผุสฺสา กีสฺสวาลฺลียา ๑
 ยุกฺกิกา มธฺคณฺธียา
 โสภติ ปทุมฺมตฺตโร ๑
 กณฺนิการา จ ปุพฺพิตา
 รุจฺจิริคฺคิ สีชูปฺมา ๑
 ถลชานฺนทกานิ จ
 เอวํ รมโม มโหทธิ ๑
 พหฺกกา วาริโคจฺรา
 กุมฺภีลา มกรา สฺสฺสุ ๑
 ตาลิสสา จ ปิยงฺคฺคา
 เสตปุพฺผา จ โลลุปา ๑
 พหฺกกา ตุงควณฺณภา
 ฌามภา จ หเรณฺฎกา ๑
 หิริเวรา จ คฺคฺคฺคฺลา
 กปฺปฺรา จ กลิงฺคฺคา ๑
 ปุริสาธู จ หตฺถิโย
 โรหิจฺจา สรภา มิคา ๑
 ตฺลียา นพฺสนฺนิภา
 ฌาปิตา มกฺกภา ปิจฺ ๑
 อิกฺกา โคณฺสีรา พหุ
 กาพเกตฺถ พหฺตฺโส ๑
 ปมฺปกา จ สมฺนตฺโต
 จิตฺรกา จาปี ทีปฺโย ๑
 สีหา โคคณฺสีสาทกา
 ภสฺสรา จ กุกฺกตฺถกา ๑
 อณฺณมณฺณํ ปกุชฺชีโน
 ทินฺทิกา กุณฺชวาชิตา ๑
 ปมฺมกา ชีวชีวกา
 กุลา จ ปฏิกฺกตฺถกา ๑

มณฑลภา เจลเกฏ
 เจลวภา ปิงคลาโย
 กรวียา จ สคคา จ
 นานาทิชฌณากิณณ
 อเถตถ สกฺขนา สนฺติ
 โมทนฺติ สห ภริยาหิ
 อเถตถ สกฺขนา สนฺติ
 เสตจฉิกฺขุภา ภาทรกฺขา
 อเถตถ สกฺขนา สนฺติ
 สิขณฺที นีลคฺวีหา
 กุกฺกตฺถกา กุฬีรกา
 กาลาเมยฺยา พลียกฺขา
 หลิทฺทา โลหิตา เสตา
 วารณา ภิงฺคราชา จ
 อุกฺกสา กุรรรา หํสา
 ปากหํสา อติพลา
 ปาเรวตา รวิหํสา
 วารณาภิรฺฐา รมมา
 อเถตถ สกฺขนา สนฺติ
 โมทนฺติ สห ภริยาหิ
 อเถตถ สกฺขนา สนฺติ
 สพฺเพ มณฺชฺรูปุณฺชนฺติ
 อเถตถ สกฺขนา สนฺติ
 โมทนฺติ สห ภริยาหิ
 อเถตถ สกฺขนา สนฺติ
 สพฺเพ มณฺชฺรูปุณฺชนฺติ
 เอณฺเวยยปสทาภิณณ
 นานาลตาหิ สยณฺณน
 อเถตถ สาสโป พหุโก
 สาลิ อกฺกฐปาโก จ

ภณฺฑิตติตติรนามกา
 โคฏฺฐกา อังคเหตุกา ฯ
 อุฬุการา จ กุกฺกหา
 นานาสรณิกฺขิตํ ฯ
 นีลกา มณฺชฺรภาณิกา
 อณฺณมณฺณํ ปกุชฺชินฺ ฯ
 ทิชา มณฺชฺรสฺสรา สิตา
 อณฺทชา จิตฺรเปชฺฌนา ฯ
 ทิชา มณฺชฺรสฺสรา สิตา
 อณฺณมณฺณํ ปกุชฺชินฺ ฯ
 โกฏฺฐา ปอกฺขรสาตกา
 กทมฺพา สุวสาฬิกา ฯ
 อเถตถ นลกา พหุ
 กทมฺพา สุวโกกิลา ฯ
 อาฏา ปรีวเทนฺติกา
 นชฺชฺหา ชีวชีวกา ฯ
 จกฺกวากา นทิจฺรา
 อุโภ กาลูปกุชฺชินฺ ฯ
 นานาวณฺณา พหุ ทิชา
 อณฺณมณฺณํ ปกุชฺชินฺ ฯ
 นานาวณฺณา พหุ ทิชา
 มุจฺลินทมฺภโตสฺรํ ฯ
 กรวียา นาม เต ทิชา
 อณฺณมณฺณํ ปกุชฺชินฺ ฯ
 กรวียา นาม เต ทิชา
 มุจฺลินทมฺภโตสฺรํ ฯ
 นาคสํเสวิตํ วนํ
 กทลิมิคเสวิตํ ฯ
 นีวาโร วรโก พหุ
 อจฺจุ ตตฺถ อนปฺปโก ฯ

อัย เอกปที เอติ	อุชุง คจฉติ อสสมิ
ขุท ปิปาส อรตี ตตถ	ปตโต น วินทติ
ยตถ เวสสันตโร ราชา	สห ปุตเตหิ สมมติ ฯ
ธารเนโต พราหมณวณณ	อาสทญจ มสํ ชฏ
จम्मวาสี ฉมา เสติ	ชาตเวทํ นมสสติ ฯ
อิทํ สุตวา พรหมพณฺธ	อิสี กตวา ปทกฺขิณ
อุทคคจิตโต ปกฺกามิ	ยตถ เวสสันตโร อหุติ ฯ

ทารกปพพิ

อุฏฺฐเหหิ ชาลิ ปติฏฺฐ	โพราณํ วีย ทิสฺสติ
พราหมณํ วีย ปสฺสามิ	นนฺทโย มาภิกีรเร ฯ
อหฺมปิ ตาต ปสฺสามิ	โย โส พรหมาว ทิสฺสติ
อทุธิโก วีย อายาติ	อติถิ โน ภวิสฺสติ ฯ
กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ	กจฺจิ โภโต อนามยํ
กจฺจิ อุณฺเณน ยาเปถ	กจฺจิ มุลผลา พหุ ฯ
กจฺจิ ทํสา มกฺสา จ	อปฺปเมว สรีสฺปา
วเน วาฬมิกากิณฺเณ	กจฺจิ หีสา น วิชฺชติ ฯ
กุสฺสลญฺเจว โน พรหฺเม	อโถ พรหฺเม อนามยํ
อโถ อุณฺเณน ยาเปม	อโถ มุลผลา พหุ ฯ
อโถ ทํสา มกฺสา จ	อปฺปเมว สรีสฺปา
วเน วาฬมิกากิณฺเณ	หีสา อมฺหํ น วิชฺชติ ฯ
สตตฺต โน มาเส วสฺตํ	อรณฺเณ ชีวโสกิน
อิทมฺปิ ปฐฺมํ ปสฺสาม	พราหมณํ เทววณฺณิน
อาทาย เวฬุวํ ทณฺฑํ	อคฺคิหุตฺตํ กมณฺทลฺลํ ฯ
สฺวาคตฺตํ เต มหาพรหฺเม	อโถ เต อทฺราคตฺตํ
อนฺโต ปวิส ภาทฺทเนเต	ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ เต ฯ
ตินฺทูกานิ ปิยาลานิ	มธฺเก กาสุมาริโย
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ	ภฺยุช พรหฺเม วรํ วรํ ฯ
อิทมฺปิ ปานียํ สิตํ	อาภตํ คิริคพฺภรา
ตโต ปิว มหาพรหฺเม	สเจ ตวํ อภิกงฺขสิ ฯ

อถ ตว์ เกน วณณณ
 อนุปตโต พรหารณญ์
 ยถา วาริวโห ปุโร
 เอวํ ตํ ยาจิตา คจฺฉี
 ททามิ น วิกรมปามิ
 ปาโต คตา ราชปุตฺตี
 เอกธตฺตี วสิตวาน
 ตสฺสา นฺหาเต อุปฆาเต
 เอกธตฺตี วสิตวาน
 นานาปุเปหิ สยณนเน
 นานามูลผลากิณฺเณ
 น วาสมภีโรจามิ
 อนุตฺตรายปิ เม อสฺส
 น เหตา ยาจโยคี
 อิตฺถิโย มนฺตํ ชานนฺติ
 สทฺธาย ทานํ ททโต
 อนุตฺตรายปิ สา กยิรา
 อามนตยสฺส เต ปุตฺเต
 สทฺธาย ทานํ ททโต
 อามนตยสฺส เต ปุตฺเต
 มาทิสสฺส ธนํ ทตฺวา
 สเจ ตวํ นิจฺจเส ทฏฺฐจฺจุ
 อยฺย กสฺสปี ทสฺเสหิ
 อิเม กุมारे ทิสฺวาน
 ปตฺติโต สุมโน วิตฺโต
 อจฺเจทนสฺส ภายามิ
 ราชทณฺฑาย มํ ทชฺชา
 ชีโน ธนญฺจ ทาเส จ
 อิเม กุมारे ทิสฺวาน

เกน วา ปน เหตุนา
 ตํ เม อทุกขาหิ ปุจฺฉิตโต ฯ
 สทฺธกาสํ น ชียติ
 ปุตฺเต เม เทหิ ยาจิตโต ฯ
 อิสฺสโร นย พฺราหฺมณ
 สายํ อุณฺณาโต เอหิ ฯ
 ปาโต คจฺฉสิ พฺราหฺมณ
 อถ เน มาลธาริเน ฯ
 ปาโต คจฺฉสิ พฺราหฺมณ
 นานาคนฺธเหหิ ภูสิตे
 คจฺฉ สฺวาทาย พฺราหฺมณ ฯ
 คมนํ มยฺห รุจฺจติ
 คจฺฉณญฺเวย รเถสภ ฯ
 นํ อนุตฺตรายสฺส การิยา
 สทฺธํ คณฺหนฺติ วามโต ฯ
 มาสํ อทกฺขิ มาตริ
 คจฺฉณญฺเวย รเถสภ ฯ
 มา เต มาตรมทฺทสฺส
 เอวํ ปุณฺณํ ปวชฺฌตติ ฯ
 มา เต มาตรมทฺทสฺส
 ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ ฯ
 มม ภริยํ ปติพฺพตํ
 ชาลึ กณฺหาชินํ จูโห ฯ
 มณฺชฺเวก ปิยภาณิเน
 พหุํ ทสฺสติ เต ธนํ ฯ
 ราชปุตฺต สฺสโณหิ เม
 วิกฺกิณฺเวย หนฺเวย วา
 คารยฺหสฺส พฺรหฺมพณฺธฺยา ฯ
 มณฺชฺเวก ปิยภาณิเน

ธมเม ฐิตะ มหาราชา
 ลพธา ปิตโสมนสสํ
 นานํ ตมปิ กริสสามิ
 ทารเกว อหํ เนสสํ
 ตโต กุมารา พยธิตา
 เดน เดน ปชาวีสุ
 เอहि ตาต ปิยบุตร
 หทยํ เมภิสสิญเจถ
 ยานา นาวา จ เม
 ขาติปารํ ตรีสสามิ
 เอहि อมม ปิยธิต
 หทยํ เมภิสสิญเจถ
 ยานา นาวา จ เม
 ขาติปารํ ตรีสสามิ
 ตโต กุมारे อาทาย
 พราหมณสส อทา
 ตโต กุมारे อาทาย
 พราหมณสส อทา
 ตทาสิ ยํ ภีสนกํ
 ยํ กุมारे ปทินนมหิ
 ตทาสิ ยํ ภีสนกํ
 ยํ ปณชลิโกโต ราชา
 พราหมณสส อทา
 ตโต โส พราหมเณ
 ลตาย หตเถ พนธิตวา
 ตโต โส รชชุนาทาย
 อาโกภยโนโต เต เนติ
 ตโต กุมารา ปกุกามุง
 อสสุปุณณเณหิ เนตเตหิ

สิวินํ รมภูวทูตโน
 พหุง ทสสติ เต ธนํ ฯ
 ยํ มํ ตวํ อนุสาสติ
 พราหมณยา ปริจารเก ฯ
 สุตวา ลพทสส ภาสิตํ
 ขาสี กณหาขินา จุโภ ฯ
 ปุเรถ มม ปารมี
 กโรถ วจนํ มม ฯ
 โหถ อจลา ภวสาคร
 สนตาเรสสํ สเทวกํ ฯ
 ปุเรถ มม ปารมี
 กโรถ วจนํ มม ฯ
 โหถ อจลา ภวสาคร
 อุทริสสํ สเทวกํ ฯ
 ขาสี กณหาขินํ จุโภ
 ทานํ สิวินํ รมภูวทูตโน ฯ
 ขาสี กณหาขินํ จุโภ
 วิตโต ปุตตเก ทานมุตตมํ ฯ
 ตทาสิ โลมหัสสนํ
 เมทนี สมปกมปถ ฯ
 ตทาสิ โลมหัสสนํ
 กุมारे สุขวจฉิต
 ทานํ สิวินํ รมภูวทูตโน ฯ
 ลพโท ลตํ ทนเตหิ ฉินทีย
 ลตาย อนุมชชถ ฯ
 ทณทญจาทาย พราหมเณ
 สิริราชสส เปกขโตติ ฯ
 พราหมณสส ปมญจีย
 ปิตโร โส อุทิกขติ ฯ

เวธมสสตุถปตตัม ปิตุ
 ปิตุ ปาทานิ วนทิตวา
 อมมา จ ตาต นิกชนตา
 ยาว อมมมปิ ปสฺเสมุ
 อมมา จ ตาต นิกชนตา
 มา โน ตวํ ตาต อททา
 ตทายํ พราหฺมณํ กามํ
 พลงกปาโท อนฺธนโฆ
 ที่ฆุตตโรฏฐุ จปโล
 กุมภกโร ภคคปิฏฐุ
 โลหมาสสุ หริตเกโส
 ปิงคโล จ วินโต จ
 อชินานิ จ สนนุโธ
 มนุสฺสโส อุทาทุ ยกโฆ
 คามา อรณฺญมาคมม
 นียมานะ ปิสฺสเจน
 อสฺมา นฺน เต ททยํ
 โย โน พทฺธะ น ชานาสี
 อจฺจายิเกน ลุทฺเทน โย
 อิธะ อจฺจตํ กณฺหา น
 มิคิวั ขีรสมมตฺตา ยฺยูถา
 น เม อิหํ ตถา ทุกฺขํ
 ยถจ อมมํ น ปสฺสามิ
 น เม อิหํ ตถา ทุกฺขํ
 ยถจ ตาตํ น ปสฺสามิ
 สา นฺน กปฺภา อมมา
 กณฺหาชินํ อปสฺสนฺตี
 โส นฺน กปฺโณ ตาโต
 กณฺหาชินํ อปสฺสนฺโต

ปาทานิ วนทิต
 อิหํ วจนฺมพฺรวิ ฯ
 ตวณฺจ โน ตาต ทสฺสสี
 อถ โน ตาต ทสฺสสี ฯ
 ตวณฺจ โน ตาต ทสฺสสี
 ยาว อมมาปิ เอตุ โน
 วิกกิณฺหาตุ หนฺนาตุ วา ฯ
 อโถ โอวทฺธปิณฺฑิโก
 กพฺปารุ ภคคณาสโก ฯ
 อโถ วิสมจกฺขุโก
 วสฺสํ ติลกาหโต ฯ
 วิกโฏ จ พฺรหา ขโร
 อมนุสฺสโส ภยานโก ฯ
 มํสโลหิตโฆชน
 ธนํ ตํ ตาต ยาจติ ฯ
 กิ นฺ ตาต อุทิกฺขสี
 อายสํ ทพฺพพณฺธํ ฯ
 พฺราหฺมณเณ ธเนสินา
 โน คาโว สุมภติ ฯ
 สา ชานาติ กิสมิณฺจ
 หีนา ปกฺกทติ ฯ
 ลพฺภา หิ ปมฺนา อิหํ
 ตํ เม ทุกฺขตรํ อโธ ฯ
 ลพฺภา หิ ปมฺนา อิหํ
 ตํ เม ทุกฺขตรํ อโธ ฯ
 จิรฺรตฺตาย รุจฺจติ
 กุมาริ จารุทสฺสนี ฯ
 จิรฺรตฺตาย รุจฺจติ
 กุมาริ จารุทสฺสนี ฯ

สา นูน กปณา อมมา
 กณหาชิน์ อปสสนตี
 โส นูน กปโณ ตาโต
 กณหาชิน์ อปสสนโต
 สา นูน กปณา อมมา
 อทตมรตเต ว รตเต วา
 โส นูน กปโณ ตาโต
 อทตมรตเต ว รตเต วา
 อิเม เต ชมพุกา รุกขา
 วิวิธานิ รุกขชาตานิ
 อสสตะธา ปนสา เจเม
 วิวิธานิ ผลชาตานิ
 อิเม ติฏฐันติ อารามา
 ยตถสสุ ปุพเพ กิฬาม
 วิวิธานิ ปุพพชาตานิ
 ยานสสุ ปุพเพ ธาเรม
 วิวิธานิ ผลชาตานิ
 ยานสสุ ปุพเพ ภูณชาม
 อิเม โน หตถิกา อสสา
 เยหิสสุ ปุพเพ กิฬาม
 นียมานา กุมารรา เต
 อมมํ อาโรคยํ วชฺชาสี
 อิเม โน หตถิกา อสสา
 ตานิ อมมา ยทชฺเชสิ
 อิเม โน หตถิกา อสสา
 ตานิ อมมา อุทิกชนตี
 ตโต เวสสณฺตโร ราชา
 ปณฺณสาละ ปวิสิตวา
 กํ นวชฺช ฉาตา ตสีตา
 สายํ สํเวสนากาเล

จิรํ รุจฺจติ อสสเม
 กุมาริ จารุทสฺสนี ฯ
 จิรํ รุจฺจติ อสสเม
 กุมาริ จารุทสฺสนี ฯ
 จิรฺรตตาย รุจฺจติ
 นทิว อวสุจฺจติ ฯ
 จิรฺรตตาย รุจฺจติ
 นทิว อวสุจฺจติ ฯ
 เวทิสสา สินฺหุวารกา
 ตานิ อชฺช ชหาม เส ฯ
 นิคฺโครธา จ กปิตถนา
 ตานิ อชฺช ชหาม เส ฯ
 อยํ สีสฺตุทกา นทิ
 ตานิ อชฺช ชหาม เส ฯ
 อสฺมี อุปริปพฺพเต
 ตานิ อชฺช ชหาม เส ฯ
 อสฺมี อุปริปพฺพเต
 ตานิ อชฺช ชหาม เส ฯ
 พลิปฺพททา จ โน อิเม
 ตานิ อชฺช ชหามเสติ ฯ
 ปิตโร เอตทพฺพรุจ
 ตวญฺจ ตาต สฺขี ภาว ฯ
 พลิปฺพททา จ โน อิเม
 โสกะ เตหิ วิเนสฺสติ ฯ
 พลิปฺพททา จ โน อิเม
 โสกะ ปฏฺวิเนสฺสติ ฯ
 ทานํ ทตฺวาน ขตฺติโย
 กลุณํ ปริเทวยิตฺติ ฯ
 อุปรุจฺจณฺติ ทารกา
 โก เน ทสฺสติ โภชนํ ฯ

กั นวชช ฉาตา ตสิตา
 สายั สัเวสนากาเล
 กถั นุ ปถั คจจณติ
 สนตา สุเนหิ ปาเทหิ
 กถั นุ โส น ลชเชยย
 อทุสกัน ปุตตานั
 โยปิ เม ทาสีทาสส
 ตสสาปิ สุวิหีนส
 วาริชสเสว เม สโต
 อกโกสติ ปหริติ
 อทุ จาปี คเหตุวาน
 อาเนสสามิ สเก ปุตเต
 อฏฐานเมตํ ทุกขรูปิ
 สตถจ ฌมมมณญาย
 สจจํ กิเรวมาหิส
 ยสส นตถิ สกา มาตา
 เอหิ กณฺเห มริสสาม
 ทินฺนมหาติ ชนินฺเทน
 อจจายิกสส ลุททส
 อิเม เต ชมพุกา รุกฺขา
 วิวิธานิ รุกฺขชาตานิ
 อสสตถา ปนสา เจเม
 วิวิธานิ ผลชาตานิ
 อิเม ติฏฐนฺติ อารามา
 ยตถสสุ ปุพฺเพ กิฬาม
 วิวิธานิ ปุพฺผชาตานิ
 ยานสสุ ปุพฺเพ ธาเรม
 วิวิธานิ ผลชาตานิ
 ยานสสุ ปุพฺเพ ภูณฺชาม

อุปรุจจณติ ทารกา
 อมฺมา ฉาตมฺห เทถ โน ฯ
 ปตฺติกา อนฺนุปาหนา
 โก เน หตฺเถ คเหสฺสติ ฯ
 สมมุขา ปหริ มม
 อลชชี วต พฺราหฺมณเณ ฯ
 อณฺโณ วา ปน เปสิโย
 โก ลชชี ปหริสฺสติ ฯ
 พทฺธสส กุมินามุเข
 ปิเย ปุตเต อปสฺสโต ฯ
 ขคฺคํ พนฺธิย วามโต
 ปุตตานณฺหิ วโร ทุโข ฯ
 ยํ กุมาราว วิหณฺญเร
 โก ทตฺวา อนฺตปฺปติ ฯ
 นรา เอกจฺจียา อธิ
 ยถา นตถิ ตเถว โส ฯ
 นตถตฺโต ชีวิตฺเตน โน
 พฺราหฺมณสส ธเนสิโน
 โย โน คาโวว สุมฺภติ ฯ
 เวทิสสา สินฺทวารกา
 ตานิ กณฺเห ชหาม เส ฯ
 นิคฺโครธา จ กปิถณนา
 ตานิ กณฺเห ชหาม เส ฯ
 อัย สัตฺตุทกา นที
 ตานิ กณฺเห ชหาม เส ฯ
 อสฺมี อุปริปพฺพเต
 ตานิ กณฺเห ชหาม เส ฯ
 อสฺมี อุปริปพฺพเต
 ตานิ กณฺเห ชหาม เส ฯ

อีเม โน หตถิกา อสสา
 เยหิสสุ ปุพเพ ก็ฬาม
 นียมานา กุมารา เต
 เตน เตน ปธาวีสุ ชาลี
 ตโต โส รชชุนาทาย
 อาโกฏยนโต เต เนติ
 ตํ ตํ กณหาชิโนวโจ
 ลมฺฐียา ปฏิกโกฏติ
 น จายํ พราหมโณ ตาต
 ยกฺโข พราหมณวณฺณณ
 นียมาเน ปิสาเจน
 อีเม โน ปาทกา ทุกฺขา
 นีเจ โจลมพเต สุริโย
 โอกนฺทามเส ภูตานิ
 สรสฺส สิริสา วนฺทาม
 ตินฺลตานิ โอสถโย
 อมมํ อาโรคฺยํ วชฺชาถ
 วชฺชนตุ โภณโต อมฺมณฺจ
 สเจ อนฺนปตฺติกามาสิ
 อยํ เอกปที เอติ
 ตเมวานฺนปเตยฺยาสิ
 อโห วต เร ชญฺี
 สุณฺณํ ทิสฺวาน อสสมํ
 อติเวลํ นฺ อมฺมาย
 ยา โน พทฺธเน น ชานาสิ
 อจฺจายิเกน ลุทฺเทน
 อปชช อมมํ ปสฺสเม
 ทชฺชา อมฺมา พราหมณฺสส
 ตทายํ อสีโต ธาโต

พลิปฺพทา จ โน อีเม
 ตานิ กณฺเห ชหาม เส ฯ
 พฺราหมณฺสส ปมฺมจฺย
 กณฺหาชิโน จูโห ฯ
 ทณฺทณฺจาทาย พฺราหมโณ
 สิริราชสฺส เปกฺขโต ฯ
 อยํ มํ ตาต พฺราหมโณ
 ฆเร ชาตํ ทาสียํ ฯ
 ธรรมิกา โหนติ พฺราหมณา
 ชาติตฺถํ ตาต เนติ โน
 ก็ นฺ ตาต อุทิกฺขสิ ฯ
 ทิโฆ จทฺธา สุกฺคโม
 พฺราหมโณ จ ธาเรติ โน ฯ
 ปพฺพตานิ วนานิ จ
 สุปตฺติเถ จ อาปเก ฯ
 ปพฺพตานิ วนานิ จ
 อยํ โน เนติ พฺราหมโณ ฯ
 มทฺที อสฺมาภ มาตริ
 ชิปฺปํ อนฺนปตฺติยาสิ โน ฯ
 อุชฺชํ คจฺฉติ อสสมํ
 อปิ ปสฺสเสสิ เน ลหุํ ฯ
 วนมฺูลผลหาริกะ
 ตํ เต ทุกฺโข ภวิสฺสติ ฯ
 อุณฺณา ลทฺโธ อนฺนปโป
 พฺราหมณฺณ ธเนสิโน ฯ
 โย โน คาโว สุมภติ
 สายํ อุณฺณาโต อาคตํ ฯ
 ผลํ ชุทฺเทน มิสฺสิตํ
 น พาพฺพํ ธารเยยฺย โน ฯ

สุณา จ วต โน ปาทา
อิตติ ตตถ วิลปีสุ

พาพหิ ธาเรติ พุราหมโณ
กุมารรา มาตคิทุธิโนติ ฯ

มทฺธิปพฺพํ

เตสํ ลาลปิตํ สุตฺวา
สีโห พยคุโฆ จ ทีป จ
มา เหว โน ราชปุตฺตี
มา เหวมหาก นิพฺโงเค
สีโห จ นํ วิเหฐฺเยย
เนว ชาลีกุมารสฺส
อุภเยเนว ซีเยถ ปตี
ขณิตฺติกํ เม ปติตํ
อผลา ผลิโน รุกฺขา
ตสฺสา สายนฺนหกาลสฺมี
อตถฺกตมฺหิ สุริเย
นีเจ โจลมพเต สุริโย
ยญจ เนสํ อิตฺโต หสฺสํ
โส นฺน ขตฺติโย เอโก
โตเสนฺโต ทารเก ฉาเต
เต นฺน ปุตฺตกา
สายํ สํเวสนากาเล
เต นฺน ปุตฺตกา
สายํ สํเวสนากาเล
เต นฺน ปุตฺตกา มยฺหิ
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ
เต นฺน ปุตฺตกา มยฺหิ
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ
เต นฺน ปุตฺตกา มยฺหิ
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ

ตโย วาพา วเน มิกา
อิทํ วจณมพฺรวํ ฯ
สายํ อุณฺณาโต อาคมา
เหฐยิตถ วเน มิกา ฯ
พยคุโฆ ทีป จ ลกฺขณํ
กุโต กณฺหาชีนา สียา
ปุตฺเต จ ลกฺขณาติ ฯ
ทกฺขิณกฺขิ จ ผนฺทติ
สพฺพา มยฺหนฺติ เม ทิสฺวา ฯ
อสฺสมาคมํ ปตี
วาพา ปนฺเถ อปฺปฏฺฐนฺทํ ฯ
ทฺวเร จ วต อสฺสโม
ตํ เต ภูณฺเชยฺยํ โภชนํ ฯ
ปณฺณสาลาเย อจฺฉติ
มมํ ทิสฺวา อนายตี ฯ
มยฺหิ กปณาย วราภิยา
ซีรปิตาว อจฺฉเร ฯ
มยฺหิ กปณาย วราภิยา
วาริปิตาว อจฺฉเร ฯ
กปณาย วราภิยา
วจฺฉา พาลาว มาตรํ ฯ
กปณาย วราภิยา
หิสาวิปริปลลฺเล ฯ
กปณาย วราภิยา
อสฺสสมสฺสาวิทฺฐโต ฯ

เอกายโน เอกปโย
 อดุญ มัคค์ น ปสสามิ
 มิกา นมตถุ ราชาน
 ธมเมณ ภาตโร โหถ
 อวรุตสสาห์ ภริยา
 ต์ จาห์ นาทิมณญามิ
 ตุมเห จ ปุตเต ปสสถ
 อหยจ ปุตเต ปสเสยย์
 พหุจ จิห์ มูลผล ภโก
 ตโต อุปทุมส์ ทสสามิ
 ราชปุตตี จ โน มาตา
 ธมเมณ ภาตโร โหถ
 ตสสา ลาลุปมานาย
 สุตวา เนลปตี วาจี
 อิมมิ นั ปเทสมหิ
 ปจจุคคตา มั ติฏฐุนติ
 อิมมิ นั ปเทสมหิ
 ปจจุคคตา มั ติฏฐุนติ
 อิมมิ นั ปเทสมหิ
 ปจจุคคตา มั ติฏฐุนติ
 เทว มิกา วีย อุกกณณา
 อานนทีโน ปมูทิตา
 ดยชช ปุตเต น ปสสามิ
 ฉกลีว มิคี ฉาปี
 โอหาย ปุตเต นิกุมมี
 ดยชช ปุตเต น ปสสามิ
 อิห์ เนสั ปทกนุต
 จิตกา ปริกิณณาโย
 ดยชช ปุตเต น ปสสามิ

สรา โสพภา จ ปสสโต
 เยน คจเจยย อสสมั ฯ
 กานนสมิ มหพพลา
 มัคค์ เม เทถ ยาจิตา ฯ
 ราชปุตตสส สิริมโต
 รามิ สิตาวนุพพตา ฯ
 สายั สัเวสนั ปติ
 ชาลี กณหาชิน จุโฆ ฯ
 จายั อนปปโก
 มัคค์ เม เทถ ยาจิตา ฯ
 ราชปุตโต จ โน ปิตา
 มัคค์ เม เทถ ยาจิตา ฯ
 พหุจ การุณญสณหิต
 วาฟา ปนถา อปกกมุจ ฯ
 ปุตตกา ปัสสุณฐิตา
 วจฉา พาลาว มาตรั ฯ
 ปุตตกา ปัสสุณฐิตา
 หัสสาวุปริปลลเล ฯ
 ปุตตกา ปัสสุณฐิตา
 อสสมสสาวิหุโรโต ฯ
 สมนดา มภิธาวิน
 วคคมานาว กมเปร
 ชาลี กณหาชิน จุโฆ ฯ
 ปกชี มุตตาว ปณชรา
 สี่หิวามิสคิทธิณี
 ชาลี กณหาชิน จุโฆ ฯ
 นาคานมิว ปพพเต
 อสสมสสาวิหุโรโต
 ชาลี กณหาชิน จุโฆ ฯ

วาลิกายปิ โอภินณา	ปุตตกา ปัสสกุณฐิตา
สมนตา มภิธาวนติ	เต น ปสฺสสามิ ทารเก ฯ
เย มํ ปุเร ปจฺจุณฺเฐนติ	อรณฺญา ทูรมายตี
ตยชช ปุตเต น ปสฺสสามิ	ชาลี กณฺหาชินํ จุโฆ ฯ
ฉกลีว มิคี ฉาปา	ปจฺจุคฺคณฺตุน มาตรํ
ทูเร มํ ปวิโลเกนติ	เต น ปสฺสสามิ ทารเก ฯ
อิทํ เนสํ กิฬานกํ	ปติตํ ปณฺฑพฺเพฬุ
ตยชช ปุตเต น ปสฺสสามิ	ชาลี กณฺหาชินํ จุโฆ ฯ
ถนา จ มยฺหิเม ปุรา	อุโร จ สมปทาลติ
ตยชช ปุตเต น ปสฺสสามิ	ชาลี กณฺหาชินํ จุโฆ ฯ
อุจฺฉงฺเคโก วิจิณาติ	ถนเมกาวลฺมพติ
ตยชช ปุตเต น ปสฺสสามิ	ชาลี กณฺหาชินํ จุโฆ ฯ
ยสฺส สายนฺหสมยํ	ปุตตกา ปัสสกุณฐิตา
อุจฺฉงฺเค เม วิวตฺตนฺติ	เต น ปสฺสสามิ ทารเก ฯ
อยํ โส อสฺสโม ปุพฺเพ	สมชฺโช ปฏฺิภาติ มํ
ตยชช ปุตเต อปสฺสนตฺยา	ภมเต วีย อสฺสโม ฯ
กิมิทํ อปฺปสทฺโทว	อสฺสโม ปฏฺิภาติ มํ
กาโกลาปิ น วสฺสนติ	มตา เม นฺน ทารกา ฯ
กิมิทํ อปฺปสทฺโทว	อสฺสโม ปฏฺิภาติ มํ
สกุณฺาปิ น วสฺสนติ	มตา เม นฺน ทารกา ฯ
กิมิทํ ตฺถนฺทิกฺกุโถสิ	อปี รตฺเตว เม มโน
กาโกลาปิ น วสฺสนติ	มตา เม นฺน ทารกา ฯ
กิมิทํ ตฺถนฺทิกฺกุโถสิ	อปี รตฺเตว เม มโน
สกุณฺาปิ น วสฺสนติ	มตา เม นฺน ทารกา ฯ
กจฺจิ นฺ เม อยฺยปุตฺต	มิกา ขาทีสุ ทารเก
อรณฺเณ อิริเณ วิวเน	เกน นีตา เม ทารกา ฯ
อหุ เต ปหิตา ทูตา	อหุ สุตฺตา ปิยวทา
อหุ พหิ โน นิภขฺนตา	ขิทฺทาสฺส ปสฺสุตา นฺ เต ฯ
เนวาสํ เกสา ทิสฺสนติ	หตฺถปาทา จ ชาลีโน
สกุณฺานณฺจ โอปาโต	เกน นีตา เม ทารกา ฯ

อิหิ ตโต ทุกขตรั
 ตยชช ปุตเต น ปสสามิ
 อิทมปิ ทุตติย สลล
 ยณจ ปุตเต น ปสสามิ
 อชเชว เม อิมิ รตติ
 มณเณ โอกกนตสนต
 นูน มหที วราโรหา
 ปาโต คตาสี อุณาย
 นนุ ตวั สททมสโสสิ
 สีหสสปี นทนต์สส
 อหุ ปุพพนิมิตตัม เม
 ขณิตโต เม หตถา
 ตทาหิ พยธิตา ภูตา
 สพพทิสสา นมสสิสส
 มา เหว โน ราชปุตโต
 ทารกา วา ปรามภูฐา
 สีโห พยคโหม จ ทิปิ จ
 เต มํ ปริยารุง มคคัม
 อหิ ปติณจ ปุตเต จ
 อนุภูฐิตา ทิวารตติ
 อชินานิ ปรีทิตวา
 วิจรามิ ทิวารตติ
 อหิ สุวณณลลิตท
 รุกขปุกกานิ จาหาสี
 อิมิ มุลาฬิตตก
 ภูณช ขุทเทหิ สยุตต
 ปทุมํ ซาลิโน เทหิ
 มาลิเน ปสส นจจนเต
 ตโต กณหาชินายปี
 มณชุสสราย วคคยา

สลลวิทโธ ยถา วโน
 ซาลี กณหาชินํ จุโฆ ฯ
 กมเปติ ททยํ มม
 ตวณจ มํ นาภิกาสสิ ฯ
 ราชปุตต น สสสิ
 มํ ปาโต ทกขิสสิ โน มตํ ฯ
 ราชปุตติ ยสสสินี
 กิมิหิ สายมาคตา ฯ
 เย สรํ ปาตุมาคตา
 พยคมสส จ นิรุกขิตํ ฯ
 วิจรนต์ยา พรหาวเน
 ปติโต อุคคิวนจาปี อสโต ฯ
 ปุณฺณ กตวาน ปณชสิ
 อปี โสตถิ อิตโต สียา ฯ
 หโต สีเหเน ทิปินา
 อจจโกกตรจฉิหิ ฯ
 ตโย วาฬาวเน มิกา
 เตน สายมहि อาคตา ฯ
 อาเจรมิว มาณโว
 ชญินิ พรหมจารินี ฯ
 วณมูลผลหาริยา
 ตุมหิ กามา หิ ปุตตกา ฯ
 อากตํ ปณทเพพฺพ
 อิเม โว ปุตต กิพนา ฯ
 ซาลุกํ จิณจเนทก
 สห ปุตเตหิ ขตติย ฯ
 กุมุทณจ กุมาริยา
 สิริ ปุตตานิ อวหย ฯ
 นิสาเมหิ รเถสภ
 อสสมํ อุปนตติยา ฯ

สมานสุขทุกขมหา
 อปี ลีวี ปุตเต ปสเสสิ
 สมณ พราหมณ
 อหํ โลเก อภิสสปี
 ตยชช ปุตเต น ปสสามิ
 อิเม เต ชมพุกา รุกขา
 วิวิธานิ รุกขชาตานิ
 อสฺสตถา ปนสา เจเม
 วิวิธานิ ผลชาตานิ
 อิเม ติฏฺฐนฺติ อารามา
 ยตถสฺส ปุพฺเพ กิฬฺสี
 วิวิธานิ ปุพฺผชาตานิ
 ยานสฺส ปุพฺเพ ธารีสุ
 วิวิธานิ ผลชาตานิ
 ยานสฺส ปุพฺเพ ภูณฺชีสุ
 อิเม เต หตฺถิกา อสฺสา
 เปหิสฺส ปุพฺเพ กิฬฺสี
 อิเม สามา สโสลูกา
 เปหิสฺส ปุพฺเพ กิฬฺสี
 อิเม หํสา จ โกญจา
 เปหิสฺส ปุพฺเพ กิฬฺสี
 อีมา ตา วณฺคมพาโย
 ยตถสฺส ปุพฺเพ กิฬฺสี
 อีมา ตา โปกฺขรณิ
 มนฺทาลเกหิ สยณฺณนา
 ยตถสฺส ปุพฺเพ กิฬฺสี
 น เต ภูฏานิ ภินฺนานิ
 อคฺคิปี เต น หาปีโต
 ปิโย ปิเยน สงฺคมม
 ตยชช ปุตเต น ปสสามิ

รมฺฐา ปพฺพาชิตา อุโ
 ชาลี กณฺหาชินํ จุโ
 นฺน พฺรหมจฺริยปรายณ
 สีลวนฺเต พหุสฺสฺเต
 ชาลี กณฺหาชินํ จุโ
 เวทิสสา สินฺหฺวารกา
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 นิโครธา จ กปีตถนา
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 อัย สิตฺตูกา นที
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 อสฺมี อุปริปพฺพเต
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 อสฺมี อุปริปพฺพเต
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 พลิตฺททา จ เต อิเม
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 พหุกา กทลิมิกา
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 จ มยฺยูรา จิตฺรเปชฺฌา
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 ปุปฺผิตา สพฺพกาลิกา
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 รมฺมา จกฺกวาภูปฺภูชิตา
 ปทุมฺปฺปฺลเกหิ จ
 เต กุมาราน ทิสฺสเร ฯ
 น เต อุทกมาหตํ
 กิ นฺ มนฺโทว ฌายสิ ฯ
 สโม เม พยฺยปหฺลยฺยติ
 ชาลี กณฺหาชินํ จุโ

น โข โน เทว ปสฺสามิ	เยน เต นีหตา มตา
กาโกลาปิ น วสฺสนติ	มตา เม นฺน ทารกา ฯ
น โข โน เทว ปสฺสามิ	เยน เต นีหตา มตา
สกุณาปิ น วสฺสนติ	มตา เม นฺน ทารกา ฯ
สา ตตถ ปรีเทวิตวา	ปพฺพตานิ วนานิ จ
ปฺนเทวสฺสมํ คนฺตวา	โรธิ สามิกสนฺติเก ฯ
‘น โข โน เทว ปสฺสามิ	เยน เต นีหตา มตา
กาโกลาปิ น วสฺสนติ	มตา เม นฺน ทารกา ฯ
‘น โข โน เทว ปสฺสามิ	เยน เต นีหตา มตา
สกุณาปิ น วสฺสนติ	มตา เม นฺน ทารกา ฯ
‘น โข โน เทว ปสฺสามิ	เยน เต นีหตา มตา
วิจฺรนฺติ รุกฺขมุเลสุ	ปพฺพเตสุ คฺหาสุ จ’ ฯ
อิติ มหฺติ วราโรหา	ราชปุตฺติ ยสฺสสินี
พาหา ปคฺคยห กนฺทิตวา	ตตถเภา ปติตา ฌมา ฯ
ตมฺชฌปตฺตํ ราชปุตฺติ	อุทฺเทนนาภิสินฺจจ
อสฺสตถํ นํ วิทิตวาน	อถ นํ เอตทพฺรวิ ฯ
อาทียเณว เต มหฺติ	ทุกฺขํ นกฺขาตุมิจฺฉิสี
ทลิตฺทโย ยาจโก วุฑฺโฒ	พฺรหฺมโณ ฆรฺมาคโธ ฯ
ตสฺส ทินฺนา มยา ปุตฺตา	มหฺติ มา ภายิ อสฺสส
มํ ปสฺส มหฺติ มา ปุตฺเต	มา พาพฺหํ ปรีเทวสิ
ลจฺฉาม ปุตฺเต ชีวนตา	อโรคา จ ภวามเส ฯ
ปุตฺเต ปสฺสจ ฌณฺณจ	ยณฺจ อณฺณํ ฆเร ธนํ
ทชฺชา สปฺปริโส ทานํ	ทิสฺวา ยาจกมาคตํ
อนฺโมทาหิ เม มหฺติ	ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ ฯ
อนฺโมทามิ เต เทว	ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ
ทตฺวา จิตฺตํ ปสาเทหิ	ภียโย ทานํ ทโท ภว ฯ
โย ตวํ มจฺเจรฺภูเตสุ	มนุสฺเสสุ ชนาธิป
พฺรหฺมณฺสส อทา	ทานํ สีวินํ รมฺมจฺจทณฺโน ฯ
นินฺนาทิตา เต ปถวี	สทฺโท เต ติทิวคฺโค
สมนฺตา วิชฺชุตตา อาคฺง	คิริณํ ปติสฺสุตา ฯ

ตสฺส เต อนฺโนมฺทนฺติ	อุโฆ นารทปพฺพตา
อินฺโท จ พุรฺหฺมา ปชาปติ	โสโม ยโม เวสสวณฺ
สพฺเพ เทวานฺโนมฺทนฺติ	ดาวตีสฺสา สอนฺทกา ฯ
อิติ มทฺที วราโรหา	ราชปุตฺตี ยสสฺสินี
เวสสณฺดรสฺส อนฺโนมฺทิ	ปุตฺตเก ทานมุตฺตมนฺติ ฯ

สกุภปพฺพ

ตโต รตฺยา วิวसानเ	สุริยสฺสคฺคมนํ ปติ
สกุโก พุราหฺมณวณฺณณ	ปาโต เตสํ อทิสฺสธ ฯ
กจฺจิ นฺุ โภโต กุสลํ	กจฺจิ โภโต อนามยํ
กจฺจิ อุณฺเณน ยาเปถ	กจฺจิ มฺูลผลา พหุ ฯ
กจฺจิ ทํสา มกฺสา จ	อปปเมว สรีสฺปา
วเน วาฬมิกากิณฺเณ	กจฺจิ หีสฺสา น วิชฺชติ ฯ
กุสลญฺเจว โน พุรฺหฺเม	อโถ พุรฺหฺเม อนามยํ
อโถ อุณฺเณน ยาเปม	อโถ มฺูลผลา พหุ ฯ
อโถ ทํสา มกฺสา จ	อปปเมว สรีสฺปา
วเน วาฬมิกากิณฺเณ	หีสฺสา มยฺหํ น วิชฺชติ ฯ
สตฺต โน มาเส วสฺตํ	อรญฺเญ ชีวโสกินํ
อิทํ ทุตฺติยํ ปสฺสาม	พุราหฺมณํ เทววณฺณินํ
อาทาย เวฬุวํ ทณฺฑํ	ธาเรนฺตํ อชินฺนํ
สฺวาคตํ เต มหาพุรฺหฺเม	อโถ เม อทุราคตํ
อนฺโต ปวิส ภทฺทนฺเต	ปาเท ปกฺขาลยสฺส เต ฯ
ติณฺทูกานิ ปิยาลานิ	มธฺเก กาสุมาริโย
ผลานิ ชุทฺทกปฺปานิ	ภุช พุรฺหฺเม วรํ วรํ ฯ
อิทมฺปิ ปาณียํ สิตํ	อาภตํ คิริคพฺภรา
ตโต ปิว มหาพุรฺหฺเม	สเจ ตวํ อภิกงฺขสิ ฯ
อถ ตวํ เกน วณฺณณ	เกน วา ปน เหตุนา
อนฺุปปตฺโต พุรฺหารญฺญํ	ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต ฯ
ยถา วาริวโห ปุโร	สพฺพกาลํ น ชียติ
เอวํ ตํ ยาจิตาคจฺฉี	ภริยํ เม เทหิ ยาจิโต ฯ

ททามิ น วิกมปามิ
 สนต์ นปปฏิคฺยหามิ
 มทฺที หตฺเถ คเหตุวาน
 พราหมณสฺส อทา ทานํ
 ตทาสิ ยํ ภีสนกํ
 มทฺที ปริจชนตสฺส
 เนว สา มทฺที ภากุฏฺฐิ
 เปกฺขเตวสฺส ตฺถนํ หี สา
 โกมารี ยสฺสหา ภริยา
 ยสฺสิจฺเณ ตสฺส มํ ทชฺชา
 เตสํ สงกปฺปมณฺเวย
 สพฺเพ ชิตา เต ปจฺจุหา
 นินนาทิตา เต ปถวี
 สมมฺตา วิชฺชุตฺตา อาคฺง
 ตสฺส เต อนฺนโมทนต์
 อินฺโท จ พรหฺมา ปชาปติ
 สพฺเพ เทวานฺนโมทนต์
 ทฺทททำ ททมานานํ
 อสนฺโต นานุกุพฺพนติ
 ตสฺมา สตถฺยจ อสฺตํ
 อสนฺโต นิริยํ ยนต์
 ยเมตํ กุมาเร อทา
 พรหมยานมโนกมฺม
 ททามิ โภโต ภริยํ
 ตวณฺเจว มทฺทียา
 ยถา ปิโย จ สงฺโฆ จ
 เอวํ ตวณฺเจว มทฺทึ จ
 อวรุทฺเธตถ อรณฺญสฺมี
 ขตฺติยา โคตตสมปฺนนา
 ยถา ปุณฺณานิ กยิราถ

ยํ มํ ยาจสิ พฺราหฺมณ
 ทาเน เม รมตี มโน ๑
 อุทกสฺส กมณฺทลฺง
 สิวินํ รมฺมวทมนโน ๑
 ตทาสิ โลมหนฺสนํ
 เมทนี สมฺปกมฺปถ ๑
 น สนฺธิยติ น โรทติ
 เอโส ชานาติ ยํ วรํ ๑
 สามิโก มม อิสฺสโร
 วิกฺกิณฺเอยย หเนยฺย วา ๑
 เทวินฺโท เอตทพรวิ
 เย ทิพฺพา เย จ มานุสา ๑
 สทฺโท เต ติทฺถวคฺโคโต
 คิริณฺว ปติสฺสุตฺตา ๑
 อุโฆ นารทปพฺพตา
 โสโม ยโม เวสฺสวณฺ
 ทฺกกรณฺหิ กโรติ โส ๑
 ทฺกกรํ กมฺม กุพฺพตํ
 สตํ ธมฺโม ทฺรณฺนโย ๑
 นานา โหติ อิตฺถ คติ
 สนฺโต สคฺคปฺรายณา ๑
 ภริยํ อทา วเน วสํ
 สคฺเค เต ตํ วิปจฺจตุ ๑
 มทฺทึ สพฺพงฺคโสภณํ
 ฉนฺโน มทฺทึ จ ปตินา สท ๑
 อุโฆ สมานวณฺณนิโน
 สมานมนเจตสา ๑
 อุโฆ สมมถ อสฺสเม
 สฺซาดา มาตุเปตฺติโต
 ททนต์ตา อปฺราปรํ ๑

สโกหมสมิ เทวินโท	อาคโตสมิ ตวนติเก
วรํ วรสสุ ราชิสี วเร	อฏฐ ททามิ เต ฯ
วรํ เจ เม อโท สกุก	สพพภูตานมิสสร
ปีตา มํ อนุโมเทยย	อิโต ปตฺตํ สกํ ฆรํ
อาสเนน นิมนเตยย	ปฐฺเมตํ วรํ วเร ฯ
บุริสสส วรํ น โรเจยยํ	อปิ กิฬพิสการกํ
วชนํ วธฺมหา โมเจยยํ	ทฺติเยตํ วรํ วเร ฯ
เย วุฑฺฒา เย จ ทหฺรา	เย จ มชฺฌิมโปริสา
มเมว อุปชีเวยฺยง	ตฺติเยตํ วรํ วเร ฯ
ปรทาร์ น คจฺเจยยํ	สทฺหารปสุโต สียํ
ถีนํ วสํ น คจฺเจยยํ	จตุตฺเถตํ วรํ วเร ฯ
ปฺตุโต เม สกุก ซาเยถ	โส จ ทีฆายุกํ สียา
ธมฺเมน ชินเ ปถวี	ปญฺจเมตํ วรํ วเร ฯ
ตโต รตฺยา วิวसानเ	สุริยสสุคฺคมนํ ปติ
ทิพฺพา ภกฺขา ปาตุภเวยฺยง	ณฺฐเมตํ วรํ วเร ฯ
ททโต เม น ชีเยถ	ทตฺวา นานุตฺเปยฺยหํ
ททํ จิตฺตํ ปสาเทยยํ	สตฺตเมตํ วรํ วเร ฯ
อิโต วิมฺจุจมานาหํ	สคฺคคามิ วิเสสคู
อนิวดติ ตโต อสฺสํ	อฏฐเมตํ วรํ วเร ฯ
ตสฺส ตํ วจฺนํ สุตฺวา	เทวินโท เอตทพฺรวิ
อจิรํ วต เต ตโต	ปีตา ตํ ทฏฺฐเมสฺสติ ฯ
อิทํ วตฺวาน มฆฺวา	เทวราชา สุขมฺปติ
เวสฺสณฺตเร วรํ ทตฺวา	สคฺคกายํ อปกฺกมิ ฯ

มหाराชปพพ์

กสฺเสตํ มุขมาภาติ	เหมํ วุตตตฺตมคฺคินา
นิกฺขัว ซาตรูปสฺส	อุกฺกามุขปหฺสีตํ ฯ
อุโฆ สทิสปจฺจงฺคา	อุโฆ สทิสลภฺขณา
ซาลิสฺส สทิสฺโส เอโก	เอกา กณฺหาชิโนา ยถา ฯ

สีหา พิลาว นิภชนตา
 ชาตรูปมายาเยว อิเม
 กุโต นุ ภว ภารทวาช
 อชช รมฺหิ อนุปตโต
 มยหิ เต ทารกา เทว
 อชช ปนฺนรสา รตติ
 เกน วา วาจเปยฺเยน
 โโก เตตํ ทานมททา
 โย ยาจตํ ปติฏฺฐาสี
 โส เม เวสฺสณฺดร ราชา
 โย ยาจตํ คตํ อาสี
 โส เม เวสฺสณฺดร ราชา
 ทุกฺกภูํ วต โภ รณฺญา
 กถํ นุ ปุตตเก ทชฺชา
 อิมํ โภนโต นิสาเมถ
 กถํ เวสฺสณฺดร ราชา
 ทาสี ทาสํ จ โส
 หตฺถิณจ กุณฺขรํ ทชฺช
 ยสฺส นสฺส ฆเร ทาโส
 หตฺถิ จ กุณฺขโร นาโค
 ทานมสฺส ปสฺสาม
 กถํ นุ ททยํ อาสี
 ทุกฺขสฺส ททยํ อาสี
 โรหิณีเหว ตมฺพกขี
 ยํ ตํ กณฺหาชินาโวจ
 ลมฺหิยา ปฏฺฐิโกณฺเฑติ
 น จายํ พฺราหฺมณเณ ตาต
 ยกฺโข พฺราหฺมณวณฺเณน
 นียมาเน ปิสาเจน

อุโห สมปติรูปกา
 ทิสฺสนฺติ ทารกาติ ฯ
 อิเม อาเนสิ ทารเก
 กุหิ คจฺฉสิ พฺราหฺมณ ฯ
 ทินฺนา วิตฺเตน สณฺขย
 ยโต ลทฺธา เม ทารกา ฯ
 สมมาญาเยน สทฺทเห
 ปุตตเก ทานมุตตมํ ฯ
 ภูตานิ ธรณีริว
 ปุตเตทาสี วเน วสํ ฯ
 สวณฺตีนํว สาคโร
 ปุตเตทาสี วเน วสํ ฯ
 สทฺเธน ฆรเมสิณา
 อรณฺเญ อวรฺุทโก ฯ
 ยาวนเตตถ สมากตา
 ปุตเตทาสี วเน วสํ ฯ
 ทชฺชา อสฺสํ จสฺสตรีรณํ
 กถํ โส ทชฺช ทารเก ฯ
 อสฺโส จสฺสตรีโร
 กิ โส ทชฺชา ปิตามหติ ฯ
 น จ นินฺทาม ปุตตกา
 ตุมฺเห ททวา วนิพฺพเก ฯ
 อุโห อุณฺหมปิ ปสฺสสิ
 ปิตา อสฺสูนิ วตตยิ ฯ
 อयํ มํ ตาต พฺราหฺมณเณ
 ฆเร ชาตํว ทาสียํ ฯ
 ธมฺมิกา โหนฺติ พฺราหฺมณา
 ขาทิตฺตํ ตาต เนติ โน
 กิณฺนุ ตาต อุทิกขสิ ฯ

ราชปุตตี จ โว มาตา
 ปุพเพ เม องคมารุห
 ราชปุตตี จ โน มาตา
 ทาสา มยํ พราหมณสฺส
 มา สมเมวํ อวจตุถ
 จิตกายํ เม กาโย
 มา สมเมวํ อวจตุถ
 นิกกนิสฺสามิ ทพเพน
 กิมคฺขิณฺณํ โว ตาต
 ยถาภูตํ เม อกฺขาถ
 สหสฺสคฺขณฺณํ มํ ตาต
 อถ กณฺหาชินํ กณฺณํ
 อญฺญเหติ กตฺเต ตรมาโน
 ทาสิสฺสํ ทาสสฺสํ
 ชาตฺรปฺสทสฺสณฺจ
 ตโต กตฺตา ตรมาโน
 ทาสิสฺสํ ทาสสฺสํ
 ชาตฺรปฺสทสฺสณฺจ
 นิกกนิตฺวา นหาเปตฺวา
 สมลํกริตฺวา ภาณฺเตน
 สีสํ นหาเต สฺจิวตฺถ
 ราชา อํเก กริตฺวาน
 กุณฺทเล ชฺฐิสฺสึเต มาเล
 ราชา อํเก กริตฺวาน
 กจฺจิ อุโฆ อโรคา
 กจฺจิ อุณฺณเนน ยาเปถ
 กจฺจิ ทํสา มกฺสา จ
 วเน วาฬมิกากิณฺณ
 อโถ อุโฆ อโรคา เม
 อโถ อุณฺณเนน ยาเปณฺติ

ราชปุตโต จ โว ปิตา
 ก็ นุ ติฏฺฐถ อารกา ฯ
 ราชปุตโต จ โน ปิตา
 ตสฺมา ติฏฺฐาม อารกา ฯ
 ทยฺหเต ทยํ มม
 อาสเน น สฺขํ ลเก ฯ
 ภียโย โสภํ ชเนถ มํ
 น โว ทาสา ภวิสฺสถ ฯ
 พราหมณสฺส ปิตา อทา
 ปฏฺิปาเทณฺตุ พราหมณํ ฯ
 พราหมณสฺส ปิตา อทา
 หตฺธินา จ สเตน จ ฯ
 พราหมณสฺส อวาร
 ควํ หตฺถุสภํ สํ
 ปุตฺตานํ เทหิ นิกกยํ ฯ
 พราหมณสฺส อวาร
 ควํ หตฺถุสภํ สํ
 ปุตฺตานํทาสี นิกกยํ ฯ
 โภชยิตฺวาน ทารเก
 อจฺฉนฺเค อุปเวสยฺง ฯ
 สพฺพาภรณญฺสึเต
 อยฺโย ปรีปฺจณฺณ ฯ
 สพฺพาภรณญฺสึเต
 อิหํ วจนฺมพฺรวิ ฯ
 เต ชาลิ มาตาปิตา ตว
 กจฺจิ มูลผลา พหู ฯ
 อปฺปเมว สรีสฺปา
 กจฺจิ หีสา น วิชฺชติ ฯ
 เทว มาตาปิตา มม
 อโถ มูลผลา พหู ฯ

อโถ ฆ่าสา มกสา จ
 วเน วาฬมิกาภิณเณ
 ขณนตาลุกลมพานิ
 โกลั ฆลลาคัก เพลลั
 ยญเจว สา อาหารติ
 ตโน สพเพ สมาคนุตวา
 อมมว โน กิสา ปณฺฑ
 วาตาตเปน สุขุมาลี
 อมมาย ปตฺนุเกสา
 วเน วาฬมิกาภิณเณ
 เกเสสุ ชฏฺฐิ พนฺธิตวา
 จมมวาลี ฉมา เสดติ
 ปุตฺตา ปิยา มนุสฺसानิ
 น หิ นฺนมนฺหากิ ออยยสฺส
 ทุกุกฺกญฺจ หิ โน ปุตฺต
 โยหิ สิริวันิ วจนา
 ยํ เม กิณฺจิจิ อธิ อตฺถิ
 เอตุ เวสฺสณฺตโร ราชา
 น เทว มยหิ วจนา
 สยเมว เทโว คนฺตวา
 ตโต เสนาปตี ราชา
 หตฺถิ อสฺสา รถา ปตฺตี
 เนคมา จ มํ อนเวนฺต
 ตโต สฏฺฐิสฺสทสฺसानิ
 ขิปปมายนฺตฺ สนนทฺธา
 นิลวตฺถธรา เนเก
 อญฺญะ โลหิตอฺญฺหิสา
 ขิปปมายนฺตฺ สนนทฺธา
 หิมวา ยถา คนฺธโร
 นานารุกฺเขหิ สยณฺนโน

อปฺปเมว สรีสฺปา
 หีสา เนสํ น วิชฺชติ ฯ
 พิลานิ ตกฺกกลานิ จ
 สา โน อาหตฺว โปสฺติ ฯ
 วณฺมุลผลหาริยา
 รตฺตี ภูณฺชาม โน ทิवा ฯ
 อาหารนฺตี ทุมปฺพลั
 ปทุมํ หตฺถคตคามิว ฯ
 วิจฺรณฺตยา พรหาวเน
 ขคฺคทีปินิเสวิเต ฯ
 กจฺเณ ชลลมธารยิ
 ชาตเวทํ นมสฺสติ ฯ
 โลกสมิ อฺหปชฺชิสฺส
 ปุตฺเต สเนโห อชายถ ฯ
 ญฺนหจฺจํ กตํ มยา
 ปพฺพาเชสิมฺทุสฺสํ ฯ
 ธนํ ธณฺญญจ วิชฺชติ
 สิริวฺรฺกฺฐะ ปสาสฺสุ ฯ
 เอหิตติ สิริสฺสุตฺตโม
 สยจ โภเคหิ อตฺตรขํ ฯ
 สขชโย อชฺฌภาสธ
 เสนา สนนาหยนฺตฺ นํ
 พฺราหฺมณา จ ปุโรหิตา ฯ
 โยธินิ จารุทสฺสนา
 นานาวณฺณหิลงฺกตา ฯ
 ปิตาเนเก นิवासิตา
 สุทฺธาเนเก นิवासิตา
 นานาวณฺณหิลงฺกตา ฯ
 ปพฺพโต คนฺธมาทโน
 มหาภูตคณฺดาลโย ฯ

โอสธเหติ จ ทิพเพหิ
 ขิปปมายนตุ สนนทธา
 ตโต นาคสหสฺสานิ
 สุวณฺณกจฺฉา มาตงฺคา
 อารุฬฺหา คามณฺเฑยฺหิ
 ขิปปมายนตุ สนนทธา
 ตโต อสฺสสหสฺสานิ
 อาชาเนียว ชาตียา
 อารุฬฺหา คามณฺเฑยฺหิ
 ขิปปมายนตุ สนนทธา
 ตโต รตสหสฺสานิ
 อโยสุกตเนมิโย
 อาโรเปนตุ ธเช ตตถ
 วิปฺปาเลนตุ จ จาปานิ
 ขิปปมายนตุ สนนทธา
 ลาชาโอโลปียา ปุปฺผา
 อคฺคิยานิ จ ติฏฺฐนฺตุ
 คาเม คาเม สตํ กุมฺภา
 มคฺคมฺหิ ปตฺติฏฺฐนฺตุ
 มํสา ปุวา สงฺกฺลิโย
 มคฺคมฺหิ ปตฺติฏฺฐนฺตุ
 สปปิ เตลํ ทธิ ขีรํ
 มคฺคมฺหิ ปตฺติฏฺฐนฺตุ
 อาฬาริกา จ สุทา จ
 ปาณิสฺสรา กุมฺภณฺเฑยฺหิ
 อาหฺลยฺณนฺตุ สพฺพวิณฺหา
 ขรมฺขานิ ธเมนฺตุ
 มุทิงฺคา ปณฺวา สงฺขา
 ทินฺทิมานิ จ หฺลยฺณนฺตุ

ทิสฺสา ภาติ ปวาติ จ
 ทิสฺสา ภาตฺตุ ปวณฺตุ จ ฯ
 โยชยนฺตุ จตฺตทฺทส
 เหมกปฺปนฺวาสสา ฯ
 โตมฺรงฺกุสฺปาณิกิ
 หตฺถิกฺขนฺธเหติ ทสฺสีตา ฯ
 โยชยนฺตุ จตฺตทฺทส
 สินฺธฺวา สีมฺวาหฺนา ฯ
 อิลฺลียาจาปฺจาริกิ
 อสฺสปีฏฺฐเณ อลงฺกตา ฯ
 โยชยนฺตุ จตฺตทฺทส
 สุวณฺณจิตฺตปฺกฺขเร ฯ
 จมฺมานิ กวฺจานิ จ
 ทพฺพหฺมมา ปหาริโน
 รเถสุ รตฺธิวินฺ ฯ
 มาลาคนฺธวิเลปนา
 เยน มคฺเคน เอยฺหิ ฯ
 เมรยฺสสฺ สุราย จ
 เยน มคฺเคน เอยฺหิ ฯ
 กุมฺมาสา มจฺฉสํยฺตา
 เยน มคฺเคน เอยฺหิ ฯ
 กงฺคฺพีชา พหุ สุรา
 เยน มคฺเคน เอยฺหิ ฯ
 นฏฺณฏฺฏกฺคายิโน
 มนฺทกา โสภณฺมยิกิ ฯ
 เภริโย ทินฺทิมานิ จ
 นทฺนตุ เอกโปกฺขรา ฯ
 โคธา ปรีวเทนฺติกา
 กุตุมฺป ทินฺทิมานิ จ ฯ

สา เสนา มหตี อาสิ
 ชาลิษา มคคณาเยน
 โกณจํ นทติ มาตงโค
 กจฉาย พทฺธมานาย
 อาชานียา หสียนติ
 อพภํ รัช อจฉาเทสิ
 สา เสนา มหตี อาสิ
 ชาลิษา มคคณาเยน
 เต ปาวีสุ พุทธหารณญํ
 ปุพฺพรุกเขหิ สณฺณนํ
 ตตถ พินทุสสรธา วคฺคุ
 กุชนตมฺปกุชนติ
 เต คนฺตวา ทิฆมทธานํ
 ปเทสํ ตํ อุปากจฺจุจ

อุยฺยุตฺตา สิริวาทินี
 วงฺกํ ปายาสี ปพฺพตํ ฯ
 กุณฺชโร สมนฺนิทฺทายโน
 โกณจํ นทติ วารโณ ฯ
 เนมิโฆโส อชาเยถ
 อุยฺยุตฺตา สิริวาทินี ฯ
 อุยฺยุตฺตา ทารหารินี
 วงฺกํ ปายาสี ปพฺพตํ ฯ
 พหุสาขํ มโหทกํ
 ผลรุกเขหิ จูภยํ ฯ
 นานาวณฺณา พหุ ทิชา
 อุตุสมฺปฺปิเต ทูเม ฯ
 อโหเรตฺตานมจฺเจย
 ยตถ เวสฺสณฺตโร อหฺนฺติ ฯ

ฉกตติยปพพ

เตสํ สุตวาน นิคฺโขสํ
 ปพฺพตํ อภิรุทิตฺวา
 อิงฺฆ มทฺธิ นิสาเมหิ
 อาชานียา หสียนติ
 อิเม นฺน อรณฺญสฺมี
 วาคุราหิ ปริกฺขิปฺป
 วิกุโสมานา ติพฺพาหิ
 ยถา มยํ อทฺฐกา
 อมิตตฺตตฺตตํ คตา
 อมิตฺตา นปฺปสาเหยฺยง
 ตเทว ตวํ วิจินฺเตหิ
 ตโต เวสฺสณฺตโร ราชา
 นิสีหิ ปณฺณสาลาเย

ภิกฺโต เวสฺสณฺตโร อหฺ
 ภิกฺโต เสนํ อุทิกฺข ฯ
 นิคฺโขโส ยาติโส วเน
 ธชคฺคานิ จ ทิสฺสเร ฯ
 มิคสงฺฆานิ ลุทฺทกา
 โสพภํ ปาเตตฺวา ตาวเท
 หนฺติ เนสํ วรํ วรํ ฯ
 อรณฺญเ อวรุทฺธกา
 ปสฺส ทฺวพฺพลฆาตกํ ฯ
 อคฺคิวั อุกทณฺณเว
 อปิ โสตฺถิ อิตฺโต สียา ฯ
 โอโรหิตฺวาน ปพฺพตา
 ทฬฺหํ กตฺวาน มานสํ ฯ

นีวตติยิตวาน รถ
 เอก อรณญเฐ วิหรนตัม
 หตถิกุขนธโต โอริยุห
 ปรีกณโณ มมจเจहि
 ตตถททส กุมารัง โส
 นิสินนัม ปณณสาถายัม
 ตถจ ทิสวาน อายนตัม
 เวสสันตโร จ มหที จ
 มหที จ สิริสา ปาเท
 ‘มหที อหฺลหิ เต เทว
 เตสุ ตตถ ปลิสซช
 กจจิ โว กุสลัม ปุตต
 กจจิ อุณฺเณน ยาเปถ
 กจจิ ทํสา มกสา จ
 วเน วาฬมิกากิณฺเณ
 อตถิ โน ชีวิกา เทว
 กสิรา ชีวิกา โหม
 อนิหฺธินัม มหาราช
 ตยมฺหา อนิหฺธิกา ทนฺตา
 อปิ โน กิสานิ มํसानิ
 อวรุทธานัม มหาราช
 เปปิ เต สิวีสฺสกุณฺณสฺส
 ชาลีส กณฺหาชินา จุโฆ
 อจฺจายิกสฺส ลุททสฺส
 เต ราชนปุตฺติยา ปุตเต
 ปรียาปฺถนาถ โน ชิปปิ
 อุโฆ กุมารานิกกิตา
 พุราหฺมณสฺส ธนํ ทตฺวา
 กจจิ นุ ตาต กุสลัม
 กจจิ นุ ตาต เม มาตุ

วุณฺณเปตวาน เสนิโย
 ปิตา ปุตตํ อุปากมิ ฯ
 เอกโส ปณฺชสิกกโต
 ปุตตํ สิญฺจิตุมามมิ ฯ
 รมฺมรูปํ สสมาหิตัม
 ฌายนตัม อกฺุโตมยัม ฯ
 ปิตโร ปุตตคิหฺธินัม
 ปจฺจุคนฺตวา อวณฺทิสุง ฯ
 สสุรสฺสากิवाทยิ
 ปาเท วณฺทามิ เต สฺสุนฺหา’
 ปาณินา ปริมชฺชถ ฯ
 กจจิ ปุตต อนามยัม
 กจจิ มฺลผลา พหุ ฯ
 อปฺปเมว สรีสฺปา
 กจจิ หีสาน วิชฺชติ ฯ
 สจ ยาทิสกิทิสา
 อุณฺณาจริยาย ชีวิทัม ฯ
 ทเมตสฺสํ สารถิ
 อสมิหฺธิ ทเมติ โน ฯ
 ปิตุ มาตุ อทสฺสนา
 อรณฺญเฐ ชีวโสภินัม ฯ
 ทายาทาปตฺตมานสา
 พุราหฺมณสฺส วसानุคา
 โย เน คาโวว สุมภติ ฯ
 ยทิ ชานาถ สํสถ
 สปฺปทญฺจิว มาณวํ ฯ
 ชาลีส กณฺหาชินา จุโฆ
 ปุตต มา ภายิ อสฺสสฺสติ ฯ
 กจจิ ตาต อนามยัม
 จกฺขุ น ปริหาयติ ฯ

กุสลญฺเจว เม ปุตฺต	อโถ ปุตฺต อนามยฺ
อโถ จ ปุตฺต เต มาตุ	จกฺขุ น ปริหายติ ฯ
กจฺจิ อโรคฺ โยคฺคํ	เต กจฺจิ วหติ วาหนํ
กจฺจิ ผีโต ชนปโท	กจฺจิ วุฏฺฐิ น ฉิษฺชติ ฯ
อโถ อโรคฺ โยคฺคํ	เม อโถ วหติ วาหนํ
อโถ ผีโต ชนปโท	อโถ วุฏฺฐิ น ฉิษฺชติ ฯ
อิจฺเจวํ มนตยฺนตํ	มาตา เนสํ อทิสฺสส
ราชปุตฺตํ คิริทฺวาเร	ปตฺติกา อนุปาหนํ ฯ
ตถจ ทิสฺวาน อายนฺตํ	มาตโร ปุตฺตคิทฺธินํ
เวสฺสณฺดรโร จ มหฺที จ	ปจฺจุคฺคนตฺวา อวฺนทิสฺสํ ฯ
มหฺที จ สิริสา ปาเท	สสฺสุยา อภิวาทยิ
มหฺที อหฺยหิ เต อยฺเย	ปาเท วฺนทามิ เต สฺสฺนหา ฯ
มหฺทีถจ ปุตฺตกา ทิสฺวา	ทฺรโต สโตถิมาคตา
กนฺทนฺดา มภิธาวีสฺ	วจฺจพาลาว มาตโร ฯ
มหฺที จ ปุตฺตเก ทิสฺวา	ทฺรโต สโตถิมาคเต
วารุณํ ปเวเชนฺตี	ถนธารามิสฺสยฺจถติ ฯ
สมาคตํ ญาตีนิ	มหาโฆโส อชายถ
ปพฺพตา สมฺนาทิสฺ	มเห ปกมฺปิตา อหุ ฯ
วุฏฺฐิธารํ ปวตฺเตนฺโต	เทโว ปาวสฺสสิ ดาวเท
อถ เวสฺสณฺดรโร ราช	ญาตีหิ สมคฺจถ ฯ
นตฺตารो สฺสนฺสา ปุตฺโต	ราชา เทวํ จ เอกโต
ยทา สมาคตา อาสฺส	ตทาสิ โลมหํสนํ ฯ
ปญฺชลิกา ตสฺส ยาจฺนติ	โรทนฺตา เภรเว วเน
เวสฺสณฺดรถจ มหฺทีถจ	สพฺเพ รุฏฺฐา สมาคตา
ตวํ โนสิ อิสฺสโร ราช	รชฺชํ กาเรถ โน อุโภถติ ฯ

มหานครปพพ์

ธมฺเมน รชฺชํ กาเรนฺตํ	รุฏฺฐา ปพฺพาชยิตถ มํ
ตถถจ ชานปทา เจว	เนคมา จ สมาคตาติ ฯ

ทุกกณฺณจ หิ โน ปุตต
 โยหํ สิริวันํ วจนา
 เยน เกณจิ วณฺณเณน
 มาตุ ภาคินิยา จาปี
 ตโต เวสฺสณฺตโร ราชา
 รโฆชลลํ ปวาเหตฺวา
 สีสํ นหํโต สฺวจิตฺโต
 ปจฺจยํ นาคมารุห
 ตโต สภฺมุขิสหสฺसानิ
 สหชาตา ปกิรีสุ
 ตโต มหฺทิมปิ นหํเปสฺสง
 เวสฺสณฺตโร ตํ ปาเลตุ
 อโถปี ตํ มหาราชา
 อิทฺถจ ปจฺจยํ ลทฺธา
 อานนฺทียํ อาจริสุ
 อิทฺถจ ปจฺจยํ ลทฺธา
 อานนฺทิ วิตฺตา สุมฺนา
 อิทฺถจ ปจฺจยํ ลทฺธา
 อานนฺทิ วิตฺตา ปตีตา
 เอกภตฺตา ปุเร อาสี
 อิติ เมตํ วตํ อาสี
 ตํ เม วตํ สมิทฺธชช
 มาตุชมฺปิ ตํ ปาเลตุ
 อโถปี ตํ มหาราชา
 ยํ ภิกฺขจิตฺถิ กตํ ปุณฺณ
 สพฺเพน เตน กุสเลน
 กปฺปาสิกฺกณฺจ โภเกยฺย
 สสฺสุ สฺนุหํย ปาเหลสิ
 ตโต เหมณฺจ กายูรี
 สสฺสุ สฺนุหํย ปาเหลสิ

ภูณฺหจจํ กตํ มยา
 ปพฺพาเชสิมฺพุสฺสํ ฯ
 ปิตุ ทุกฺขํ อุทพฺพเห
 อปี ปาณฺเห อตฺตโน ฯ
 รโฆชลลํ ปวาหฺย
 สงฺขวณฺณํ อธารยิ ฯ
 สพฺพภารณฺณภูสิต
 ขคฺคํ พนฺธิ ปฺรณตฺปํ ฯ
 โยธินอ จารุทสฺสนา
 นนฺทยนฺตา รเถสฺมํ ฯ
 สิวิกฺกณฺญา สมาคตา
 ชาลี กณฺหาชิโน จูโภ
 สณฺชโย อภิริกฺขตุ ฯ
 ปุพฺเพ สํกฺเลสมตฺตโน
 รมณฺเญ คิริพฺพเช ฯ
 ปุพฺเพ สํกฺเลสมตฺตโน
 ปุตฺเต สงฺคมม ลกฺขณา ฯ
 ปุพฺเพ สํกฺเลสมตฺตโน
 สห ปุตฺเตหิ ลกฺขณา ฯ
 นิจจํ ถณฺทิลสายนี
 ตุมหํ กามา หิ ปุตฺตกา ฯ
 ตุมเห สงฺคมม ปุตฺตกา
 ปิตุชมฺปิ จ ปุตฺตกา
 สณฺชโย อภิริกฺขตุ ฯ
 มยฺหณฺเจว ปิตุจฺจ เต
 อชโร อมโร ภวติ ฯ
 โขมโกฏฺฐมฺพราณี จ
 เยหิ มหฺทึ อโสมถ ฯ
 คีเวยฺยํ รตนามยํ
 เยหิ มหฺทึ อโสมถ ฯ

ตโต เหมณจ กายูรํ
 สสสุ สุนหาย ปาเหสิ
 อุณฺณตํ มุขพุลลณฺจ
 สสสุ สุนหาย ปาเหสิ
 อุคฺคตถนํ คิงฺคมกํ
 สสสุ สุนหาย ปาเหสิ
 สุตตณฺจ สุตตวชฺชนฺจ
 อโสมถ ราชปุตฺตี
 สีสํ นฺหาตา สุจิวิตฺตา
 อโสมถ ราชปุตฺตี
 กทลิว วาตจฺจุปิตา
 ทนฺตาวรณสมฺปนฺนา
 สกฺุณิ มานุสินีว ชาตา
 นิคุโรธปกกพิมโภฏฐิ
 ตสฺสา จ นาคมานเณสฺง
 สตติภขมํ สรภขมํ
 สา มทฺหิ นาคมารุหิ
 สตติภขมํ สรภขมํ
 สพฺพมฺหิ ตํ อรณฺญมฺหิ
 เวสฺสณฺตรสฺส เตเชน
 สพฺพมฺหิ ตํอรณฺญมฺหิ
 เวสฺสณฺตรสฺส เตเชน
 สพฺพมฺหิ ตํอรณฺญมฺหิ
 เอกขณฺมํ สนนิปาตีสุ
 สีวินํ รมฺมฐวฑฺฒเน ๑
 สพฺพมฺหิ ตํ อรณฺญมฺหิ
 เอกขณฺมํ สนนิปาตีสุ
 สีวินํ รมฺมฐวฑฺฒเน ๑
 สพฺพมฺหิ ตํ อรณฺญมฺหิ
 นาสสุ มณฺชุนิ กุชีสุ

องค์กร มณิเมขลํ
 เยหิ มทฺหิ อโสมถ ๑
 นานารตเต จ มาณิกะ
 เยหิ มทฺหิ อโสมถ ๑
 เมขลํ ปาฏิปาทกํ
 เยหิ มทฺหิ อโสมถ ๑
 อุปนิชฌาย เสยฺยสิ
 เทวกณฺณว นนฺทเน ๑
 สพฺพาลงการภูสิตา
 ตาวตีเสว อจฺฉรา ๑
 ชาตา จิตตลตาวเน
 ราชปุตฺตี อโสมถ ๑
 จิตตปตฺตา ปตี
 ราชปุตฺตี อโสมถ ๑
 นาติพทฺธวํ กุณฺธขรํ
 อีสาทนตํ อรุณฺหวิ ๑
 นาติพทฺธวํ กุณฺธขรํ
 อีสาทนตํ อรุณฺหวิ ๑
 ยาวนเตตถ มิคา อหฺง
 นณฺณมณฺณ วิเหฐยฺง ๑
 ยาวนเตตถ ทิชา อหฺง
 นณฺณมณฺณ วิเหฐยฺง ๑
 ยาวนเตตถ มิคา อหฺง
 เวสฺสณฺตเร ปยาตมฺหิ
 ยาวนเตตถ ทิชา อหฺง
 เวสฺสณฺตเร ปยาตมฺหิ
 ยาวนเตตถ มิคา อหฺง
 เวสฺสณฺตเร ปยาตมฺหิ

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

สพพมฺหิ ตํ อรณญฺมฺหิ

นาสสุ มณฺชฺญํ นิกฺขิํสุ

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

ปฏฺยตฺโต ราชมคฺโค

วสิ เวสฺสนตฺโร ยตถ

ตโต สญฺจิสฺสทสฺสานิ

สมนฺตา ปริกิรีสุ

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

โอโรธา จ กุมารรา

สมนฺตา ปริกิรีสุ

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

หตฺถาโรหา อนิกฺกฐา

สมนฺตา ปริกิรีสุ

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

สมาคตา ชานปทา

สมนฺตา ปริกิรีสุ

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

กโรฎฺฐิยา จมฺมชฺรรา

ปุรโต ปฏฺยปชฺชีสุ

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

เต ปาวิสุํ ปุริ รมมํ

อุเปตํ อนนฺปาเนหิ

วิตตา ชานปทา อาสุํ

อนุปตฺเต กุมารมฺหิ

เจลกฺขเขโป อวตฺติตถ

นฺนทึ ปเวสิ นคเร

ชาตฺรปมยํ วสฺสํ

เวสฺสนตฺเร ปวิญฺญมฺหิ

ตโต เวสฺสนตฺโร ราชา

กายสฺส เกทา สปปญฺญ

ยาวนเตตถ ทิชา อหุํ

เวสฺสนตฺเร ปยาตมฺหิ

วิจิตฺโต ปุพฺผสนฺถโต

ยาวตาว เขตฺตตฺตรา ๑

โยธิน จารุทสฺสนา

เวสฺสนตฺเร ปยาตมฺหิ

จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา

เวสฺสนตฺเร ปยาตมฺหิ

รติกา ปตฺติการกา

เวสฺสนตฺเร ปยาตมฺหิ

เนคมา จ สมาคตา

เวสฺสนตฺเร ปยาตมฺหิ

อิสิสฺสทฺธา สุวมฺมิโน

เวสฺสนตฺเร ปยาตมฺหิ

มหาปาการโตรณํ

นจจคฺคีเตหิ จูภยํ ๑

เนคมา จ สมาคตา

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

อาคเต ชนทายเก

พฺนธนา โมกฺโข อโฆสฺส ๑

เทโว ปาวสฺสสิ ตาวเท

สิวี่น ฐฐฐฐฐฐเน ๑

ทานํ ทตฺวาน ขตฺติโย

สคฺคํ โส อุปปชฺชถาติ ๑

เวสฺสนตฺรชาตกํ ทสมํ

บทที่ ๓

แปลพระคาถาพันในเวสสันดรชาดก

(ว่าด้วยพระเวสสันดรเจ้าทรงบำเพ็ญทานปรมาถบารมีชาติสุดท้ายก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า)

กัณฑ์ทศพร

(ท้าวสักกะตรัสว่า) ผู้สดีผู้มีรัศมีผิวพรรณอันประเสริฐ มีอวัยวะส่วนด้านหน้าสวยงาม เธอจงเลือกเอาพร ๑๐ ประการในปฐพีอันเป็นที่รักแห่งหฤทัยของเธอเถิด

(เทพธิดาผู้สดีกราบทูลว่า) ข้าแต่ท้าวเทวราช หม่อมฉันขอนอบน้อมพระองค์ หม่อมฉันได้ทำบาปกรรมอะไรไว้หรือ พระองค์จึงให้หม่อมฉันจุติจากสถานอันนารีนรมย์ ดุจลมพัดต้นไม้ใหญ่ให้โค่นไป

(ท้าวสักกะตรัสว่า) เธอมิได้ทำบาปกรรมอะไรไว้เลย และเธอจะไม่เป็นที่รักของเราอีกหามิได้ แต่บุญของเธอได้หมดสิ้นแล้ว เหตุนั้น เราจึงกล่าวกับเธออย่างนี้ ความตายใกล้เธอแล้ว เธอจักต้องพลัดพรากจากไป เธอจงรับพร ๑๐ ประการนี้ของเราผู้กำลังจะให้

(เทพธิดาผู้สดีกราบทูลว่า) ข้าแต่ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าภูตทั้งปวง ถ้าพระองค์จะประทานพรแก่หม่อมฉัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอให้หม่อมฉันพึงเกิดในพระราชนิเวศน์ของพระเจ้ากรุงสีพี ข้าแต่ท้าวปุนททะ ขอให้หม่อมฉัน (๑) พึงเป็นผู้มีตาดำเหมือนลูกเนื้อทราย ซึ่งมีขนสีดำ (๒) พึงมีขนคิ้วดำ (๓) พึงมีนามว่าผู้สดีในพระราชนิเวศน์นั้น (๔) พึงได้โอรสผู้ให้สิ่งที่ประเสริฐ ประกอบความเกื้อกูลในภายหลัง มิได้ตระหนี่ ซึ่งพระราชาทุกประเทศบูชา มีเกียรติยศ (๕) เมื่อหม่อมฉันตั้งครรภ์ ขอให้ครุฑขึ้นขึ้น พึงมีครุฑไม่หนุนเสมอด้วยคันศรที่นายช่างศรเหลาเกลี้ยงเกลามาแล้ว (๖) ข้าแต่ท้าววาสวะ ขอให้ทุกส่วนของหม่อมฉันอย่าได้หย่อนยาน (๗) ขอผมพองอกงอกอย่าได้มี (๘) ขอผมรูสืออย่าได้ติดเปื้อนกาย (๙) ขอหม่อมฉันพึงได้ปลดปล่อยนักโทษผู้ต้องประหาร (๑๐) ขอให้หม่อมฉันได้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้ากรุงสีพี

ในพระราชนิเวศน์นั้นอันก็ก้องไปด้วยเสียงร้องของนกยูง และนกกระเรียน แวดล้อมด้วยหมู่ขัตติยนารี มีทั้งคนเฝ้าและคน伺候นกลั่น ที่พ่อครัวชาวแคว้นมคธเลี้ยงดู ก็ก้องไปด้วยเสียงกลอนและเสียงบานประตูอันวิจิตร มีคนเชิญให้ดื่มสุราและกินกับแก้มเลิศ พระเจ้าข้า

(ท้าวสักกะตรัสว่า) นางผู้งามทั่วทั้งสรรพางค์กาย พร ๑๐ ประการใด ที่เราได้ให้เธอ เธอจักได้พรเหล่านั้นทั้งหมดในแคว้นของพระเจ้ากรุงสีพีท้าววาสวมขวาน สุขุมบตีเทวราช ครันตรัสพระดำรัสนี้ จึงโปรดประทานพรแก่พระนางผู้สดีแล้วทรงอนุโมทนา

กัณฑ์ทศพร จบ

กัณฑ์หิมพานต์

(พระศาสดาตรัสเนื้อความนี้ว่า) พระนางผุสดีนั้น จุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้นแล้ว มาบังเกิดในตระกูลษัตริย์ ได้ทรงอยู่ร่วมกับพระเจ้าสุยชัยในกรุงเชตุดร พระนางผุสดีทรงครรภ์ถ้วนไตรมาสแล้ว เมื่อทรงทำประทัภษณพระนคร ได้ประสูติเราในท่ามกลางถนนของพวกพ่อค้า ชื่อของเรามีได้เนื่องมาแต่พระมารดาและมิได้เกิดแต่พระบิดา เราเกิดที่ถนนของพวกพ่อค้า ฉะนั้น เราจึงชื่อว่าเวสสันดร เมื่อเรายังเป็นเด็กเล็กเกิดได้ ๘ ขวบ นั่งอยู่บนปราสาท คิดที่จะบริจาคนานว่า เราพึงให้หทัย ดวงตา เนื้อ เลือด และร่างกาย ถ้าว่าจะมีใครมาขอเรา เราก็กินดีบริจาคให้ เมื่อเราคิดจะบริจาคนานตามสภาพความเป็นจริง ใจก็ไม่หวั่นไหวมุ่งมั่นอยู่ในกาลนั้น เหมือนแผ่นดินมีภูเขาสีเนรุและหุไม้มิเป็นเครื่องประดับ

(พระเวสสันดรตรัสกับพวกพราหมณ์ผู้มาทูลขอช้างว่า) พวกพราหมณ์ผู้มีชนรักแร้ดกและมีเล็บยาว มีขี้พินเชรอะ มีลูบิบนศีระชะ เหยียดแขนข้างขวาออก จะขออะไรฉันหรือ

(พวกพราหมณ์กราบทูลว่า) ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์ทั้งหลายทูลขอรัตนะที่เป็นเครื่องทำให้แคว้นของชาวกรุงสีพีเจริญ ขอได้โปรดพระราชทานช้างตัวประเสริฐมีงาดุจงอนไถ มีกำลังสามารถเถิด

(พระเวสสันดรตรัสว่า) เราจะให้ช้างพลายขับมันตัวประเสริฐ ซึ่งเป็นช้างพาหนะอันสูงสุด ที่พวกพราหมณ์ขอเรา เรามีได้หวั่นไหว พระราชาผู้ทรงผดุงแคว้นให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพี มีพระทัยน้อมไปในการบริจาคนาน เสด็จลงจากคอกช้าง ทรงให้ทานแก่พราหมณ์ทั้งหลาย

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้นจึงตรัสว่า) เมื่อพระเจ้ากรุงสีพีพระราชทานช้างตัวประเสริฐแล้ว คราวนั้น ความน่าสะพรึงกลัวขนพองสยองเกล้าก็ได้เกิดขึ้น แผ่นดินก็กัมปนาทหวั่นไหว เมื่อพระเวสสันดรพระราชทานช้างตัวประเสริฐแล้ว คราวนั้นความน่าสะพรึงกลัวขนพองสยองเกล้าก็ได้เกิดขึ้น ชาวพระนครก็กำเริบเลิບสาน เมื่อพระเวสสันดรพระราชทานช้างตัวประเสริฐแล้วชาวเมืองก็วุ่นวายสับสนเสียงดังเซ็งแซ่ เป็นที่น่าสะพรึงกลัวแผ่กระจายไปมากมาย พระนครก็ปั่นป่วน เมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพี ได้พระราชทานช้างตัวประเสริฐแล้ว เสียงอื้ออึงอันน่าสะพรึงกลัวเป็นอันมากก็เป็นไปในนครนั้น

(พระศาสดาตรัสว่า) พวกคนผู้มีชื่อเสียง พระราชาบุตร แพศย์ ขาวนาพราหมณ์ กองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ กองพลรบ ขาวนิคมและชาวกรุงสีพีทั้งมวลมาประชุมพร้อมกัน ชนเหล่านั้นเห็นพวกพราหมณ์นำพญาช้างไป จึงกราบทูลแด่พระเจ้ากรุงสุยชัยให้ทรงทราบ ว่า ข้าแต่สมมติเทพ แคว้นของพระองค์ถูกกำจัดแล้ว เพราะเหตุไร พระเวสสันดรพระโอรสของพระองค์ จึงพระราชทานช้างตัวประเสริฐของเราทั้งหลายที่ชาวแคว้นบูชา ทำไม พระเวสสันดรจึงได้พระราชทานพญาภุญชรของเราทั้งหลายตัวมีงาดุจงอนไถ แก่ลัทธิลัทธิสามารถ รู้จักเขตแห่งการรบทั้งปวง

เผือกผ่องประเสริฐสุด คลุมด้วยผ้ากัมพลเหลือง ชับมัน อาย้ายิศฺตรูได้ มิงน่าชอบใจ
เผือกผ่องดังภูเขาไกรลาส พร้อมทั้งพัทวาลวิชนี ทำไม พระเวสสันดรจึงได้
พระราชทานพญาช้างราชพาหนะซึ่งเป็นยานชั้นเลิศ เป็นทรัพย์อย่างประเสริฐพร้อม
ทั้งฉัตรขาว เครื่องลาด หมอช้าง และคนเลี้ยงช้างแก่พวกพราหมณ์ พระเวสสันดรนั้น
ควรจะพระราชทานข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม และที่นั่งที่นอน ทานเช่นนั้นแหละเหมาะสม
ทานนั้นแหละสมควรแก่พราหมณ์

ข้าแต่พระเจ้ากรุงสุยชัย ทำไม พระเวสสันดรพระโอรส ผู้เป็นพระราชโอรส
สืบพระราชวงศ์ของพระองค์นี้ ผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีจึงพระราชทานพญาคช
สารไป ถ้าพระองค์จักไม่ทรงทำตามคำนี้ของชาวกรุงสีพี ชาวกรุงสีพีเห็นที่จักยึด
อำนาจพระองค์ พร้อมทั้งพระโอรสไว้ในเงื้อมมือ

(พระเจ้าสุยชัยตรัสว่า) ถึงชนบทจะไม่มี และแม้แคว้นจะพินาศไปก็ตามเถิด
เราจะไม่พึงเนรเทศพระราชบุตรผู้ไม่มีโทษออกไปจากแคว้นของตนตามคำของ
ชาวกรุงสีพี เพราะพระราชบุตรเกิดจากอกของเรา ถึงชนบทจะไม่มี และแม้แคว้นจะ
พินาศไปก็ตามเถิด เราจะไม่พึงเนรเทศพระราชบุตรผู้ไม่มีโทษออกไปจากแคว้นของ
ตนตามคำของชาวกรุงสีพี เพราะพระราชบุตรเกิดแต่ตัวของเรา อนึ่ง เราจะไม่พึง
ประทุษร้ายในพระราชบุตรนั้น เพราะเธอเป็นผู้มีศีลและวัตรอันประเสริฐ แม้คำติ
เตียนจะพึงมีแก่เรา และเราจะพึงประสบบาปเป็นอันมาก เราจะให้ประหารพระ
เวสสันดรโอรสของเราด้วยศัสตราได้อย่างไร

(ชาวเมืองกราบทูลว่า) พระองค์อย่าได้รับสั่งให้ประหารพระเวสสันดรนั้น
ด้วยท่อนไม้หรือด้วยศัสตรา พระเวสสันดรนั้นไม่ควรแก่เครื่องจองจำ แต่จงทรงขับไล่
พระเวสสันดรนั้นจากแคว้นไปอยู่ที่เขาวงกตเถิด

(พระเจ้าสุยชัยตรัสว่า) ถ้าความพอใจของชาวกรุงสีพีเป็นเช่นนี้ เราก็ก็นำ
ขอเธอจงอยู่และบริโภคมกามทั้งหลายตลอดคืนนี้ ต่อจากนั้น เมื่อราตรีสว่างแล้ว
ดวงอาทิตย์ขึ้นแล้วชาวกรุงสีพีจึงพร้อมเพรียงกันขับไล่เธอเสียจากแคว้นเถิด

นายนักการ ท่านจงลุกขึ้นรีบไปทูลพระเวสสันดรว่า ขอเดชะ ชาวกรุงสีพี
ขานนิคมพากันโกรธเคืองพระองค์ มาชุมนุมกันแล้วพวกคนผู้มีชื่อเสียง พระราชบุตร
แพศย์ พราหมณ์ กองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ กองพลราบ ทั้งขานนิคมและ
ชาวกรุงสีพีทั้งมวลก็มาประชุมพร้อมกันแล้ว เมื่อสิ้นราตรีนี้นี้แล้ว ดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว
ชาวกรุงสีพีจะชุมนุมกันขับไล่พระองค์ออกไปจากแคว้น

นายนักการนั้น เมื่อได้รับพระราชดำรัสสั่ง จึงรีบสวมสอดเครื่องประดับมือ
นุ่งห่มเรียบร้อย ประพรมด้วยจُرณแก่นจันทร์ สระศิระขุณน้ำ สวมกุณฑลแก้วมณี
แล้ว รีบเข้าไปดำเนินก่อนนำรีนมัยซึ่งเป็นพระราชนิเวศน์ของพระเวสสันดร ได้เห็น
พระเวสสันดรราชกุมาร ซึ่งกำลังทรงพระสำราญรีนมัยอยู่ในพระราชวังของพระองค์
ซึ่งแน่นขนัดไปด้วยหมู่อำมาตย์ ปานประหนึ่งท้าววาสวแห่งสวรรค์ชั้นไตรทศ
นายนักการนั้นครั้งรีบไปในพระราชนิเวศน์นั้นแล้ว จึงได้กราบทูลพระเวสสันดรว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมทัพ ข้าพระองค์จะกราบทูลความทุกข์แด่พระองค์ ขอพระองค์อย่าได้ทรงกริ้วข้าพระองค์เลย

นายนักการนั้นถวายเป็นคัมแล้วพลางร้องให้คร่ำครวญ กราบทูลพระราชาว่า ข้าแต่มหाराช พระองค์ทรงชุบเลี้ยงข้าพระองค์ ทรงนำมาซึ่งรสที่น้ำใคร่ทุกอย่าง ข้าพระบาทจะกราบทูลแด่พระองค์ เมื่อข้าพระองค์กราบทูลข่าวสาส์นเรื่องทุกข์ร้อน นั้นแล้ว ขอพระองค์จงทรงยังข้าพระองค์ให้เบาใจด้วยเถิด ขอเดชะ ขาวกรุงสีพีและ ขาวนิคมโกรธเคืองพระองค์ มาชุมนุมกันแล้ว พวกคนผู้มีชื่อเสียง พระราชบุตร แพศย์ พรหมณ์ กองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ กองพลรบ ทั้งขาวนิคมและ ขาวกรุงสีพีทั้งมวลล้วนมาประชุมกัน เมื่อสิ้นราตรีนี้แล้ว ดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว ขาวกรุงสีพีจะชุมนุมกันขับไล่พระองค์ออกไปจากแคว้น

(พระเวสสันดรตรัสถามว่า) นายนักการ เพราะเหตุไร ขาวกรุงสีพีจึงโกรธเคืองเรา ขอท่านจงบอกความชั่วที่เราไม่เห็น ทำไม พวกเขาจึงจะขับไล่เรา

(นายนักการกราบทูลว่า) พวกคนผู้มีชื่อเสียง พระราชบุตร แพศย์ พรหมณ์ กองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ กองพลรบ ต่างพากันติเตียน เพราะพระองค์พระราชทานพญาช้าง เหตุนั้น พวกเขาจึงจะขับไล่พระองค์

(พระเวสสันดรตรัสว่า) เราจะให้หทัย ให้จักษุ เงิน ทอง แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ หรือแก้วมณีซึ่งเป็นทรัพย์ภายนอกของเราก็จะเป็นไรไป เมื่อยากมาถึงเราเห็นแล้วจะพึงให้แขนขวาแขนซ้าย ก็ไม่หวั่นไหวเลย ใจของเรายินดีในการให้ถึง ขาวกรุงสีพีทั้งมวลจะขับไล่เราหรือจะเข่นฆ่าเราหรือตัดเราให้เป็น ๗ ท่อนก็ตามเถิด เราจะไม่งดการให้เลย ขาวกรุงสีพีและขาวนิคมประชุมพร้อมกันกล่าวอย่างนี้ว่า พระเวสสันดรผู้มีวัตรอันงามจงเสด็จไปสู่อารัญชรคีรีทางฝั่งแม่น้ำโกนติมารา ตามทางที่พระราชารู้ถูกขับไล่เสด็จออกไปนั้นเถิด

(พระเวสสันดรตรัสว่า) เรานั้นจักไปตามทางที่พระราชารู้มีโทษเสด็จไป ขอให้ท่านทั้งหลายจงงดโทษแก่เราคืนหนึ่งและวันหนึ่ง พอให้เราได้ให้ทานก่อนเถิด

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) พระราชาตรัสตักเตือนพระนางมัทรีผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กายว่า ทรัพย์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้ให้แก่พระนาง และสิ่งของที่ควรสงวนอันเป็นของพระนาง คือ เงิน ทอง แก้วมุกดา หรือแก้วไพฑูรย์มีอยู่เป็นอันมาก และทรัพย์ฝ่ายบิดาของพระนางเอง ควรเก็บไว้ทั้งหมด พระนางมัทรีราชบุตรผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กาย ได้ทูลถามพระเวสสันดรนั้นว่า ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันจะเก็บไว้ที่ไหน หม่อมฉันได้ทูลถามพระองค์แล้ว ขอได้โปรดตรัสบอกเนื้อความนั้นเถิด

(พระเวสสันดรตรัสว่า) มัทรี เธอพึงให้ทานในท่านผู้มีศีลทั้งหลายตามสมควรเถิด เพราะที่พึงอย่างอื่นของสัตว์ทั้งปวงยิ่งไปกว่าท่านไม่มี

มัทรี เธอพึงเอาใจใส่ในลูกทั้งหลายพึงเอาใจใส่ในแม่ผัวและพ่อผัว อนึ่ง ผู้ใดพึงตกลงปลงใจว่าจะเป็นพระสวามีของเธอ ก็พึงบำรุงผู้นั้นด้วยความเคารพ

ถ้าไม่มีผู้ใดตกลงปลงใจเป็นพระสวามีของเธอ เพราะเธอกับพี่จะต้องพลัดพรากจากกัน เธอก็จึงแสวงหาผู้อื่นมาเป็นพระสวามีเถิด อย่าลำบากเพราะขาดเราเลย เพราะเราจะไปสู่ป่าที่น่าสะพรึงกลัวอันประกอบไปด้วยสัตว์ร้าย เมื่อเราคนเดียวอยู่ในป่าใหญ่ ชีวิตก็น่าสงสัย

พระนางมัทรีราชบุตรผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กาย ได้ทูลถามพระเวสสันดรนั้นว่า ทำไมพระองค์จึงตรัสเรื่องที่ไม่เป็นจริง ทำไมจึงตรัสเรื่องไม่ดี

ข้าแต่ महाराज ผู้เป็นกษัตริย์ การที่พระองค์จะพึงเสด็จไปตามลำพังนี้มีใช้ธรรม แม้หม่อมฉันก็จะตามเสด็จไปตามทางที่พระองค์เสด็จไป

ความตายร่วมกับพระองค์หรือการมีชีวิตอยู่เว้นจากพระองค์ ความตายร่วมกับพระองค์นั้นเท่านั้น ประเสริฐกว่าการมีชีวิตอยู่ เว้นจากพระองค์จะประเสริฐอะไร

การก่อไฟให้ลูกโหลงมีเปลวเป็นอันเดียวกัน แล้วจึงตายในไฟที่ลูกโหลงนั้น ประเสริฐกว่า การมีชีวิตอยู่เว้นจากพระองค์จะประเสริฐอะไร

ช้างพังติดตามพญาช้างผู้ได้รับการฝึกอยู่ในป่า เทียวไปตามซอกเขาเสมอบ้าง ไม่เสมอบ้างฉันใด

หม่อมฉันจะพาลูกทั้งหลายติดตามพระองค์ไปข้างหลังฉันนั้น หม่อมฉันจักเป็นผู้เลี้ยงง่ายสำหรับพระองค์ จักไม่เป็นผู้เลี้ยงยากสำหรับพระองค์

เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารเหล่านี้ ส่งเสียงไพเราะ พุดจา น่ารัก นั่งอยู่ที่พุ่มไม้ในป่า จักไม่ทรงระลึกรังราชสมบัติ

เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารเหล่านี้ ส่งเสียงไพเราะ พุดจา น่ารัก กำลังเล่นอยู่ที่พุ่มไม้ในป่า จักไม่ทรงระลึกรังราชสมบัติ

เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารเหล่านี้ ส่งเสียงไพเราะ พุดจา น่ารัก อยู่ที่อาศรมอันนารีนรมย์ จักไม่ทรงระลึกรังราชสมบัติ

เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารเหล่านี้ ส่งเสียงไพเราะ พุดจา น่ารัก เล่นอยู่ที่อาศรมอันนารีนรมย์ จักไม่ทรงระลึกรังราชสมบัติ

เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารเหล่านี้ ผู้ทัดทรงมาลาประดับองค์ อยู่ที่อาศรมมณีสถาน จักไม่ทรงระลึกรังราชสมบัติ

เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารเหล่านี้ ผู้ทัดทรงมาลาประดับองค์ เล่นเพลิดเพลินอยู่ในอาศรมอันนารีนรมย์ จักไม่ทรงระลึกรังราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารเหล่านี้ ทัดทรงมาลาอยู่ในอาศรมอันนารีนรมย์ เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกรังราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารทั้งหลาย ทัดทรงมาลา กำลังพ้อนรำเล่นเพลิดเพลินอยู่ในอาศรมอันนารีนรมย์ เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกรังราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นช้างพลาย มีวัยล่วงได้ ๖๐ ปี กำลังเที่ยวไปในป่าตามลำพัง เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นช้างพลายมีวัยล่วงได้ ๖๐ ปี กำลังเที่ยวไปทั้งในเวลาเย็นเวลาเช้า เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด ช้างพลายมีวัยล่วงได้ ๖๐ ปี เดินนำหน้าโขลงช้างพังไป ส่งเสียงร้องดังกึกก้อง พระองค์ได้ทรงสดับเสียงร้องของช้างที่บันลือลั่นอยู่นั้น เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจ ได้ทอดพระเนตรเห็นลำเนาไพรสองข้างแห่งทางอันเกลือกกล่นไปด้วยเนื้อร้าย เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

พระองค์ครั้งได้ทอดพระเนตรเห็นเนื้อที่เดินมาเป็นฝูง ฝูงละ ๕ ตัวในเวลาเย็นและได้ทอดพระเนตรเห็นพวกกนิษฐ กำลังพ้อนรำอยู่ ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทรงสดับเสียงกระเซ็นของแม่น้ำที่กำลังหลั่งไหลอยู่ และเสียงเพลงขับกล่อมของพวกกนิษฐ เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทรงสดับเสียงร้องของนกเค้าที่บินเที่ยวไปตามซอกเขา เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทรงสดับเสียงร้องของเหล่าสัตว์ร้าย คือ ราชสีห์ เสือโคร่ง แรด และวัวลาน เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นนกยูงซึ่งล้อมสะพรั่งไปด้วยนางนกยูงทั้งหลาย กำลังรำแพนหางจับอยู่บนยอดเขา เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นนกยูงที่มีขนปีกงามตระการตา ซึ่งกำลังรำแพนหางอยู่ ล้อมสะพรั่งไปด้วยนางนกยูงทั้งหลาย เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นนกยูงตัวมีคอสีเขียว มีหงอนงามล้อมสะพรั่งไปด้วยนางนกยูงทั้งหลายพ้อนรำอยู่ เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ทั้งหลายมีดอกเบ้งบาน กลิ่นหอมอบอวลในฤดูเหมันต์ เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นพื้นดิน อันดารดาษไปด้วยแมลงค่อมทองมีสีเขียวสดชะอุ่มในเดือนท้ายฤดูเหมันต์ เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ทั้งหลายมีดอกบานสะพรั่ง คือ อัญชันเขียวที่กำลังผลิยอดอ่อน ต้นโลท และบัวบกที่มีดอกบานสะพรั่ง มีกลิ่นหอมอบอวลไปในฤดูเหมันต์ เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

เมื่อใด พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นหมู่ไม้มีดอกบานสะพรั่ง และปทุมชาติ มีดอกร่วงหล่นลงในเดือนท้ายฤดูเหมันต์ เมื่อนั้น ก็จักไม่ทรงระลึกถึงราชสมบัติ

กัณฑ์หิมพานต์ จบ

กัณฑ์ทานกัณฑ์

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) พระนางมุลลิตราชนบุตรีผู้ทรงยศได้ทรงสดับคำที่พระโอรสและพระสุณิสาพราสนทนากัน ทรงคร่ำครวญว่า เรากินยาพิษตายเสียดีกว่า เรากระโดดเหวตายเสียดีกว่า เราเอาเชือกผูกคอตายเสียดีกว่า เพราะเหตุไร ชาวกรุงสีพีจึงจะให้ขับไล่ลูกเวสสันดรผู้ไม่มีโทษเล่า

เพราะเหตุไร ชาวกรุงสีพีจึงจะให้ขับไล่ลูกเวสสันดรผู้ไม่มีโทษ ผู้ปราดเปรื่องเป็นทานบดี ควรแก่การขอ ไม่ตระหนี่ ผู้ที่พระราชาทูทุก ๆ ประเทศบูชา มีเกียรติยศ

เพราะเหตุไร ชาวกรุงสีพีจึงจะให้ขับไล่ลูกเวสสันดรผู้ไม่มีโทษ ผู้เลี้ยงดูมารดาบิดา ประพฤติถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ในตระกูล

เพราะเหตุไร ชาวกรุงสีพีจึงจะให้ขับไล่ลูกเวสสันดร ผู้ไม่มีโทษ ผู้เกื้อกูลแก่พระราชา พระเทวี พระญาติทั้งหลาย มิตรสหายทั้งหลาย และทั่วทั้งแคว้น

ชาวกรุงสีพีจะให้ขับไล่ลูกผู้ไม่มีโทษ แคว้นของพระองค์ก็จะเป็นเหมือนรังผึ้งที่ตัวแมลงผึ้งหนีจากไป และเหมือนผลมะม่วงสุกที่ร่วงหล่นลงบนดิน

พระเจ้าแผ่นดินผู้อันพวกอมาตย์ทอดทิ้งแล้วจักทรงลำบากอยู่ตามลำพังเหมือนหงส์มีขนปีกสิ้นแล้วลำบากอยู่ในเปือกตมที่ไม่มีน้ำ

ข้าแต่มหाराชา เพราะฉะนั้น หม่อมฉันจึงขอกราบทูลพระองค์ว่า ประโยชน์อย่าได้ล่วงเลยพระองค์ไปเสีย ขอพระองค์อย่าได้ทรงขับไล่ลูกผู้ไม่มีโทษนั้นตามคำของชาวกรุงสีพีเลย

(พระเจ้าสุยชัยตรัสว่า) เราย่อมทำความยำเกรงต่อธรรม เราจึงขับไล่ลูกของตนผู้เป็นธงชัยของชาวกรุงสีพี ถึงแม้ลูกจะเป็นที่รักยิ่งกว่าชีวิตของเราเอง

(พระนางมุลลิตราชนคร่ำครวญว่า) เมื่อก่อน ยอดธงปลิวสะบัดตามเสด็จพระเวสสันดร เหมือนดอกกรรณิการับานสะพรั่ง วันนี้ เธอจักเสด็จไปองค์เดียวเท่านั้น

เมื่อก่อน ยอดธงปลิวสะบัดตามเสด็จพระเวสสันดร เหมือนสวนดอกกรรณิการับานสะพรั่ง วันนี้ เธอจักเสด็จไปองค์เดียวเท่านั้น

เมื่อก่อน กองทหารเคยตามเสด็จพระเวสสันดร เหมือนสวนดอกกรรณิการับานสะพรั่ง วันนี้ เธอจักเสด็จไปองค์เดียวเท่านั้น

เมื่อก่อน กองทหารเคยตามเสด็จพระเวสสันดร เหมือนสวนดอกกรรณิการับานสะพรั่ง วันนี้ เธอจักเสด็จไปองค์เดียวเท่านั้น

เมื่อก่อน กองทหารเคยแต่งเครื่องแบบผ้ากัมพลเหลืองจากแคว้นคันธาระทอแสงแวววับเหมือนแมลงค่อมทอง เคยตามเสด็จพระเวสสันดร วันนี้ เธอจักเสด็จไปองค์เดียวเท่านั้น

เมื่อก่อน พระเวสสันดรเคยเสด็จไป ด้วยช้างพระที่นั่ง วอ และราชรถทรงทำไม้เล่า วันนี้ จะเสด็จไปด้วยพระบาท

เมื่อก่อน พระเวสสันดรเคยลูบไล้องค์ด้วยจรรณแก่นจันทร์ ตื่นอยู่ด้วยการฟ้อนรำขับร้องทำไม้เล่า วันนี้ จักทรงหนังสืออันหยาบแข็งและหาบิหารไป

เพราะเหตุไร กองทหารจึงไม่ชนเอาผ้าที่ย้อมด้วยน้ำฝาดและหนังเสือ ติดตามพระเวสสันดรผู้เสด็จไปในป่าใหญ่เล่า พระเวสสันดรจึงจะไม่ต้องนุ่งห่มผ้าคารอง

พวกคนที่เป็นเจ้าทรงผนวช จะทรงครองผ้าคารองได้อย่างไรหนอ แม่มัทรีจักนุ่งห่มผ้าคารองได้อย่างไร

พระนางมัทรีเคยใช้แต่ผ้าแคว้นกาสี แคว้นโขมะ และแคว้นโกทุมพร แล้วมาใช้ผ้าคารองจักทำได้อย่างไร

พระนางมัทรีนั้นเคยไปด้วยยาน คานหาม วอ และรถ วันนี้ จะเดินเท้าไปตามทางได้อย่างไร

พระนางมัทรีผู้มีสิริโฉม มีฝ่ามืออันอ่อนนุ่ม มีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข วันนี้ จะเดินเท้าไปตามทางได้อย่างไร

พระนางมัทรีผู้มีฝ่าเท้าอันอ่อนนุ่ม มีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข เดินไปอย่างลำบากด้วยรองเท้าทอง วันนี้ จะเดินเท้าไปตามทางได้อย่างไร

พระนางมัทรีผู้ทักทรงมาลา เดินนำหน้านางข้าหลวงเป็นพัน วันนี้ จะเดินไปป่าคนเดียวได้อย่างไร

พระนางมัทรีเมื่อก่อนได้ยินเสียงสุนัขเห่าหอนก็สะดุ้งหวาดกลัวประจำ วันนี้ จะเดินไปป่าได้อย่างไร

พระนางมัทรีผู้ได้ยินเสียงนกเค้าแมว นกฮูกร้องครวญคราง ก็หวาดกลัวตัวสั่นเหมือนนางวารุณี วันนี้ จะเดินไปป่าได้อย่างไร

หม่อมฉันกลับมายังนิเวศน์อันว่างเปล่านี้แล้ว ก็จักระทมทุกข์ตลอดกาลนาน เป็นแน่แท้ เหมือนแม่นกที่ถูกลูกฆ่าเห็นแต่รังอันว่างเปล่า

เมื่อหม่อมฉันไม่เห็นลูกรักทั้งหลายก็จักผอมเหลืองลง เหมือนแม่นกที่ถูกลูกฆ่าเห็นแต่รังอันว่างเปล่า

เมื่อหม่อมฉันไม่เห็นลูกรักทั้งหลาย ก็จักวิ่งพล่านไปตามที่นั่น ๆ เหมือนแม่นกที่ถูกลูกฆ่าเห็นแต่รังอันว่างเปล่า

หม่อมฉันมายังนิเวศน์อันว่างเปล่านี้แล้ว ก็จักระทมทุกข์สิ้นกาลนาน เหมือนแม่นกออกที่ถูกลูกฆ่าเห็นแต่รังอันว่างเปล่า

เมื่อหม่อมฉันไม่เห็นลูกรักทั้งหลาย ก็จักผอมเหลืองเป็นแน่แท้ เหมือนแม่นกออกที่ถูกลูกฆ่าเห็นแต่รังอันว่างเปล่า

เมื่อหม่อมฉันไม่เห็นลูกรักทั้งหลาย ก็จักวิ่งพล่านไปตามที่นั่น ๆ เหมือนแม่นกออกที่ถูกลูกฆ่าเห็นแต่รังอันว่างเปล่า

หม่อมฉันกลับมายังนิเวศน์อันว่างเปล่านี้แล้ว ก็จักระทมทุกข์ตลอดกาลนาน เป็นแน่แท้ เหมือนแม่นกจักรพากซบเซาอยู่ในเปือกตมที่ไม่มีน้ำ

เมื่อหม่อมฉันไม่เห็นลูกรักทั้งหลาย ก็จักผอมเหลืองเป็นแน่แท้ เหมือนแม่นกจักรพากซบเซาอยู่ในเปือกตมที่ไม่มีน้ำ

เมื่อหม่อมฉันไม่เห็นลูกรักทั้งหลาย ก็จักวิ่งพล่านไปตามที่นั่น ๆ เหมือนแม่นกจักรพากวิ่งพล่านอยู่ในเปือกตมที่ไม่มีน้ำ เมื่อหม่อมฉันพำนักเพื่ออยู่อย่างนี้

ถ้าพระองค์ยังทรงให้ขับไล่ลูกเวสสันดรผู้ไม่มีความผิดจากแคว้นแคว้นไปสู่ป่า หม่อมฉัน เห็นจะละชีวิตแน่

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) พระสนมกำนัลใน พระเจ้ากรุงสีพีถ้วนหน้า ได้ยินคำรำพันของพระนางมยุรีแล้วต่างพากันมาประชุม ประคองแขนทั้งหลายขึ้นรำให้ พระโอรสทั้งหลายและพระชายาในนิเวศน์ของพระ เวสสันดร ต่างก็นอนกันแสง เหมือนหมู่มั้รังที่ถูกพายุพัดล้มระเนระนาด พระสนม กำนัลใน พระกุมาร แพศย์ และพราหมณ์ในนิเวศน์ของพระเวสสันดร ต่างพากัน ประคองแขนทั้งหลายคร่ำครวญ กองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ และกองพลราบ ต่างก็พากันประคองแขนคร่ำครวญในนิเวศน์ของพระเวสสันดร

ต่อจากนั้น เมื่อราตรีสว่างแล้ว ดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว ต่อมาพระเวสสันดรก็เสด็จ มาสู่โรงทาน เพื่อทรงให้ทาน โดยรับสั่งว่า พวกท่านจงให้ผ้าแก่ผู้ต้องการผ้า ให้เหล้า แก่พวกนักเลงเหล้า ให้โภชนะแก่พวกคนผู้ต้องการโภชนะโดยทั่วถึงกัน และพวกท่าน อย่าได้เบียดเบียนพวกวณิกผู้มา ณ ที่นี้ จงเลี้ยงดูพวกเขาให้อิ่มหนำด้วยข้าวและน้ำ พวกเขาได้รับการบูชาแล้ว ก็จะไปเกิด คราวนั้น มีเสียงอึกทึกกึกก้องน่าสะพรึงกลัว เป็นไปในพระนครนี้ว่าชาวกรุงสีพีขับไล่พระเวสสันดรนั้นเพราะทรงบริจาคทาน ขอให้พระองค์ได้ทรงบริจาคทานต่อไปอีกเกิด เมื่อพระมหाराษฎ์ผู้ครองรัฐให้เจริญแก่ ชาวกรุงสีพีจะเสด็จออก วณิกเหล่านั้นก็เป็นดังคนเมาเมาทำทางอืดโรย นั่งปรียบทุกข์ กันและกันว่า

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ชาวกรุงสีพีพากันขับไล่พระเวสสันดรผู้ไม่มีความผิดไป จากแคว้น ก็เหมือนได้พากันตัดต้นไม้ที่มีผลต่าง ๆ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ชาวกรุงสีพี พากันขับไล่พระเวสสันดรผู้ไม่มีความผิดไปจากแคว้น ก็เหมือนได้พากันตัดต้นไม้ที่ ให้ สิ่งที่น่าต้องการทุกอย่าง

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ชาวกรุงสีพีพากันขับไล่พระเวสสันดรผู้ไม่มีความผิดไป จากแคว้น ก็เหมือนได้พากันตัดต้นไม้ที่นำรสที่น่าต้องการทุกอย่างมาให้

เมื่อพระมหाराษฎ์ผู้ครองรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีจะเสด็จออก ทั้งคนแก่ เด็ก และคนปานกลาง ต่างพากันประคองแขนทั้งหลายร้องไห้คร่ำครวญ

เมื่อพระมหाराษฎ์ผู้ครองรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีจะเสด็จออก พวกทรงเจ้า พวกชั้นที่ สนมฝ่ายในและไพร่พลต่างพากันประคองแขนทั้งหลายร้องไห้คร่ำครวญ

เมื่อพระมหाराษฎ์ผู้ครองรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีจะเสด็จออก แม่น้องทั้งหลาย ที่อยู่ในกรุงนั้นต่างก็พากันร้องไห้คร่ำครวญ

สมณะ พราหมณ์ และพวกวณิกเหล่านั้น ต่างพากันประคองแขนทั้งหลาย ร้องไห้คร่ำครวญว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า เป็นการไม่ยุติธรรมเลย

เพราะเหตุที่พระเวสสันดรกำลังบำเพ็ญทานอยู่ในพระราชวังของพระองค์ จะเสด็จออกไปจากแคว้นของพระองค์ เพราะคำของชาวกรุงสีพีเป็นเหตุ

พระเวสสันดรได้พระราชทานช้าง ๗๐๐ เชือก ที่ประดับด้วยเครื่องอลังการ ทั้งปวงอันมีสายรัดทองและสัปคับทอง มีนายควาญช้างถือหอกขัดและขอ ขึ้นขี่คอประจำแล้ว เสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

พระเวสสันดรทรงพระราชทานม้า ๗๐๐ ตัว ที่ประดับด้วยเครื่องอลังการ ทั้งปวง เป็นม้าสินธพชาติอาชาไนย มีฝีเท้าเร็ว มีนายสารถีถือทวนและธนู ขึ้นขี่ประจำแล้วเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์ พระเวสสันดรทรงพระราชทานรถ ๗๐๐ คัน ซึ่งผูกสอดเครื่องรบชักธงขึ้น หุ้มด้วยหนังเสือเหลืองและเสือโคร่ง ประดับด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง มีนายสารถีสวมเกราะถือธนู ขึ้นขี่แล้ว เสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

พระเวสสันดรพระราชทานสตรี ๗๐๐ นาง นั่งประจำในรถคันละนาง สวมสอดด้วยสร้อยสังวาล ตกแต่งด้วยเครื่องทอง มีเครื่องประดับ ผ้านุ่ง ผ้าห่ม และประดับเครื่องอาภรณ์ล้วนแต่มีสีเหลือง มีดวงตากว้าง ใบหน้ายิ้มแย้ม สะโพกงาม เอวบางร่างน้อย แล้วเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

พระเวสสันดรพระราชทานแม่โคนม ๗๐๐ ตัว พร้อมด้วยภาชนะเงินสำหรับรองรับน้ำนมทุก ๆ ตัวแล้ว เสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

พระเวสสันดรพระราชทานทาสี ๗๐๐ คน และทาส ๗๐๐ คนแล้ว จึงเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

พระเวสสันดรนี้พระราชทานช้าง ม้า รถ และনারีที่ประดับตกแต่งแล้ว จึงเสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

ในสมัยนั้น ได้มีสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวชนพองสยองเกล้า เมื่อพระเวสสันดรพระราชทานมหาทานแล้ว แผ่นดินก็สะท้านหวั่นไหว

ในสมัยนั้น ได้มีสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวชนพองสยองเกล้า เมื่อพระเวสสันดรทรงประณมมือ เสด็จออกจากแคว้นของพระองค์

ครานั้น เสียงอึกทึกกึกก้องน่าสะพรึงกลัว เป็นไปในพระนครนี้ว่าชาวกรุงสี่พิ ขั้บไล่พระเวสสันดรนั้นเพราะบริจาคตาน ขอให้พระองค์ได้ทรงบริจาคตานต่อไปอีกเถิด

เมื่อพระมหाराชผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสี่พิจะเสด็จออก วนพิภพเหล่านั้นก็เป็นดังคนเมาเมามีท่าทางอิดโรย นั่งปรับทุกข์กันและกัน

พระเวสสันดรกราบทูลพระเจ้ายกทรงสยั ผู้ประเสริฐ ผู้ทรงธรรมว่า ขอเดชะ ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเนรเทศข้าพระองค์เถิด ข้าพระองค์จะไปยังเขาวงกต

ข้าแต่มหाराช สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่มีมาแล้ว ที่จะมีมาและที่มีอยู่ สัตว์เหล่านั้นยังไม่อิ่มด้วยกามเลย จะต้องพากันไปสู่สำนักของพญายม

ข้าพระองค์นั้นบำเพ็ญทานอยู่ในบุรีของตน ยังชื่อว่าเบียดเบียนชาวเมืองของตนจะต้องออกจากแคว้นของตนเพราะเหตุแห่งคำของชาวกรุงสี่พิ

หม่อมฉันจักต้องได้เสวยความคับแค้นนั้น ๆ ในป่า อันเกลื่อนกล่นไปด้วย เนื้อร้ายซึ่งแรดและเสือเหลืองอยู่อาศัย ข้าพระองค์จะบำเพ็ญบุญ ขอพระองค์ประทับจมนอยู่ในเปือกตมเถิด

ข้าแต่พระแม่เจ้า ขอพระแม่เจ้าได้ทรงโปรดอนุญาตหม่อมฉันเถิด หม่อมฉันพอใจการบวช หม่อมฉันเมื่อบำเพ็ญทานอยู่ในบุรีของตน ยังชื่อว่าเบียดเบียน ชาวเมืองของตนจะต้องออกจากแคว้นของตนเพราะเหตุแห่งคำของชาวกรุงสีพี

หม่อมฉันจักต้องได้เสวยความคับแค้นนั้น ๆ ในป่าอันเกลื่อนกล่นไปด้วย เนื้อร้ายซึ่งแรดและเสือเหลืองอยู่อาศัย หม่อมฉันจะบำเพ็ญบุญ ขอพระองค์ประทับจมนอยู่ในเปือกตมเถิด

(พระนางผุสดีตรัสว่า) ลูกเอ๋ย แม่อนุญาตให้ลูก ขอการบวชของลูกจงสำเร็จ ส่วนแม่มีทรัพย์มีโฉมงาม มีสะโพกผึ่งผาย เอวบางร่างน้อยนี้ จงอยู่กับลูก ๆ เกิดจักทำอะไรในป่าได้

(พระนางมัทรีกราบทูลว่า) หม่อมฉันไม่ต้องการนำแม่ทาสีไปสุป่าโดยที่เธอไม่ปรารถนา ถ้าเธอปรารถนา จะติดตามไปก็ตามใจ ถ้าไม่ปรารถนาก็จงอยู่เถิด ลำดับนั้น พระมหาราชเสด็จดำเนินไปทรงวิงวอนพระสุณิสาว่า แม่มีทรัพย์ มีร่างกายอันชโลมจันทร์ เจ้าอย่าได้ทรงไว้ซึ่งความหมักหมมด้วยละอองธุลีเลย แม่มีทรีเคยทรงผ้าแคว้นกาสี อย่าได้ทรงผ้าคากรองเลย การอยู่ในป่าเป็นความลำบาก แม่มีทรีผู้มีลักษณะงาม เจ้าอย่าได้ไปเลยนะ พระนางมัทรีราชบุตรผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กาย ได้กราบทูลพระสัสสุระนั้นว่า ความสุขใดจะพึงมีแก่หม่อมฉันโดยเว้นจากพระเวสสันดร หม่อมฉันไม่พึงปรารถนาความสุขนั้น

พระมหาราชผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีได้ตรัสกับพระนางมัทรีนั้นว่า เชิญฟังก่อนแม่มีทรี สัตว์อันจะรบกวน ยากที่จะอดทนได้ สัตว์เหล่าใดมีอยู่ในป่า

สัตว์เหล่านั้นเป็นอันมาก คือ เหลือบ ตั๊กแตน ยุง และผึ้ง มันจะพึงเบียดเบียนเธอในป่านั้น ความทุกข์อย่างยี่งนั้นจะพึงมีแก่เธอ เธอจะต้องได้พบสัตว์ที่น่ากลัวอื่นอีก ที่อาศัยอยู่ใกล้แม่น้ำ เช่น งูเหลือมสัตว์ที่ไม่มีพิษ แต่มีกำลังมาก มันรัดมนุษย์ หรือแม้แต่เนื้อที่มากใกล้ ด้วยขนดแล้วนำมาสู่อำนาจของมัน

แม้เนื้อร้ายอื่น ๆ เช่น หมีดำ คนที่มันได้เห็นแล้วหนีขึ้นต้นไม้ก็ไม่พ้น ควายเป็นเลียวขวิดลบลายเขาทั้งคู่ให้แหลม เทียวไปอยู่ในถิ่นที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำโสทมพะ

แม่มีทรี เธอเปรียบเสมือนแม่มอนรักลูก เห็นฝูงเนื้อและโคถึกที่ท่องเที่ยวอยู่ในป่า จักทำอย่างไร แม่มีทรี เธอได้เห็นสิงทะโมนไพรที่น่าสะพรึงกลัว ซึ่งบังเอิญประจวบเข้าที่หนทางที่เดินได้ยาก ความหวาดหวั่นพรั่นพรึงอันใหญ่หลวงก็จักมีแก่เธอเพราะไม่รู้จักเขต

แม่มีทรี เมื่อเธออยู่ในพระนครได้ยินเสียงสุนัขเห่าหอน ยังสะดุ้งตกใจบ่อย ๆ เธอไปถึงเขาวงกตจักทำอย่างไร เมื่อฝูงนกพากันจับชุมนุมอยู่ในเวลาเที่ยงตรง ป่าใหญ่เหมือนส่งเสียงกระหึ่ม เธอปรารถนาจะไปในป่าใหญ่นั้นทำไม

พระนางมัทรีราชบุตรีผู้ทรงสิริโฉมได้กราบทูลคำนับกับพระเจ้ากรุงสุโขทัยนั้นว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมทัพ ขอพระองค์ทรงพระกรุณาตรัสบอกสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวที่มีอยู่ในป่าแก่ม่อมฉัน หม่อมฉันจักยอมอดทนต่อสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวเหล่านั้นทั้งหมด หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้ หม่อมฉันจักแหวกต้นไม้ หย้าคา หย้าคมบาง แผลก หย้าปล้อง และหย้ามุงกระต่ายไปด้วยอก หม่อมฉันจักไม่เป็นผู้อันพระเวสสันดรนั้นนำไปได้โดยยาก

กุมารได้สามี่ด้วยวัตรจริยาเป็นอันมาก คือด้วยการอดอาหาร ทรมานท้องและด้วยการผูกคาคด้วยไม้คางโค ด้วยการบำเรอไฟ และด้วยการดำน้ำ ความเป็นหม้ายเป็นความเจ็บปวดในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้

ชายใดจับมือหญิงหม้ายนั้นผู้ไม่ปรารถนาจะคู่ไป ชายนั้นเป็นผู้ไม่ควรบริโภคของที่เป็นเดนของหญิงหม้ายนั้น ความเป็นหม้ายเป็นความเจ็บปวดในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้

ชายอื่นดูหมิ่นหญิงผู้ไม่มีสามี ให้ทุกขมากมายมิใช่น้อยแก่หญิงผู้ไม่มีสามีนั้น ด้วยการจับผม เตะ ถีบ ถอง และผลักให้ล้มลงบนพื้นดิน ไม่ยอมหลีกไป ความเป็นหม้ายเป็นความเจ็บปวดในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้

พวกผู้ชายเจ้าชู้ต้องการหญิงหม้ายผู้มีผิวพรรณผุดผ่อง ให้ทรัพย์เล็กน้อยแล้วก็เข้าใจว่า ตนเป็นผู้มีโชคดี ย่อมเย้ยยุดดูถูกระชากรหญิงหม้ายผู้ไม่ปรารถนาจะไปเหมือนฝูงกาพากันรุมทิ้งนกเค้า ความเป็นหม้ายเป็นความเจ็บปวดในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้

อันว่าหญิงหม้าย แม้จะอยู่ในตระกูลญาติที่เจริญรุ่งเรืองไปด้วยเครื่องทองสัมฤทธิ์ จะไม่ได้รับคำดีเตือนล่วงเกินจากพี่น้องและเพื่อนฝูงเป็นไปไม่ได้ ความเป็นหม้ายเป็นความเจ็บปวดในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้

แม่น้ำที่ไม่มีน้ำก็ดี แคว้นแคว้นที่ไม่มีเจ้าครองก็ดี ย่อมไร้ประโยชน์ แม้หญิงหม้ายถึงจะมีพี่น้องตั้ง ๑๐ ก็เหมือนอยู่โดดเดี่ยว ความเป็นหม้ายเป็นความเจ็บปวดในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้

ธงเป็นเครื่องหมายแห่งรถ ควันเป็นเครื่องปรากฏแห่งไฟ พระราชาเป็นสัญลักษณ์ของแผ่นดิน ภัสดาเป็นศรีสง่าของสตรี ความเป็นหม้ายเป็นความเจ็บปวดในโลก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้

หญิงใดผู้มีเกียรติ เป็นคนขัดสนในเวลาสามี่ขัดสน เป็นคนมั่งคั่งในเวลาสามี่มั่งคั่ง หญิงนั้นแลเทพเจ้าทั้งหลายย่อมสรรเสริญว่า กระทำสิ่งที่ทำได้ยาก ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้

หม่อมฉันจักบวชติดตามพระสวามีไปทุกเมื่อ ในเมื่อแม้แต่แผ่นดินยังไม่แตกสลายไป ความเป็นหม้ายเป็นความเจ็บปวดของหญิง

หม่อมฉันขาดพระเวสสันดรแล้วก็ไม่ปรารถนาแม้แต่แผ่นดินอันมีสาครเป็นขอบเขต ซึ่งมีทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมาย บริบูรณ์ด้วยรัตนนานันต์ประการ

หญิงเหล่านี้เมื่อสามีมีทุกข์ ย่อมปรารถนาสุขเพื่อตน หญิงเหล่านั้นเลวทรามแท้ หัวใจของพวกเธอเป็นอย่างไรหนอ

เมื่อพระมหाराชผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสี่ทิศจะเสด็จออก หม่อมฉันจักขอติดตามพระองค์ไปด้วย เพราะพระองค์เป็นผู้ทรงประทานสิ่งที่น่าต้องการทั้งปวงแก่หม่อมฉัน พระมหाराชได้ตรัสพระดำรัสนี้กับพระนางมัทรีผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กายว่าแม่มัทรีผู้มีลักษณะสวยงาม พ่อชาลีและแม่กัณหาชينا ลูกทั้งหลายเหล่านี้ของเธอยังเป็นเด็ก เจ้าจงฝากฝังไว้แล้วไปเถิด พวกเราจะรับเลี้ยงดูเด็กทั้งหลายนั้นไว้เอง

พระนางมัทรีราชบุตรผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กาย ได้กราบทูลพระเจ้าสุทนต์กษัตริย์ว่า ข้าแต่สมมติเทพ พ่อชาลีและแม่กัณหาชيناเป็นลูกรักของหม่อมฉัน ลูกทั้ง ๒ นั้นจักขโลมใจหม่อมฉัน ผู้มีชีวิตที่เศร้าโศกให้ร่ำร่ำในป่านั้นได้

พระมหाराชผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสี่ทิศได้ตรัสกับพระนางมัทรีนั้นว่า เด็กทั้งหลายเคยเสวยข้าวสุกแห่งข้าวสาลีที่ปรุ่งด้วยเนื้ออันสะอาด เมื่อมาเสวยผลไม้จักทำอย่างไร เด็กทั้งหลายเคยเสวยในถาดทองหนักประมาณ ๑๐๐ ปละ เป็นของใช้ประจำราชตระกูล เมื่อต้องมาเสวยในใบไม้ จักทำอย่างไร

เด็กทั้งหลายเคยสวมใส่ผ้าแคว้นกาสี แคว้นโฆมะ และแคว้นโกทุมพร เมื่อต้องมาสวมใส่ผ้าคารอง ๑ จักทำอย่างไร เด็กทั้ง ๒ เคยไปด้วยคานหาม วอ และรถ เมื่อต้องเดินด้วยเท้าเปล่า จักทำอย่างไร

เด็กทั้งหลายเคยนอนในเรือนยอด มีบานหน้าต่างปิดมิดชิด เมื่อต้องมานอนในที่โคนไม้ จักทำอย่างไร เด็กทั้งหลายเคยนอนบนพรมที่ปูลาดอย่างวิจิตรบนบัลลังก์ เมื่อต้องมานอนที่ลาดด้วยหญ้า จักทำอย่างไร เด็กทั้งหลายเคยลูบไล้ด้วยกฤษณาและจันทน์หอม เมื่อต้องมาแปดเปื้อนละอองธุลี จักทำอย่างไร เด็กทั้งหลายเคยดำรงอยู่ในความสุข มีผู้ใช้สอยจามรีและกำหางนกยูงพัดวีให้ ต้องถูกเหยียบและยุงกัด จักทำอย่างไร

พระนางมัทรีราชบุตรผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กาย ได้กราบทูลพระเจ้าสุทนต์กษัตริย์ว่า ข้าแต่สมมติเทพ ขอพระองค์อย่าได้ทรงปริเวทนาการ และอย่าได้เสียพระทัยเลย หม่อมฉันทั้งหลายเป็นอย่างไร เด็กทั้งหลายก็จักเป็นอย่างนั้น

พระนางมัทรีผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กาย ครั้นกราบทูลดังนี้แล้วก็เสด็จจากไป พระนางผู้มีลักษณะโสภาทรงพาพระโอรสทั้งหลายเสด็จไปตามทางที่พระเจ้ากรุงสี่ทิศเคยเสด็จไป

ลำดับนั้น พระเวสสันดรผู้เป็นกษัตริย์ ครั้นได้ทรงบริจาคทานแล้วก็ถวายบังคมพระบิดาและพระมารดา และทรงทำประทักษิณ ริมเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งอันเทียมด้วยม้าสินธพ ๔ ตัว ทรงพาพระโอรสและพระชายาเสด็จไปสู่เขาวงกต

ลำดับนั้น พระเวสสันดรเสด็จไปในสถานที่ที่มีหมู่ชนเป็นอันมากอยู่ ตรัสบอกกล่าว เราจะไปละนะ ขอหมู่ญาติทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่มีโรคเกิด เชิญดูเถิดมัทรีที่ประทับของพระเจ้ากรุงสีพีผู้ประเสริฐ ปรากฏเป็นรูปอันน่ารื่นรมย์ ส่วนตำแหน่งของเราเป็นดังที่อยู่ของเปรต

พราหมณ์ทั้งหลายได้ตามพระเวสสันดรนั้นไป พวกเขาได้ทูลขอม้ากับพระองค์ พระองค์ถูกขอแล้ว จึงได้ทรงมอบม้า ๔ ตัวให้แก่พราหมณ์ทั้ง ๔ คน เชิญดูเถิดมัทรี ละมั่งทองปรากฏร่างงดงาม เป็นดังม้าที่ได้รับการฝึกมาดีแล้ว นำเราไปต่อมา พราหมณ์คนที่ ๕ ในป่านั้น ได้มาทูลขอราชรถกับพระองค์ พระองค์ถูกขอแล้วก็ทรงพระราชทานราชรถนั้นให้แก่เขา และพระองค์มิได้มีพระทัยท้อแท้เลย

ลำดับนั้น พระเวสสันดรรับสั่งให้คนของพระองค์ลงแล้ว ทรงพอพระทัยมอบรถม้าพระที่นั่งให้แก่พราหมณ์ผู้แสวงหาทรัพย์ไป มัทรี เธอจงอุ้มแม่กัณหาผู้เป็นน้องนี้ซึ่งเบากว่า ส่วนพี่จักอุ้มพ่อชาติ เพราะเธอเป็นพี่คงจะหนักกว่า

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) พระราชาทรงอุ้มพระกุมาร ส่วนพระนางมัทรีราชบุตรทรงอุ้มทริกา ทรงยินดีร่วมกัน ทั้งตรัสปราศรัยคำอันไพเราะกับกันและกันดำเนินไป

กัณท์ทานกัณท์ จบ

กัณฑ์วนปเวสน์

(พระศาสดาตรัสเนื้อความที่พระเวสสันดรตรัสกับพระนางมัทรีว่า) ถ้ามนุษย์บางคนเดินไปตามทางหรือเดินสวนทางมา เราจะได้ถามทางกับพวกเขาว่า เขาวงกตอยู่ที่ไหน พวกเขาพบเราในระหว่างทางนั้น ต่างก็พากันคร่ำครวญอย่างน่าสงสาร ทูกระห่มตอบเราว่า เขาวงกตยังอยู่อีกไกล

(พระศาสดาตรัสเนื้อความนี้ว่า) ถ้าทารกทั้งหลาย ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้มที่มีผลในป่าใหญ่ ต่างก็ทรงกันแสง เพราะเหตุแห่งผลไม้เหล่านั้น หมู่ม้าสูงใหญ่ดังจะเห็นทารกทรงพระกันแสง จึงโน้มกิ่งลงมาเอง จนใกล้จะถึงทารกทั้งหลายพระนางมัทรีผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กายเห็นเหตุอัศจรรย์ไม่เคยมีมาซึ่งเป็นเหตุให้เกิดขนพองสยองเกล้านี้แล้ว จึงกล่าวสาธุการว่า เหตุอันน่าอัศจรรย์หนอ ไม่เคยมีมาในโลกเป็นเหตุให้เกิดขนพองสยองเกล้า ด้วยเดชแห่งพระเวสสันดร ต้นไม้จึงโน้มกิ่งลงมาทวยเทพทั้งหลายต่างก็ได้มาช่วยย่นทางเข้า ให้กษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์เสด็จถึงเจตราชได้ โดยใช้เวลาเสด็จเพียงวันเดียว เพื่ออนุเคราะห์ทารกทั้งหลาย กษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์นั้นทรงดำเนินไปเส้นทางไกล เสด็จถึงเจตราชซึ่งเป็นชนบทที่เจริญมั่งคั่งมีเนื้อและข้าวอย่างดีเป็นอันมาก

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ขวณครเจตราชเห็นพระนางมัทรีผู้มีลักษณะสวยงามเสด็จมา ก็ห้อมล้อมแห่แหนด้วยกล่าวกันว่า พระแม่เจ้าเป็นกษัตริย์สุขุมาลชาติหนอ ดำเนินมาด้วยพระบาทเปล่า เคยทรงราชยานคานหามและราชรถ วันนี้ พระนางมัทรีต้องดำเนินด้วยพระบาทเปล่าในป่า

พระยาเจตราชทั้งหลายได้เห็นพระเวสสันดร ต่างก็ทรงกันแสงเข้าไปเฝ้ากราบทูลถามว่า ข้าแต่สมมติเทพ พระองค์ทรงพระสำราญปราศจากโรคอาพาธหรือ พระองค์ไม่มีทุกข์หรือ พระราชบิดาของพระองค์หาพระโรคอาพาธมิได้หรือ ชาวกรุงสีพีก็ไม่มีโรคหรือ

ข้าแต่มหाराช พลนิกายของพระองค์อยู่ที่ไหน กระบวนรถของพระองค์อยู่ที่ไหน พระองค์ไม่มีม้าทรง ไม่มีรถทรง ทรงดำเนินมาเส้นทางแสนไกล ถูกพวกอมิตรย่ายีหรือ จึงเสด็จมาถึงที่นี่

(พระเวสสันดรตรัสว่า) สหายทั้งหลาย ข้าพเจ้ามีความสุขไม่มีโรคเบียดเบียน อนึ่ง พระราชบิดาของข้าพเจ้าก็ทรงปราศจากพระโรค และชาวกรุงสีพีก็ไม่มีโรคเบียดเบียน เพราะข้าพเจ้าได้ให้พญาภุมขรมีงาดูจงอนไถ แกล้งกล้าสามารถรู้จักเขตแห่งการรบทั้งปวง เผือกผ่องประเสริฐสุด คลุมด้วยผ้ากัมพลเหลือง ชับมัน อาจย่ายีศัตรูได้ มีงาน่าชอบใจ เผือกผ่องดังภูเขากโรลาส พร้อมทั้งพัทธวาลวีชนี

ทำไม พระเวสสันดรจึงได้พระราชทาน พญาช้างราชพาหนะซึ่งเป็นยานชั้นเลิศเป็นทรัพย์อย่างประเสริฐพร้อมทั้งฉัตรขาว เครื่องลาด หมอช้าง และคนเลี้ยงช้างแก่พวกพราหมณ์ เพราะเหตุนั้น ชาวกรุงสีพีจึงพากันโกรธเคืองข้าพเจ้า ทั้งพระบิดาก็ทรงกริ้วขมโล้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะไปเขาวงกต สหายทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงทราบโอกาสซึ่งเป็นที่อยู่ในป่าของข้าพเจ้าเถิด

(พระยาเจตราชกราบทูลว่า) ข้าแต่มหाराช พระองค์เสด็จมาดี มิได้เสด็จมาร้าย พระองค์ผู้ทรงเป็นใหญ่เสด็จมาถึงแล้ว ขอพระองค์ตรัสบอกพระประสงค์สิ่งที่มีอยู่ในเมืองนี้

ข้าแต่มหाराช ขอเชิญพระองค์เสวยสุธาโภชนาหาร ข้าวสาลี ผักดอง เหง้ามัน น้ำผึ้ง และเนื้อเถิด พระองค์เป็นแขกที่ข้าพระองค์ทั้งหลายสมควรต้อนรับ

(พระเวสสันดรตรัสว่า) สิ่งใดที่ท่านทั้งหลายให้แล้ว ขอสิ่งนั้นทั้งหมดจงเป็นอันเราได้รับไว้แล้วเถิด บรรณาการเป็นอันท่านทั้งหลายได้ทำแล้วทุกอย่าง พระราชาทรงพิโรธข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะไปยังเขาวงกต สหายทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงทราบโอกาสซึ่งเป็นที่อยู่ในป่าของข้าพเจ้าเถิด

(พระยาเจตราชกราบทูลว่า) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ ขอเชิญพระองค์เสด็จประทับ ณ เจตราชนี้ก่อนเถิด จนกว่าชาวเจตราชจักไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสีพีเพื่อทูลขอถึงพระราชสำนัก เพื่อทูลขอพระมหาราชผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพี ทรงอภัยโทษให้ชาวเจตราชได้ที่พึงแล้ว มีความปริดาแห่แหนแวดล้อมพระองค์ไป ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ ขอพระองค์ทรงทราบอย่างนี้เถิด

(พระเวสสันดรตรัสว่า) ท่านทั้งหลายอย่าได้ขบใจเลย การไปทูลขอถึงพระราชสำนักเพื่อให้พระราชาทรงอภัยโทษให้ แม้แต่พระราชาก็ไม่ทรงเป็นใหญ่ในเรื่องนี้ เพราะถ้าชาวกรุงสี่พีพร้อมทั้งพลนิกาย และชาวนิคมโกรธเคืองยิ่งแล้ว ก็ปรารถนาจะกำจัดพระราชเสียเพราะสาเหตุแห่งเรา

(พระยาเจตราชกราบทูลว่า) ข้าแต่พระองค์ผู้ผดุงรัฐให้เจริญถ้าเหตุการณ์นี้ในรัฐนั้นเป็นไปเช่นนี้ ขอพระองค์ทรงมี ขาวเจตราชแวดล้อมเสด็จครองราชสมบัติในรัฐนี้เถิด

รัฐนี้มั่งคั่งสมบูรณ์ ชนบทก็มั่งคั่งกว้างใหญ่ ข้าแต่สมมติเทพ ขอพระองค์ทรงตกลงพระทัยครองราชสมบัติเถิด พระเวสสันดรตรัสว่า ข้าพเจ้าไม่มีความพอใจไม่ตกลงใจที่จะครองราชสมบัติ บุตรแห่งขาวเจตราชทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า ผู้ถูกขับไล่จากแคว้นเถิด

ชาวกรุงสี่พี พลนิกาย และชาวนิคมคงไม่ยินดีว่า ขาวเจตราชได้ราชาภิเษก ข้าพเจ้าผู้ถูกขับไล่จากแคว้น แม้ความไม่เบิกบานใจจะพึงมีแก่ท่านทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าแน่นอน อนึ่ง ข้าพเจ้าไม่ชอบใจความบาดหมางใจ และความทะเลาะกับชาวกรุงสี่พีเลย มิใช่แต่เท่านั้น ความบาดหมางใจจะพึงรุนแรงขึ้น สงครามใหญ่ก็อาจจะมิได้ คนเป็นจำนวนมากก็จะฆ่าฟันกันเอง เพราะเหตุแห่งข้าพเจ้าผู้เดียว

สิ่งใดที่ท่านทั้งหลายให้แล้ว ขอสิ่งนั้นทั้งหมดจงเป็นอันข้าพเจ้ารับไว้แล้วเถิด บรรณาการเป็นอันท่านทั้งหลายได้ทำแล้วทุกอย่าง พระราชาทรงพิโรธข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะไปยังเขาวงกต สหายทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงทราบโอกาสซึ่งเป็นที่อยู่ ในป่าของข้าพเจ้าเถิด

(ขาวเจตราชกราบทูลว่า) เชิญเถิด ราชญาติทั้งหลายผู้ทรงบูชาไฟ มีพระทัยตั้งมั่นประทับอยู่ ณ ประเทศใด ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจักกราบทูลประเทศนั้น ขอให้ทรงทราบเหมือนอย่างผู้ฉลาดในหนทางฉะนั้นเถิด

ข้าแต่มหाराช โนน ภูเขาคันธมาทน์ที่เป็นศิลาล้วน ซึ่งเป็นสถานที่ประทับอยู่ของพระองค์พร้อมด้วยพระโอรสทั้งหลายและพระชายา พระยาเจตราชทั้งหลายต่างก็ทรงกันแสง มีพระเนตรนองด้วยพระอัสสุชล กราบทูลพระเวสสันดรให้ทรงทราบว่า ข้าแต่มหाराช จากนั้นไป ขอเชิญพระองค์ทรงบำยพระพักตร์ตรงไปทางทิศเหนือเถิด

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระเจริญ ต่อจากนั้น พระองค์จักทรงทอดพระเนตรเห็นภูเขาเวปุลละ ซึ่งดาดดาชไปด้วยหิมะไม่นานาพันธุ์ มีเงาร่มเย็น น่ารื่นรมย์ใจ

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระเจริญ พระองค์เสด็จเลยภูเขาเวปุลละนั้นไป จากนั้น ก็จักทอดพระเนตรเห็นแม่น้ำเกตุมดีซึ่งเป็นแม่น้ำลึก ไหลมาจากชอกเขาเกลื่อนกล่นไปด้วยฝูงปลามากมาย มีทำนาราบเรียบดี มีน้ำมาก พระองค์จะได้สร่งสนานและสวาย ณ ที่นั้น ปลุกปลอบพระโอรสและพระชายาให้สำราญพระทัย

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระเจริญ ต่อจากนั้นไป พระองค์จักทอดพระเนตรเห็นต้นไทร ที่มีผลหวาน มีร่มเงาเยือกเย็น เป็นที่รื่นรมย์ใจ ซึ่งเกิดอยู่บนยอดเขาอันน่ารื่นรมย์

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระเจริญ ถัดจากนั้นไป พระองค์จักทอดพระเนตรเห็น ภูเขานาลิกะซึ่งเป็นศิลาล้วน คลาคล่ำไปด้วยฝูงนกนานาพันธุ์และหมู่กษัตริย์ ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือแห่งภูเขานาลิกะนั้น มีสระมุจลินท์ที่ธารดาษไปด้วยดอก บุนนทริก ดอกอุบลขาว และดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม

ขอเชิญพระองค์เสด็จเข้าไปยังไพรสนทวนสถาน อันเขียวชะอุ่มดั่งเมฆอยู่เป็น นิธย สะพรั่งไปด้วยไม้ดอก และไม้ผลทั้ง ๒ เหมือนพญาราชสีห์ที่มุ่งเหยื่อ ในไพรสนทวน นั้น มีฝูงนกมากมาย ส่งเสียงขันคุกร้องก้องไพเราะ ประสานเสียงกู่ร้องอยู่อิงมี บนต้นไม้ที่ผลิดอกออกช่อตามฤดูกาล

พระองค์เสด็จดำเนินถึงชอกเขาซึ่งเป็นทางเดินลำบาก และเป็นต้นของแม่น้ำ ทั้งหลาย จะได้ทอดพระเนตรเห็น สระโบกขรณีอันสะพรั่งไปด้วยไม้กุ่มและไม้รักฟ้า เคลื่อนกล่นไปด้วยฝูงปลามากมาย มีท่อน้ำงาม ราบเรียบดี มีน้ำมากเต็มเปี่ยมอยู่ สม่่าเสมอ เป็นสระสีเหลี่ยม มีน้ำอรรอย ปราศจากกลิ่นเหม็น

ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือแห่งสระโบกขรณีนั้น พระองค์ได้ทรงสร้าง บรรณศาลา ครั้นแล้วพึงทรงบำเพ็ญเพียรเลี้ยงพระชนมชีพ ด้วยการเที่ยวแสวงหามูล ฬอาหารอยู่เกิด

กัณทวณปเวสน์ จบ

กัณท์ชุก

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้นจึงตรัสว่า) ได้มีพราหมณ์ชื่อชุก ซึ่งอยู่ประจำในแคว้นกาลิงคะ เขามีภรรยาสาวชื่ออมิตตดาปนา ถูกพวกหญิงใน หมู่บ้านนั้นที่พากันไปตักน้ำที่หน้าน้ำ ต่างแตกตื้นกันมารุมด่าอย่างอึงมี่ว่า มารดาของ เจ้าคงเป็นศัตรูแน่นอน บิดาของเจ้าก็คงเป็นศัตรูแน่ จึงได้พากันยกเจ้า ที่ยังเป็นสาว แรก-run ให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้ ไม่เกื้อกูลเลยหนอ พวกญาติของเจ้าแอบไปปรึกษากันลับ ๆ ยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรก-run ให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้

พวกญาติของเจ้าเป็นศัตรูหนอ ได้พากันแอบไปปรึกษากันลับ ๆ ยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรก-run ให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้ เป็นความชั่วจริงหนอ ที่พวกญาติของเจ้าได้แอบไปปรึกษากันลับ ๆ ยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรก-run ให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้ เป็นความเลวทรามจริงหนอ ที่พวกญาติของเจ้าได้แอบไปปรึกษากันลับ ๆ ยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรก-run ให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้

เป็นที่น่าเสียใจหนอ ที่พวกญาติของเจ้าได้แอบไปปรึกษากันลับ ๆ ยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรก-run ให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้ เจ้าคงไม่พอใจอยู่กับผัวแก่ การที่เจ้าอยู่ในเรือนของพราหมณ์เฒ่า เจ้าตายเสียยังดีกว่าอยู่ แม่คนงามสุดสวย มารดาและบิดาของเจ้า คงหาชายอื่นมาให้เป็นผัวเจ้าไม่ได้แน่ จึงยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรก-run ให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้

ในดิลกที่ ๙ เจ้าคงจิกบุชายัญไฉ่ไม่ตี คงจิกไม่ได้ทำการบูชาไฟ มารดาและบิดาของเจ้าจึงยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรกรุ่นให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้ เจ้าคงสาปแช่งสมณะและพราหมณ์ ผู้มีพรหมจรรย์เป็นเบื้องหน้า ผู้มีศีล เป็นพหูสูตในโลกแน่ เจ้าจึงได้มาอยู่ในเรือนของพราหมณ์เฒ่า แต่ยังเป็นสาวแรกรุ่นอย่างนี้ การถูกงูกัดก็ไม่ใช่เป็นทุกข์ การถูกแทงด้วยหอกก็ไม่ใช่เป็นทุกข์ การได้เห็นผิวแก่นั่นแหละเป็นทุกข์หนักหนา

การเล่นหัวกับผิวแก่ก็ไม่มี การรีนรมย์กับผิวแก่ก็ไม่มี การสนทนาปราศรัยกับผิวแก่ก็ไม่มี แม้แต่การชกชกก็ไม่งาม แต่เมื่อใด ผิวหนุ่มเมียสาวเล่นเข้าหยอกกันอยู่ในที่ลับ เมื่อนั้น ความเศร้าโศกทุกอย่าง ที่เสียดแทงหัวใจอยู่ ก็หายไปสิ้น

เจ้ายังเป็นสาวรูปร่างงาม พวกชายหนุ่มปรารถนายิ่งนัก เจ้าจึงไปอยู่อาศัยในตระกูลญาติเกิด คนแก่จิกทำให้เจ้ารีนรมย์ได้อย่างไร

(นางอมิตตดาปนา กล่าวว่า) พราหมณ์ ฉันทจิกไม่ไปตักน้ำที่ต่าน้ำเพื่อท่านต่อไปอีก เพราะพวกหญิงชาวบ้านมันรุมกันด่าฉัน เหตุที่ท่านเป็นคนแก่

(ชูชกปลอบว่า) เธออย่าได้ทำการงานเพื่อฉัน อย่าได้ตักน้ำมาเพื่อฉัน ฉันทจิกตักน้ำเอง แม่มหาจำเริญ เธออย่าได้โกรธเคืองฉัน

(นางอมิตตดาปนาตอบว่า) ฉันทมิได้เกิดในตระกูลที่จะใช้สามีตักน้ำ พราหมณ์ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ฉันทจิกไม่อยู่ในเรือนของท่าน พราหมณ์ ถ้าท่านจิกไม่นำทาสหรือทาสีมาให้ฉัน ท่านจงทราบอย่างนี้ว่า ฉันทจิกไม่อยู่ในสำนักของท่าน

(ชูชกกล่าวว่า) พราหมณ์ ศิลปกรรมหรือทรัพย์และข้าวเปลือกของฉันไม่มีที่ไห ฉันทจักนำทาสหรือทาสีมาให้แก่เธอผู้เจริญได้ ฉันทจักอุปถัมภ์บำรุงเธอ เธออย่าได้โกรธเคืองเลย

(นางอมิตตดาปนาตอบว่า) มาเกิด ฉันทจิกบอกแก่ท่านตามที่ฉันได้ฟังมา โน่นพระราชเวสสันดรประทับอยู่ที่เขาวงกต พราหมณ์ ท่านจงไปทูลขอทาสและทาสีกับพระองค์เถิด เมื่อท่านทูลขอแล้ว พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์จักพระราชทานทาสและทาสีให้แก่ท่าน

(ชูชกกล่าวว่า) นางผู้เจริญ ฉันทแก่แล้วเป็นคนทุพพลภาพ ทั้งหนทางก็แสนไกล เดินไปได้แสนยาก เธออย่าได้พิโรธฉัน อย่าได้เสียใจ ฉันทจักอุปถัมภ์บำรุงเธอ เธออย่าได้โกรธเคืองเลย

(นางอมิตตดาปนาพูดว่า) คนขลาดยังไม่ทันถึงสนามรบ ยังไม่ทันได้รับภัยยอมแพ้ฉันใด พราหมณ์ ท่านยังไม่ทันได้ไป ก็ยอมแพ้เสียแล้วก็ฉันนั้นเหมือนกัน พราหมณ์ ถ้าท่านจิกไม่นำทาสหรือทาสีมาให้ฉัน ท่านจงทราบอย่างนี้ว่า ฉันทจิกไม่อยู่ในเรือนของท่าน จักทำการที่ไม่พอใจให้แก่ท่าน ข้อนั้นจิกเป็นทุกข์แก่ท่าน

ในคราวมหรสพซึ่งมีในต้นฤดูนักขัตฤกษ์ ท่านจิกได้เห็นฉันแต่งตัวสวยงาม รื่นรมย์อยู่กับชายอื่น ข้อนั้นจิกเป็นทุกข์แก่ท่าน พราหมณ์ เมื่อท่านที่เป็นคนแก่รำพันอยู่ เพราะไม่เห็นฉัน ร่างกายที่งอก็จักงอยิ่งขึ้น และผมที่หงอกก็จักหงอกมากขึ้น

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ลำดับนั้น พราหมณ์นั้นตกใจกลัว ตกอยู่ในอำนาจของนางพราหมณี ถูกกามราคะบีบคั้น ได้กล่าวกับนางพราหมณีว่า พราหมณี เธอจงทำเสบียงเดินทางให้ฉัน ทั้งขนมงา ขนมเทียน สัตตูก้อน สัตตุง และข้าวผอก เธอจงจัดให้ดี ฉันจักนำพระกุมารทั้ง ๒ มาให้เป็นทาส พระกุมารทั้ง ๒ องค์นั้นเป็นผู้ไม่เกียจคร้าน จักปรนนิบัติเธอทั้งกลางคืนและกลางวัน

พราหมณ์ชุกผู้เป็นเฝ้าพันธู์ของพรหม ครั้นกล่าวดังนี้แล้ว ก็สวมรองเท้า พร่ำสั่งเสียต่อไป ทำประทักษิณภรรยาแล้ว พราหมณ์นั้นสมათานวัตร มีน้ำตานองหน้า หลีกไปยังนครอันเจริญรุ่งเรืองของชาวกรุงสีพี เทียวไปแสวงหาทาส พราหมณ์ชุกนั้นไปในเมืองนั้นแล้ว ได้ถามชนทั้งหลายผู้มาประชุมกันอยู่ในที่นั้นว่า พระราชาเวสสันดรประทับอยู่ที่ไหน เราจะไปเฝ้าพระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ได้ที่ไหน

ชนเหล่านั้นผู้มาประชุมกัน ณ ที่นั้น ได้ตอบพราหมณ์ชุกนั้นไปว่า พราหมณ์ พระเวสสันดรบรมกษัตริย์ ถูกพวกท่านเบียดเบียน เพราะทรงบริจาทานมากเกินไป จึงถูกขับไล่ไปจากแคว้นของพระองค์ บัดนี้ ประทับอยู่ ณ เขาวงกต พราหมณ์ พระเวสสันดรผู้เป็นกษัตริย์ ถูกพวกท่านเบียดเบียน เพราะทรงบริจาทานมากเกินไป จึงทรงพาพระโอรสและพระชายาไปประทับอยู่ ณ เขาวงกต พราหมณ์ชุกนั้นเป็นผู้มีความตั้งใจในกาม ถูกลูกนางพราหมณ์มิตตตาดักเตือน จึงได้สวดยุทษ์เป็นอันมากในป่าที่มีสัตว์ร้ายพลุกพล่าน เป็นที่อาศัยอยู่ของแรดและเสือเหลือง

แกเถื่อไม้เท้าสีเหมือนผลมะตูม เครื่องบูชาไฟ และเต้าน้ำ เข้าไปสู่ป่าใหญ่ในที่ที่จะได้ทราบข่าวพระเวสสันดรผู้ประทานสิ่งทีน่าใคร่ เมื่อแกเข้าไปยังป่าใหญ่ ถูกฝูงสุนัขรุมล้อมกัด แกร้องเสียงหลง เดินผิดทางถอยห่างออกไปจากทาง

ลำดับนั้น พราหมณ์นั้นผู้โลภในโภคะ ไม่สำรวม เดินผิดทางที่จะไปยังเขาวงกต ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า ใครเล่าจะพึงบอกพระราชบุตรพระนามว่าเวสสันดรผู้ประเสริฐสุด ทรงชนะความตระหนี่ที่ใคร ๆ ให้แพ้ไม่ได้ ประทานความปลอดภัยในเวลามีภัยแก่เรา พระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของพวกยาจก เหมือนธณีเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ใครเล่าจะพึงบอกพระเวสสันดรมหाराษฎ์เปรียบดังธณีแก่เราได้ พระองค์ทรงเป็นที่เข้าเฝ้าของพวกยาจก เหมือนสาครเป็นที่ไหลรวมแห่งแม่น้ำทั้งหลาย ใครเล่าจะพึงบอกพระเวสสันดรมหाराษฎ์เปรียบดังทะเลแก่เราได้

ใครจะพึงบอกพระเวสสันดรมหाराษฎ์ ผู้เปรียบเหมือนห้วงน้ำมีท่าสวยงาม สะอาด มีน้ำเอือกเย็นเป็นที่รื่นรมย์ใจ ดารดาชไปด้วยดอกบุณฑริก สะพรั่งไปด้วยเกสรดอกบัวแก่เราได้ ใครเล่าจะพึงบอกพระเวสสันดรมหाराษฎ์ ผู้เปรียบเหมือนต้นโพธิ์ที่เกิดอยู่ริมทาง มีร่มเงาเย็นเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ เป็นที่พำนักอาศัยของคนเดินทาง ผู้เมื่อยล้าเหน็ดเหนื่อยมาในเวลาร้อนแก่เราได้

ใครเล่าจะพึงบอกพระเวสสันดรมหाराษฎ์ ผู้เปรียบเหมือนต้นไทรที่เกิดอยู่ริมทาง มีร่มเงาเอือกเย็นเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ เป็นที่พำนักอาศัยของคนเดินทาง ผู้เมื่อยล้าเหน็ดเหนื่อยมาในเวลาร้อนแก่เราได้

ใครเล่าจะพึงบอกพระเวสสันดรมหाराชผู้เปรียบเหมือนต้นมะม่วงที่เกิดอยู่ริมทาง ที่มีร่มเงาเยือกเย็นเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ เป็นที่พำนักอาศัยของคนเดินทาง ผู้เมื่อยล้าเหน็ดเหนื่อยมาในเวลาร้อนแก่เราได้

ใครเล่าจะพึงบอกพระเวสสันดรมหाराชผู้เปรียบเหมือนต้นสาละที่มีร่มเงาเยือกเย็นเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ เป็นที่พำนักอาศัยของคนเดินทาง ผู้เมื่อยล้าเหน็ดเหนื่อยมาในเวลาร้อนแก่เราได้ ใครเล่าจะพึงบอกพระเวสสันดรมหाराชผู้เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ที่เกิดอยู่ริมทาง มีร่มเงาเยือกเย็น เป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ เป็นที่พำนักอาศัยของคนเดินทาง ผู้เมื่อยล้าเหน็ดเหนื่อยมาในเวลาร้อนแก่เราได้ ก็เมื่อเราเข้าไปในป่าใหญ่ เพื่อรำพันอยู่อย่างนี้ ผู้ใดพึงบอกว่า เรารู้จักผู้นั้นจะพึงทำความเพลิดเพลिनให้เกิดแก่เราได้ ก็เมื่อเราเข้าไปในป่าใหญ่ เพื่อรำพันอยู่อย่างนี้ ผู้ใดพึงบอกสถานที่ประทับอยู่ของพระเวสสันดรได้ว่า เรารู้จักผู้นั้นพึงประสบบุญมิใช่น้อยด้วยคำคำเดียวนั้น

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) เจตบุตรพรานป่าได้ตอบพราหมณ์ชุกกว่าพราหมณ์ พระเวสสันดรผู้เป็นกษัตริย์ถูกพวกท่านรบกวน เพราะทรงบริจาทานมากเกินไป จึงถูกขับไล่ออกจากแคว้นของพระองค์ไปประทับอยู่ที่เขาวงกต

พราหมณ์ พระเวสสันดรผู้เป็นกษัตริย์ถูกพวกท่านรบกวน เพราะทรงบริจาทานมากเกินไป จึงทรงพาพระโอรส และพระชายาไปประทับอยู่ที่เขาวงกต ท่านเป็นคนโง่เขลา ทำสิ่งที่ไม่น่าทำ จากแคว้นมาป่าใหญ่ เทียวแสวงหาพระราชาบุตร เหมือนนกยางเที่ยวเสาะหาปลาในน้ำ

พราหมณ์ ณ ที่นี้ เรารู้จักไม่让您มีชีวิตอยู่ได้ ลูกศรที่เรายิงนี้แหละจักคุดกินโลหิตของท่าน พราหมณ์ เราจะตัดศีรษะของท่าน ผ่าหัวใจพร้อมด้วยไส้พุง บุษายัญ ชื่อปณตฤณณะ พร้อมด้วยเนื้อของท่าน พราหมณ์ เราจะเชือดเฉือนเอาหัวใจของท่าน พร้อมด้วยเนื้อ มันชั้น และมันสมองของท่าน ยกขึ้นเป็นเครื่องบวงสรวง

พราหมณ์ ข้อนั้นจักเป็นยัญที่เราบูชาดีแล้ว บวงสรวงดีแล้ว ด้วยเนื้อของท่าน และท่านจักนำพระชายาและพระโอรสทั้งหลาย ของพระราชาบุตรไปไม่ได้

(ชูชกโกหกว่า) เจตบุตร ท่านจงฟังเราก่อน พราหมณ์ผู้เป็นทูตไม่ควรถูกฆ่า เพราะฉะนั้น เขาจึงไม่ฆ่าทูต นี่เป็นธรรมเนียมเก่าแก่ ชาวกรุงสิพีทุกคนตกลงยินยอมแล้ว พระบิดาก็ทรงพระประสงค์จะพบพระราชาบุตรนั้น และพระมารดาของพระราชาบุตรนั้นก็ทรงทุกข์พลภาพ คงไม่นานนัก พระเนตรทั้ง ๒ ของพระองค์ก็จักชุ่มมัว เจตบุตร ท่านจงฟังเราก่อน เราเป็นทูตที่พวกชาวกรุงสิพีนั้นส่งมา เรารู้จักทูลเชิญพระราชาบุตรเสด็จกลับ ถ้าท่านรู้ ขอได้บอกทางแก่เราเถิด

(พรานเจตบุตรกล่าวว่า) ท่านเป็นทูตที่โปรดปรานของพระเวสสันดรผู้เป็นที่รักของเรา เราจะให้รางวัลแก่ท่าน พราหมณ์ เราจะให้น้ำเต้า และขาเนื้ออย่างดีแก่ท่าน และจะบอกสถานที่ประทับอยู่ของพระเวสสันดรผู้ให้สิ่งที่น่าใคร่แก่ท่าน

กัณท์ชุก จบ

กัณฑ์จุลพน

(พราณเจตบุตรกล่าวว่) มหาพราหมณ์ นันฺนุเขาคันธมาทย์ศิลาล้วน ซึ่งเป็นที่ประทับอยู่ของพระเวสสันดรพร้อมด้วยพระโอรสทั้งหลายและพระชายา พระองค์ทรงเพชฌัญญ์ทรวงขวั้นประเสริฐ ทรงขอสอยผลไม้ เครื่องบูชาไฟและชฎา ทรงนุ่งห่มหนังสือ บรรทมเหนือแผ่นดินและทรงบูชาไฟอยู่ ทิวไม้เขียวนั้นมีผลหลากหลาย และภูผาสูงยอดเสียดเมฆเขียวชะอุ่ม นันฺนลเป็นภูเขาคีรีที่เต็มไปด้วยดอกอัญชัน นันฺนหมุไม้ตะแบก หูกวาง ไม้ตะเคียน ไม้รัง ไม้สะคร้อ และย่านทราย อ่อนไหวไปตามลมเหมือนมณพดีมีสุราครั้งเดียวก็ชวนเซไปมาอยู่

ท่านจะได้ยินเสียงนกนานาชนิดที่จับอยู่บนกิ่งไม้ดุจทิพยสังคีต คือเหล่านกโพระดก นกทุเหว่า ส่งเสียงขันคุกร้อง บินขวักไขว่ไปมาจากต้นหนึ่งไปยังอีกต้นหนึ่ง ทั้งหมู่ไม้ที่ต้องลมพัดสะบัดกิ่งใบไหวพลั่วเสียดสีกันไปมา เหมือนจะเรียกคนผู้กำลังเดินไปให้หวนกลับมา และเหมือนจะเชิญชวนเหล่าชนผู้กำลังเดินผ่านมาให้ชื่นชมรื่นรมย์พักผ่อน ณ สถานที่ที่พระเวสสันดร พร้อมด้วยพระโอรสทั้งหลายประทับอยู่ พระองค์ทรงเพชฌัญญ์ทรวงขวั้นประเสริฐ ทรงขอสอยผลไม้ เครื่องบูชาไฟและชฎา ทรงนุ่งห่มหนังสือ บรรทมเหนือแผ่นดินและทรงบูชาไฟอยู่ ในบริเวณอาศรมสถานนั้นมีไม้มะม่วง มะขวิด ขนุน ไม้รัง ชมพู สมอพิเภกสมอไทย มะขามป้อม โพธิ์ และพุทราทั้งมะพลับทอง ไทร มะขวิด มะขางหวาน และมะเดื่อมีผลสุกแดงปลั่งอยู่ในที่ต่ำ

หมู่ไม้ที่มองเห็น ณ เขิงเขาปาเวระตะ ผลองุ่น ผลจันทน์มีรสหวานเหมือนน้ำผึ้ง รวงผึ้งที่ปราศจากตัวผึ้ง คนเฝ้ามีอนำมาบริโภคนได้เองในอาศรมนั้น ต้นมะม่วงบางต้นก็ผลิดอกออกช่อแย้มบาน บางต้นมีดอกและใบร่วงหล่น ผลผลิดาษดื่น บางผลดิบ บางผลสุก ผลมะม่วงทั้งดิบและสุก มีสีคล้ายหลังกบ อนึ่ง ในบริเวณอาศรมนั้น คนที่ยืนอยู่ใต้ต้นมะม่วงเหล่านั้นก็เก็บเอาผลมะม่วงสุกได้ ผลมะม่วงทั้งดิบและสุกมีสีสวยงาม กลิ่นหอม และมีรสอร่อย

สิ่งที่ว่ามาทั้งนี้เป็นที่นาอัศจรรย์แก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับข้าพเจ้าออกอุทานว่า อ้อที่ประทับอยู่ของพระเวสสันดรนั้น เหมือนกับที่อยู่ของพวกเทวดา งดงามเปรียบด้วยพระอุทยานนันทวัน มีต้นตาล ต้นมะพร้าว และต้นอินทผลัมอยู่ในป่าใหญ่ มีดอกสีหลากหลายเหมือนพวงดอกไม้ ที่เขาร้อยไว้นบนต้นไม้ที่มีดอกบานสะพรั่ง ต้นไม้เหล่านั้น ย่อมปรากฏดังยอดธงชัย เหมือนดวงดาวประดับฟ้าในบริเวณอาศรมนั้นมีหมู่ไม้นานาพันธุ์ คือ ไม้โมกมัน โกฐสะค้าน แคล้อย บุนนาค บุนนาคเขา และไม้ซีก มีดอกบานสะพรั่ง อนึ่ง ในบริเวณอาศรมนั้นมีต้นราชพฤกษ์ มะเกลือ กฤษณา รักดำ ไทรใหญ่ หงอนไก่และประดู่เป็นอันมาก มีดอกบานสะพรั่ง

ในบริเวณอาศรมนั้นมีไม้โมกหลวง ไม้สน ไม้กระทุ่ม ไม้ซ้อ ไม้ตะแบก และไม้รัง ล้วนมีดอกบานสะพรั่ง เป็นพุ่มเหมือนลอมฟาง ในที่ไม้ไกลจากอาศรมนั้นมีสระโบกขรณี ณ ภูมิภาคนันนารัณมย์ ดารดาชไปด้วยดอกปทุมและดอกอุบล เหมือนสระโบกขรณีที่อยู่ในอุทยานนันทวันของเหล่าเทวดา อนึ่ง ณ ที่ใกล้สระโบกขรณินั้น มี

ฝูงนกดูเหว่าเมารสดอกไม้ ส่งเสียงร้องไพเราะจับใจ ทำให้ป่าใหญ่ดังอีกทีกึกก้อง
เมื่อหมู่ไม้ผลิดอกออกช่อแบ่งบานตามฤดูกาล

รสหวานปานน้ำผึ้งพลั้วร่วงลงจากเกสรดอกไม้มาติดค้างอยู่บนใบบัว จึงชื่อว่าน้ำผึ้งใบบัว อนึ่ง อาศรมนั้น เมื่อลมทิศใต้และทิศตะวันตกพัดมา ก็เกลื่อนกลาดไปด้วยละอองเกสรดอกปทุม ในสระโบกขรณินั้นมีกระจัดขนาดใหญ่ ทั้งข้าวสาลีอ่อนบ้าง แก่บ้าง เหล่านั้นนั้นแหละล้มระเนระนาดอยู่บนพื้นดิน และในสระโบกขรณินั้น น้ำใสสะอาดมองเห็นฝูงปลา เต่า และปูเป็นจำนวนมากที่กำลังว่ายไปมาเป็นกลุ่ม รสที่ไหลออกจากเหง้าบัวและจากสายบัว มีรสหวานปานน้ำผึ้ง นมสด และเนยใสที่เจือปนด้วยน้ำมัน ไม้ป่านั้นมีกลิ่นต่าง ๆ มีลมโชยพัดมาหอมฟุ้งตลบอบอวลเหมือนจะยังชนผู้มาถึงแล้ว ให้บันเทิงเบิกบานด้วยกลิ่นและพวงดอกไม้ หมู่มารก็โผบินร่อนส่งเสียงกระหึ่มอยู่รายรอบเพราะกลิ่นหอมของดอกไม้ อนึ่ง ที่ใกล้อาศรมนี้ มีฝูงนกจำนวนมากที่มีสีต่าง ๆ กัน ต่างก็บันเทิงใจอยู่กับคู่ของตน กู้องประชันเสียงกันและกัน ยังมีฝูงนกอีก ๔ ฝูงอาศัยอยู่ใกล้สระโบกขรณี คือ ฝูงนกนันทิกา ฝูงนกชีวปุตตา ฝูงนกปุตตาปิยาจโน ฝูงนกปิยปุตตาปิยานันทาดอกไม้ทั้งหลาย ตั้งเรียงรายกันอยู่ เหมือนพวงมาลัยที่เขาร้อยไว้ หมู่ไม้เหล่านั้นย่อมปรากฏดั่งยอดธงชัย มีดอกสีต่าง ๆ กัน ดั่งนายช่างผู้ฉลาดได้เก็บมาเรียงร้อยไว้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระราชาเวสสันดร พร้อมด้วยพระโอรสทั้งหลายประทับอยู่ พระองค์ทรงเทศเป็นนักบวชอันประเสริฐ ทรงขอสอยผลไม้ เครื่องบูชาไฟและชฎา ทรงนุ่งห่มหนังเสือ บรรทมเหนือพื้นดินและทรงบูชาไฟอยู่

(ชูชกกล่าวว่า) ก็ข้าวสัตตผงที่ระคนด้วยน้ำผึ้ง และข้าวสัตตูก่อนที่มีรสหวานอร่อยของเรานี้ ที่นางอมิตตดาได้จัดแจงให้ เราจะแบ่งให้แก่เจ้า

(พราณเจตบุตรกล่าวว่า) ท่านพราหมณ์ ขอจงเอาไว้เป็นเสบียงทางของท่านเถิด ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาเสบียงทาง ท่านพราหมณ์ ขอท่านจงรับเอาคืนไปจากที่นี่เถิด ขอท่านจงไปตามสบายเถิด ทางนี้เป็นทางเดินไปได้คนเดียว ตรงไปยังอาศรม แม้ปัจจุตฤษีผู้อยู่ในอาศรมนั้นเป็นผู้มีขี้นิพนธ์ระอะ มีศีรชะเปื่อนด้วยธูลี ทรงเทศเป็นนักบวชอันประเสริฐ ถือขอสอยผลไม้ เครื่องบูชาไฟและชฎาอยู่ เป็นผู้นุ่งห่มหนังเสือนอนเหนือพื้นดินและบูชาไฟ เชิญท่านไปถามถามาณีนันดูเถิด ฤาษีจักบอกทางให้แก่ท่าน ชูชกผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพราหมณ์ ครั้นได้ฟังคำแนะนำนี้แล้วกระทำประทักษิณ มีใจเบิกบาน อลาพราณเจตบุตร แล้วหลีกไปในทางที่ปัจจุตฤษีอยู่

พรรณนากันต์จุลพน จบ

กัณฑ์มหาพน

พราหมณ์ชุกการทวาชะนั้น เมื่อเดินไปได้พบอัจจุตฤษี ครั้นพบแล้วได้ ทักทายปราศรัยกับอัจจุตฤษีว่า พระคุณเจ้าไม่มีโรคเบียดเบียนหรือสุขสำราญดีหรือ เลี้ยงอัตภาพด้วยการแสวงหามูลผลอาหารสะดวกหรือมูลผลอาหารก็มีมากหรือ เหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลานมีน้อยหรือ ในป่าที่มีเนื้อร้ายพลุกพล่านไม่มีมาเบียดเบียนหรือ

(อัจจุตฤษีกล่าวว่า) พราหมณ์ เราไม่มีโรคเบียดเบียน เราสุขสบายดี อนึ่ง เราเลี้ยงอัตภาพด้วยการแสวงหามูลผลอาหารสะดวกดี ทั้งมูลผลอาหารก็มีมาก อนึ่ง เหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลานก็มีน้อย ในป่าที่มีเนื้อร้ายอยู่พลุกพล่าน ก็ไม่มีมา เบียดเบียนเราเลย หลายปีมาแล้ว เรามายู่อาศรมของเรายังไม่รู้จักอาหารที่ไม่น่า รื่นรมย์ซึ่งจะเกิดขึ้น มหาพราหมณ์ ท่านมาดีแล้ว มิได้มาร้าย ท่านผู้เจริญ ขอเชิญ เข้าไปข้างใน เชิญล้างเท้าทั้ง ๒ ของท่านเถิด ผลมะพลับ ผลมะหาด ผลมะขาง ผล หมากเม่า มีรสหวานปานน้ำผึ้ง เชิญท่านเลือกบริโภคแต่ผลไม้ ๆ เถิด น้ำดื่มเย็นสนิทที่ เรานำมาจากชอกเขา มหาพราหมณ์ ถ้าท่านต้องการ ก็เชิญดื่มเถิด

(ชุกกล่าวว่า) สิ่งใดที่พระคุณเจ้าให้แล้ว สิ่งนั้นทั้งหมดเป็นอันข้าพเจ้ารับไว้ แล้วบรรณาการพระคุณเจ้าได้ทำไว้ทุกอย่างแล้ว ข้าพเจ้ามาก็เพื่อจะเยี่ยมเยือน พระราชาเวสสันดรพระโอรสของพระเจ้ากรุงสยชัย ซึ่งพลัดพรากจากชาวกรุงสีพีมา ช้านาน ถ้าพระคุณเจ้าทราบสถานที่ประทับ ก็โปรดแจ้งแก่ข้าพเจ้าเถิด

(อัจจุตฤษีกล่าวว่า) ท่านผู้เจริญ มาเพื่อต้องการบุญ เพื่อเยี่ยมเยือนพระ เวสสันดรเจ้ากรุงสีพีก็หาไม่ เราเข้าใจว่าท่านปรารถนา(จะมาขอ)พระชายา ผู้เคารพ นบนอบพระราชาไปเป็นภรรยา หรือมิฉะนั้น ท่านก็ปรารถนา (จะมาขอ) พระกัณหาชิ นนาไปเป็นทาสีและพระชาลีไปเป็นทาส หรือหาไม่ ก็มาเพื่อจะนำทั้งพระมารดา และ พระโอรสทั้ง ๓ พระองค์ไปจากป่า ท่านพราหมณ์ โภคะทั้งหลาย ทรัพย์สินและ ข้าวเปลือกของพระเวสสันดรนั้นไม่มี

(ชุกกล่าวว่า) ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ท่านยังไม่สมควรจะโกรธเคือง เพราะข้าพเจ้ามิ ได้มาเพื่อขอ การพบเห็นพระอริยะเป็นการดี การอยู่ร่วมกับพระอริยะเป็นสุขทุกเมื่อ ข้าพเจ้าไม่เคยได้พบพระเวสสันดรเจ้ากรุงสีพี ผู้ทรงพลัดพรากจากชาวกรุงสีพีมานาน ข้าพเจ้ามาเพื่อเยี่ยมเยือนพระองค์ ถ้าพระคุณเจ้ารู้จักสถานที่ประทับ โปรดบอกแก่ ข้าพเจ้าด้วยเถิด

(อัจจุตฤษีกล่าวว่า) มหาพราหมณ์ นั้นภูเขาคันธมาทน์ศิลาล้วนซึ่งเป็นที่ ประทับอยู่ของพระเวสสันดร พร้อมด้วยพระโอรสทั้งหลายและพระชายา พระองค์ ทรงเพศนักบวชอันประเสริฐ ทรงขอสอยผลไม้ เครื่องบูชาไฟและชฎา นุ่งห่มหนังเสือ บรรทมเหนือพื้นดินและทรงบูชาไฟอยู่ ทิวไม้เขียวนั้นมีผลหลากหลาย และภูผาส่ง ยอดเสียดเมฆเขียวข่ม นั้นแลเป็นภูเขาที่เต็มไปด้วยดอกอัญชัน นั้นหมู่ไม้ตะแบก หูกวาง ไม้ตะเคียน ไม้รัง ไม้สะคร้อ และย่านทราย อ่อนไหวไปตามลม เหมือนमाणพ ดิมสุรครั่งเดียวก็ชวนเซไปมาอยู่ ท่านจะได้ยินเสียงนกนานาชนิด ที่จับอยู่บนกิ่งไม้

ดุจดั่งเสียงทิพย์สังคีต คือ นกโพระดก นกคู้เหว่า ส่งเสียงขันคุกร้อง บินขวักไขว่ไปมา จากต้นหนึ่งไปยังอีกต้นหนึ่ง ทั้งหมู่ไม้ที่ต้องลมพัดสะบัดกิ่งใบไหวพลั่วเสียดสีกันไปมา เหมือนจะเรียกคนผู้กำลังเดินผ่านไปให้หวนกลับมา และเหมือนจะเชิญชวนเหล่าชนผู้ กำลังเดินผ่านมา ให้ชื่นชมรื่นรมย์พักผ่อน ณ สถานที่ที่พระราชเวสสันดร พร้อมด้วย พระโอรสทั้งหลายและพระชายาประทับอยู่ พระองค์ทรงเทศน์กบวชอันประเสริฐ ทรงขอสอยผลไม้ เครื่องบูชาไฟและชฎา นุ่งห่มหนังเสือ บรรทมเหนือพื้นดินและทรง บูชาไฟอยู่ ที่ภูมิภาคนั้นน้ำรื่นรมย์ใจ มีดอกกุ่มร่วงหล่นเรี่ยราด พื้นแผ่นดินเขียว ชะอุ่มไปด้วยหญ้าแพรก ณ ที่นั้น ไม่มีผิงธูลีฟุ้งขึ้นเลย ภูเขานั้นสีเขียวคล้ายสร้อยคอ นกยูง อ่อนนุ่มเหมือนสัมผัสสำลี ภูเขารายรอบยาวไม่เกิน ๔ นิ้ว ต้นมะม่วง ชมพู มะขวิด และมะเดื่อมีผลสุกอยู่ในที่ต่ำๆ ป่านั้นเป็นสถานที่เพิ่มความรื่นรมย์มากขึ้น เพราะมีหมู่ไม้ที่ไซบริภคได้ มีน้ำใสสะอาดกลิ่นหอม สีเหมือนแก้วไพฑูรย์ เป็นที่อยู่ อาศัยของฝูงปลาหลังไหลไปในป่านั้น ภูมิภาคนั้นที่น่ารื่นรมย์ใจ ไม่ห่างไกลจาก อาศรมนั้น มีสระโบกขรณีธารดาษไปด้วยดอกปทุมและดอกอุบล เหมือนมีในอุทยาน นั้นทวันของพวกเทวดา

พราหมณ์ ในสระโบกขรณีนั้น มีอุบลอยู่ ๓ เหล่า คือ อุบลเขียว อุบลขาว และอุบลแดง งามตระการตามากมาย ในสระนั้นมีดอกปทุมสีขาวยังผ้าไหมพัสดร์ สระนั้นชื่อสระมุจลินท์ ธารดาษไปด้วยอุบลขาว จงกลนี้ และผักทอดยอด อนึ่ง ในสระนี้มีปทุมชาติบานสะพรั่ง ปรากฏดังจะหาที่สุดมิได้ บ้างก็บานในฤดูคิมหันต์ บ้างก็บานในฤดูเหมันต์ ปรากฏเหมือนลอยอยู่บนน้ำซึ่งลึกประมาณเพียงเข่า ปทุมชาติ งามตระการตาชูดอกสะพรั่ง ส่งกลิ่นอบอวล หม่อมมรกัโผบินร่อนเสียงดังกระหึ่มอยู่ รายรอบ เพราะกลิ่นหอมของดอกไม้

พราหมณ์ ณ ริมรอบขอบสระนี้ มีต้นไม้ขึ้นมากมายเช่นต้นกระทุ่ม ต้นแคฝอย และต้นทองกลาง ผลิดอกออกช่อบานสะพรั่ง ต้นปฐู ไม้ฉาก ไม้ปาริชาติ ก็มีดอกบานสะพรั่ง ต้นกาคะทิงมีอยู่ที่ ๒ พากฝั่งของสระมุจลินท์ ต้นซีก ต้นแคขาว บัวบกส่งกลิ่นฟุ้งไป ต้นคนทีสอ ต้นคนที ต้นเขมา และต้นประดู่ ขึ้นอยู่ใกล้สระนั้น มีดอกบานสะพรั่ง

ต้นมะค่าไก่ ไม้มะขาง ต้นแก้ว ต้นมะรุม การะเกด กรรณิการ์ และชบา ผลิดอกบานสะพรั่ง ต้นรูกฟ้า ต้นอินทนิล ต้นกระท้อน และต้นทองกวาว ต่างก็ผลิดอกออกช่อและยอดแดงระเรื่อ ไม้มะรืน ตีนเป็ด กล้วย ต้นคำฝอย นมแมว คนทา ประดู่ลาย และสลอด ผลิดอกบานสะพรั่ง ต้นมะไฟ ต้นจั่ว ช้างน้าว พุดขาว กฤษณา โทฐเขมา และโทฐสอ ผลิดอกบานสะพรั่ง ณ บริเวณสระนั้น มีต้นไม้ที่มีทั้งอ่อนและแก่ ต้นไม้คดงอ ผลิดอกแย้มบานตั้งอยู่ทั้ง ๒ ข้างอาศรมรอบเรือนไฟ

อนึ่ง ที่ริมรอบขอบสระนี้ มีพรรณไม้เกิดขึ้นมากมาย คือ ตะไคร้ ถั่วเขียว ถั่ว ราชมาศ สาหร่าย และสันตะวา น้ำในสระนี้ ถูกลมร่ำเพยพัด เกิดเป็นระลอกคลื่น กระทบฝั่ง มีหมู่แมลงโผบินเคล้าเกสรดอกไม้ที่แย้มบาน สีเสียดเทศ เต่าร้าง และ

ผักทอดยอดมีอยู่มาก พราหมณ์ ต้นไม้ทั้งหลายดาราตาชไปด้วยกล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ กลิ่นของบุปผชาติเหล่านั้นหอมอบอวล อยู่ได้ถึง ๗ วัน ไม่ระเหยหายไป

บุปผชาติทั้งหลายเกิดอยู่เรียงราย ๒ ฟากฝั่ง สรรพกลิ่นที่ ล้วนแต่สวยงาม ป่านันดารดาชไปด้วยต้นราชพฤกษ์ทำให้สวยงาม กลิ่นดอกราชพฤกษ์นั้นหอมอบอวล อยู่ได้ถึงกึ่งเดือน ไม่ระเหยหาย ดอกอัญชันเขียว อัญชันขาว และกุ่มแดงมีดอกบาน สะพรั่ง ป่านันดารดาชไปด้วยอบเชยและแมงลัก เหมือนป่านันจะให้คนบันเทิงใจด้วย ดอกไม้และกิ่งไม้ที่มีกลิ่นหอม หม่อมมรกตไผ่บิรอนเสียงดังกระหึ่มอยู่รายรอบ เพราะ กลิ่นหอมของดอกไม้

พราหมณ์ ณ ริมรอบขอบสระนั้น มีฟักแพง แดง น้ำเต้า ๓ ชนิด คือ ชนิดหนึ่งมีผลเชื่องขนาดเท่าหม้อ อีก ๒ ชนิดเหล่านั้นมีผลโตขนาดเท่าตะโพน อนึ่ง ที่ใกล้สระนั้นมีเมล็ดพันธุ์ผักกาด เป็นจำนวนมาก ทั้งกระเทียมที่มีใบเขียวสด ต้นเหลาชะโอน ตั้งอยู่เหมือนต้นตาล ผักสามหาวเป็นจำนวนมากควรเด็ดดอกด้วยกำมือ มีเถาโคกกระออม นมตำเลีย เถาญานาง เถาชะเอม ไม้โอศก ต้นเทียน บอระเพ็ดไฟ ชิงช้าชาลี วานหางช้าง อังกาบ เถาพลู และมะลิซ้อน มีดอกแย้มบาน ต้นทองกวาวเครือมีดอกบานสะพรั่ง ขึ้นอยู่ตามต้นไม้ ต้นก้างปลา กายาน คัดเค้า ชะเอม มะลิเลื้อย มะลิธรรมดา ชบา บัวบก งดงาม ต้นแคฝอย ฝ้ายทะเล และกระณิกามีดอกเบ่งบาน ปรากฏดังข่ายทองดงาม ระเรื่อ เปรียบเหมือนเปลวเพลิง ดอกไม้ที่เกิดบนบกและเกิดในน้ำเหล่านั้น ทั้งหมดต่างก็ปรากฏอยู่ในสระนั้น เพราะมีน้ำขังอยู่มาก น้ำรินรมย์ ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง ในสระโบกขรณีนั้น มีปลาที่แหวกว่ายอยู่ในน้ำมากชนิด คือ ปลาตะเพียน ปลาช่อน ปลาดุก จระเข้ ปลามังกร ปลากา ณ ที่ใกล้สระนั้น มีชะเอมต้น ชะเอมเครือ กายาน ประยงค์ เนระพูสี แห้วหมู สัตตบุษย์ สมุลแว้ง พิมเสน สามสิบ กฤษณา เถากระไดลิงเป็นจำนวนมาก บัวบก โกฐขาว กระทุ่มเลือด ต้นหนาด ขมิ้น แก้มหอม หรดาล กำคุณ สมอพิเภก ไคร้เครือ การะบูร และกลิงคุ

อนึ่ง ในป่านัน มีสัตว์หลากหลายชนิด คือ ราชสีห์ เสือโคร่ง ยักษ์ฉิมมีหน้าดุจฟ้า ช้างพัง ช้างพลาย เนื้อทราย เนื้อพาน ละมั่ง และอีเห็น สุนัขจิ้งจอก หมาใน บ่าง กระรอก จามรี ชะนี ลิงลม ค่าง ลิง ลิงจุ่น ณ ที่ใกล้สระนั้น มีกวาง กระตัง หมิวัวป่า แรด หมู พังพอน และงูเห่า เป็นจำนวนมาก กระบือ หมาใน สุนัขจิ้งจอก กิ้งก่า ตะกวด เทียน เสือดาว และเสือเหลืองมีอยู่โดยรอบด้าน กระต่าย แร้ง ราชสีห์ และเสือปลา สกุนตชาติหลายชนิด คือ นกกวัก นกยูง นกหงส์ขาว ไก่ฟ้า นกกะปูด ไก่ป่า นกหัสดีลิงค์ รำร้องคู่กันหากันและกัน นกยางโทน นกยางกรอก นกโพระดก นกต้อยตีวิด นกกระเรียน เหยี่ยวดำ เหยี่ยวแดง นกช่อนหอย นกพริก นกคืบแค นกแขวก นกกด นกกระเต็นใหญ่ นกนางแอ่น นกคุ้ม นกกระทา นกกระทุง นกกระจอก นกกระจาบ นกกระเต็นน้อย นกยางเขน นกการเวก นกแอ่นลม นกเงือก

นกออก สรรวมจุลินท์เคลื่อนกล่นไปด้วยฝูงนกนานาชนิด กูร้องขานขึ้นด้วยเสียงต่าง ๆ กัน

อนึ่ง ณ ที่ใกล้สระนี้ มีฝูงนกมากมายมีขนปีกงามวิจิตร มีเสียงไพเราะเสนาะโสตบันเทิงใจอยู่กับคู่ของตน กูร้องประชันเสียงกันและกัน อนึ่ง ที่ใกล้สระนี้ มีฝูงนกส่งเสียงร้องไพเราะเป็นนิตย์ มีตางามประกอบด้วยเบ้าตาขาว มีฝูงนกที่มีขนปีกงามวิจิตร อนึ่ง ที่ใกล้สระนี้ มีฝูงนกส่งเสียงร้องไพเราะเป็นนิตย์ มีหงอน มีสร้อยคอเขียว กูร้องประชันเสียงกันและกัน มีไก่เถื่อน ไก่ฟ้า นกเป็ดน้ำ นกนางนวล เหยี่ยวดำ เหยี่ยวนกเขา นกกาน้ำ นกแขกเต้า และนกสาธิตกา อนึ่ง ที่ใกล้สระนี้ มีนกเป็นจำนวนมากเป็นพวก ๆ คือ เหลือง แดง ขาว นกหัสติลิงค์ พญาหงส์ทอง นกกาน้ำ นกแขกเต้า นกเอี้ยง นกดูเหว่า นกอกขาว หงส์ขาว นกเงือก นกเค้าแมว ห่าน นกยาง นกโพระดก นกต้อยตีวิด นกพิราบ หงส์แดง นกจักรพาก นกเป็ดน้ำ นกหัสติลิงค์ ส่งเสียงร้องที่น่ารื่นรมย์ใจ นกเหล่านั้นต่างก็ส่งเสียงร้องกู่ก้องหากันและกันที่เชิงเขา ทั้งเช้าและเย็นอยู่เป็นนิตย์

อนึ่ง ที่ใกล้สระนี้ มีฝูงนกจำนวนมากที่มีสีต่าง ๆ กัน บันเทิงใจอยู่กับคู่ของตน กูประชันเสียงกันและกัน อนึ่ง ที่ใกล้สระนี้ มีฝูงนกจำนวนมากที่มีสีต่าง ๆ กัน ทั้งหมดต่างก็ขึ้นคูกร้องเสียงไพเราะอยู่ปากฝั่งทั้ง ๒ ของสระมุจลินท์ อนึ่ง ที่ใกล้สระนี้ มีฝูงนกการเวก ต่างก็บันเทิงใจอยู่กับคู่ของตน กูประชันเสียงกันและกัน อนึ่ง ที่ใกล้สระนี้ มีฝูงนกการเวกทั้งหมดนั้น ต่างก็คูกร้องเสียงไพเราะอยู่ปากฝั่งทั้ง ๒ ข้างของสระมุจลินท์ ป่านนั้นเคลื่อนกล่นไปด้วยเนื้อทราย เนื้อฟาน เป็นที่อยู่อาศัยของช้างพลาย และช้างพัง ดารดาชไปด้วยเถาวัลย์นานาชนิด เป็นที่อยู่อาศัยของฝูงชะมด อนึ่ง ที่ใกล้สระนี้ มีธัญญาชาติเป็นจำนวนมาก คือข้าวฟ่าง ลูกเดือยเป็นอันมาก ข้าวสาลีที่ไม่ต้องหุงด้วยไฟนไฟ และอ้อยมิใช่น้อยก็มีอยู่ในป่านนั้น ทางนี้เป็นทางเดินไปได้คนเดียว ตรงไปยังอาศรม คนผู้ไปถึงอาศรมซึ่งเป็นสถานที่ที่พระเจ้าเวสสันดรพร้อมด้วยพระโอรสทั้งหลายประทับอยู่นั้น จะไม่ประสบความหิว ความกระหาย และความไม่ยินดี พระองค์ทรงเทศเป็นนักบวชอันประเสริฐ ทรงขอสอยผลไม้ เครื่องบูชาไฟ และขมา นุ่งห่มหนังเสือ บรรทมเหนือพื้นดินและบูชาไฟอยู่

ชูชกผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพราหมณ์ ครั้นได้ฟังคำแนะนำนี้แล้ว กระทำประทักษิณ มีใจเบิกบาน อ้าลาท่านฤๅษี แล้วหลีกไปยังสถานที่ที่พระเจ้าเวสสันดรประทับอยู่

พรรณนากันท์มหาพน จบ

กัณฑ์กุมาร

(พระเจ้าเวสสันดรตรัสว่า) ลูกชั้นยืนเถิดนะ พ่อชาลี การมาของพวกราชกุมารในวันนี้ปรากฏเหมือนที่พ่อเห็นพราหมณ์มาเมื่อครั้งก่อน ๆ ความชื่นชมยินดีทำให้พ่อเกษมศานต์

(พระชาลีกราบทูลว่า) ข้าแต่พระบิดา แม้หม่อมฉันก็เห็นผู้นั้นปรากฏเหมือนพราหมณ์ ดูเหมือนคนเดินทาง จักเป็นแขกของพวกเรา

(ชูชกทูลถามว่า) พระองค์ไม่มีโรคเบียดเบียนหรือ ทรงสุขสำราญดีหรือเลี้ยงอัตภาพด้วยการแสวงหามูลผลาหารสะดวกหรือ มูลผลาหารก็มีมากหรือเหลือบ ยุงและสัตว์เลื้อยคลานมีน้อยหรือ ในป่าที่มีเนื้อร้ายพลุกพล่าน ไม่มีมาเบียดเบียนหรือ

(พระเวสสันดรตรัสว่า) ท่านพราหมณ์ เราทั้งหลายไม่มีโรคเบียดเบียนเป็นสุขสำราญดี อนึ่ง เราเลี้ยงอัตภาพด้วยการแสวงหามูลผลาหารสะดวกดี ทั้งมูลผลาหารก็มีมาก อนึ่ง เหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลานก็มีน้อย ในป่าที่มีเนื้อร้ายอยู่พลุกพล่าน ก็ไม่มีมาเบียดเบียนเราเลย เมื่อเรามาอยู่ในป่ามีชีวิตอันเหงาหงาดตลอด ๗ เดือน เราพึงจะเห็นท่านผู้เป็นพราหมณ์บูชาไฟ ทรงพรตอันประเสริฐ ถือไม้ทำมีสัสดังผลมะตูม และลักจั่นน้ำนี้เป็นคนแรก

ท่านมหาพราหมณ์ ท่านมาดีแล้ว มิได้มาร้าย ท่านผู้เจริญ ขอเชิญเข้าไปข้างใน เชิญล้างเท้าทั้ง ๒ ของท่านเถิด พราหมณ์ ผลมะพลับ ผลมะหาด ผลมะขาง ผลหมากเม่ามีรสหวานปานน้ำผึ้ง เชิญท่านเลือกฉันแต่ผลดี ๆ เถิด มหาพราหมณ์ แม้น้ำดื่มนี้ก็เย็นสนิท เรานำมาจากชอกเขา ถ้าท่านต้องการก็เชิญดื่มเถิด อนึ่ง ท่านมาถึงป่าใหญ่ เพราะเหตุไร หรือเพราะปัจจัยอะไร เราถามแล้ว ขอท่านจงบอกความนั้นแก่เรา

(ชูชกกราบทูลว่า) หวังน้ำเต็มเปี่ยมอยู่ตลอดเวลาไม่เหือดแห้ง ฉันใด พระองค์ก็ฉันนั้น หม่อมฉันมาเพื่อทูลขอ ขอพระองค์ผู้ที่หม่อมฉันทูลขอแล้วทรงพระกรุณาพระราชทานพระโอรสทั้งหลายเถิด

(พระเวสสันดรตรัสว่า) ท่านพราหมณ์ เรายอมให้ เรามิได้หวั่นไหว ท่านจงเป็นใหญ่ นำลูกทั้ง ๒ ของเราไปเถิด พระนางมัทรีราชบุตรีไปป่าแต่เช้า จักกลับมาจากการแสวงหาผลไม้ในเวลาเย็น ท่านพราหมณ์ จงพักค้างคืนสักคืนหนึ่งเถิด พรุ่งนี้เช้าจึงค่อยไป เมื่อ कुमारและกุมารีที่พระมารดาของเธอให้อาบน้ำดำเกล้า ประดับประะเปียบดอกไม้ไว้แล้ว

พราหมณ์ จงพักค้างคืนสักคืนหนึ่งเถิด พรุ่งนี้เช้าจึงค่อยไป จงพา कुमारและกุมารีที่ประดับตกแต่งด้วยกลิ่นหอมชนิดต่าง ๆ ไปในหนทางที่ปกคลุมไปด้วยดอกไม้ นานาชนิด เกลื่อนกล่นไปด้วยมูลผลาหารนานาประการ

(ชูชกกราบทูลว่า) ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ ข้าพระองค์ไม่ชอบใจที่จะพักอยู่ ข้าพระองค์ยินดีที่จะไป แม้อันตรายจะพึงมีแก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ก็จะไปให้ได้ เพราะว่า ธรรมดาสตรีเหล่านี้เป็นผู้ไม่สมควรแก่การขอ มีปกติกระทำอันตรายหญิงทั้งหลายรู้มนต์ ย่อมรับทุกสิ่งโดยข้างซ้าย เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญทานด้วยพระศรัทธา พระองค์อย่าได้เห็นพระมารดาของพระปิโยรสนั้นเลย ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ พระมารดาของพระปิโยรสทั้ง ๒ พระองค์นั้น จะพึงทำอันตรายได้ ข้าพระองค์จะไปให้ได้ ขอพระองค์ตรัสเรียกพระโอรสเหล่านั้นมาเถิด อย่าให้พระโอรส

เหล่านั้นได้พบเห็นพระมารดาเลย เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญทานอยู่ด้วยศรัทธา บุญย่อมเจริญยิ่งขึ้นด้วยอาการฉะนี้ ขอพระองค์ตรัสเรียกพระโอรสเหล่านั้นมาเถิด อย่าให้พระโอรสเหล่านั้นได้พบเห็นพระมารดาเลย ขอเดชะ พระองค์ทรงประทาน ทรัพย์คือพระโอรสทั้งหลายแก่ข้าพระองค์ แล้วจักเสด็จไปสวรรค์

(พระเวสสันดรตรัสว่า) ถ้าท่านไม่ปรารถนาจะเห็นภริยาของเรา ผู้มีวัตรอันงาม ก็จงทูลถวายพระกุมารทั้ง ๒ คือ พระชาลีและพระกัณหาชีนา แต่พระเจ้ากรุงสุมิขัยผู้เป็นพระอัยกา พระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระราชกุมารเหล่านี้ ผู้มีพระสุระเสียงไพเราะ ตรัสพระวาจาน่ารัก ทรงปลื้มพระทัยปรีดาปราโมทย์ จักพระราชทานทรัพย์แก่ท่านเป็นอันมาก

(ชูชกราบทูลว่า) ข้าแต่พระราชบุตร ขอพระองค์โปรดทรงฟังข้าพระองค์ ก่อน ข้าพระองค์กลัวการที่จะถูกหาว่าฉกชิงเอาไป พระเจ้ากรุงสุมิขัยมหาราชจะพึงลงพระราชอาญาข้าพระองค์คือจะทรงปรับสินไหมหรือให้ประหารชีวิต ข้าพระองค์จะขาดทั้งทรัพย์และทาส และจะถูกนางพราหมณ์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของพราหมณ์ตีเตียนได้

(พระเวสสันดรตรัสว่า) พระมหาราชทรงตั้งอยู่ในธรรม ทรงเป็นผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพี ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารเหล่านี้ผู้มีพระสุระเสียงไพเราะ ตรัสพระวาจาน่ารัก ได้ปิติและโสมนัสแล้วจักพระราชทานทรัพย์แก่ท่านเป็นอันมาก

(ชูชกราบทูลว่า) ข้าพระองค์จักทำตามสิ่งที่พระองค์ทรงพร่ำสอนคงไม่ได้ จักนำทารกทั้งหลายไปเป็นทาสรับใช้ของนางพราหมณ์เท่านั้น

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ลำดับนั้น พระกุมารทั้ง ๒ คือ พระชาลีและพระกัณหาชีนา ได้สดับคำของชูชกผู้หยาบขาดกพระทัยจึงพากันเสด็จวิ่งหนีไปจากที่นั้น

(พระเวสสันดรตรัสเรียก ๒ กุมารว่า) ชาลีลูกรัก มานี้เถิด เจ้าทั้ง ๒ จงช่วยกันบำเพ็ญบารมีของพ่อให้เต็มเถิด จงช่วยกันไสรจสรหงหทัยของพ่อให้เยือกเย็นเถิด จงเชื่อฟังคำของพ่อเถิด เจ้าทั้ง ๒ จงเป็นดุจยานนาวาของพ่อ อันไม่โยกโคลงในสาคร คือภพเกิด พ่อจักข้ามฝั่งคือชาติ จักช่วยสัตว์โลกพร้อมด้วยเทวโลกให้ข้ามด้วย แม่กัณหาลูกรัก มานี้เถิด ทานบารมีเป็นที่รักของพ่อ เจ้าทั้ง ๒ จงช่วยกันไสรจสรหงหทัยของพ่อให้เยือกเย็นเถิด จงเชื่อฟังคำของพ่อเถิด เจ้าทั้ง ๒ จงเป็นดุจยานนาวาของพ่ออันไม่โยกโคลงในสาครคือภพเกิด พ่อจักข้ามฝั่งคือชาติ จักช่วยสัตว์โลกพร้อมด้วยเทวโลกให้ข้ามด้วย

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ลำดับนั้น พระเวสสันดรผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพี ทรงพาพระกุมารทั้ง ๒ คือ พระชาลีและพระกัณหาชีนา มาได้พระราชทานให้แก่พราหมณ์แล้ว ลำดับนั้น พระเวสสันดรทรงพาพระกุมารทั้ง ๒ คือ พระชาลีและพระกัณหาชีนา มา ได้พระราชทานให้แก่พราหมณ์แล้ว ก็ทรงพระทัยขึ้นบานในปุตตทานอันอุดม ครั้นนั้น เมื่อพระเวสสันดรได้พระราชทาน พระกุมารทั้ง ๒ แล้ว ความบันลือลั่นน่าสะพรึงกลัวชนพองสยองเกล้า ได้เกิดขึ้น แผ่นดินก็สะท้านหวั่นไหว ครั้นนั้น พระเวสสันดรผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุง

สีพี ทรงประคองอัญชลีพระราชทานพระกุมาร ผู้เจริญด้วยความสุขให้เป็นทานแก่พราหมณ์ ความบันลือลั่นน่าสะพรึงกลัวชนพองสยองเกล้าได้เกิดขึ้นแล้ว

ลำดับนั้น พราหมณ์ผู้หยาบเข้ากัศโลวียให้ขาดแล้ว เอาเถาวัลย์ผูกพระหัตถ์ของพระกุมารทั้ง ๒ ผูกกระซากลากไปด้วยเถาวัลย์ แต่นั้นพราหมณ์นั้นถือเอาเชือกและไม่ทำทุบตีพระกุมารทั้ง ๒ นั้นไป ทั้งที่พระเจ้าเวสสันดรพระเจ้ากรุงสีพีทอดพระเนตรเห็นอยู่ ลำดับนั้น พระกุมารทั้งหลาย พอหลุดจากพราหมณ์ก็รีบวิ่งหนีไป พระชาลีมีพระเนตรทั้ง ๒ นองไปด้วยพระอัสน์สุชล ชะเง้อมองดูพระบิดาทรงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระบิดา พระวรกายสั่นระริกเหมือนใบโพธิ์ ครั้นทรงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระบิดาแล้ว ก็ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระบิดา พระมารดา กำลังเสด็จออกไปป่า พระองค์ก็จะพระราชทานหม่อมฉันทั้ง ๒ เสียแล้ว ข้าแต่พระบิดา ขอพระองค์โปรดประทานหม่อมฉันทั้ง ๒ เมื่อหม่อมฉันทั้ง ๒ เห็นพระมารดา กลับมาก่อนข้าแต่พระบิดา พระมารดา กำลังเสด็จออกไปป่า พระองค์ก็จะพระราชทานหม่อมฉันทั้ง ๒ เสียแล้ว ขอพระองค์โปรดพระราชทานหม่อมฉันทั้ง ๒ จนกว่าพระมารดาของหม่อมฉันทั้ง ๒ จะได้เสด็จมา เมื่อนั้น พราหมณ์นี้จะขายหรือจะฆ่า ก็จงทำตามความปรารถนาเถิด พราหมณ์ผู้หยาบเข้านี้ประกอบด้วยบุรุษโทษ ๑๘ ประการ คือ (๑) มีเท้าทุ่ (๒) มีเล็บกุด (๓) มีปลีน้องหย่อนยาน (๔) มีริมฝีปากบนยาว (๕) มีน้ำลายไหล (๖) มีเขี้ยว (๗) มีงมูกหัก (๘) มีพุงเหมือนหม้อ (๙) มีหลังค่อม (๑๐) มีตาเหล่ (๑๑) มีหนวดแดง (๑๒) มีผมเหลือง (๑๓) มีหนังย่นตกรักระ (๑๔) มีตาเหลือง (๑๕) มีกายคด (๑๖) มีขาโก่ง (๑๗) มีขนหยาบยาว (๑๘) นุ่งห่มหนังเสือ เป็นมนุษย์ที่น่าสะพรึงกลัว เป็นมนุษย์หรือยักษ์ที่กินเนื้อและเลือดออกจากบ้านมาสู่ป่า มาทูลขอทรัพย์กับพระองค์ พระเจ้าข้า

(กัณหาชालีก้าวว่า) ข้าแต่พระบิดา หม่อมฉันทั้ง ๒ กำลังถูกปีศาจนำไปอยู่ เพราะเหตุไรหนอ พระองค์จึงทรงมองเมินอยู่ พระทัยของเสด็จพ่อเห็นจะเหมือนหินหรือมิฉะนั้น ก็เหมือนแผ่นเหล็กที่ตรึงไว้ พระองค์ไม่ทรงรู้สึกว่าหม่อมฉันทั้ง ๒ ถูกพราหมณ์ผู้หยาบเข้าเหลือเกิน ผู้แสวงหาทรัพย์ผู้กมัต แก่เขียวนต์หม่อมฉันทั้ง ๒ เหมือนนายโคบาลเขียวนต์โคขอให้น้องกัณหาอยู่ ณ ที่นี้แหละ เธอยังไม่รู้จักทุกข์ร้อนอะไร ๆ เธอจะคร่ำครวญเหมือนลูกเนื้อที่ยังดื่มนมพลัดจากฝูงไม่เห็นแม่

(พระกุมารคร่ำครวญถึงพระมารดาและพระบิดาว่า) ข้าพระองค์ไม่เป็นทุกข์ เพราะความทุกข์เช่นนี้คนพึงได้รับเหมือนกัน แต่ทุกข์ที่หม่อมฉันไม่เห็นพระมารดาเป็นทุกข์ที่ยิ่งกว่านี้ของหม่อมฉัน ข้าพระองค์ไม่เป็นทุกข์ เพราะความทุกข์เช่นนี้คนพึงได้รับเหมือนกัน แต่ทุกข์ที่หม่อมฉันไม่เห็นเสด็จพ่อ เป็นทุกข์ที่ยิ่งกว่านี้ของหม่อมฉัน พระมารดานั้นจักทรงทนทุกข์ลำบากแน่ เมื่อไม่ได้ทอดพระเนตรเห็นพระกัณหาชินากุมารี ผู้มีดวงเนตรตรงดงาม ก็จักทรงทนแสงพรำหาดตลอดกาลนาน พระบิดานั้นจักทรงทนทุกข์ลำบากแน่ เมื่อไม่ได้ทอดพระเนตรเห็นพระกัณหาชินากุมารี ผู้มีดวงเนตรตรงดงาม ก็จักทรงทนแสงพรำหาดตลอดกาลนาน พระมารดานั้นจักทรงทนทุกข์

ลำบากแน่ เมื่อไม่ได้ทอดพระเนตรเห็นพระกัณหาชีนากุมารี ผู้มีดวงเนตรตรงดงาม ก็จักทรงกันแสงพร่ำหาในอาศรมตลอดกาลนาน

พระบิดานั้นจักทรงทนทุกข์ลำบากแน่ เมื่อไม่ได้ทอดพระเนตรเห็นพระกัณหาชีนากุมารีผู้มีดวงเนตรตรงดงาม ก็จักทรงกันแสงพร่ำหาในอาศรมตลอดกาลนาน พระมารดานั้นจักทรงทนทุกข์ลำบากแน่ จักทรงกันแสงพร่ำหาตลอดกาลนาน ทรงหวนระลึกถึงเราทั้ง ๒ ตลอดครั้งคืนหรือทั้งคืนแล้ว จะทรงซุบซอมตายไปเหมือนแม่น้ำน้อยในฤดูแล้งเหือดแห้งไป พระบิดานั้นจักทรงทนทุกข์ลำบากแน่ จักทรงกันแสงพร่ำหาตลอดกาลนาน ทรงหวนระลึกถึงเราทั้ง ๒ ตลอดครั้งคืนหรือทั้งคืนแล้ว จะทรงซุบซอมตายไปเหมือนแม่น้ำเงินเหือดแห้งไป รุกขชาติชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ คือ ต้นหว้า ต้นย่านทรายที่มีกิ่งห้อยย้อย วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งรุกขชาติต่าง ๆ เหล่านั้นไป รุกขชาติชนิดที่มีผลชนิดต่าง ๆ คือ ต้นโพธิ์ใบ ต้นขนุน ต้นไทร และต้นมะขวิดที่เราทั้ง ๒ เคยเล่นมาก่อน วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งรุกขชาติเหล่านั้นไป สวนเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ นี่แม่น้ำที่เยือกเย็น เราทั้ง ๒ เคยลงเล่นมาก่อน วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งสิ่งทั้ง ๒ นั้นไป บุพผาชนิดต่าง ๆ บณูเขาลูกโน้น ที่เราทั้ง ๒ เคยตัดทรงมาก่อน วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งสิ่งเหล่านั้นไป

ผลไม้ชนิดต่าง ๆ บณูเขาลูกโน้นที่เราทั้ง ๒ เคยบริโภคมาก่อน วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งผลไม้เหล่านั้นไป สิ่งของเหล่านี้ คือ ดูกดาข้าง ดูกตาม้า และดูกดาวัว ที่พระบิดาทรงปันไว้ให้เราทั้ง ๒ เล่น ซึ่งเราทั้ง ๒ เคยเล่นมาก่อน วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งดูกดาเหล่านั้นไป

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) พระกุมารทั้ง ๒ พระองค์ถูกพราหมณ์ชูชนำไปอยู่ ได้กราบทูลพระบิดาดังนี้ว่า ข้าแต่พระบิดา ขอให้พระองค์ทรงพระกรุณาตรัสบอกพระมารดาว่า ลูกทั้ง ๒ ไม่มีโรค และขอพระองค์ทรงพระสำราญเถิด (ชาลิกกล่าวว่) ดูกดาข้าง ดูกตาม้า และดูกดาวัว เหล่านี้เป็นของหม่อมฉันทั้ง ๒ ขอให้พระองค์โปรดประทานดูกดาเหล่านั้นแก่พระมารดา ความเศร้าโศกของพระองค์จักหายไปเพราะดูกดาเหล่านั้น ดูกดาข้าง ดูกตาม้า และดูกดาวัว เหล่านี้เป็นของหม่อมฉันทั้ง ๒ พระมารดาได้ทอดพระเนตรเห็นดูกดาเหล่านั้น ก็จักทรงกำจัดความเศร้าโศกเสียได้

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ลำดับนั้น พระเวสสันดรขัตติยราชทรงบำเพ็ญทานแล้ว เสด็จเข้าไปสู่บรรณศาลาทรงกันแสงพิลาปว่า (พระเวสสันดรทรงคร่ำครวญว่า) วันนี้ ลูกน้อยทั้ง ๒ จะหิวข้าว กระหายน้ำอย่างไรหนอ จักเดินทางไกล ร้องไห้สะอึกสะอื้น ครั้นในตอนเย็นเวลาบริโภคอาหาร ใครจะให้อาหารแก่ลูกทั้ง ๒ นั้น

วันนี้ ลูกน้อยทั้ง ๒ จะหิวข้าว กระหายน้ำอย่างไรหนอ จักเดินทางไกล ร้องไห้สะอึกสะอื้น ครั้นในตอนเย็นเวลาบริโภคอาหาร ลูกทั้ง ๒ เคยอ่อนน้อมทูลผู้เป็นมารดาว่า พระเจ้าแม่ ลูกทั้ง ๒ หิวแล้ว ขอเสด็จแม่จงประทานแก่ลูกทั้ง ๒ เถิด ลูกทั้ง ๒ ไม่ได้สวมรองเท้า จะเดินทางด้วยเท้าเปล่าได้อย่างไร ลูกทั้ง ๒ จะเมื่อยล้ามี

บาทาทัง ๒ ข้างฟกซ้ำ ใครจะจูงมือลูกทั้ง ๒ นั้นเดินทางทำไมหนอ พราหมณ์นั้นข้างร้ายกาจนักไม่ละอาย เขียนตีสูก ๆ ผู้ไม่ประทุษร้ายต่อหน้าเรา แม้แต่คนที่ตกเป็นทาสี เป็นทาสของเราหรือคนรับใช้อื่น ใครเล่าที่มีความละอาย จักเขียนตีคนที่แสนต่ำด้อย แม้มันได้

เมื่อเรายังอยู่ พราหมณ์ช่างด่า ข้างเขียนลูกรักทั้ง ๒ ของเราผู้มองดูอยู่ เหมือนปลาที่ติดอยู่ที่หน้าไซ หรือเราจักถือเอาธนู จักเหินบพระขรรค์ไว้ข้างซ้าย นำเอาลูกทั้ง ๒ ของเรามา เพราะว่าลูกทั้ง ๒ ถูกเขียนตีเป็นทุกข์ทรมาน การที่กุมารทั้งหลายเดือดร้อนเป็นทุกข์แสนสาหัสนี้ไม่ควรเลย ก็ใครเล่ารู้ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลาย ให้ทานแล้วย่อมเดือดร้อนใจในภายหลัง

(ชาลิกกล่าวว่า) ได้ยินว่า คนบางพวกในโลกนี้ได้พูดความจริงไว้อย่างนี้ว่า บุตรใดไม่มีมารดาของตนเอง บุตรนั้นก็เหมือนไม่มีบิดา มานี้เกิด น้องกัณหา เราทั้ง ๒ จักตายด้วยกัน จะมีชีวิตอยู่ไปก็เปล่าประโยชน์ พระบิดาผู้ทรงเป็นจอมประชาชนได้ประทานเราทั้ง ๒ แก่ตาพราหมณ์ผู้แสวงหาทรัพย์ ผู้หยาบช้าเหลือเกิน แก่เขียนตีหม่อมฉันทั้ง ๒ เหมือนนายโคบาลเขียนตีโค

รุกขชาติชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ คือ ต้นหว้า ต้นย่านทรายมีกิ่งห้อยย้อยที่เราทั้ง ๒ เคยเล่นมาก่อน น้องกัณหา วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งรุกขชาติเหล่านั้นไปรุกขชาติที่มีผลต่างชนิด ๆ คือ ต้นโพธิ์ใบ ต้นขนุน ต้นไทร และต้นมะขวิด ที่เราทั้ง ๒ เคยเล่นมาก่อน น้องกัณหา วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งรุกขชาติเหล่านั้นไป สวนเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ นี่แม่น้ำที่เยือกเย็น เราทั้ง ๒ เคยลงเล่นมาก่อน น้องกัณหา วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งสิ่งทั้ง ๒ นั้นไป บุปผชาติชนิดต่าง ๆ บนภูเขาสูงโน้นที่เราทั้ง ๒ เคยตัดทรงมาก่อน น้องกัณหา วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งสิ่งเหล่านั้นไป ผลไม้ชนิดต่าง ๆ บนภูเขาสูงโน้นที่เราทั้ง ๒ เคยบริโภคมาก่อน น้องกัณหา วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งผลไม้เหล่านั้นไป สิ่งของเหล่านี้ คือ ตักดาข้าง ตักตาม้า และตักตาวัวที่พระบิดาทรงปันไว้ให้เราทั้ง ๒ เล่น ซึ่งเราทั้ง ๒ เคยเล่นมาก่อน น้องกัณหา วันนี้ เราทั้ง ๒ จะต้องละทิ้งตักดาเหล่านั้นไป พระกุมารทั้ง ๒ เหล่านั้น คือ พระชาลีและพระกัณหาขึ้นาถูกพราหมณ์ชูชกนำไปอยู่ พอพ้นจากมือพราหมณ์ ก็พากันวิ่งไปทางนั้น ๆ ลำดับนั้น พราหมณ์นั้นถือเอาเชือกและไม้เท้า ทบตีราชกุมารและกุมารีทั้ง ๒ นั้นแล้วนำไป ทั้งที่พระเวสสันดรพระเจ้ากรุงสรีพ็ทอดพระเนตรเห็นอยู่

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) พระกัณหาขึ้นาได้กราบทูลพระบิดาว่า ข้าแต่พระบิดา พราหมณ์นี้เขียนตีหม่อมฉันด้วยไม้เท้าเหมือนตีทาสีผู้เกิดในเรือนเบี้ย ข้าแต่พระบิดา ผู้นี้คงจะมีใช้พราหมณ์เป็นแน่ เพราะพราหมณ์ทั้งหลายเป็นผู้มีธรรม แต่พราหมณ์คงจะเป็นยักษ์แปลงเพศเป็นพราหมณ์ นำลูกทั้ง ๒ ไปเพื่อจะกินเป็นอาหาร พระเจ้าข้า ลูกทั้ง ๒ ถูกพราหมณ์ผู้เป็นปีศาจนำไป ข้าแต่พระบิดา ทำไมหนอ พระองค์จึงเมินเฉยอยู่เล่า

(พระกัณหาชิโนได้เดินคร่ำครวญไปว่า) เท้าของเราทั้ง ๒ นี้ยังเล็กนักเป็นทุกข์ทั้งหนทางก็ไกลเดินไปได้แสนยาก เมื่อพระอาทิตย์คล้อยลงต่ำ พรหมณ์ก็เร่งเราทั้ง ๒ ให้รีบเดิน เราทั้ง ๒ ขอโอดครวญกราบไหว้เทพเจ้าทั้งหลาย ผู้สิงสถิตอยู่ ณ ภูเขา ลำเนาไพร สระน้ำ และบ่อน้ำ ที่มีท่าสวยงาม ด้วยเศียรเกล้า ขอเทพเจ้าทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่ ณ ป่าหญา ลดาวัลย์ ต้นไม้ที่เป็นโอสถ บนภูเขา และป่าไม้ ขอให้ช่วยกราบทูลพระมารดาว่า เราทั้ง ๒ นี้ไม่มีโรค พรหมณ์นี้นำเราทั้ง ๒ ไป อนึ่ง เทพเจ้าผู้เจริญทั้งหลาย ขอให้ท่านทั้งหลาย จงช่วยกราบทูลพระแม่เจ้ามัทรีผู้เป็นพระมารดาของเราทั้ง ๒ ว่า ถ้าพระแม่เจ้าปรารถนาจะเสด็จติดตามมา ก็ให้รีบเสด็จติดตามมาโดยเร็วทางนี้เป็นทางเดินไปได้คนเดียว ตรงไปยังอาศรม พระมารดาพึงเสด็จติดตามมาทางนั้นเท่านั้น ก็จะทันได้เห็นเราทั้ง ๒ อย่างเร็วไว โอหนอ พระเจ้าแม่ผู้ทรงเพศเป็นตาสินี ทรงนำมูลผลาหารมาจากป่า ได้เห็นอาศรมอันว่างเปล่า พระองค์จักเป็นทุกข์

พระมารดาเสด็จเที่ยวไปแสวงหามูลผลาหารจนล่วงเวลา คงได้มามีไข่น้อย คงไม่ทราบ ว่า เราทั้ง ๒ ถูกพรหมณ์ผู้แสวงหาทรัพย์ผูกมัดพาไป ถูกพรหมณ์ผู้หยาบข้าเหลือเกิน ผู้แสวงหาทรัพย์ผูกมัด แกะเยียนตีหม่อมฉันทั้ง ๒ เหมือนนายโคบาลเยียนตีโค เออทีวันนี้ เราทั้ง ๒ จะได้เห็นพระมารดา เสด็จมาจากการแสวงหามูลผลาหารในเวลาเย็น พระมารดาพึงประทานผลไม้ที่เจือด้วยน้ำผึ้งแก่พรหมณ์ครั้งนั้น พรหมณ์นี้หิวกระหาย จะไม่พึงเร่งให้เราทั้ง ๒ เดิน เท้าทั้ง ๒ ของเราบวมหนอ พรหมณ์ก็เร่งให้เราทั้ง ๒ รีบเดิน พระกุมารทั้งหลายทรงรักใคร่ในพระมารดาทรงกันแสงพิลาปอยู่ ณ ที่นั้นด้วยประการฉะนี้

กัณฑ์กุมาร จบ

กัณฑ์มัทรี

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) เทวดาเหล่านั้นได้ฟังพระกุมารทั้ง ๒ นั้น ทรงพิลาปรำพันแล้ว จึงได้กล่าวกับเทพบุตรทั้ง ๓ ดังนี้ว่า ท่านทั้ง ๓ จงแปลงเพศเป็นสัตว์ร้ายในป่า คือ ราชสีห์ เสือโคร่ง และเสือเหลือง อย่าให้พระนางมัทรีราชบุตรีเสด็จกลับมาจากการแสวงหามูลผลาหารในตอนเย็น และอย่าให้สัตว์ร้ายในป่า อันเป็นแคว้นของเราทั้งหลาย รบกวนพระนางมัทรีราชบุตรีได้ ถ้าราชสีห์ เสือโคร่ง และเสือเหลืองพึงรบกวนพระนางผู้ทรงสิริโฉม พระชาลิกุมารก็จะมีพระชนม์อยู่ไม่ได้เลย แล้วพระกัณหาชิโนจะมีพระชนม์อยู่ได้แต่ที่ไหน พระนางผู้ทรงลักษณะอันสง่างามจะพึงสูญเสียทั้งพระภัสสราและพระลูกรักทั้ง ๒ ไปเท่านั้น

(พระนางมัทรีใคร่ครวญว่า) เสียมของเราก็หล่นลง ตาข้างขวาก็เขม่นอยู่ริก ๆ ต้นไม้ทั้งหลายที่เคยมีผลก็กลับไม่มีผล และทุก ๆ ทิศก็มีดমন เมื่อพระนางเสด็จกลับ บ่ายพระพักตร์มาสู่อาศรม ในเวลาที่พระอาทิตย์อัสดงคต เหล่าสัตว์ร้ายก็มายืนขวางทาง

(พระนางมัทรีรำพึงว่า เมื่อพระอาทิตย์คล้อยต่ำลง และอาศรมก็ยังอยู่ไกลนัก พระเจ้าพี่เวสสันดรและพระลูกทั้งสอง ๒ นั้น ก็คอยบริโภคมูลผลอาหารที่เราจักนำไป จากป่านี้ พระจอมกษัตริย์นั้นประทับอยู่ในบรรณศาลาพระองค์เดียว คงจะทรงปลอบ ประโลมให้ลูกน้อยทั้ง ๒ ผู้หิวกระหาย คอยทอดพระเนตรดูเราผู้ยังมาไม่ถึงให้ยินดี เป็นแน่แท้ ลูกน้อยเหล่านั้นของเราเป็นกำพร้าน่าสงสาร ในเวลาเย็นเป็นเวลากินเวลา ต้มก็จกคอย เหมือนลูกเนื้อที่กำลังต้มนมเป็นแน่แท้ ลูกน้อยเหล่านั้นของเราเป็น กำพร้าน่าสงสารในเวลาเย็นเป็นเวลากินเวลาต้มก็จกคอย เหมือนลูกเนื้อที่กำลัง กระหายน้ำเป็นแน่แท้

ลูกน้อยเหล่านั้นของเราเป็นกำพร้าน่าสงสารคงจะยืนคอยต้อนรับเราเหมือน ลูกโคอ่อนคอยชะเง้อหาแม่เป็นแน่แท้ ลูกน้อยเหล่านั้นของเราเป็นกำพร้าน่าสงสาร คงจะยืนคอยต้อนรับเราเหมือนลูกหงส์ที่ตกอยู่ในเปือกตมเป็นแน่แท้ ลูกน้อยเหล่านั้น ของเราเป็นกำพร้าน่าสงสาร คงจะยืนคอยต้อนรับเราอยู่ไม่ไกลจากอาศรม หนทางที่ จะไปก็มีอยู่ทางเดียว และเป็นทางที่เดินไปได้คนเดียว โดยข้างหนึ่งเป็นสระน้ำ อีกข้างหนึ่งเป็นบึง เรายังไม่เห็นทางอื่นที่จะไปสู่อาศรมได้

ข้าแต่พญาน้ำทั้งหลายผู้มีกำลังมากในป่าใหญ่ ข้าพเจ้าขออนอบน้อมต่อท่าน ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายกับข้าพเจ้าก็เป็นพี่น้องกันโดยธรรม ข้าพเจ้าขออ้อนวอน ขอตานทั้งหลายจงให้ทางแก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าเป็นภรรยาของพระราชบุตรผู้มีสิริ ผู้ถูกขับไล่จากกรุงสัทีย และข้าพเจ้ามิได้ดูหมิ่นพระสวามีพระองค์นั้นเลย เหมือนดัง นางสีดาคอยประพฤติตามพระราม ขอตานทั้งหลายจงหลีกทางให้ดิฉัน แล้วกลับไป เยี่ยมลูกน้อยของท่าน ในเวลาออกหาอาหารในตอนเย็น ส่วนดิฉันก็จะกลับไปเยี่ยมลูก น้อยทั้ง ๒ คือ พระชาลีและพระกัณหาชีนา อนึ่ง มูลผลอาหารนี้ก็มีอยู่มาก และรักษา ก็มิได้อยู่น้อย ดิฉันขอแบ่งให้พวกท่านกึ่งหนึ่ง ดิฉันอ้อนวอนแล้ว ขอตานทั้งหลายจง ให้ทางแก่ดิฉันเถิด

พระมารดาของเราทั้งหลายเป็นราชบุตรี และพระบิดาของเราทั้งหลายก็เป็น พระราชบุตร ท่านทั้งหลายกับดิฉันเป็นพี่น้องกันโดยธรรม ดิฉันอ้อนวอนแล้ว ขอตานทั้งหลายจงให้ทางแก่ดิฉันเถิด พญาน้ำทั้งหลายได้ฟังวาจาอันไพเราะซึ่ง ประกอบด้วยคุณการุญย์เป็นอย่างมากของพระนางผู้ทรงพิลาปรำพันอยู่ จึงได้พากัน หลีกออกจากทางไป ลูกน้อยทั้งหลายคงขมุกขมัวไปด้วยฝุ่น คงจะยืนคอยต้อนรับเรา เหมือนลูกโคอ่อนยืนคอยชะเง้อหาแม่เป็นแน่แท้ลูกน้อยทั้งหลายคงขมุกขมัวไปด้วยฝุ่น คงจะยืนคอยต้อนรับเราอยู่ตรงนี้เหมือนลูกหงส์ที่ตกอยู่ในเปือกตมเป็นแน่แท้ ลูกน้อย ทั้งหลายคงขมุกขมัวไปด้วยฝุ่น คงจะยืนคอยต้อนรับเราอยู่ตรงนี้ ไม่ห่างไกลจาก อาศรม ลูกน้อยเหล่านั้นเคยร่ำเร่ร้องมาต้อนรับเรา เหมือนจะทำให้หทัยของเรา หวันไหว เหมือนลูกเนื้อเห็นแม่แล้วหุ้้นร่ำเร่ร้องไปวิ่งมารอบแม่ วันนี้ เรามิได้เห็นลูก น้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาลีและแม่กัณหาชีนานั้นเลย

เราละลูกน้อยทั้งหลายไว้ออกไปหาผลไม้ เหมือนแม่แพะและแม่เนื้อละลูกน้อย ไปหากิน เหมือนปักชิละลูกน้อยไปจากรัง หรือเหมือนแม่ราชสีห์ผู้ต้องการอาหารละลูกน้อยไว้ออกไปหากิน วันนี้ เราไม่เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาติและแม่กัณหาชินานั่นเลย นี้อยู่เฝ้าวิ่งเล่นไปมาของลูกน้อยทั้ง ๒ ยังปรากฏอยู่เหมือนรอยเท้าช้างที่เชิงเขา นึกองทรายที่ลูกน้อยทั้ง ๒ ขนมาเล่นยังกระจัดกระจายอยู่ ณ ที่ใกล้อาศรม วันนี้ เราไม่เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาติและแม่กัณหาชินานั่นเลย ลูกน้อยทั้งหลายเคยเคลื่อนกล่นไปด้วยทรายและขมุกขมัวไปด้วยฝุ่น วังเข้ามาล้อมเราอยู่รอบๆ เรามีได้เห็นทารกเหล่านั้น

เมื่อก่อนลูกน้อยทั้งหลายเคยต้อนรับเราผู้กลับมาจากป่าแต่ที่ไกล วันนี้ เราไม่เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาติและแม่กัณหาชินานั่นเลยลูกน้อยทั้งหลายเคยไปคอยต้อนรับแม่ คอยมองดูเราแต่ที่ไกล เหมือนลูกแพะหรือลูกเนื้อคอยชะเง้อหาแม่ เรามีได้เห็นทารกเหล่านั้นเลย ผลมะตูมสีเหลืองที่ตกอยู่นี้เป็นของเล่นของลูกน้อยทั้ง ๒ นั้น วันนี้ เรามีได้เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาติและแม่กัณหาชินานั่นเลย ถันทั้ง ๒ ของเรานี้ยังเต็มไปด้วยน้ำนม และอกของเราเหมือนจะแตกดับวันนี้ เรามีได้เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาติและแม่กัณหาชินานั่นเลย ใครเล่าจะค้นขायพก ใครเล่าจะเหนียวถันทั้ง ๒ ของเรา วันนี้ เราไม่เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาติและแม่กัณหาชินานั่นเลย เวลาเย็น ลูกน้อยทั้ง ๒ ขมุกขมัวไปด้วยฝุ่น เคยวิ่งเข้ามาเกาะที่ขायพกของเรา วันนี้ เรามีได้เห็นทารกเหล่านั้นเลย

เมื่อก่อน อาศรมนี้ปรากฏแก่เราเหมือนโรงมหรสพ วันนี้ เมื่อเราไม่เห็นลูกน้อยเหล่านั้น อาศรมปรากฏเหมือนดังจะหมุนไป นี้อย่างไร อาศรมจึงปรากฏกับเราดูเจิบสัจจริงหนอ แม้ฝูงกาปากก็ได้ส่งเสียงร้อง ทารกทั้งหลายของเราคงจะตายแน่ นี้อย่างไร อาศรมจึงปรากฏแก่เราดูเจิบสัจจริงหนอ แม้ฝูงนกก็ได้ส่งเสียงร้อง ทารกทั้งหลายของเราคงจะตายแน่ นี้อย่างไร พระองค์จึงทรงนั่งเฉยอยู่ แม้เมื่อคินใจหม่อมฉันก็เหมือนฝันไป แม้ฝูงกาปากก็ได้ส่งเสียงร้อง ทารกทั้งหลายของหม่อมฉันคงจะตายแน่ นี้อย่างไร พระองค์จึงทรงนั่งเฉยอยู่ แม้เมื่อคินใจหม่อมฉันก็เหมือนฝันไป แม้ฝูงนกก็ได้ส่งเสียงร้อง ทารกทั้งหลายของหม่อมฉันคงจะตายแน่ ข้าแต่พระลูกเจ้า เหล่าเนื้อร้ายในป่าอันเจิบสัจ ได้กินทารกทั้งหลายของหม่อมฉันแล้วหรือกระไรหนอ หรือว่าใครนำทารกทั้งหลายของหม่อมฉันไป ทารกเหล่านั้นผู้กำลังพูดจาน่ารัก พระองค์ทรงส่งไปเป็นทูตหรือว่ายับลัอยู่ หรือทารกเหล่านั้นของเราออกไปเล่นภายนอก เส้นผม ลายมือ ลายเท้าของทารกเหล่านั้นมิได้ปรากฏเลย หรือนกทั้งหลายมาโฉบเฉี่ยวเอาไป หรือว่าใครนำทารกทั้งหลายของหม่อมฉันไป

การที่หม่อมฉันมิได้เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาติและแม่กัณหาชิโนานี้ในวันนี้นั้น เป็นทุกข์ยิ่งกว่าการถูกขับไล่จากแคว้น เปรียบเหมือนผลที่ถูกลูกศรแทง การที่หม่อมฉันมิได้เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ และฝ่าพระบาทมิได้ตรัสกับหม่อมฉันนี้ เป็นดุจลูกศรเสียบแทงหทัยของหม่อมฉันซ้ำสอง หทัยของหม่อมฉันย่อมหวั่นไหว ข้าแต่พระราชาบุตร

ถ้าคืนวันนี้พระองค์มิได้ตรัสกับหม่อมฉัน พรุ่งนี้เข้าพระองค์น่าจะได้ออดพระเนตรหม่อมฉันผู้ปราศจากชีวิตตายไปแล้ว

(พระเวสสันดรตรัสว่า) แม่มีทรีราชบุตรผู้มีรูปโฉมงดงาม ผู้มียศ มัวไปแสวงหาผลผลาหารแต่เช้า ทำไมจึงกลับมาจนเย็น

(พระนางมีทรีกราบทูลว่า) พระองค์ได้ทรงสดับแล้วมิใช่หรือ ซึ่งเสียงบันลือลั่นของราชสีห์และเสือโคร่ง ต่างก็มุ่งมาสู่สระนี้เพื่อจะดื่มน้ำ บุพพนิมิตได้เกิดมีแก่หม่อมฉันผู้กำลังเที่ยวอยู่ในป่าใหญ่ คือเสียมพลัดตกจากมือของหม่อมฉัน และกระเช้าที่หาบอยู่ก็พลัดตกจากบ่า เวลานั้น หม่อมฉันหวาดกลัวเป็นกำลัง จึงได้ทำอัญชลี นอบน้อมไปทั่วทุกทิศ ขอความสวัสดิพิรมิแต่ที่นี้ด้วย

ขอพระราชบุตรของเราอย่าได้ถูกราชสีห์ หรือเสือเหลืองเบียดเบียนเลย หรือขอให้ทหารทั้งหลายอย่าได้ถูกหมี สุนัขป่า หรือเสือดาวรังควานเลย สัตว์ร้ายทั้ง ๓ ในป่า คือราชสีห์ เสือโคร่ง และเสือเหลืองได้มายืนขวางทางหม่อมฉัน เพราะฉะนั้นหม่อมฉันจึงกลับมาถึงในเวลาเย็น (พระนางมีทรีทรงคร่ำครวญว่า) เราเป็นผู้ไม่ประมาท หมั่นปฏิบัติพระสวามี บำรุงเลี้ยงดูลูกน้อยทั้งหลายทุกวัน เหมือนมาณพปฏิบัติอาจารย์ เราเกล้าผมประพาศพรหมจรรย์ นุ่งห่มหนังเสือ เที่ยวไปแสวงหาผลผลาหารในป่ามาทุกวันคืนเพราะความรักเธอทั้งหลาย นะลูกน้อย ขมิ้นเหลือง ผลมะตูมสุกแม่หามาแล้ว และแม่ก็ได้นำผลไม้สุกมา นี่เป็นของเล่นของลูกรักทั้ง ๒ นะลูก

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมกษัตริย์ เหน้าบัวพร้อมทั้งฝักหน่ออุบล และกระจับที่คลุกน้ำผึ้ง ขอเชิญพระองค์ทรงเสวยพร้อมพระโอรสทั้งหลายเถิด ขอพระองค์โปรดประทานดอกปทุมให้พ่อขาลี ประทานดอกโกมุทให้กุมาริ พระองค์จะได้ทอดพระเนตรพระกุมารทั้งหลาย ผู้ทรงประดับดอกไม้พื่อนร่าอยู่ ข้าแต่พระเจ้ากรุงสีพี ขอพระองค์โปรดตรัสเรียกพระโอรสทั้งหลายมาเถิด

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมทัพ ต่อจากนั้น ขอพระองค์ทรงสดับพระสุรเสียงอันไพเราะอ่อนหวานของแม่กัณหาชีนาผู้ซึ่งกำลังเข้าสู่อาศรมเถิด เราทั้ง ๒ ถูกเนรเทศจากแคว้น เป็นผู้มิสุขและทุกข์เสมอกัน ข้าแต่พระเจ้ากรุงสีพี ถึงพระองค์ก็โปรดทอดพระเนตรลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อขาลีและแม่กัณหาชีนาเถิด

หม่อมฉันคงได้สาปแช่งสมณะและพราหมณ์ ผู้มีพรหมจรรย์เป็นเบื้องหน้า มีศีล เป็นพหูสูตในโลกเป็นแน่ วันนี้ หม่อมฉันจึงไม่เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อขาลีและแม่กัณหาชีนา รุกขชาติชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ คือ ต้นหว่า ต้นย่านทรายมีกิ่งห้อยย้อยที่พระกุมารทั้ง ๒ เคยเล่นมาก่อน วันนี้ กุมารเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็นรุกขชาติที่มีผลชนิดต่าง ๆ คือ ต้นโพธิ์ใบ ต้นขนุน ต้นไทร และต้นมะขวิด เหล่านี้ที่กุมารทั้ง ๒ เคยมาวิ่งเล่น วันนี้ กุมารเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็น สวนเหล่านี้ก็ยังคงตั้งอยู่ นี่แม่น้ำที่เยือกเย็นที่กุมารทั้ง ๒ เคยมาเล่น กุมารทั้ง ๒ ไม่ปรากฏให้เห็น บุพผาชนิดต่าง ๆ มีอยู่บนภูเขาลูกนี้ที่กุมารทั้ง ๒ เคยทอดทรง กุมารเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็น ผลไม้ชนิดต่างๆ ที่มีอยู่บนภูเขาลูกนี้ ที่กุมารทั้ง ๒ เคยมาเสวย กุมารเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็นตึกตาช้าง

ตุ๊กตาม้า และตุ๊กตาวัวเหล่านี้ที่กุมารเหล่านั้นเคยเล่น กุมารเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็น ตุ๊กตาเนื้อทรายทองเล็ก ๆ ตุ๊กตากระต่าย ตุ๊กตานกเค้า ตุ๊กตาขะมัดเหล่านี้เป็นอันมากที่กุมารทั้ง ๒ เคยเล่น กุมารเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็น ตุ๊กตาหงส์ ตุ๊กตานกกระเรียน ตุ๊กตานกยูงที่มีแววหางงามวิจิตร เหล่านี้ที่กุมารทั้ง ๒ เคยเล่น กุมารทั้งเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็น พวกไม่มีดอกบานสะพรั่งทุกฤดูกาลเหล่านี้ ที่กุมารทั้ง ๒ เคยมาเล่น กุมารเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็น สระโบกขรณีที่น่ารื่นรมย์เหล่านี้ มีนกจักรพาส่งเสียงกู่ขัน ดารดาชไปด้วยดอกมณฑาลก ปทุม และอุบล ที่กุมารทั้ง ๒ เคยมาเล่น กุมารเหล่านั้นไม่ปรากฏให้เห็น

พระองค์มิได้หักฟัน มิได้ตักน้ำ มิได้ติดไฟ เพราะเหตุไรหนอ พระองค์จึงทรงหยอหยางซบเซาอยู่ เพราะคนรักกับคนรักยังรวมกันอยู่ ความทุกข์ร้อนของหม่อมฉันย่อมหายไป วันนี้ หม่อมฉันมิได้เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ คือ พ่อชาติและแม่กัณหาชีนา ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันมิได้เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ ของฉัน ไม่ทราบว่ ผู้ใดนำลูกน้อยเหล่านั้นไป แม้แต่ฝูงกาปากก็ได้ส่งเสียงร้อง ทารกทั้งหลายของหม่อมฉันคงตายแล้วเป็นแน่ ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันมิได้เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ ของเรา ไม่ทราบว่ ผู้ใดนำลูกน้อยเหล่านั้นไป แม้ฝูงนกก็ได้ส่งเสียงร้อง ทารกทั้งหลายของหม่อมฉันคงตายแล้วเป็นแน่

พระนางมัทรีทรงปริเวทนา พลาญเที่ยวไปวิ่งหาตามซอกเขาและป่าช้าในท้องเขาวงกตนั้นแล้วเสด็จมายังอาศรมอีก ทรงกันแสงอยู่ในสำนักพระราชสวามี ทูลคร่ำครวญว่ ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันมิได้เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ ของเรา และไม่ทราบว่ ผู้ใดนำลูกน้อยเหล่านั้นไป แม้แต่ฝูงกาปากก็ได้ส่งเสียงร้อง ทารกทั้งหลายของหม่อมฉันคงตายแล้วเป็นแน่ ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันไม่เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ ของเรา และไม่ทราบว่ ผู้ใดนำลูกน้อยเหล่านั้นไป แม้แต่ฝูงนกก็ไม่ส่งเสียงร้อง ทารกทั้งหลายของหม่อมฉันคงตายแล้วเป็นแน่ ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันไม่เห็นลูกน้อยทั้ง ๒ ของเรา และไม่ทราบว่ ผู้ใดนำลูกน้อยเหล่านั้นไป ทั้งที่เที่ยวไปหาที่โคนไม้ ภูเขา และถ้ำ พระนางมัทรีราชบุตรผู้ทรงพระรูปโฉมงดงาม ผู้มีพระยศ ประคองพระพาหุคร่ำครวญล่ำลง ณ พื้นดิน แทบพระยุคลบาทของพระเวสสันดรนั้นนั่นเองด้วยประการฉะนี้

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่) พระเวสสันดรราชกษัตริย์ทรงวิกน้ำประพรม พระนางมัทรีราชบุตรผู้เสด็จมาเฝ้าพระองค์ (ทรงวิสัยญ์ล่ำลง แทบพระยุคลบาทของพระองค์) ทรงทราบว่ พระนางทรงพินพระองค์ดีแล้ว จึงได้ตรัสพระดำรัสนี้กับพระนางว่

มัทรี เราไม่อยากจะบอกความทุกข์แก่เธอแต่แรกก่อน พราหมณ์แก่จากผู้ตักยากลามาสู้อาศรม เราได้ให้ลูกน้อยทั้ง ๒ แก่พราหมณ์นั้นไป มัทรี เธออย่าได้กลัวเลย เธอจงดีใจเถิด มัทรี เธออย่าเห็นลูกน้อยทั้ง ๒ เลย อย่าได้ร้องไห้ไปนักละ เมื่อเรายังชีวิตอยู่ ไม่มีโรคภัย ก็จักได้พบลูกน้อยทั้ง ๒ แน่ สัตบุรุษเห็นยากมาหาแล้วพึงให้บุตร ปศุสัตว์ ัญชาติ และทรัพย์อื่นใดในเรือน มัทรี ขอเธอจงอนุโมทนาปุตตทานอันสูงสุดของเราเถิด

(พระนางมัทรีกราบทูลว่า) ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันขออนุโมทนาปุตตทานอันสูงส่งของพระองค์ ขอพระองค์พระราชทานปุตตทานอันสูงส่งแล้ว ทรงทำพระทัยให้ผ่องใสเถิด ขอพระองค์จงทรงบำเพ็ญทานให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่แห่งชน ในหมู่มนุษย์ผู้เป็นคนตระหนี่ พระองค์ผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสี่ฟ้ได้ทรงบำเพ็ญทานแก่พราหมณ์แล้ว แผ่นดินก็บันลือลั่นแก่พระองค์ กิตติศัพท์ของพระองค์บันลือไปถึงสวรรค์ชั้นไตรทิพย์ สายฟ้าก็แลบแปลบปลาบอยู่โดยรอบดังสะท้อนปาดประหนึ่งว่าภูเขาจะถล่มทลาย เทพเจ้าทั้ง ๒ หมู่มิ่งสถิตอยู่ ณ ภูเขา นารทะต่างถวายอนุโมทนาแด่พระเวสสันดรนั้นว่า พระอินทร์ พระพรหม ท้าวพระชาติ พระโสม ยมยักษ์ ท้าวเวสสุวรรณมหาราช และเทพเจ้าเหล่าสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้อมทั้งพระอินทร์ทุกถ้วนหน้า ต่างก็ถวายอนุโมทนา พระนางมัทรีราชบุตรผู้ทรงรูปโฉมงดงาม ผู้มีพระยศก็ทรงอนุโมทนาปุตตทานอันสูงสุดของพระเวสสันดรแล้วด้วยประการฉะนี้แล

กัณท์มัทรี จบ

กัณท์ลักกบรรพ

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ต่อจากนั้น เมื่อราตรีสว่างแล้ว ดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว ท้าวสักกเทวราชทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์ได้ปรากฏแก่กษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์นั้นแต่เช้าตรู่

(พราหมณ์ทูลถามว่า) พระคุณเจ้าไม่มีโรคอาพาธเบียดเบียนหรือหนอ ทรงพระสำราญดีหรือ พระคุณเจ้าเลี้ยงอัตภาพด้วยการแสวงหามูลผลาหารสดวกหรือมูลผลาหารมีมากหรือ เหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลานมีน้อยหรือ ในป่าที่มีเนื้อร้ายอยู่พลุกพล่านไม่มีมาเบียดเบียนหรือ

(พระเวสสันดรตอบว่า) ท่านพราหมณ์ เราไม่มีโรคมาเบียดเบียน เป็นสุขสำราญดี อนึ่ง เราเลี้ยงอัตภาพด้วยการแสวงหามูลผลาหาร และมูลผลาหารก็มีอยู่มาก อนึ่ง เหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลานก็มีน้อย ในป่าที่มีเนื้อร้ายอยู่พลุกพล่านก็ไม่มีมาเบียดเบียนเราเลย เมื่อพวกเราใช้ชีวิตเศร้าโศกอยู่ในป่ามาตลอด ๗ เดือนเราย่อมเห็นท่านผู้เป็นพราหมณ์ ผู้ทรงเพศอันประเสริฐ บุชาไฟ ถือน้ำเต้าสัสดังผลมะตูมสุก และลักจั่นน้ำนี้เป็นคนที่ ๒

มหาพราหมณ์ ท่านมาดีแล้ว มิได้มาร้าย ท่านผู้เจริญ ขอเชิญเข้าไปภายในเชิญล้างเท้าของท่านเถิด พราหมณ์ ผลมะพลับ ผลมะหาด ผลมะขาง ผลหมากเมาที่มีรสหวานปานน้ำผึ้ง เชิญท่านเลือกบริโภคแต่ผลที่ดี ๆ เถิด มหาพราหมณ์ แม้น้ำดื่มนี้ก็เย็นสนิทเรานำมาจากชอกเขา ถ้าท่านต้องการก็เชิญดื่มเถิด อนึ่ง ท่านมาถึงป่าใหญ่เพราะเหตุไร หรือเพราะปัจจัยอะไรเราถามแล้ว ขอท่านจงบอกความนั้นแก่เรา

(พราหมณ์กราบทูลว่า) หัวงน้ำยังเต็มเปี่ยมตลอดเวลาไม่เหือดแห้งฉันใด พระองค์ทรงมีพระทัยเต็มเปี่ยมด้วยศรัทธาฉันนั้น ข้าพระองค์ทูลขอแล้ว ขอพระองค์ทรงพระกรุณาพระราชทานพระชายาแก่ข้าพระองค์เถิด

(พระเวสสันดรตรัสว่า) ท่านพราหมณ์ ท่านขอสิ่งใด เราจะให้สิ่งนั้น เรามีได้ ห้วนไหนเลย เราไม่ซ่อนสิ่งของที่มีอยู่ ใจของเรายินดีในทาน

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) พระเวสสันดรผู้ผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพี ทรงกุมพระหัตถ์ของพระนางมัทรี ทรงจับเต้าน้ำหลังน้ำพระราชทานพระนางมัทรีให้เป็นทานแก่พราหมณ์ ขณะนั้น เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงบริจาคพระนางมัทรีให้เป็นทาน ความน่าสะพรึงกลัวจนพองสยองเกล้าได้เกิดขึ้น แผ่นดินก็หวั่นไหว พระนางมัทรีมิได้มีพระพักตร์แจ่มใส มิได้ทรงก้มอก และมิได้ทรงก้มหน้า ทรงเพ่งดูพระสวามีโดยดุชนิภาพ โดยคิดว่า ท้าวเธอย่อมทรงทราบสิ่งที่ประเสริฐ

(พระศาสดาตรัสพระดำรัสว่า) เมื่อตถาคตเป็นพระเวสสันดรบริจาคพ่อชาติและแม่กัณหาชีนาซึ่งเป็นธิดาและพระมัทรีเทวีผู้มีวัตรอันดีผู้ยำเกรงในพระสวามีมิได้คิดเสียดายเลย เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณเท่านั้น บุตรทั้ง ๒ เป็นที่เกลียดชังของเราก็ก็น่าได้ พระนางมัทรีเทวีจะไม่เป็นที่รักของเราก็ก็น่าได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เราจึงได้ให้ของซึ่งเป็นที่รัก

(ต่อมา พระนางมัทรีกราบทูลว่า) หม่อมฉันเป็นพระชายาของพระองค์ตั้งแต่ยังเป็นสาวรุ่น พระองค์ทรงเป็นพระสวามีผู้เป็นใหญ่ของหม่อมฉัน พระองค์ทรงปรารถนาจะพระราชทานหม่อมฉันแก่ผู้ใด ก็ทรงพระราชทานแก่ผู้นั้นเถิด หรือทรงปรารถนาจะขายหรือจะฆ่า ก็ทรงขายหรือทรงฆ่าเถิด

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ท้าวสักกะจอมเทพทรงทราบพระดำริของกษัตริย์ทั้ง ๒ นั้น จึงได้ตรัสตั้งว่า ข้าศึกทั้งมวลทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์ พระองค์ทรงชนะแล้ว แผ่นดินก็บันลือลั่นแก่พระองค์ กิตติศัพท์ของพระองค์บันลือไปถึงสวรรค์ชั้นไตรทิพย์ สายฟ้าก็แลบแปลบปลาบอยู่โดยรอบ ดังสะท้อนปานประหนึ่งว่าภูเขาถล่มทลาย

เทพเจ้าทั้ง ๒ หมู่อสูรสถิตอยู่ ณ ภูเขานารทะ ต่างถวายอนุโมทนาแด่พระเวสสันดรนั้นว่า พระอินทร์ พระพรหม ท้าวประชาบดี พระโสม ยมยักษ์ ท้าวเวสสุวรรณมหาราชและทวยเทพทั้งมวลต่างก็ถวายอนุโมทนาว่าพระองค์ทรงกระทำสิ่งที่ทำได้ยากแท้ สัตบุรุษทั้งหลายเมื่อจะให้ทานชื่อว่าให้ได้ยาก เมื่อจะทำกรรมก็ชื่อว่าทำได้ยาก ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลายพวกอสัตบุรุษรู้ได้ยาก เพราะฉะนั้น สัตบุรุษและอสัตบุรุษ จึงมีคติที่ไปจากโลกนี้ต่างกัน คือ พวกอสัตบุรุษย่อมไปสู่นรก พวกสัตบุรุษย่อมไปสู่สวรรค์ การที่พระองค์เสด็จมาประทับอยู่ในป่า ได้พระราชทานพระกุมารทั้งหลายและพระชายาให้เป็นทานนี้ ชื่อว่าเป็นยานอันประเสริฐ ไม่เป็นยานที่พาก้าวลงสู่อบายภูมิ ขอมหาทานของพระองค์จึงผลิตผลในสวรรค์เถิด

(ท้าวสักกะตรัสว่า) ข้าพเจ้าขอถวายพระนางมัทรีพระชายา ผู้มีความงามทั่วสรรพางค์กายคือนแก่พระคุณเจ้า พระองค์เท่านั้นทรงเป็นผู้คู่ควรกับพระนางมัทรี และพระนางมัทรีก็เป็นผู้คู่ควรแก่พระสวามี น้ามนและสังข์ทั้ง ๒ มีสีเหมือนกันฉันใด พระองค์และพระนางมัทรีก็ทรงมีพระทัยเสมอเหมือนกันฉันนั้น ทั้ง ๒ พระองค์เป็นกษัตริย์ผู้สมบูรณ์ด้วยพระโคตร เป็นอุกโทสุชาติ ทั้งฝ่ายพระมารดาและพระบิดา ทรงถูกเนรเทศจากแคว้นมาอยู่ ณ อาศรมในป่านี้ บุญทั้งหลายที่พระองค์กระทำมาแล้วฉันใด ขอพระองค์ทรงให้ทาน กระทำบุญอยู่รำไปฉันนั้น ข้าแต่พระราชาฤๅษี หม่อมฉันเป็นท้าวสักกะจอมเทพมาในสำนักของพระองค์ ขอพระองค์ทรงเลือกรับพร หม่อมฉันขอถวายพร ๘ ประการแก่พระองค์

(พระเวสสันดรตรัสว่า) ข้าแต่ท้าวสักกะผู้ทรงเป็นใหญ่แห่งภูตทั้งปวง ถ้าพระองค์จะประสาทพรแก่หม่อมฉัน ขอให้พระบิดาจงมารับหม่อมฉัน ขอพระบิดาทรงต้อนรับหม่อมฉัน ผู้ออกจากป่านี้ไปถึงเรือนของตนด้วยราชาสน์ นี่เป็นพรประการที่ ๑, ขอให้หม่อมฉันไม่พึงขอบใจการฆ่าคน อนึ่ง แม้ผู้นั้นจะเป็นนักโทษถึงประหารชีวิต ผู้กระทำความผิดอย่างร้ายแรง ขอให้หม่อมฉันพึงได้ปลดปล่อยให้พ้นจากการถูกประหารชีวิต นี่เป็นพรประการที่ ๒, ขอให้ประชาชนทั้งหลายทั้งคนแก่ทั้งเด็ก และคนปานกลาง พึงเข้ามาอาศัยหม่อมฉันเลี้ยงชีวิต นี่เป็นพรประการที่ ๓, ขอให้หม่อมฉันอย่าพึงล่วงละเมิดภรรยาผู้อื่น พอใจแต่ในภรรยาของตนไม่ไปสู่อานาจของหญิงทั้งหลาย นี่เป็นพรประการที่ ๔, ข้าแต่ท้าวสักกะ ขอให้บุตรของหม่อมฉันผู้พลัดพรากไปนั้น พึงมีอายุยืนนาน จงครอบครองแผ่นดินโดยธรรมเถิด นี่เป็นพรประการที่ ๕ ต่อจากนั้น เมื่อราตรีสว่างแล้ว ดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว ขอให้อาหารทิพย์พึงปรากฏ นี่เป็นพรประการที่ ๖, เมื่อหม่อมฉันให้ทานอยู่ ขออย่าให้ไทยธรรมหมดสิ้นไปเมื่อกำลังให้ ขอให้หม่อมฉันพึงทำใจให้ผ่องใส ครั้นให้แล้ว ขออย่าให้หม่อมฉันได้เดือดร้อนใจในภายหลัง นี่เป็นพรประการที่ ๗, เมื่อพ้นจากอัทธภาพนี้ไป ขอให้หม่อมฉันไปสู่สวรรค์ อันเป็นการไปพิเศษ ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก นี่เป็นพรประการที่ ๘

ครั้นได้สดับพระดำรัสของพระเวสสันดรแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพได้ตรัสพระดำรัสดังนี้ว่า คงไม่นานนัก พระบิดาบังเกิดเกล้าของพระองค์ ก็คงจะเสด็จมาเยี่ยมพระองค์ ครั้นตรัสพระดำรัสแล้ว ท้าวสมชวนสุขุขมบดีเทวราช ก็ได้พระราชทานพรแก่พระเวสสันดรแล้วเสด็จกลับไปสู่หมู่ชาวสวรรค์

กัณท์สักกบรรพ จบ

กัณท์มหาราช

(พระเจ้าสุทนต์มหาราชนครเห็น ๒ कुमारจึงตรัสว่า) นันใครหนอ หน้างามยิ่งนักดังทองคำธรรมชาติ ที่นายช่างหล่อหลอมด้วยไฟ สีใสสุกปลั่ง ดังแท่งทองธรรมชาติที่ละลายคว้างอยู่ที่ปากเบ้า ทารกเหล่านี้มีอวัยวะคล้ายคลึงกัน

มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือคนหนึ่งเหมือนพ่อชาลี อีกคนเหมือนแม่กัณหาชينا ทารกเหล่านี้มีรูปเสมอกันเหมือนราชสีห์ออกจากถ้ำทอง ทารกเหล่านี้ปรากฏเหมือนหล่อหลอมด้วยทองคำธรรมชาติเลยทีเดียว

การทวาชพราหมณ์ ท่านได้นำทารกเหล่านี้มาจากที่ไหนหนอ วันนี้ ท่านได้มาถึงแคว้นของเราแล้ว จะไปที่ไหนต่อไป (ชูชกรถามทูลว่า) ข้าแต่สมมติเทพ ทารกเหล่านี้มีผู้ให้แก่ข้าพระองค์ด้วยความพอใจ ตั้งแต่วันที่ได้อารกเหล่านี้มา วันนี้เป็นคืนที่ ๑๕

(พระเจ้าสุทโธทัญสรว) ด้วยวาจาไพเราะอะไรเล่า ท่านจึงได้อารกเหล่านี้มา ท่านควรทำให้เราเชื่อโดยวิธีที่ชอบใครให้บุตรหลานอันสูงส่งนั้นแก่ท่าน

(ชูชกรถามทูลว่า) พระราชาผู้ทรงเป็นที่พึ่งของพวกราชชาลที่มาทูลขอ เป็นดังธรรณิเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย คือพระเวสสันดรผู้เสด็จไปประทับอยู่ในป่า ได้พระราชทานพระโอรสทั้งหลายแก่ข้าพระองค์

พระราชาผู้ทรงเป็นที่ต้องประสงค์ของพวกราชชาลผู้มาทูลขอ เป็นดังสาครอันเป็นที่รองรับของแม่น้ำทั้งหลายที่หลั่งไหลมา คือพระเวสสันดรผู้เสด็จไปประทับอยู่ในป่า ได้พระราชทานพระโอรสทั้งหลายแก่ข้าพระองค์ พวกอำมาตย์ดิเสียนพระเวสสันดรว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระราชาผู้มีศรัทธาทรงอยู่ครอบครองเรือนทรงทำกรรมที่ไม่สมควรหนอ พระเวสสันดรถูกเนรเทศออกจากแคว้นไปอยู่ในป่า จะพึงพระราชทานพระโอรสทั้งหลายได้อย่างไรหนอ

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ชาวพระนครมีประมาณเท่าใดที่มาประชุมกันอยู่ในที่นี้ ขอทุกท่านจงช่วยกันพิจารณาดูเรื่องนี้ พระเวสสันดรประทับอยู่ในป่า ได้พระราชทานพระโอรสทั้งหลายได้อย่างไร พระองค์จงพระราชทานทาส ทาสี ม้า แม่ม้า อัสตร รถ และช้างกฤษณขัตติยประเสริฐไปเถิด ทำไม จึงทรงพระราชทานทารกทั้งหลายเล่า

(พระชาลิภุมมาราพทูลว่า) ข้าแต่สมเด็จพะอัยกา ในเรือนของผู้ใดไม่มีทาส ม้า แม่ม้า อัสตร รถ และช้างกฤษณขัตติยประเสริฐ ผู้นั้นจะพึงให้อะไร

(พระเจ้าสุทโธทัญสรว) บุตรน้อยทั้งหลาย ปุสร์เรสิริทานแห่งบิดาของเจ้านั้นไม่ได้ดิเสียนเลย หทัยแห่งบิดาของเจ้าเป็นอย่างไรหนอ จึงได้ให้เจ้าทั้ง ๒ แก่พราหมณ์ฉัพพก

(พระชาลิภุมมาราพทูลว่า) ข้าแต่พระอัยกาหาราช พระบิดาของหม่อมฉัน พระราชทานพวกหม่อมฉันแก่พราหมณ์ฉัพพกแล้วได้ทรงสดับถ้อยคำรำพันพิลาปซึ่งน้องกัณหาได้กล่าวแล้ว ข้าแต่สมเด็จพะอัยกา พระหทัยของพระบิดานั้นเป็นทุกข์และเร่าร้อน มีดวงพระเนตรแดงดังดาวโรหิณี มีพระอัสสุชลหลั่งไหล น้องกัณหาชيناได้กราบทูลพระบิดาว่า ข้าแต่พระบิดา พราหมณ์นี้เขี่ยนมหม่อมฉันด้วยไม้เท้าเหมือนตีทาสีผู้เกิดในเรือนเบี้ย ข้าแต่พระบิดา ผู้นี้คงจะมีไชพราหมณ์แน่ เพราะพราหมณ์ทั้งหลายเป็นผู้มีธรรม แต่พราหมณ์คงจะเป็นยักษ์แปลงเพศเป็นพราหมณ์นำลูกทั้ง ๒ ไปเพื่อจะกินเป็นอาหาร พระเจ้าข้า ลูกทั้ง ๒ ถูกพราหมณ์ผู้เป็นปีศาจนำไป ข้าแต่พระบิดา ทำไมหนอ พระองค์จึงทรงเมินเฉยอยู่เล่า

(พระเจ้าสุทโธทัญชิตยสว) มารดาของเจ้าทั้งหลาย เป็นพระราชบุตร บิดาเป็น
ราชบุตร เจ้าทั้งหลาย เคยขึ้นนั่งตักของปู่ แต่บัดนี้ เพราะเหตุไร จึงยืนอยู่ห่างไกลหนอ

(พระชาลิภุมมาราพทูลว่า) พระมารดาของหม่อมฉันทั้งหลาย เป็นพระราช
บุตร และพระบิดาก็เป็นพระราชบุตร แต่หม่อมฉันทั้งหลาย เป็นทาสของพราหมณ์
เพราะฉะนั้น จึงยืนอยู่ห่างไกล พระเจ้าข้า

(พระเจ้าสุทโธทัญชิตยสว) เธอทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ไม่ชอบเลย หทัยของปู่กำลัง
เร่าร้อน กายของปู่เหมือนอยู่บนเชิงตะกอน ปู่มิได้รับความสุขบนราชอาสน์เลย
เธอทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ไม่ชอบเลย อย่าได้เพิ่มความเศร้าโศกให้เกิดแก่ปู่เลย ปู่จักไถ่
เธอทั้งหลายด้วยทรัพย์ เธอทั้งหลายจักไม่เป็นทาส พ่อชาลิ บิดาของเธอทั้งหลาย
ได้ตีราคาพวกเธอไว้เท่าไร จึงให้พราหมณ์ ขอให้เธอทั้งหลายจงบอกปู่ตามความจริง
พนักงานทั้งหลายจงให้พราหมณ์รับเอาทรัพย์ไปเถิด

(พระชาลิภุมมาราพทูลว่า) ข้าแต่พระอัยกา พระบิดาทรงตีราคาหม่อมฉันมี
ค่าเท่าราคาทองคำ ๑,๐๐๐ แท่ง ทรงตีราคาน้องกันหาชินาราชกัญญา ด้วยสัตว์
พาหนะมีช้างเป็นต้นอย่างละ ๑๐๐ แล้ว จึงได้พระราชทานให้แก่พราหมณ์

(พระเจ้าสุทโธทัญชิตยสว) มหาดเล็ก เจ้าจงลุกขึ้น รีบไปนำทาสี ทาส โค ช้าง
และโคอุสุภราอย่างละ ๑๐๐ กับทองคำ ๑,๐๐๐ แท่ง มาให้แก่พราหมณ์ เป็นค่าไถ่
บุตรทั้งหลาย ลำดับนั้น พนักงานรีบไปนำทาสี ทาส โค ช้าง และโคอุสุภราอย่างละ
๑๐๐ มาให้แก่พราหมณ์เป็นค่าไถ่

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) กษัตริย์ทั้ง ๒ ทรงไถ่
แล้ว รับสั่งให้สรองสนานและให้เสวยพระกระยาหารเสร็จ ให้ประดับด้วยอาภรณ์
ทั้งหลายแล้ว สมเด็จพระอัยกาทรงอุ้มทารกองค์หนึ่ง สมเด็จพระอัยยิกาทรงอุ้มองค์
หนึ่งพระกุมารทั้ง ๒ ทรงสรองสนานพระเศียรแล้ว ทรงพระภูษาอันสะอาด ทรงประดับ
ด้วยอาภรณ์ทั้งปวงแล้ว พระราชาผู้พระอัยกาที่ทรงอุ้มพระชาลิขึ้นประทับบนพระ
เพลา พระกุมารทั้ง ๒ ทรงประดับกมลหัตถิ์มีเสียงดังก้องนารื่นรมย์ใจ ทรงประดับ
ดอกไม้และเครื่องอลังการทั้งปวงแล้ว พระราชาทรงอุ้มพระชาลิภุมมารขึ้นประทับบน
พระเพลาแล้วได้ตรัสถามดังนี้ว่า พ่อชาลิ พระบิดาและพระมารดาทั้ง ๒ ของเธอไม่มี
โรคดอกหรือเลี้ยงอัตภาพด้วยการแสวงหาผลาหารหรือมูลผลาหารมีมากหรือ เหลือบ
ยุ้ง และสัตว์เลื้อยคลานมีน้อยหรือ ในป่าที่มีเนื้อร้ายพลุกพล่าน ไม่มีมาเบียดเบียนหรือ
พระชาลิภุมมาราพทูลว่า

ข้าแต่สมมติเทพ พระบิดาและพระมารดาของหม่อมฉันทั้ง ๒ พระองค์นั้นไม่มี
โรค เลี้ยงอัตภาพด้วยการแสวงหาผลาหาร และมูลผลาหารก็มีมาก อนึ่ง เหลือบ ยุ้ง
และสัตว์เลื้อยคลานก็มีน้อย ในป่าที่มีสัตว์ร้ายพลุกพล่าน ก็ไม่มีมาเบียดเบียนซึ่งพระ
บิดาและพระมารดาทั้ง ๒ พระองค์นั้นเลย

พระมารดาของหม่อมฉันทรงชุตราภบัว เหง้าบัว ทรงสอยผลพุทรา ผลรูกฟ้า และผลมะตูมนำมาเลี้ยงพระบิดาและหม่อมฉันทั้ง ๒ พระมารดานั้นทรงนำมูล ผลาหารใดมาจากป่า พระบิดาและหม่อมฉันทั้ง ๒ มารวมกันเสวยมูลผลาหารนั้นในทุกคืนวัน พระมารดาของหม่อมฉันทั้ง ๒ เป็นกษัตริย์สุขุมลชาติ ต้องมาเที่ยวแสวงหาผลไม้ มีพระฉวีวรรณผอมเหลือง เพราะลมและแดด เหมือนดอกปทุมที่ถูกขยำด้วยมือ เมื่อพระมารดาเสด็จเที่ยวไปในป่าใหญ่ ซึ่งเป็นป่าที่มีสัตว์ร้ายพลุกพล่าน เป็นที่อยู่อาศัยของแรดและเสือเหลือง พระเกสาของพระองค์ก็ร่วงหล่น พระมารดาทรงขมวดพระเมาลี ทรงไว้ซึ่งเหงื่อไคลที่พระกัจฉะ ทรงพระภูษาหนังเสือ บรรทมเหนือแผ่นดินและทรงบูชาไฟ บุตรทั้งหลายเกิดมาแล้วเป็นที่รักของมนุษย์ในโลก พระอัยกาของเราทั้งหลายไม่เกิดพระสืบทอดในพระโอรสเป็นแน่

(พระเจ้าสุทนต์ตรัสว่า) หลานรัก จริงทีเดียวนะ การที่ปู่ให้เนรเทศซึ่งพระบิดาของเจ้าผู้ไม่มีโทษเพราะคำพูดของชาวกรุงสีพีนั้น เชื่อว่าปู่ได้ทำการชั่วร้ายและเชื่อว่าปู่ได้ทำการที่ทำให้ลายความเจริญแล้ว สิ่งใดสิ่งหนึ่งของปู่มีอยู่ในครนี้ก็ดี ทรัพย์และธัญชาติใด ๆ มีอยู่ก็ดี ขอให้พระเจ้าเวสสันดรจงมาเป็นเจ้าปกครองสิ่งนั้น ๆ ในกรุงสีพีเถิด

(พระชาลิภุมมาราพทูลว่า) ขอเดชะสมมติเทพ พระบิดาของหม่อมฉัน เป็นผู้สูงสุดแห่งชาวกรุงสีพีคงจักไม่เสด็จมาเพราะคำของหม่อมฉัน ขอให้พระองค์ผู้สมมติเทพเสด็จไปทรงอภิเษกพระบิดาของหม่อมฉันด้วยโศกะทั้งหลายด้วยพระองค์เองเถิด

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ลำดับนั้น พระเจ้ากรุงสุทนต์จึงได้รับสั่งเสนาบดีว่า กองทัพ คือ กองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ กองพลราบจงดระเตรียมอาวุธให้พร้อม ขาวนิคม พราหมณ์ และพวกบุโรหิตจงตามเราไป ต่อจากนั้น เหล่าทหาร ๖๐,๐๐๐ นายผู้สง่างาม ผูกสอด (อาวุธ) แล้ว ประดับด้วยผ้าสีต่าง ๆ กัน จงพากันรีบตามมาโดยเร็ว เหล่าทหารผู้ผูกสอด (อาวุธ) แล้ว ประดับประดาด้วยเสื้อผ้าสีต่าง ๆ กัน คือพวกหนึ่งแต่งด้วยผ้าสีเขียว พวกหนึ่งแต่งสีเหลือง พวกหนึ่งแต่งสีแดง พวกหนึ่งแต่งสีขาวจงรีบตามมา ภูเขาคันธมาทม์มีกลิ่นหอมถูกหิมะปกคลุม ดารดาชไปด้วยพฤษภชาตินานาชนิด เป็นที่อาศัยอยู่ของฝูงสัตว์เป็นอันมากและมีต้นไม้ที่เป็นทิพยโอสถ สว่างไสวและฟุ้งชลบไปทั่วทิศ ฉันทิด ขอเหล่าทหารผู้ผูกสอด (อาวุธ) แล้วจงรีบตามมา และจงรุ่งเรื่องมีเกียรติยศฟุ้งขจรไปทั่วทิศ ฉันทันเกิด ต่อจากนั้น จงจัดเทียมช้างที่สูงใหญ่ ๑๔,๐๐๐ เชือก มีสายรัดประคับทอง มีเครื่องประดับและเครื่องปกคลุมศีรษะที่สำเร็จแล้วด้วยทอง มีนายควานช้างถือโถมร และขอขึ้นขี่คอประจำ เตรียมพร้อมสรรพ ประดับตกแต่งสวยงาม จงรีบตามมา ต่อจากนั้น จงจัดม้าสินธพชาติอาชาไนย ๑๔,๐๐๐ ตัว ที่มีฝีเท้าเร็ว พร้อมด้วยนายสารถีผู้ประดับด้วยเครื่องอลังการ ถือแส้และดาบสั้น ผูกสอด (อาวุธ) ขึ้นขี่ประจำหลัง ต่อจากนั้น จงจัดเทียมกระบวนรถ ๑๔,๐๐๐ คัน ที่มีเหล็กหุ้มกงล้ออย่างแน่นหนา เรือนรถขจิตด้วยทอง จงยกธงขึ้นปักไว้บนรถคันนั้น ๆ พวกนายขมังธนูผู้ยิงได้แม่นยำ คล่องแคล่วชำนาญในรถทั้งหลาย จงเตรียมโล่ เกราะ และแสงธนูไว้ให้พร้อม ทหาร

เหล่านี้จึงเตรียมให้พร้อมแล้วรีบตามมา ขอจงให้ไพร่ข้าวดอก ดอกไม้ มาลัย ของหอมและเครื่องลูบไล้เถิด และจงให้จัดตั้งเครื่องบูชาอันมีค่า ตามทางที่พระเจ้า เวสสันดรโอรสของเราจักเสด็จมาในบ้านแต่ละหมู่บ้าน จงให้ตั้งหม้อสุราและเมรัยไว้ หม้อละ ๑๐๐ หม้อที่หนทางที่พระเจ้าเวสสันดรโอรสของเราจักเสด็จมา จงให้ตั้งมังสาหาร ขนม ขนมแดงกา ขนมกุมมาส ที่ปรุงด้วยเนื้อปลาไว้ใกล้ทางที่พระเจ้าเวสสันดรโอรสของเราจักเสด็จมาจงให้ตั้งเนยใส น้ำมัน นมส้ม นมสด ขนมแป้ง ข้าวฟ่าง และสุราเป็นจำนวนมากไว้ใกล้ทางที่พระเจ้าเวสสันดรโอรสของเราจักเสด็จมา ให้มีพนักงานพิเศษทั้งครั้วหวานและครั้วคาว จัดตั้งไว้เพื่อประชาชนทั่วไป ให้มีมหรสพ ฟ้อนรำขับร้องทุก ๆ อย่าง เพลงปรบมือ กลองยาว คนขับเสภา และคนผู้บรรเทาความเศร้าโศก ๑ วคมโหรีจึงเล่นดนตรี ดัดพินพร้อมทั้งตีกลองน้อยกลองใหญ่ เป่าสังข์ ตีกลองหน้าเดียว ตีตะโพน แกว่งบัณเฑาะว์ เป่าสังข์ ตีตะจะเข้ และตีกลองใหญ่ กลองเล็ก

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) กองทัพของกรุงสีห์เป็นกองทัพใหญ่ ที่จัดเป็นกระบวนตั้งไว้เสร็จแล้ว มีพระชาลิราชกุมารเป็นผู้นำทาง ได้ยาตราไปยังเขาวงกต ช้างพลายอายุ ๖๐ ปี มีสายรัดประดับทองผูกตกแต่งไว้ บันลือก้องโกญจนนาทกระหึ่มอยู่ ช้างวาระณก็บันลือโกญจนนาทกระหึ่มอยู่เหล่านี้มาอาชาไนยก็แผดเสียงแหลมดังลั่น เสียงกมล้องดังกึกก้อง ฝุ่นละอองฟุ้งตลบถึงนภาภาค กองทัพของชาวกรุงสีห์ก็จัดกระบวนตั้งไว้ดีแล้วกองทัพนั้นเป็นกองทัพใหญ่ จัดเป็นกระบวนตั้งไว้ สามารถทำลายล้างอริราชศัตรูได้ มีพระชาลิราชกุมารเป็นผู้นำทาง ได้ยาตราไปยังเขาวงกต

พระเจ้ากรุงสุชัยพร้อมด้วยข้าราชการบริพารเหล่านั้น เสด็จเข้าไปยังป่าใหญ่มีกิ่งไม้มากมายและน้ำมาก ดารดาชไปด้วยต้นไม้ดอกและไม้ผลทั้ง ๒ อย่าง ในป่าใหญ่นั้นมีนกมากมายหลายสี มีเสียงกล่อมไพเราะ เกาะอยู่บนต้นไม้ที่ผลิดอกตามฤดูกาล ร้องประสานเสียง เสียงระเบงเป็นคู่ ๆ พระเจ้ากรุงสุชัยพร้อมด้วยราชบริพารเหล่านั้น เสด็จพระราชดำเนินไปสู่ทางไกล ล่วงเลยหลายวันหลายคืนจึงบรรลู่ถึงประเทศที่พระเจ้าเวสสันดรประทับอยู่

กัณฑ์มหาราช จบ

กัณฑ์ฉกษัตริย์

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) พระเวสสันดรได้ทรงสดับเสียงกึกก้องแห่งกองทัพเหล่านั้น ก็ตกพระทัยกลัว เสด็จขึ้นภูเขา ทรงหวาดหวั่นพรันพรึงทอดพระเนตรดูกองทัพ ตรัสว่า เชิญดูเถิดมหาริ เสียงกึกก้องเช่นใดในป่ามาอาชาไนยส่งเสียงแผดร้องก้องสนั่น ปรากฏยอดธงไหว ๆ นายพรานเหล่านี้ได้ยิงข้ายล้อมฝูงเนื้อในป่า ไล่ต้อนให้ตกลงในหลุมแล้ว ไล่ตีเมฆด้วยหอกอันคม คัดเลือก

เอาเนื้อเหล่านั้นตัวอ้วน ๆ ฉันทใด เราทั้ง ๒ ก็ฉันทนั้น เป็นผู้ไม่มีโทษ ถูกขับไล่จากแคว้น มาอยู่ในป่าจึงตกอยู่ในเงื้อมมือของพวกศัตรูเป็นแน่ จงดูเอาเถิดคนผู้ฆ่าคนที่ไม่มีกำลัง (พระนางมัทรีกราบทูลว่า) พวกศัตรูอย่าเฝ้าพระองค์ไม่ได้ เปรียบเหมือนไฟอย่าเฝ้า ห่วงน้ำไม่ได้ฉะนั้น ขอพระองค์จงทรงระลึกถึงข้อนี้แน่แท้ละ แต่นี้ไปจะพึงมีแต่ความ สวสดี

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้นจึงตรัสว่า) ลำดับนั้น พระเจ้า เวสสันดรได้เสด็จลงจากภูเขา ประทับนั่งในบรรณศาลา ทรงตั้งพระทัยให้หนักแน่น พระบิดารับสั่งให้ถอยรถกลับ ให้วางกำลังกองทัพไว้แล้ว เสด็จเข้าไปหาพระโอรสผู้ ประทับอยู่ในป่าเพียงลำพัง เสด็จลงจากคอกช้างพระที่นั่ง ทรงเจริญพระอสงสา ประนมพระหัตถ์ แวดล้อมแห่แหนด้วยหมู่อำมาตย์เสด็จไปเพื่ออภิเษกพระโอรส ณ ที่ นั้น ท้าวเธอได้ทอดพระเนตรเห็นพระโอรสทรงเพศเป็นบรรพชิต ประทับนั่งเข้าฌาน อยู่ในบรรณศาลา เป็นสมาธิแน่วแน่ ไม่มีภัยแต่ที่ไหน

พระเวสสันดรและพระนางมัทรีทอดพระเนตรเห็นพระบิดาผู้มีความรักในบุตร กำลังเสด็จมาได้ทรงต้อนรับถวายนกวิหัง ฝ่ายพระนางมัทรีทรงชบพระเศียรถวายนกวิหังแทบพระยุคลบาทของพระสัสสุระ (พ่อผัว) กราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันมัทรีสะใภ้ของพระองค์ ขอถวายบังคมพระยุคลบาท พระเจ้ากรุงสญชัยทรง สวมกอด ๒ กษัตริย์ ใช้ฝ่าพระหัตถ์ลูบพระปฤษฎางค์อยู่ไปมา ณ อาศรมนั้น

(ตรัสว่า) ลูกรัก พวกเจ้าไม่มีโรคเบียดเบียน เป็นสุขสำราญดีหรือเลื่องอติภาพ ด้วยการแสวงหามูลผลาหารสะดวกหรือมูลผลาหารมีมากอยู่หรือ เหลือบ ยุ และ สัตว์เลื้อยคลานมีน้อยหรือ ในป่าที่มีเนื้อร้ายพลุกพล่าน ไม่มาเบียดเบียนหรือ

(พระเวสสันดรกราบทูลว่า) ข้าแต่สมมติเทพ พวกหม่อมฉันเป็นอยู่ตามมีตาม ได้ หม่อมฉันทั้งหลายเป็นอยู่อย่างผิดเคือง ชีวิตเป็นอยู่ได้ด้วยการเที่ยวแสวงหา ข้าแต่ มหาราช นายสารสิทธิ์มานมำให้หมดฤทธิฉันทใด หม่อมฉันทั้งหลายก็ถูกทรมานให้หมด ฤทธิฉันทนั้น ความหมดฤทธิยอมทรมานหม่อมฉันทั้งหลาย

ข้าแต่มหาราช เมื่อหม่อมฉันทั้งหลาย ถูกเนรเทศมามีชีวิตอยู่อย่างหงอยเหงาน ในป่า หม่อมฉันทั้งหลาย มีเนื้อหนังชุปชืดผอมลง เพราะไม่ได้พบพระบิดาและพระ มารดา ข้าแต่มหาราช ทายาทผู้มีมโนเรขยังไม่สมบูรณ์ของหม่อมฉันผู้ประเสริฐแห่ง ชาวกรุงสีพี คือพ่อชาลีและแม่กัณหาชีนาทั้ง ๒ องค์ ยังตกอยู่ในอำนาจของพราหมณ์ผู้ ทรยศชั่ว มั่นเฝื่อนตีพ่อชาลีและแม่กัณหาชีนาทั้ง ๒ นั้นเหมือนเฝื่อนตีโค ถ้าพระองค์ ทรงทราบหรือทรงได้สดับข่าวลูกทั้ง ๒ ของพระราชาบุตรนั้น ขอได้ทรงกรุณารับตรัส บอกแก่หม่อมฉันทั้งหลายด้วยเถิด เหมือนหมอรีบพยาบาลคนผู้ถูกงูกัด

(พระเจ้าสญชัยตรัสว่า) กุมารทั้ง ๒ คือ พ่อชาลีและแม่กัณหาชีนา พ่อได้ให้ ทรัพย์แก่พราหมณ์แล้วถ่อถอนมา ลูกรัก ลูกอย่าได้กลัวเลย จงเบาใจเถิด

(พระเวสสันดรทูลถามว่า) ข้าแต่พระบิดา พระองค์ไม่มีโรคเบียดเบียนหรือ ทรงพระสำราญดีหรือ พระจักขุของพระมารดาของข้าพระองค์ยังไม่เสื่อมหรือ

(พระเจ้าสุทโธทัญจะตรัสว่า) ลูกรัก พ่อสบายดี ไม่มีโรคเบียดเบียน อนึ่ง จักขุแม่ของเจ้าก็ไม่เสื่อม

(พระเวสสันดรทูลถามว่า) ราชพาหนะของพระองค์ที่เฝ้าเลี้ยงแล้วยังมั่นคงหรือราชพาหนะยังนำภาระไปได้หรือชนบทเจริญดีอยู่หรือ ฝนไม่แห้งแล้งหรือ

(พระเจ้าสุทโธทัญจะตอบว่า) ราชพาหนะของเราที่เฝ้าเลี้ยงแล้วยังมั่นคง ราชพาหนะยังนำภาระไปได้ ชนบทก็เจริญดี และฝนก็ไม่แล้ง เมื่อกษัตริย์ทั้ง ๓ เหล่านั้นกำลังทรงสนทนากันอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ พระมารดาผู้เป็นราชบุตรไม่ทรงฉลองพระบาทเสด็จไปปรากฏที่ช่องภูเขา พระเวสสันดรและพระนางมัทรีทอดพระเนตรเห็นพระมารดาผู้มีความรักในพระโอรสกำลังเสด็จมา จึงทรงต้อนรับถวายอภิวาท

ฝ่ายพระนางมัทรีทรงชบพระเศียรเกล้าถวายอภิวาทแทบพระยุคลบาทของพระสัสสุ (แม่ผัว) กราบทูลว่า ข้าแต่สมเด็จพระอัยยิกา หม่อมฉันมัทรีสละไข่ของพระองค์ขอถวายบังคมพระยุคลบาท ส่วนบุตรน้อยทั้งหลาย เสด็จมาแต่ที่ไกลโดยสวัสดิภาพ ทอดพระเนตรเห็นพระนางมัทรี ก็ทรงคร่ำครวญวิงเข้าไปหา อุบมาเหมือนลูกโคอ่อนคอยชะเง้อหาแม่เป็นแน่ ฝ่ายพระนางมัทรีทอดพระเนตรเห็นบุตรน้อยทั้งหลายผู้เสด็จมาแต่ที่ไกลโดยสวัสดิภาพ ทั้งสิ้นระริวไปทั่วพระวรกายเหมือนแม่ผัดน่านมก็หลั่งไหล

เมื่อพระญาติทั้งหลายมาพร้อมกันแล้ว ขณะนั้น ก็ได้เกิดเสียงดังอีกทีก็กึกก้องภูเขาทั้งหลายก็มีเสียงดังลั่น แผ่นดินสะเทือนหวั่นไหว ฝนตกลงยังทอธารให้หลั่งไหลไป ขณะที่พระเจ้าเวสสันดรได้สมาคมกับพระญาติทั้งหลาย ในกาลที่กษัตริย์ทั้งหลายคือ พระราชา พระเทวี พระโอรส พระสุณิสา และพระนัดดาทั้งหลายมาประชุมพร้อมกันแล้ว ก็ได้เกิดอัศจรรย์น่าขนพองสยองเกล้า ประชาราษฎร์ทั้งปวงมาพร้อมใจกันประณมมือถวายบังคมพระมหากษัตริย์ ร้องไห้วอนพระเวสสันดรและพระนางมัทรีในป่าอันน่าสะพรึงกลัวว่า ขอพระองค์ทรงเป็นพระราชาผู้เป็นใหญ่แห่งข้าพระองค์ทั้งหลาย ขอพระองค์ทั้ง ๒ ทรงพระกรุณาเสวยราชสมบัติเป็นพระราชาผู้เป็นใหญ่แห่งข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด

กัณฑ์ฉกษัตริย์ จบ

กัณฑ์นครกัณฑ์

(พระเวสสันดรตรัสว่า) พระบิดา ชาวชนบท และชาวนิคม ได้พร้อมใจกันเนรเทศหม่อมฉัน ผู้ครองราชสมบัติโดยธรรมจากแคว้น

(พระเจ้าสุทโธทัญจะตรัสว่า) ลูกรัก จริงทีเดียว การที่พ่อให้เนรเทศซึ่งลูกผู้ไม่มีความผิดออกไปจากแคว้นตามคำของชาวกรุงสี่พื้นนั้น ชื่อว่าพ่อได้ทำกรรมชั่วร้ายและชื่อว่าพ่อได้ทำกรรมที่ทำลายความเจริญแล้ว ขึ้นชื่อว่าบุตรควรช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ของมารดาบิดาและพี่น้องที่เกิดขึ้น เพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งแม้ด้วยชีวิตตน

(พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า) ลำดับนั้น พระเจ้าเวสสันดรได้ทรงชำระล้างธุลีและสิ่งโสโครก ครั้นทรงชำระล้างธุลีและสิ่งโสโครกแล้ว ได้ทรงเทศเป็นพระราชา พระเวสสันดรบรมกษัตริย์ทรงสนานพระเศียรแล้ว ทรงพัสดราภรณ์อันสะอาด ทรงประดับด้วยอาภรณ์ทุกอย่าง สอดพระแสงขรรค์ที่ทำให้ราชปัจจามิตรเดือดร้อนเกรงขาม เสด็จขึ้นทรงพญาปัจจัยนาค ครั้งนั้น เหล่าทหาร ๖๐,๐๐๐ นายผู้สง่างาม ต่างก็ชื่นชมยินดี แวดล้อมพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นจอมทัพ ลำดับนั้น เหล่าพระสนมกำนัลในของพระเจ้ากรุงสีพี มาประชุมพร้อมกัน ทูลเชิญพระนางมัทรีให้ทรงสนานแล้ว ถวายพระพรว่า ขอพระเวสสันดรจงทรงอภิบาลรักษาพระเจ้าแม่ พ่อชาติและแม่กัณหาชีนาทั้ง ๒ พระองค์ อนึ่ง ขอพระเจ้ากรุงสุโขทัยมหาราชจงทรงอภิรักษ์พระแม่เจ้าเทอญ

พระเวสสันดรบรมกษัตริย์และพระนางมัทรี กลับมาดำรงในสิริราชสมบัติตามเดิมแล้ว ทรงระลึกถึงความลำบากของตนในกาลก่อน จึงรับสั่งให้นำกลองนันทิเกร์ไปตีประกาศที่คุ้มครองเขาวงกตอันน่ารื่นรมย์ พระนางมัทรีผู้สมบูรณ์ด้วยลักษณะได้ปัจจัยนี้แล้ว ทรงระลึกถึงความลำบากของตนในกาลก่อน ครั้นได้พบพระโอรสทั้งหลายก็มีพระทัยปลาบปลื้มโสมนัส ก็พระนางมัทรีผู้สมบูรณ์ด้วยลักษณะได้ปัจจัยนี้แล้ว ทรงระลึกถึงความลำบากของตนในกาลก่อน มีพระทัยชื่นชมยินดีปรีดาพร้อมกับพระโอรสทั้งหลายลูกรักทั้ง ๒ เมื่อก่อนแม่ได้บำเพ็ญวัตรนี้ นอนเหนือแผ่นดินเป็นนิตย นี่เป็นวัตรของแม่ เพราะแม่รักเจ้าทั้งหลายวัตรของแม่สำเร็จในวันนี้ เพราะได้พบพวกเจ้า ลูกรักทั้ง ๒ ขอความโสมนัสที่เกิดจากแม่ก็ดี จากพระบิดาก็ดี จงคุ้มครองลูก อนึ่ง ขอพระเจ้ากรุงสุโขทัยมหาราชจงทรงอภิรักษ์ความโสมนสนั้น

บุญกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่แม่และพระบิดาของลูกทำแล้วมีอยู่ ด้วยบุญกุศลทั้งหมดนั้น ขอลูกจงเป็นผู้ไม่แก้มิตาย พระนางมัทรีทรงดงามด้วยพระภูษาอย่างใด พระนางมุสดีสัสสุเทวีก็ทรงจัดพระภูษาอย่างนั้น คือพระภูษากับปาลิภัสสร โกไสยพัสตร์ ขอมพัสตร์ และโกทุมพรพัสตร์ ส่งไปประทานแก่พระนางมัทรีราชสุณิสา พระนางมัทรีทรงดงามด้วยเครื่องประดับอย่างใด พระนางมุสดีสัสสุเทวีก็ทรงจัดเครื่องประดับอย่างนั้น คือพระอำมรงค์สุพรรณรัตน์ สร้อยพระคอนพรัตน์ ส่งไปประทานแก่พระนางมัทรีราชสุณิสา

พระนางมัทรีทรงดงามด้วยเครื่องประดับอย่างใด พระนางมุสดีสัสสุเทวีก็ทรงจัดเครื่องประดับอย่างนั้น คือ พระวลัยสำหรับประดับข้อพระบาท พระกุนทลสำหรับพระกรรณ สายรัดพระองค์ฝักแก้วมณีเพชร ส่งไปประทานแก่พระนางมัทรีราชสุณิสา พระนางมัทรีทรงดงามด้วยเครื่องประดับอย่างใด พระนางมุสดีสัสสุเทวีก็ทรงจัดเครื่องประดับอย่างนั้น คือดอกไม้มกรรณเครื่องประดับพระเมาลี เครื่องประดับพระนลาตและเครื่องประดับฝักแก้วมณีสีต่าง ๆ กัน ส่งไปประทานแก่พระนางมัทรีราชสุณิสา

พระนางมัทรีทรงดงามด้วยเครื่องประดับอย่างใด พระนางมุสดีสัสสุเทวีก็ทรงจัดเครื่องประดับอย่างนั้น คือเครื่องประดับพระถัน เครื่องประดับพระอังสา สะอึ่งเพชรและฉลองพระบาทส่งไปประทานแก่พระนางมัทรีราชสุณิสา พระนางมัทรีราชบุตรทรงตรวจดูเครื่องประดับที่ร้อยด้วยด้ายและไม่ร้อยด้วยด้าย พระนางมัทรีราชบุตรทรงตรวจดูและประดับตกแต่งแล้ว ทรงดงามดั่งนางเทพกัญญาในพระอุทยานนั้นวัน พระนางมัทรีราชบุตรทรงสนานพระเศียร ทรงพิสดารภรณ์อันสะอาดประดับด้วยเครื่องอลังการทุกอย่าง ทรงดงามดั่งนางเทพอัปสรในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระนางมัทรีราชบุตรทรงมีริมพระโอษฐ์งาม ทรงดงามดั่งต้นกล้วยสีทองที่เกิดในสวนจิตรลดาถูกลมพัดไปมา พระนางมัทรีราชบุตรมีพระโอษฐ์แดงดุจผลไทรและผลตำลึงสุก ดงามดั่งกิมมิมิชนปีกงามวิจิตร บินร่อนอยู่ในอากาศ เหล่าพนักงานตกแต่งดรุณหัตถ์อันเป็นช่างพระที่นั่งตัวประเสริฐ อดทนต่อหอกชัศและลูกศร มีงาเรียงงามดุจอนรธ มีกำลังกล้าหาญ เสร็จแล้วให้นำมาประเทียบเกยคอยต้อนรับพระนางมัทรีนั้น

พระนางมัทรีนั้นเสด็จขึ้นประทับบนหลังดรุณหัตถ์ อันเป็นช่างพระที่นั่งตัวประเสริฐ อดทนต่อหอกชัศและลูกศร มีงาเรียงงามดุจอนรธ มีกำลังกล้าหาญ ฝูงเนื้อประมาณเท่าใดที่มีอยู่ในป่าทั้งปวงที่เขาวงกตนี้ ฝูงเนื้อประมาณเท่านั้นไม่เบียดเบียนกันและกัน ด้วยเดชของพระเวสสันดร ฝูงนกประมาณเท่าใดที่มีอยู่ในป่าทั้งปวงที่เขาวงกตนี้ ฝูงนกประมาณเท่านั้นไม่เบียดเบียนกันและกัน ด้วยเดชของพระเวสสันดร ฝูงเนื้อประมาณเท่าใดที่มีอยู่ในป่าทั้งปวงที่เขาวงกตนี้ ฝูงเนื้อประมาณเท่านั้นมาประชุมในที่เดียวกัน

ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีจะเสด็จกลับ ฝูงนกประมาณเท่าใดที่มีอยู่ในป่าทั้งปวงที่เขาวงกตนี้ ฝูงนกประมาณเท่านั้นมาประชุมในที่เดียวกัน ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีจะเสด็จกลับ ฝูงเนื้อประมาณเท่าใดที่มีอยู่ในป่าทั้งปวงที่เขาวงกตนี้ ฝูงเนื้อประมาณเท่านั้นมิได้ส่งเสียงร้องไห้อะเหมือนในกาลก่อน ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีจะเสด็จกลับ ฝูงนกประมาณเท่าใดที่มีอยู่ในป่าทั้งปวงที่เขาวงกตนี้ ฝูงนกประมาณเท่านั้นมิได้ส่งเสียงร้องไห้อะเหมือนในกาลก่อน ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีจะเสด็จกลับ

ราชมรรควิถีที่จะเสด็จพระราชดำเนินนั้น ประชาราษฎร์ช่วยกันประดับตกแต่งงามตระการตา ลาดด้วยดอกไม้ ตั้งแต่กรุงเชตุดร จนถึงที่ประทับของพระเวสสันดร ลำดับนั้น เหล่าทหาร ๖๐,๐๐๐ นาย ผู้แต่งเครื่องพร้อมสรรพ งามสง่าน่าดูต่างพากันติดตามแวดล้อมอยู่โดยรอบ ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีเสด็จกลับพวกพระสนมกำนัลในพระกุมาร แพศย์ และพวกพราหมณ์ต่างพากันติดตามพระเวสสันดรแวดล้อมอยู่โดยรอบ ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีเสด็จกลับ กองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ และกองพลราบ

ต่างพากันตามเสด็จแวดล้อมโดยรอบ ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีเสด็จกลับ

ชาวชนบทและชาวนิคมมาประชุมพร้อมกันแล้ว ต่างพร้อมใจกันมาประชุมแวดล้อมอยู่โดยรอบ ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีเสด็จกลับเหล่าทหารกล้าต่างก็สวมหมวก สวมเกราะ ถือดาบ ถือโล่หัตถ์เดินนำหน้า ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีเสด็จกับ กษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์นั้นเสด็จเข้าสู่พระนครที่รื่นรมย์ ซึ่งมีป้อมปราการและประตูเป็นอันมาก ประกอบด้วยข้าวน้ำอุดมและการฟ้อนรำและขับร้องทั้ง ๒ ประการ ชาวชนบทและชาวนิคมต่างชื่นชมโสมนัสยินดี พร้อมใจกันมาประชุม ในเมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีเสด็จถึงพระนครโดยลำดับแล้ว

เมื่อพระเวสสันดรผู้ทรงพระราชทานทรัพย์เสด็จมาถึงแล้ว ชาวชนบทและชาวนิคมต่างก็โบกผ้าสะบัดไปมา พระองค์รับสั่งให้นากลองนันท์เกรีไปตีประกาศในพระนครและรับสั่งให้ประกาศปลดปล่อยสัตว์ทั้งปวงจากเครื่องพันธนาการ ขณะที่พระเวสสันดรผู้ทรงผดุงรัฐให้เจริญแก่ชาวกรุงสีพีเสด็จเข้าพระนคร ท้าวสักกเทวราชก็ทรงบันดาลให้ฝนทองตกลงมา ต่อมา พระเจ้าเวสสันดร ผู้เป็นกษัตริย์ ผู้มีปัญญา ทรงบำเพ็ญทานแล้ว หลังจากสวรรคตแล้วพระองค์ก็เสด็จเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฉะนี้แล

กัณท์นครกัณท์ จบ

มหาเวสสันดรชาดกที่ ๑๐ จบ

บทที่ ๔ บทปกิณกะ เส้นทางเวสสันดร

ดร.อุดร จันทวัน

อดีตผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

มีคำถามว่า บุญผดวน หรือ บุญพระเวส บุญไหนถูก บุญไหนผิด หมายถึงว่าเราใช้คำไหนจึงจะถูก เพราะบางวัดขึ้นป้ายเป็น “บุญผดวน” บางวัดเป็น “บุญพระเวส” และเวลาเทศน์พระกัณฑ์ผดวน ไปทางร้อยเอ็ด หลายปีมาแล้ว เอาบุญทั้งจังหวัด เป็นบุญกันทุกหมู่บ้าน บ้านที่ถือฮีตถือครองเครื่องครัดทางร้อยเอ็ด เอาบุญผดวน ๒ ครั้ง คือ “ไปกินข้าวปุ้น เอาบุญผดวน” พร้อม ๆ กับจังหวัดที่จัดเป็นงานกาชาดด้วย แล้วก็เอาบุญผดวนประจำหมู่บ้านของตนเองอีกต่างหาก

เฉพาะคำว่า “บุญผดวน” กับ “บุญพระเวส” นี้ ที่ถามว่าใช้คำไหนถูก คำไหนผิด นั้น ตอบว่า ถูกหมดทั้ง ๒ คำ คำ “บุญผดวน” ถูกตามสำเนียงเสียงภาษาอีสาน หรือภาษาที่สืบทอดกันมายาวนานตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ อาจจะก่อนมีอาณาจักรล้านช้างคืออาจจะมีมาตั้งแต่มีอาณาจักรศรีโคตรบูร อีจาน สยามละโว้ และโยนก เชียงแสน โนนก็ได้ และคำ “บุญพระเวส” ก็ถูกอีกเหมือนกัน แต่คำนี้ในแดนดินถิ่นอีสานนี้ น่าจะนำมาใช้ภายหลัง คืออาจจะมาพร้อม ๆ กับอิทธิพลของบางกอก ยุคสำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี หรือ เลียงเชียง เสาชิงช้านี้ก็ได้ คำว่า “พระเวส” นี้ น่าจะตัดคำมาจากคำเต็มว่า “พระเวสสันดร” ซึ่งเป็นพระเอกในชาดก คำถามต่อไปคือคำถามว่า เวสสันดรชาดก นี่มีที่ไปที่มาอย่างไร ซึ่งคำถามอย่างนี้ ชาวบ้านทั่วไปไม่ถามแต่นักศึกษา และนักวิจัยชอบถาม

การศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีวิชาหลักอยู่วิชาหนึ่งชื่อรายวิชาว่า “ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา = The Selected Topics To Study In Buddhist Development” ซึ่งเป็นรายวิชาที่เลือกสรรเรื่องสำคัญ ๆ ในพระพุทธศาสนา มาศึกษาวิเคราะห์เวสสันดรชาดก ก็เป็นเรื่องที่ถูกเลือกมาให้มีการศึกษาวิเคราะห์ด้วย ในการศึกษาวิเคราะห์นั้นสุดแท้แต่อาจารย์ประจำรายวิชาจะกำหนดว่าให้ศึกษาวิเคราะห์กันในเรื่องใด เรื่อง “เส้นทางเวสสันดร” นี่เป็นหนึ่งในหัวข้อที่เลือกเรียนในปีการศึกษา ๒๕๕๔ ในการบรรยายมีเอกสารประกอบ และมีการเสนอพาวเวอร์ พอยท์ ด้วย แต่เสียดาย เอกสารประกอบเป็นอาหารอันโอชะของปลวกไปหมดแล้ว เหลืออยู่เฉพาะภาพและข้อความในพาวเวอร์ พอยท์ ที่มีอยู่ในแฟลชไดซ์เท่านั้น รูปภาพและข้อความต่อไปนี้ จึงเป็นข้อความและรูปภาพที่หายาก ควรแก่การดูและใส่ใจอ่านโดยแท้

สาระที่เป็นชุดบรรยาย ประกอบด้วย ๑. กำเนิดและพัฒนาการแห่งเวสสันดรชาดก ๒. เวสสันดรชาดกกับวรรณคดีบาลี ๓. เวสสันดรชาดกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔. เวสสันดรชาดกกับสังคมไทย ๕. เวสสันดรชาดกกับโลกพระพุทธศาสนา ๖. เวสสันดรชาดกกับประชาคมโลก ๗. เส้นทางเวสสันดรชาดกสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๘. เวสสันดรชาดกกับวิถีชีวิตไทย ลาว พม่า กัมพูชา ในอดีต และ ๙. เวสสันดรชาดกกับโลกตะวันตก มีต้นกำเนิดของชาดกในวรรณคดีบาลีความว่า

มุสสตี วรณณาเถติ อิทํ สตุถา กปิลวตฺถุ อุปนิสฺสาย
นิโครธาราเม วิหรนโต โปกขรวสฺสํ อารพฺก กเถสิ ฯ

พระคาถาที่ ๑

มุสสตี วรณณาเถ วรสฺสุ ทสฺสา วเร
ปฐฺพยา จารูปพฺพกฺติ ยํ ตฺยหํ มนโส ปิยํ

เส้นทางหลักเวสสันดรชาดก

๑. เส้นทางจากพระไตรปิฎก

๑) ได้พรรณนาเรื่องที่พระพุทธองค์เสด็จจากกรุงราชคฤห์ ไปยังเมืองกบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดพระญาติ ด้วยการนำทางของพระกาฬุทายีเถระ มีพระสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ เป็นบริวาร ไปประทับที่นิโครธาราม

๒) ได้พรรณนาถึงพระประยูรญาติแสดงอาการกระต้างกระเตื่องว่าพระพุทธองค์นั้นเป็นรุ่นลูกรุ่นหลาน ไม่กราบ ไม่ไหว้ ให้เด็ก ๆ รุ่นลูกรุ่นหลานไปไหว้พระพุทธองค์

๓) พระพุทธองค์เข้าจตุตถฌาน ปรากฏแก่คนทั้งหลาย เห็นเป็นทองไปในอากาศ เป็นที่อัศจรรย์ ทุกคนละมานะทิฎฐิจึงกราบไหว้

๒. เส้นทางจากมัลลยสูตร

เส้นทางนี้ให้นิสิตสืบค้นเรื่องมัลลยสูตร สรุปเป็นเอกสารรายงานเชิงวิชาการที่มีหลักฐานอ้างอิง และข้อวิเคราะห์วิจารณ์ให้สมบูรณ์ ท่านสามารถสืบค้นและประมวลสาระพระมัลลยสูตรจากบทเทศนากัณฑ์ “มัลลยหมั่น มัลลยแสน” ที่แสดงโดยพระมหาประมวล ฐานตฺโต (พระครูสุธีคัมภีรญาณ ที่แสดง ณ ลานธรรมบุญกุ่มข้าวใหญ่ และเทศน์มหาชาติ ๒ ผังโขง ชมรมรวมพลคนพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นช่วง ๒๕๕๒ – ๒๕๕๙)

ความเชื่อเรื่องฝนโมกขพรรพ (ลาว-ไทยอีสาน)

บันทึก ๓๓ บันทึกโปรดพระญาติเมืองกบิล (จากปถมมะสมโพธิ ฉบับลาวล้านช้าง)

ฟังยิน คื่น ๆ ก่องลมล่องพายโพยม กาลฤดูเดือนกลับล่องไปเริงเรื่อย เหมันต์
ก้าว ฤดูหนาวหนาวหนาว มีหมู่เหมือยหมอกย้อย หาวสะบันทั่วคิง เจ้าเอ๋ย ฯ

บัดนี้ จักกล่าวก้า ปิตุเรศพญาหลวง ก่อนแล้ว สิริสุทโธทรง แทนคำเมืองแก้ว อันว่า สุนิสาเจ้าพิมพา สะโง้มิ่ง มโนคลังแค้นพระทัยเศร้าหม่นหมอง ก็เพื่อกิดเกี่ยวก้า นำหน่อองค์พุทโธ พระหากโลนครเสีย ปล่อยวางเมืองกว้าง ยังแต่พิมพาเจ้า เทวีทรง แทน สนมหนุ่มน้อย มโนเศร้าหม่นหมอง เจ้าเอย ฯ

พากันละครื่องย่อง บ่ทรงเพศถนอมโสม สักวาละปะ บ่คาดคึงเคียนเนื้อ โลลา คู่ทั้งจันทน์จวงเทศ โลแผ่นผ้า ภูษาบั้งเบี่ยงคึง โลสร่งน้ำ สุนคณาเทียวอาบ เลยเล่าลืม ขาบไหว้ เทียนไต้ย่นถวาย แท้แล้ว ฯ

เมื่อนั้น เสี่ยงกล่าวย่อง คุณเดชของค์พุทโธ ดังไปถึงพระยอดเมืองจอมเจ้า ทั้งปวงพร้อมวงศาคนาญาติ มโนชื่นช้อย อยากเห็นเจ้าหน่อพุทโธ ฯ

อันว่า ปิตุราชเจ้าตนพ่อพญาหลวง พระทัยทวงคิด อำคะนิงบมีแล้ว ควรกัณฑ์ คนใช้ทูตาเดินต้นต่วน ไปนิมนต์ลูกแก้ว ภูเข้าสู่เมือง ขอบแล้ว พร้อมว่า พระอ้าแล้ว มีราชบัญญัติ ทนเอาฝูงเสนา ผ่องขุนแสนท้าว พระก็เกณฑ์เอาได้ ชายฉกรรจ์พันหนึ่ง ไปนิมนต์ลูกเจ้า ตนเข้าสู่เมือง ฯ

เมื่อนั้น เขาก็นบเน่งน้อม ลาบาทองค์กษัตริย์พากันไป ด่วนทางทั้งฟ้า ฆัดคาเค้า พนมไพรแนวป่า หอมดอกไม้ มโนช้อยชื่นบาน ทั้งเล่าคิดใคร่ด้วย อยากเห็น หน่อองค์พุทโธ เขาก็เขี้ยววันคืน เร่งเร็วพลันฟ้า ไปถึงเท่าวะรุวันวัดใหญ่ เขาก็ฮีบเน่ง น้อมประนมนิ้วค้อยจา ฯ

เมื่อนั้น พระก็สอนสั่งให้ เถึงยอดดวงธรรม บรรพชาทรง สุนคนพันถ้วน บมีไผ กลับบ้าน คินสารนำตอบ ส่วนว่า ปิตุราชเจ้า คอยถ่าเปล่าตาย แท้แล้ว ฯ

พระจึงตักแต่งให้พวกไพร่ไปตาม ก็บเห็นไผกลับตัวนครคินบ้าน นับแต่ไป นิมนต์เจ้า องค์พุทโธหลายตัวนับบได้ ไปเข้าบ่ตัวมา ปิตุราชแค้น คับคั่งในทรวง ภูก็วัยชราเถึง ผึ่งแจจวนค้อย สิบทันเห็นหน้า องค์พุทโธมาโปรด หรือว่าบุญต่ำด้อย บ่ทันไต่ยอดญาณนั้นบ้อ ฯ

พระจึงด้านต่อเจ้าอำมาตย์ชื้อกาสุทหายี ท่านหากเป็นคนเคย แก่นพระองค์จริง แท้ บรรยายได้ ปีเดือนพร้อมพ่ำ ยามเมื่อบังเกิดนั้น ยามนี้ค้องกัน แท้แล้ว ท่านจงไปสู่ แคว้น กรุงราชคฤหา พาเอาองค์พุทโธมา สู่เมืองเอาพิ ฯ

เมื่อนั้น กาสุทหายีน้อม ลาพระองค์โดยด่วน พาเอาบุรุษได้ พันถ้วนล่งไป เถึง แจ่มเจ้า ตนประเสริฐนาโถ เลยเล่าบรรพชาเสียสุนเพียงพร้อม นับแต่เป็นพงษ์เชื้อพงษ์ พันธุ์ปิตุราช หมิ่นหนึ่งได้ ภิภษุแท้เที่ยงจริง ฯ

เมื่อนั้น วิเศษเจ้า องค์ยอดอรหันต์ กาสุทหายีคิด อำคะนิงเถึงบ้าน ภูหากมา นานได้ เจ็ดวันหัดเที่ยง นี้แล้ว ควรที่กลับตัวบ้านทางก้าฝ่ายหลัง ทูลทันทยัง พ่อพระองค์ ภายพูน คงจะรอคอยถ่า นำความคินตอบปານี้ พระมิ่งเหง้าตนเจ้าเล่าคอยแลนอ ฯ

พร้อมว่าแล้ว ทูลบาทองค์พุทโธ เอาชูลินบ เน่งประนมยอนี้ว อันว่า ราชเจ้า ภูบาลปิตุราช ใช้ให้ข้าพระบาทนี้้นำแจ้งข่าวสารนับแต่พระแต่งใช้ราชทูตทูลถึง ก็บมีไผ กลับ ต่าวคินทั้งบ้าน ว่าให้นิมนต์เอาเจ้าองค์พุทโธตนลูก ไปสู่ห้อง นครกว้างแห่งพระองค์ ฟ้นแล้ว บัดนี้ ข้าพระบาทน้อม วันทาทอดทูลถวาย ขอพระกรุณาผาย ไพรเมืองชาวบ้าน เพราะว่าเวลานี้ มัคคาเทียวทอง มีร่มไม้ ตามข้างชอกทาง หอมฟุ้งเฝ้า กำลังเป่งบานไซ ขอนิมนต์พระองค์ไปสู่นครเมืองเค้า มัคคาเกียง ทางเพียงงามยิ่ง ทั้งข้าวกล้ำชาวบ้านกะบ มี พระเอย ควรที่พระคั่งคั้น ไปไผดวงคาทั้งพิมพา มิ่งสมรสายแก้ว กาพุทธายี้อย มัคคา เทียวทอง หกลีบบาทถ้วน คาถาเจ้ากล่าวขอ แท้แล้ว ฯ

เมื่อนั้น พระบาทเจ้า ตนยอตนาโถ สรญานตรัส สองแลเล็งเยี่ยม ควรที่เอาไป ให้ พระบิดาทอดพระเนตร แล้วจึงไซเป่งแจ้ง พระธรรมชีกกล่าวสอน แท้แล้ว พร้อมว่า พระอ้าแล้ว เตือนบอกกาพุทธายี เอาจักไปทูลทั้น พ่อพระยาวันนี้ ท่านจงไปเตือนให้คนา สงฆ์พร้อมพำ สองหมื่นถ้วน ดาเนื้อแต่งตัว ฯ

เมื่อนั้น สงฆ์พำพร้อมเตรียมเครื่องบริวาร คลุมจีวร เอื้อเอื้องงามย้อย กาพุทธายี เจ้า เดินทางไปก่อน มัคคฺเทศก์คั้น อวนเจ้าหน่อพุทโธ พระบได้ผิงฟ้า อิบเอ่งเฮวเมียง มัคคาเดินกลางวันโยชน์เดียวดูได้ อุททายีได้ เอาตนเดินก่อน เหาะล่งผ่าย ไปแจ้ง ข่าวสาร จึงได้แยงสู่พื้น วิมานมาคมณเทียร คริสฺพุทโธเห็น ขึ้นพระทัยจาตั้น อุททายีเจ้า ถวายพรกถอยกล่าว พระหากเดินดวนคั้น บ่บานแท้ล่งถึง เจ้าเอย ฯ

เมื่อนั้น คริสฺพุทโธเจ้ามนโนในช้อยขึ้น คือตั้งหายพยาธีย้าย สบายเนื้อผ่องผิว แท้แล้ว พระจึงตกแต่งตั้งถวายทอดจ้งหัน อุททายีกลับ ต่าวคินทางเค้า ไปถึงเจ้า องค์ พุทโธบนบอบ คินสู่ก้าพระองค์เจ้าดั้งเดิม นับแต่ วิเศษเจ้า ตนประเสริฐลัดดา มัคคา เทียว ฟ่านานหลายมือ อรหันตาเจ้า ทั้งหลายช้อยขึ้น สองหมื่นแหนแท้เจ้า ทั้งซ้ายและ ขวา จวนจิมใกล้ แคมหม่อนครหลวง ฟังยินเสียงเสนา ปาวขุนหาญห้าว พากันสร้าง อารามหลวงวัดใหญ่ ให้เป็นที่พักเจ้า พระองค์พร้อมพำคณา ในเขตกว้างสนามอาชญฺสวน หลวง ชื่อว่า วัดนิโครธาราม อู่เอื้องเหลือองเหลืออม นับแต่มัคคาได้ สองน ครททางไต่ หกลีบโยชน์ได้ คณาเล่นย่านยาว เจ้าเอย ฯ

ส่วนว่า องค์ปิตาพร้อม คณาญาติทั้งหลาย จัดเอากุมมารมาชูปงามชายน้อย ดูประมาณได้มีหลายพอหมื่น ไปอับต้อนพระองค์เจ้าหว่างทาง พวกคนเฒ่าแก่นั้น รออยู่ทางหลัง องค์พุทโธเลยเสด็จล่งถึงอารามกว้าง ผูกหมุ่คนหลายล้านสนามเพียงพื้น แผลน เอาชูลิเน่งน้อม ยอไหว้หว่างเคียร ฯ

อันว่า ผูกเฝ้าเชื้อคณาญาติทั้งหลาย พากันมีมานะ บิได้ยอหมื่นน้อม คิดว่าองค์ พุทโธเจ้าอายุเยาว์ยังหนุ่ม เอาหากเป็นผู้เฒ่าชราล้าล่งวัย แท้แล้ว ฯ

เมื่อนั้น พระบาทเจ้า เสด็จสู่เวหา เอ็ดให้บาทาเป็นฝุ่นละอองลงพื้น ตกกลงต้อง เคียรหัวคณาญาติ ทุกท่านท้าวระงมเอ้าฝุ่นผง แท้แล้ว ส่วนว่าพระบาทเจ้าพญาใหญ่ศรี

สุทโธ เอาขุสลินบกราบพระองค์ผู้มีข้า ทั้งปวงพร้อมวงศาตคณาญาติ ศากยราชน้อมขุสลิไ้
กราบกร พระจึงจรเสด็จยังลงมาภายหลัง ประทับอาสน์แก้วสงฆ์ล้อมแห่แหน ฯ

เมื่อนั้น กลับกายตั้งมหาเมฆเมโฆ บังเกิดเป็นฝนฝอยหลังรินลงพื้น เป็นที่
อัศจรรย์แท้มหาชนทั่วทั้งดิน ฝนโบกขรพัสไหลหลังสิ้น เต็มพื้นแผ่นดิน ฝูงหมู่ศากยราช
เจ้าทั่วทั้งดินเอน ไผ่มีเคยเห็น ทั้งกระบวนปานนี้ ฯ

เมื่อนั้น องค์พุทโธชี้ แสดงธรรมสอนสั่ง ตั้งแต่คราวก่อนพุนกะมีด้ามดังเดียว
พระเล่าชี้ มหาเวสชาดก บรรบารจ สู่ประการถึงถ้วน มหาชนได้ เห็นธรรมมีมาก ฝูงหมู่
ญาติพี่น้อง พงศ์เชื้อแห่งพระองค์ พากันโสมนัสแม้งมโนในข้อขึ้น ยกย่นนิ้วถวายเจ้าพระ
ยอดธรรม แท้แล้ว ฯ

ความเชื่อเรื่องเมตไตรยพยากรณ์(ฉบับลาว)

วันที่ ๓๙ บั้นเมตไตรยพยากรณ์(จากปถมมะสมโพด ฉบับลาวล้านช้าง)

พอเห็นเมฆเลื่อนย้าย กงกิบเมืองแมน พุนเยอ เมโฆไหล ล่วงลมเซยก่อน
เหมียวอ้ายอัย พนมไพรแนวป่า กระดังงาแบ่งสร้อย ละอองเฝ้าอันหอม แท้แล้ว ฯ

บัดนี้ จักกล่าวก่า เมืองฟองค์พุทโธ ก่อนแล้ว โคตรมีนาง อำคะนิงวันนีคะนิง
ถึงเจ้าลัทธิปัญญดวงยอด นางได้เป็นแม่เลี้ยง เพียรป้อนนมามนมน้องนั้น ชื่อว่านันทะเสน
เป็นบุตรา ลูกคิงนางแท้ เป็นดวงแก้ว ทั้งสองเอื้องอยู่ นางก็คิดใคร่ได้ ผืนผ้าทอดทาน
เมื่อพระกลับตัวตั้งคืนสู่นครหลวง ควรถวายจิวร แห่งองค์พุทโธเจ้าแม่สิเลาเงินซื้อ
ราคาหลายหมื่น ก็ปคือค่าด้วย มีอนี้วแห่งตน แท้แล้ว พร้อมว่านางอำแล้วก็เลือกช่าง
ทั้งหลาย ท่านจงพากันเอ็ดแอ่งคำถึงถ้วน คนใดได้ เจ็ดอันเป็นแอ่งอบแก่นไม้ จันทน์คู่
แก่นหอม เพื่อไว้ขังใส่น้ำ หอชาดหอระดาล ทั้งนิลคราม ครั่งเขประสมหม้อ ดินขาวล้วน
ดินผงแป้งครึ่ง ขนใส่หม้อถึงน้ำแอ่งคำ แล้วปลุกฝ้าย แนวชาติสาลี แนวยงดี จึงเอาลง
กล่า ประพรมน้ำ โคนมเข้าคำ ฝ้ายปังก่าน บานบ้างเอื้อเอื้อง หน่วยหยาดย้อย ฯ

ก้านก่องสีดำ นางคราญปิด หมากมาเหลือล้น เป็นยงเกลี้ยง ขาวดีใสสะอาด
นางปั่นอิ้ว เขินฝ้ายปั่นหลา นางก็จัดช่างไม้ทำที่โองคำ ทางเทิงมุงเพดานช้ายมณิแกม
แก้ว งามดูเพียง วิมานแมนเทวราช พอเมื่อวันฤกษ์ได้ สิลงตั้งตำหอ ฯ

คราวนั้น ฝูงล่าเชื้อพวกหมู่ลาวสนม พากันถือสังวาล เครื่องมณิทายเอ้ ส่วนว่า
เกศาตัว ทาจันทร์มันอ่อน เขาก็ไหลหลังเข้า โองกว้างก็คำ พากันตำช่วยเจ้า นางนาถใจ
เมือง พวกข้าขอนุญาตต่อไปภายหลัง ก็วันได้ พอคราวถึงคำ นางก็ตัดแทยก้อมหยิบ
เสี้ยวเป็นกัณฑ์ ทำเป็นไตรจักร อยู่เอื้องเหลือองเหลืออม นางก็ยินดีได้ มโนในข้อขึ้น
คือสิบุญมากล้น ถวายเจ้าหน่อพุทโธ ฯ

บัดนี้ จักกล่าวก้า เมตไตรย์หน่อโพธิญาณ ก่อนแล้ว ได้เกิดเป็นบุตรดาสุกण्या เมืองกว้างราชาเจ้า อาชาติคัศฺตรูเป็นพ่อ ชื่อว่า อชิตะราชเจ้างามย้อยดังเขียน เขาก็พาพวกพร้อม ผูกหมูปริวารอชิตะเจ้า ภิภษุเนวรวชใหม่ อู่ออบถ้วนกระบวนเมืองเยื้องธรรม

เมื่อนั้น พระบาทเจ้าตนยอดนาโถ องค์พุทโธกลับ ต่าวคีนมาเยี่ยมราชาเจ้าพญา หลวงตนพ่อ ผูกหมู่ สงฆ์แวดล้อม พระองค์เจ้าสู่เมือง พักจอดยั้ง นิโครธอารามหลวงโคตมะนิาง ขึ้นพระทัยทรงแม้ง แสนสาวล้อม บริวารแหนแห่ นางก็ยกยื่นผ้า ถวายเจ้าหน่อพุทโธนางเน่งน้อม วอนเหนียวจาขาน มารดาทำทอเอง พำเพียรแพงไว้ใจประสงค์ ถวายเจ้าองค์พุทโธตนลูกหมายหน่วงน้าว บุญเจ้าใส่หัว ฯ

เมื่อนั้น พระบาทแย้ม ไซพระโอบสุ์เสียงพล ขอให้มารดาถวายหมู่สงฆ์ทั้งค่าย ลีได้มีบุญล้น เหลือหลายมากยิ่งขึ้น ถวายพระพุทโธเจ้าบุญนั้นปหลาย แท้แล้ว ฯ นางคลั่งแค้นยมโคกเสียพระทัย พระอาณนัทฺตูล เน่งประณมยอนี้ว ขอให้ภูณาด้วย มารดาเจ้าแม่แด่ทอน นิมนต์อับแผ่นผ้า มาไว้รุ่งทรง ฯ

เมื่อนั้น องค์ประเสริฐเจ้า ดวงยอดลัฟพัญญู จึงได้เทศนาสอนกล่าวไซเสียงแจ้ง พระก็ยอดวงแก้วสังฆทานชักกล่าว โคตมะมีแม่น้า พระทัยแม้งขึ้นบาน ยกแผ่นผ้า ถวายทอดทานสงฆ์ ก็ปมืองค์ไ้รับ นั่งเฉยเสียเสียง ตั้งแต่สารีบุตรเจ้าลงไปจนตลอดจนถึงอชิตะเจ้าสุดท้ายกว่าสงฆ์ อันว่าอชิตะเจ้าภิภษุเนวรวชใหม่ นั่งอยู่ท้ายปลายข้างแห่งสงฆ์ นางยื่นนิ้ว ถวายทอดจิวร อชิตะเลยอับเอาปมิข้า โคตมีเจ้า เสียพระทัยแค้นคลั่ง น้ำพระเนตรย้อยอำหน้าหลังไหล ฯ

ส่วนว่าพระบาทเจ้าตนยอดลัตถา ให้อาณนัททำเอาบาตรมามีข้า พระองค์อธิษฐานแล้ว โยนไปโดยด่วน บาตรล่องขึ้น เทิงฟ้าเล่าหาย พระจึงบอกเล่าเชื้อพวกหมู่คนาสงฆ์ ให้พากันไปนำหาบาตรมาเดี๋ยนี้ ฯ

ครานั้น สารีบุตรเจ้า โมคคัลลาน์พร้อมพำ อริยสงฆ์มากล้นทะยานล้าล่งตามเหาะไปทุกทั่วตัวขงเขตจักรวาล ก็มีไผ่น้ำ บาตรพระองค์มาได้ พระจึงปุนคำใช้อชิตะเร็วฮีบ ท่านจงนำบาตรนั้น มาให้แก่เอา แต่เทอญ ฯ

อชิตะปข้า เลยล่งไปตาม ยืนอยู่ในอาราม เขตแจแควมด้าย อธิษฐานตั้ง บารมีน้อมเหนียว เหยียดหย่องยื้อ แมมืออำออกไป บาตรเล่าได้ มาสู่กำมือ เลยเอาไปทูลถวายหน่อพุทโธองค์ล้า ฯ

เมื่อนั้น โคตมะมีเจ้า ยินดีชมชื่น คุณพระสงฆ์มากล้น เหลือด้ามกว่าประมาณ แท้แล้ว นางก็ยินดีด้วย ผลทานช้อยขึ้น สังฆทานเทียงแท้กั้ให้มอบถวาย พร้อมว่านางอำแล้วเสด็จสู่วังหลวง คณะกอบบุญ บัมียามน้อย อชิตะภิภษุได้ จิวรนางนาค ภูบควรูงเอ้กายเค้าร่าหม่นหมอง แล้วก็เอาข้งผ้า จิวรผืนหนึ่ง เอาไปเอ็ดดาดฟ้าเทิงห้องหน่อพุทโธผืนหนึ่งนั้น แอ้มปล่องผาผ่นงปอนที่องค์พุทโธนอน อุ่นเอื้องเหลือองเหลืออม โคตมะมีเจ้า มโนในช้อยชื่น จึงได้คิดก่อตั้ง บุญสร้างแห่งตน ฯ

เมื่อนั้น องค์พุทโธเจ้า เทศนาไขเปิด ว่าภิกษุรูปนี้ เป็นเชื้อหน่อพุทโธ แท้แล้ว
 สงฆ์พำพร้อม เสียงโสตคอยฟัง องค์พุทโธไซ ต่อไปภายหน้า อชิตะภิกษุนี้บารมีกล้าแก่
 จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทโธเจ้า เมตไตรย์แท้เที่ยงจริง ท่านก่อสร้าง ดวงยอดโพธิญาณ
 สิบหกอลงไขย่นับมากหลายเหลือล้น วิริยธิดะแท้ บารมีกล้าแก่ สัตว์ผู้เกิดอวมั่น
 หายเสียงส่วงเวร เจ้าเอย สังฆคณาเจ้าทั้งหลายมวมมาก เห็นอชิตะแจ่มเจ้าย้าย่านสู่องค์
 แท้แล้ว ฯ

ครานั้น องค์พุทโธยังนครหลวงเมืองพ้อ ไตรมาสถ้วนพระองค์เจ้าเที่ยวไป
 ทุกย่านบ้าน ขงเขตนครคาม ชนบททั้งเมืองหลวงผดสัตว์เลิงเลื่อย บริษัทเจ้าบริบูรณ์
 พร้อมพำ จนนับอ่านบได้เต็มพื้นแผ่นไตร แท้แล้ว พุทธองค์ยัง เมืองใหญ่เวสาลี จึงได้
 จำพรรษา ผดสัตว์นครนั้น ปวารณาแล้ว พระองค์ไปเมืองอื่น ตามอิตเค้าพุทโธเจ้า
 แต่เดิม ท่านเอย ฯ

บุญมหาชาติ : การบำเพ็ญทานบารมีของกัมพูชา

Mahavesantajietok: Making merit for perfection of Khmer

Ven. Ratanak Keo,
 Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

Abstract

This article aims 1) to study the meaning and history of Mahavesantajietok, 2) to study the ways of celebration and the benefit of Mahavesantajietok for lay people. The article is documentary research with analysis of data by describing methods.

The Result of Research : The meaning and history of Mahavesantajietok is "Jataka" refers to the last life of Buddha name "Vesantajietok", which Vesanta completed the perfection of Dhana, giving "Dhanaparami." He determine that if they beg or ask what from him, he would give all without hesitation although his belongings as well as his life. The birth of Vesanta is called "Mahatajietok" or "Mahatajiet" called "the great birth". Buddhist people in some countries such as Cambodia hold up the ceremony called "Vesanmahajiet" that refers the ceremony with giving the sermon about Vesanta for Buddhist people. The time for this ceremony is not limited, and not the same alt all it is depend on each region. Mahatajietok is celebrated a long time ago that we can see on carving on wall of Angkor Wat temple.

The ways of celebrating and the benefit of Mahavesantajietok for Cambodian is 1) for Cambodia and some part of Loa, around Vientiane, it is celebrated at the hot season but in some regoin in Thailand celebrate after Buddhist Lend. For the temples in Siem Reap, Buddhist people select one time form three days within Miksira, January to Makha (March) for

celebration, and some region of Kampot they always celebrate before rainy season. In Prey Veng nowadays, the temple in town is always celebrate in a long with Bun Pchum Ben for 15 days. They divide each group as selection of Slak card. They prepared with praying and invited a monk to give sermon on Mahavesantajietok from first Kand to 13th knad. Buddhists believe that the one who listen sermon of Mahavesantajietok will receive the merits and know the ways of practice in order to get happiness. On the other hand, celebration of Mahavesantajietok is clarified the value, smooth living, good practice, having a good action, giving apologize and having harmony to each other.

Keywords: Mahavesantajietok, Making merit, perfection

บุญมหาชาติ : การบำเพ็ญทานบารมีของกัมพูชา Mahavesantajietok: Making merit for perfection of Khmer

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาความหมายและประวัติของมหาเวสสันดรชาดก ๒) เพื่อศึกษาวิธีการทำบุญและประโยชน์ของมหาเวสสันดรชาดกสำหรับพุทธบริษัท บทความนี้เป็นกรวิจัยเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการอธิบายวิธีการ

ผลการวิจัย พบว่า ความหมายและประวัติความเป็นมาของมหาเวสสันดรชาดกคือ "ชาดก" หมายถึงชีวิตสุดท้ายของชื่อพระพุทธเจ้า "มหาเวสสันดร" ซึ่ง ท่านบำเพ็ญบารมีทาน คือการให้ทาน ที่เขาตัดสินใจว่า ถ้าใครขออะไรจากท่าน ทำทั้งหมดโดยไม่ลังเลแม้ว่าทุกสิ่งที่เขาเข้าร่วมถึงเมื่อย

การเกิดของเวสสันดรเรียกว่า "มหาเวสสันดรชาดก" หรือ "มหาชาติ" เรียกว่า "การเกิดที่ยิ่งใหญ่" ชาวพุทธในบางประเทศเช่นกัมพูชาจัดพิธีที่เรียกว่า "ทานามหาชาติ" ซึ่งหมายถึงพิธีบุญด้วยการให้การเทศนาเกี่ยวกับเวสสันดรแก่ชาวพุทธ เวลาสำหรับพิธีนี้ไม่มีการ กำหนดและไม่เหมือนกัน ทั้งหมดขึ้นอยู่กับแต่ละภูมิภาค มหาเวสสันดรชาดก มีการทำมาตั้งแต่เนิ่นนานมาแล้วที่เราสามารถเห็นการแกะสลักบนผนังของวัดนครวัด วิธีการทำและประโยชน์ของมหาเวสสันดรชาดกสำหรับชาวกัมพูชา คือ ๑) สำหรับกัมพูชาและบางส่วนของโลารอบเบียงจันทน์มีการเฉลิมฉลองในช่วงฤดูร้อน แต่ในบางพื้นที่ในประเทศไทยจะเฉลิมฉลองหลังจากเข้าพรรษา สำหรับวัดในสยามราชวพุทธเลือกสามวันในมิถุนารคมถึงมาคา (มีนาคม) เพื่อทำบุญและบางส่วนของจังหวัดกำแพงเพชรพวกเขามักจะทำก่อนฤดูฝน ทุกวันนี้ จังหวัดไพรแวง วัดในเมืองบารพทำพิธีกับบุญพจนบิณเป็นเวลา ๑๕ วัน ชาวพุทธแบ่งแต่ละกลุ่มเป็นตามเลือกการ์ด พวกเขาเตรียมสวดอ่อนนวยและนิมนตพระไปเทศนามหาเวสสันดรชาดก ตั้งแต่คืนแรกจนถึงวันที่ ๑๓ ชาวพุทธเชื่อว่าผู้ที่ฟังคำเทศนาของมหาเวสสันดรชาดก จะได้รับประโยชน์และรู้วิธีการปฏิบัติเพื่อมีความสุข อย่างหนึ่งการทำพิธีบุญของมหาเวสสันดรชาดก ได้ชี้แจงถึงคุณค่าการดำเนินชีวิตที่ร่าเริงการปฏิบัติที่ดีที่มีการกระทำที่ดี การขอโทษและมีความสามัคคีซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ: มหาเวสสันดรชาดก, ทำบุญ, บารมี

1. Introduction

The Vessantara Jātaka is one of the most popular ceremonies of Theravada Buddhist country. The Vessantara Jātaka is the last one of ten Gautama Buddha's past lives which tells the story about a compassionate prince, Vessantara, who gives away everything he owns, including his wife and children for the virtue of perfect generosity. The tale of Prince Vessantara is celebrated as an annual festival in Cambodia, Thailand, Laos, Myanmar and Sri Lanka.

In Cambodia, Laos, and Siam, the nativity tale concerning the life of Prince Vessantara, the last incarnation of the Buddha before his rebirth as Siddhatha Gautama, provided an important vehicle of merit to attentive listeners.

Vessantara Jātaka is known as Mahavesantarajatak in Pali and Mahavesantajietok in Khmer, and by its abbreviated Thai form Maha Chat, Thet Mahachat (Thai), from Maha Jati or "Great Birth", in Central Thailand, Boun Pha Vet in Laos and as Bun Phawet (Bun Phra Wes), Bun Duan Sii (Merit-making of the fourth month) or Thet Phawet in Isan, and hereafter simply as the Maha Jataka, this story tells of how Vessantara donated his own wife and children as alms.

According to Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860 - 1945, (page 100), in Cambodia, the best loved of all Jataka tales was celebrated in a festival held at the end of the Vesaa retreat in most Maha Nikay Vats. In late-nineteenth- and early-twentieth-century Cambodge, as in northeastern Siam, the very act of listening to the Maha Jataka was considered particularly meritorious. The centrality of this Maha Jatakain Buddhist life and the elasticity of merit as described by Pou are reflected in one seventeenth-century inscription at Angkor studied by Chandler. "Then the congregation was asked to recite the great Jataka (Maha Jataka). All of these people were eager to gain merit, and made these offerings to their parents and ancestors, to seven degrees of kinship." For their services in reciting prayers and the great Jataka, monk sat the temple were given silver, cloth, and other objects. The sponsors of this ceremony also offered an eight-year-old boy up to the monkhood, and a sum of money.*

As Chandler reminds us, this extensive inscription, dated 1747, indicates not only the significance of the Maha Jataka but the importance of Angkor in Cambodian religious life long before its "discovery" by the French

One time, after supreme enlightenment, Buddha visited his father's king for first time, arrogant elders of the ruling dynasty did not pay respect to him, since they were older than the former Prince Siddhartha. The Gautama Buddha miraculously appeared up above his relatives. Buddha's father bowed down in the first and he admitted that it was his third time to pay respect to his son. The members of the dynasty bowed down to respect him and accepted his religion.

* Nenny Ewarda, Cambodge: *The Cultivation of a Nation, 1860-1945*, University of Hawai'i I Express, p.2017.

Suddenly, the event happened: rain clouds gathered and a red-drop rain appeared. This miracle led to his followers' asking, "What is this rain?" Then Buddha explained that the rain had appeared once before, during his last life before his present life. Then, he told them the story of his previous life as King Vessantara.

King Vessantara was the son of Sañjaya, king of Sivarattha, and was born in the capital city of Jatuttara as a bodhisattva.

The Queen gave the birth in the merchant quarter; named Vessantara. He grew up to be a kind person who was willing to give away his belongings to others for his perfections. His parents were happy and supported the prince's giving with their treasures. Later on Vessantara married princess Madri. They had two children: the Prince Jali and the Princess Kanhajina. When Sañjaya king retired and Vessantara was crowned as King.

From his reign, Vessantara is always gave away his belongings to others, whatever they ask including his wife and children.

One day he gave away the magical white elephant to envoys from Kalinga, a neighboring country which was facing a drought. The magical white elephant had brought rain to kingdom. The people were distressed by the fear of drought because of the loss of the elephant. Therefore, citizens convinced King Sanjaya to resume control of the kingdom and banish Vessantara. The king Vessantara gave away the kingdom to his father also gave away his wealth and then leaving the city and going to live in the forest, as a Rishi (hermit) with his family.

Along the way Vessantara gave away his a four-horse chariot and four deities appeared in the form of stags to pull the chariot. The family walked on foot through a forest. Then his family arrived at Ceta, the neighboring kingdom. The king of Ceta was informed of arrival and rushed to greet the them. The king of Ceta was touched by their story and want to offer throne for Vessantara, but the he declined. They also declined to stay in a palace. The king of Ceta ordered a hunter to patrol the entrance to Vamka Mountain for them and to prevent anyone from disturbing his family.

A greedy old Brahmin, Jujaka who lived as a beggar near There. He had a very young wife, Amittada, who was also very beautiful and hard-working. When Jujaka know they live in the forest near Vamka Mountain he went to Prince Vessantara while his wife Maddi was away. Jujaka asked him for his two children, which Vessantara readily gave away. Although Jali and Kanha went to hide in a lotus pond, he found them and asked if they would help their father achieve his perfection. Jali and Kanha agreed and became Jujaka's slaves.

After giving away, Vessantara told Jujaka to bring his children to their grandfather for reward because of bringing his beloved grandchildren back to them". But Jujaka disagreed, stating he tied both children with vines and dragged them like cattle, scolded and beat them with his stick. Both children cried and begged their father for help. Vessantara could not stand this scene and reached for his weapon in order to destroy him. However, he overcame all anger and let his children be taken away.

Maddi's could not return to the residence on time due to tigers blocked her (actually gods in disguise). When she arrived she didn't see her children, she wandered around all night looking for them and finally

collapsed before her husband. After she woke up and rose, Vessantara told her what had happened. After Maddi learnt that her husband gave away their children, she praised him for his greatness.

God Śakra was fearing that Vessantara would have given away his wife as well, he intervened and in disguise, asked for his wife Maddi, which Vessantara readily gave him as well. Then God Śakra gave Maddi back to Vessantara as a trust, for all his acts of benevolence and generosity had been perfect.

The goddess made Jujaka take a wrong turn and led him to into Sivi Kingdom and through the palace gate. Grandfather, King Sanjaya saw two children faces and ordered royal guards to bring them to him. King Sanjaya recognized his grandchildren and paid for their price which made Jujaka became extremely rich. At his first meal as a rich man, he ate too much then he fell dead upon his plate.

Sanjaya arranged a grand procession to meet his son and daughter-in-law. The Kalinga Kingdom also returned the white elephant to his kingdom, abating the anger of the people of Sivi Kingdom. Then Jali led the army to his parents' residence and the family was reunited. Vessantara was crowned as king again and returned to his kingdom. God Śakra blessed with a seven-gem rain to Sivi Kingdom. Vessantara allowed people to keep those gems for themselves and the leftover went into the Kingdom treasury, which he used for his charity.

Buddha explained that each figure had been reborn as people surrounding him. His parents were Vessantara's parents. Maddi was reborn as his former wife. Jali became Rahula, his son. Kanha became Upalavanna, the Bhikkhuni (nun). The loyal courtier who informed him of the place he should stay became Ananda, his cousin and attendant. Jujaka became Devadatta, his arch enemy. The white elephant became Maha Kassapa.

As the Vessantara Jataka is very popular both in rural and urban communities, During this ceremony the monks give a sermon of all chapters of the Vessantara Jataka, the Vessantara Jataka is an important part of the traditional folklore in many areas of the Southeast Asian region. Some of the scenes, especially the mismatched couple formed by Jujaka, the old Brahmin, and his nagging young wife Amittada, are avidly followed by the average people during the festival. While it has lost its traditional importance in some areas, in others it has gained in popularity.

Scenes of the Vessantara Jataka are engraved on Angkor Wat murals. They are also often found depicted on the walls of Buddhist temples throughout Southeast Asia. This story is also depicted in ancient patterns on is at silk cloth.

Through the great birth festival, merit-making emphasized in this festival, through the story about prince Vessantara's Generosity. Vesanmahajie was a popular tale of prince vessantara was writing down in **Vessantara Jātaka** and became the ways of life of Khmer Buddhist people from the past. It is the ways of life, culture, pure custom which Khmer monks copy and keep in all temple in Cambodia as well as the annually celebrate every years.

2. Research Objectives

1) to study the meaning and history of Mahavesantajietok,
 2) to study the ways of celebrating and the benefit of Mahavesantajietok for lay people. The article is documentary research with analysis of data by describing methods.

3. Scope of Research

Scope of the Study

Mahavesantajietok: Making merit perfection and they are divided in two scopes of the study as follows:

1.4.1 Scope of Text

a) Primary source: Commentary and Sub-commentary
 b) Secondary source: books, dissertations, thesis, texts and academic papers as well as websites and other sources, in which all the information and data concerned with Buddhist philosophy and philosophy are available.

Scope of subject-matter /Contents

1) to study the meaning and history of Mahavesantajietok,
 2) to study the ways of celebrating and the benefit of Mahavesantajietok for lay people. This is documentary research with analysis of data by describing methods.

All concepts of research are only the study of two main concepts that mentioned above.

4. Research Methodology

This is documentary research in line with the qualitative one with emphasis on documents. Its methodology can be divided into three stages as the follows:

1 The data collecting from relevant sources: commentary, sub-commentary, texts, books, research works, dissertations, academic papers and other sources and related documents.

2 The data analysis: the collected data were analysis in favour of descriptive analysis based on inductive method.

3 The research finds in the form of final copy are report to the concerned agencies, also are the conclusions and suggestions at the hands.

5. Benefits from the research

1) know the meaning and history of Mahavesantajietok,
 2) know the ways of celebrating and the benefit of Mahavesantajietok for lay people along Mekong. The article is documentary research with analysis of data by describing methods.

6. Summary of research results

The meaning of Mahavesantajietok was «Jataka» refers to the life of Buddha name «Vesantajietok», life which Vesanta determine that if they beg or ask what from him, he will give all without hesitation although his wealth, wife, children, son as well as his life and complete the perfection of Dhana, giving “Dhanaparami” Buddhist people in some countries such as Cambodia

hold up the ceremony called “Vesanmahajiet” that mean the ceremony of giving the sermon about Vesanta for Buddhist people. The history of festival of Vesanmahajiet was celebrated a long time ago that we can see on carving on wall of Amkor Wat temple in Javaraman VII. And Buddhist people followed up until nowadays in Theravada Buddhist Country. The time for this ceremony in present is not limited, and not the same alt all it is depend on each region. In temples in Siem Riem, the always choose one of occasion for holding “Vesanmahajiet” without the same time to another temple. But if in Phom Val, Kampot province, they celebrate in the beginning of rainy season and another place like the temples in Prey Veng town, they always celebrate this ceremony within Vassa retreat, the same time with Bun Chmum Ben for 15 days.

The ways of celebrating and the benefit of Mahavesantajietok for lay people along Mekong was 1) Cambodia and some part of Loa, around Vien Tien, it is celebrated at the hot season but in some region in Thailand celebrate after Buddhist Lend. For Cambodia can see in differences: the temple in Siem Reap, Buddhist people select one time form three days within Miksira, January to Makha (March) for celebration, some region of Kampot they always celebrate before rainy season and in Prey Veng, the temple in town is always celebrate in a long with Bun Pchum Ben.

The temple in Siem Reap was celebrate for three days, first to second days was for the sermon all parts of Mahavesantajietok then the last days invited one monks make conclusion the same in Kamport, but in Prey Veng it was celebrated for 14 days within Bun Pchum Ben. The whole process of this ceremony was selected days, time arrived: prepare Wat, invited monk for recited Parita, preserve five precept and invited the monk who was responsible for each parts for giving the sermon of Mahavesantajietok to the people and the lay people were taken in own turn. They divide each group as selection of Slak card.

Generally Khmer Buddhist take own turn by the selection of their leaders (Call Slak or in Pali call Salakaphata”: 1) The monk have the sermon of 13 Khanthas of Vessantara Jātaka are

- 1) Thotsaphaun: Ten Blessings (កណ្តុទស្តវ),
- 2) Himaphaan: Himalayan Forest(កណ្តុពេមពន្ល),
- 3) Thaannakan: Donations(ពានកណ្តុ),
- 4) Wan Phrawet: Entrance into the Jungle(កណ្តុវេនឫស្សី),
- 5) Chuuchok: The Brahmin(កណ្តុជូជក),
- 6) Chulaphon: Sparse Forest(កណ្តុចូតុជន),
- 7) Mahaaphon: Thick Forest(កណ្តុមហាពន),
- 8) Kumaan: The Children(កណ្តុកុមារជាតិ),
- 9) Matrii Maddi: (Vessantara’s wife) (កណ្តុមត្រីជាតិ),
- 10) Sakkabap: Indra’s Words(កណ្តុសក្កជាតិ),
- 11) Mahaaraat: The Great King (កណ្តុមហាពជជាតិ),

12) Chaukrasat: The Six Royals(កណ្តក្សត្រ) and

13) Nakonakan: Return to the Kingdom (នគរកណ្ត).

The shot meaning of Vessantara Jataka 13 part:

1. The Blessings; the ten blessings which the god Indra gave to Queen Putsadi, who became Wetsandon's mother

2. Himaphan; the early life of Prince Wetsandon

3. The Gifts; Prince Wetsandon gives away all his possessions

4. The Wandering; Prince Wetsandon and his wife and children go to their exile

5. Chuchok ; the story of the beggar Brahmin

6. The Small Forest; Chuchok set out to find Prince Wetsandon

7. The Large Forest; Chuchok continues his travels

8. The Children; Chuchok begs for Prince Wetsandon's children

9. Princess Matsi; Matsi cannot prevent Prince Wetsandon giving the children to Chuchok

10. Phra Indra; The god Indra prevents Prince Wetsandon giving away his wife

11. The Great King; Prince Wetsandon's father rescues the children from Chuchok

12. The Six Ksatriya; The royal families are reunited

13. The City; Prince Wetsandon and his family are welcomed back to their city.

Buddhist people prepare with praying and invite the monk to give sermon on Mahavesantajietok from first Kand to 13th knad. Buddhist people believe that who listen sermon of Mahavesantajietok receive the merits and the ways of practice in order to get happiness. On the other hand, celebration of Mahavesantajietok clarify the value, smooth living, good practice, have a good action, giving apologize and having harmony to each other.

Reference

Phnom Penh Buddhist Institute. Pāli Tipitaka and its Translation. (Phnom Penh:Phnom Penh Buddhist Institute Press, 2500.) ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ ព្រះត្រៃបិដកបាលី និង សេចក្តីប្រែជាភាសាខ្មែរ ភ្នំពេញ: រោងពុម្ពវិទ្យាពុទ្ធសាសន បណ្ឌិត្យភ្នំពេញ ព.ស. ២៥០០

គម្ពីរវិមុត្តិមគ្គ (THE PATH OF FREEDOM) ដោយព្រះអរហន្តឧបតិស្សៈប្រែពីភាសាអង់គ្លេសមកជាភាសាខ្មែរ ដោយ ធម្មបណ្ឌិត ហេង ចិន្តា (ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនាដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍ វត្តអន្លូងវិល ស្រុកសង្កែ ខេត្តបាត់ដំបង ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា) ព.ស. ២៥៥៥

Nenny Ewarda. Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860-1945, University of Hawai' I Express, p.2017. **ចាប់ពីន, អានិស្សង ៣០** (ផ្សាយចេញពីបណ្ណាគារត្រៃវគ្គ ផ្លូវលេខ ១៣៦ អី០ វិថីខេមរភូមិន្ទរាជធានីភ្នំពេញ ទំព័រ ៨៩

ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของชาวพุทธในเวียดนาม

Phra Tuyen Tran

เจ้าหน้าที่สถาบันภาษาวิทยาเขตขอนแก่น

เวียดนามเป็นประเทศหนึ่งในบรรดาประเทศสมาชิกสมาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์อยู่ที่ประมาณ ๗๐% ในจำนวนประชากรทั้งหมด ๘๕ ล้านคน และมีหลากหลายเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์จากเหนือลงใต้ ซึ่งแต่ละส่วนล้วนมีประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันที่เรียกกันว่า ประเพณีวัฒนธรรมชนเผ่าหรือเชื้อชาติกลุ่มน้อย (Người dân tộc thiểu số) อย่างเช่นในภาคใต้ของประเทศมีอยู่สามเชื้อชาติด้วยกัน คือชาวกิงหรือชาวเวียดนาม (Người Kinh) ชาวเขมร หรือคนเวียดนามเชื้อสายเขมร (Người Khmer) และชาวจีน (Người Hoa) คนเวียดนามเชื้อสายจีน

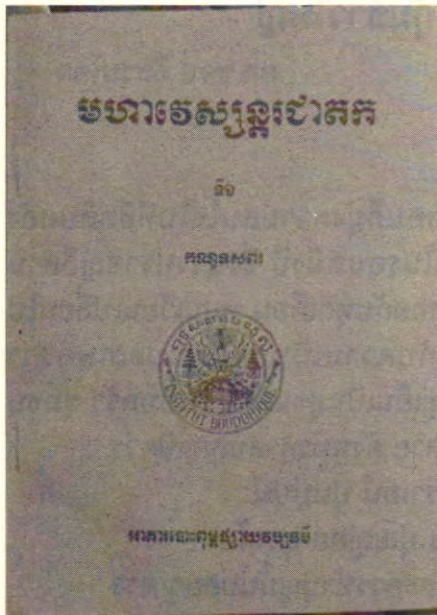
ภาพบรรยากาศในวัดวันงาน

พระพุทธศาสนาในเวียดนามมีสองนิกายใหญ่คือ นิกายมหายาน และนิกายเถรวาท ชาวกิงหรือคนเวียดนาม และชาวฮวา หรือคนเวียดนามเชื้อสายจีนนับถือนิกายมหายาน ส่วนชาวเขมร (Người Khmer) หรือคนเวียดนามเชื้อสายเขมร (คนภาคใต้ประเทศเวียดนามที่มีเขตชายแดนติดกัมพูชา) และคนเวียดนาม (Người Kinh) บางส่วนนับถือนิกายเถรวาท แต่ละนิกายมีประเพณีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน นิกายมหายานซึ่งได้รับการเผยแพร่จากประเทศจีน จึงมีประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมต่างๆ คล้ายคลึงจีน ส่วนนิกายเถรวาทได้รับการเผยแพร่เข้ามาจากทางประเทศกัมพูชาจึงมีประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ คล้ายคลึงกับกัมพูชา อาจจะพูดได้ว่าคล้ายไทยได้ด้วยเช่นกัน อย่างเช่นมีประเพณีบุญเทศน์มหาชาติเป็นต้น ซึ่งฝ่ายมหายานยังไม่เคยเห็นมีการจัดงานเช่นนี้

งานบุญเทศมหาชาติในเวียดนามได้ถูกจัดขึ้นทุกปี ตามประเพณีของคนภาคใต้โดยชาวพุทธสายเถรวาทที่มีเชื้อสายเขมร ซึ่งงานจัดขึ้นพร้อมกันในวันเทศกาลสงกรานต์ ระหว่างวันที่ ๑๓, ๑๔, ๑๕ เมษายน เหมือนกับประเทศกัมพูชา วันเวลาเดียวกัน ทั้งประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เป็นขนบธรรมเนียมปฏิบัติตั้งแต่บรรพบุรุษมายาวนาน และถือเป็นประเพณีที่มีความสำคัญอย่างมากต่อชีวิต และจิตใจ เพราะเป็นวันปีใหม่ของพวกเขา ณ ถิ่นแห่งนี้ด้วย เพราะฉะนั้น คนที่ไปทำงานต่างจังหวัดก็จะพากันกลับบ้านเกิดเพื่อไปร่วมทำบุญกับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายที่รอคอยอยู่บ้านเกิด ซึ่งรายละเอียดต่างๆ ของงานมีคร่าวๆ ดังนี้

เทศน์มหาชาติถูกจัดขึ้นในเวลาสามวันสามคืน ถือเป็นกิจกรรมหลักในวันสงกรานต์ โดยมีพระสงฆ์ในแต่ละวัดนำเอาานิทานพระเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์มาเทศน์ให้ชาวบ้านที่มาในงานได้รับฟัง โดยจะแบ่งวันละ ๔ ถึง ๕ กัณฑ์ และพระภิกษุผู้รับเทศน์รูปละหนึ่งกัณฑ์ สลับเปลี่ยนกันแสดงจนกว่าจะสิ้นสุดงาน ส่วนชาวบ้านที่รับเป็นเจ้าภาพถวายกัณฑ์เทศน์แต่พระสงฆ์มีการจับฉลากสองถึงสามอาทิตย์ก่อนวันงาน เพื่อจะได้จัดตาราง แบ่งเวลา และจัดหาสังฆทาน เครื่องไทยธรรมสำหรับกัณฑ์เทศน์ ซึ่งแต่ละกัณฑ์มีเจ้าภาพหลักประมาณ ๕ - ๖ คน จัดถวายและคนอื่นๆ ที่มาในงาน ส่วนเครื่องจตุปัจจัย ไทยธรรมก็จะมีพวกเครื่องใช้สอยสำหรับพระสงฆ์องค์เจ้าในชีวิตประจำวัน เช่น ยาแก้โรค เครื่องนุ่งห่ม สบู่ ยาสีฟัน เป็นต้น พร้อมจตุปัจจัย นอกจากนี้ ชาวเวียดนามเชื้อสายเขมรยังมีความเชื่อว่า การได้รับและบูชาถวายกัณฑ์เทศกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่งใน ๑๓ กัณฑ์เทศที่ตัวเองจับฉลากได้นั้นเหมือนเป็นการทำนาย

ถึงดวงชะตาการดำเนินชีวิตและการทำงานของพวกเขาคลายกับความหมายในกัณฑ์เทศน์นิทานพระเวสสันดรชาดก เช่น ถ้าจับได้ตอนที่พระเวสสันดรถูกชาวบ้านนิรเทศไปอยู่ในป่า ก็จะเป็นคติเตือนใจพวกเขาว่า ในปีนี้การดำเนินชีวิตครอบครัวก็ตาม ในเรื่องการทำงานก็ดี จะมีอุปสรรคคอยขัดขวาง ทำดีแต่ได้รับผลร้ายกลับมาเป็นต้น ซึ่งเป็นคติธรรมที่ช่วยปลูก ช่วยเตือนสติพวกเขาให้มีการระมัดระวังหรือพยายามทำดีให้มากยิ่งขึ้นโดยการเข้าวัดฟังธรรม ถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์บ่อยๆ เป็นต้น เพื่อเป็นการปิดเป้าเรื่องร้ายทั้งหลายที่จะเกิดต่อชีวิตของพวกเขา

คัมภีร์ที่ใช้ในการเทศน์เป็นหนังสือที่มีการจัดแต่งตั้งแต่โบราณ แต่ก่อนได้บันทึกไว้ในใบลานทั้งเป็นภาษาบาลีและแปลต่อมาได้เปลี่ยนเป็นหนังสือ เนื่องจากตัวหนังสือและภาษาที่ใช้ในใบลานอ่านยาก พระภิกษุสามเณรในวัดต่างๆ ก็จะเทศน์ในทำนองธรรมดา ไม่มีการเล่นเสียงยาว หรือเทศน์แหล่แบบในประเทศไทย

นอกจากการเทศน์พระมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์จบเสร็จแล้ว ในวันสุดท้ายยังมีกัณฑ์เทศน์สุดท้ายเป็นการเทศน์ฉลองงานรวมแล้วเป็น ๑๔ กัณฑ์ ก็เป็นการเสร็จสิ้นของงานสงกรานต์ที่ใช้เวลา ๓ วัน ๓ คืน เทศน์มหาชาติ ปีใหม่ประเพณีของชาวพุทธสายเถรวาทถือว่าจบเสร็จสมบูรณ์

บุญคุณลานสู่งานบุญกุ่มข้าวใหญ่

ผศ.ชอบ ดีสวนโคก

ความนำ

เมื่อเอ่ยถึงงานบุญในภาคอีสาน ทุกคนก็มุ่งความสนใจไปที่ฮีตสิบสองคองสิบสี่หรือประเพณีการทำบุญประจำเดือนในรอบหนึ่งปี ซึ่งปวงปราชญ์อีสานโบราณได้กำหนดไว้ให้ลูกหลานได้รับปฏิบัติสืบทอดกันทุกเดือน หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามกาลโอกาสการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่ในฐานะเกษตรกรเพื่อประโยชน์และความสุข ความเป็นสิริมงคลอยู่เย็นเป็นสุขแก่ตน ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม ด้วยการทำความดีโดยไม่ขาดสาย ดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า

บุญบุญเจ บุรีโส กยิรา กยิราเถน ปุนปปุน

ตมทิ ฉนทิ กยิราถ

สุโข บุญญสส อจจโย ฯ

“หากเกิดมาเป็นคนแล้ว ควรทำบุญและควรทำบุญนั้นบ่อยๆ ควรพึงพอใจในบุญนั้น เพราะการหมั่นสั่งสมบุญนำแต่ความสุขมาให้”

ฮีตหนึ่งของจำนวนฮีตสิบสองของชาวไทอีสาน คือ บุญเดือนยี่ ได้แก่ บุญคุณข้าวหรือบุญคุณลานนั่นเอง

มูลเหตุความเป็นมาของบุญ

มีเรื่องเล่าอยู่ว่า ครั้งอดีตที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ มีพี่น้องสองคนที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ประกอบอาชีพเกษตรกรรมร่วมกัน เมื่อข้าวออกรวงเป็นน่านม น้องชายจึงถามพี่ชายว่า เราจะถวายข้าวมธุปายาสแก่พระสงฆ์ พี่ชายไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นการสิ้นเปลือง เสียเวลา ไม่เป็นการสั่งสมทรัพย์ ในที่สุดจึงแบ่งปันนาข้าวกันคนละส่วน พี่ชายบอกว่าจะทำบุญครั้งเดียว หลังจากได้ผลผลิตแล้ว ส่วนน้องชายก็ทำบุญตลอดฤดูกาล รวมเป็น ๙ ครั้ง คือ

ครั้งที่ ๑ เมื่อข้าวเป็นน่านม ก็ทำข้าวมธุปายาสถวาย

ครั้งที่ ๒ เมื่อข้าวพอเმა ทำข้าวเมาถวาย

ครั้งที่ ๓ เมื่อลงมือเก็บเกี่ยว ก็ทำข้าวฮางถวาย

ครั้งที่ ๔ เมื่อลงมือจกตอกมัดข้าว ก็นึ่งข้าวถวาย

ครั้งที่ ๕ เมื่อลงมือมัดข้าวจากฟ่อนข้าวก็ ทำทานครั้งหนึ่ง

ครั้งที่ ๖ เมื่อหอบข้าวไปรวมในลาน ก็ทำทานครั้งหนึ่ง

ครั้งที่ ๗ เมื่อจัดรวมกองข้าวให้ตั้งลอม ก็ทำทานครั้งหนึ่ง

ครั้งที่ ๘ เมื่อทำพิธีปลงข้าว ขอขมาลาโทษพระแม่โพสพก่อนตีหรือก่อนนวด ก็ทำทานครั้งหนึ่ง

ครั้งที่ ๙ เมื่อตีหรือนวดข้าวเสร็จกวาดรวมเข้าเป็นกองหรือกุ่มข้าวเพื่อสวดข้าว ก่อนขึ้นคันไถหรือเยียวต่อไปก็ทำทานครั้งหนึ่ง

น้องชายทำครบทั้ง ๙ ครั้ง แต่ละครั้งได้อิच्छฐานจิตว่า ในอนาคตขอให้ได้พบพระพุทธศาสนา ได้ฟังสัทธรรมและได้บรรลุอรหัตผล ครั้นมาถึงสมัยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมนี้ ได้เกิดมาเป็นพระอัญญาโกณฑัญญะ ส่วนพี่ชายได้เกิดมาเป็นสุภททปริพพาชก เป็นพุทธสาวกคนสุดท้ายก่อนพุทธปรินิพพาน การทำบุญมีอานิสงส์ปานนี้ จึงเป็นสิ่งที่สมควรกับการบอกกล่าวเชิญชวนได้มาร่วมสร้างคุณงามความดี นี่คือมูลเหตุและที่มาของการทำบุญคุณข้าวหรือบุญคุณลาน

ความหมายของบุญคุณลานหรือบุญคุณข้าว

ก่อนอื่นขอขยายความในคำที่น่าสนใจในเบื้องต้นนี้ คือคำว่า บุญ คุณ ข้าว และลาน ดังนี้

คำว่า บุญ หมายถึง คุณงามความดี ความสุข กุศลหรือสิ่งประกอบให้เกิดความเกษียณฉลาดและเครื่องชำระจิตใจให้สะอาด อันได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา ในวรรณกรรมเรื่องยาสอนหลาน กล่าวไว้ว่า “บุญมิได้ เป็นนายให้เขาเพ็ง คันแม่นบุญบ่พร้อมแสนสติตันกะเปล่าตาย คอยแต่บุญมาค้า บ่ทำการมันบ่แม่น คอยแต่บุญส่งให้มันสติได้ยอมได้คือตั้งเอามีข้าวบ่เอากินมันบ่มี มีลาบคันบ่เอาข้าวคู้ทางท้องบ่อ่อนเต็ม”

คำว่า คุณ หมายถึง เพิ่มเข้า ทำให้มากขึ้นอย่างน้อยเป็นทวีเท่าตัว ทั้งนี้แล้วแต่ตัวตั้งมากหรือน้อย อีกความหมายหนึ่งคือเป็นสิริมงคลทั้งหลายเรียกว่า “ของคุณ” ในวรรณกรรมกาพย์ปู่สอนหลาน กล่าวไว้ว่า ได้เมียดิปานได้คุณลาง ได้เมียดิช่างปานได้คุณเฮือน

คำว่า ข้าว หมายถึง เมล็ดพันธุ์ไม้พืชล้มลุกมีหลายตระกูลหลายชนิด ที่คนและสัตว์รับประทานเป็นอาหารหลัก เช่น ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ข้าวดำ ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวตอก ข้าวัง เป็นต้น มีคำภาษิตโบราณอีสานกล่าวไว้ว่า ทุกข์บ่มีเสื่อผ้าผาเหือนดีพอลื้ออยู่ ทุกข์บ่มีข้าวอยู่เล่านอนลื้ออยู่บ่เป็น

คำว่า ลาน หมายถึง บริเวณที่กว้าง, สนาม, ที่สำหรับนวดข้าว ซึ่งชาวไทอีสานปรับพื้นที่ที่เป็นดินแข็ง เป็นดินโพนหรือดินจอมปลวกให้ราบเสมอกัน รดน้ำแล้วทาด้วยมูลควายพองชั้นรดน้ำหนาเสมอกันในพื้นที่ตามความต้องการพอเหมาะกับการนวดข้าว

ดังนั้น คำว่า บุญคุณลาน หมายถึง การนำข้าวที่นวดแล้วมากองรวมกันให้สูงขึ้นในลาน เพื่อเพิ่มพูนสิริมงคล สู้ขวัญแม่โพสพ รำลึกถึงบุญคุณของข้าว ของที่นา แม่โพสพเป็นเทพคุ้มครองข้าวในนา ในยุ้ง ในเล้า ด้วยการทำบุญให้ทานแด่พระสงฆ์” สู้ขวัญข้าว และผูกข้อต่อแขนกันและกันระหว่างผู้ที่มาร่วมงาน

พิธีกรรมทำบุญ

การทำบุญคุณลานของชาวไทอีสานจะไม่ตรงกันหรือพร้อมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเก็บเกี่ยว การนวดข้าวหรือเร็วที่แตกต่างกันออกไป การกำหนดของแต่ละครัวเรือนนั้นจะกำหนดเอาวันที่ขึ้นขึ้นเล่าเป็นหลัก ตามฮีตที่ได้กำหนดทำกันในเดือนยี่ จึงเรียกชื่อหนึ่งว่า บุญเดือนยี่ กระทำกันที่ลานชาวนั้นเอง แท้จริงแล้ว พิธีที่สำคัญมีปรากฏในทุกขั้นตอนของการทำนา โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องพระแม่โพสพผู้คุ้มครองข้าว ก่อนนวดข้าวหรือตีข้าวจะต้องทำขวัญข้าวก่อน โดยการนำอุปกรณ์เหล่านี้ คือ

๑. ใบคูณ ใบยอ อย่างละ ๗ ใบ
๒. เขาวัวเขาควาย ๑ คู่
๓. ไข่ไก่ต้มสุก ๑ ฟอง
๔. มันต้มสุก ๑ หัว
๕. เผือกต้มสุก ๑ หัว
๖. ยาสูบ ๔ มวน
๗. หมาก ๔ คำ
๘. ข้าวต้มมัด ๑ มัด
๙. น้ำสะอาด ๑ ชัน
๑๐. ชันห้ำ ๑ ชุด

นำเอาสิ่งของเหล่านี้ทั้งหมด ยกเว้นน้ำสะอาดและเขา บรรจุลงในกล่องข้าวหรือกะติบข้าว นี้เรียกว่ากล่องขวัญข้าวเพื่อนำไปทำพิธีย้ายแม่ธรณีออกจากลาน และบอกกล่าวพระแม่โพสพ โดยการนำกล่องขวัญข้าว เขาควาย ไม้ตีข้าว ไม้สะนุคัน หลาวหาบข้าว มัดข้าว และขี้ดตาแหลว (ขี้ดเฉลว) อย่างละอัน/คู่ ไปวางไว้หน้าลอมข้าว เจ้าของนาตั้งจิตอธิษฐานว่า “ขอแม่ธรณีได้ย้ายออกจากลานข้าว และพระแม่โพสพอย่าตกอกตกใจไป ลูกหลานจะนวดข้าวอย่าได้โกรธเคืองหรืออย่าให้บาป”

อธิษฐานแล้วก็ดึงเอามัดข้าวที่ฐานลอม (กองข้าว) ออกมานวดก่อนเอา ฟ่อนข้าวที่นวดห่อหุ้มกล่องข้าวมัดให้ติดกันเอาไม้คันหลาวเสียบฟาง เอาตาแหลวผูกติดมัดข้าวที่เกี่ยวมาจากนาตาแขกเข้าไปด้วย แล้วนำไปปักไว้ที่ลอมข้าวเป็นอันว่าเสร็จพิธี ต่อไปลงมือนวดข้าวทั้งลอมได้เลย เมื่อนวดเสร็จก็ทำกองข้าวให้กองสูงสวยงาม เพื่อจะประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญให้แก่ข้าว โดยตัดต้นกล้วย ต้นอ้อย และตาแหลวไปปักไว้ที่กองข้าวทั้งสี่มุม นำตาแหลวและขวัญข้าวไปวางไว้บนยอดกองข้าวพันด้วยด้ายสายสิญจน์รอบกองข้าวแล้วโยงมาที่พระพุทธรูป ถึงวันงานก็บอกกล่าวญาติพี่น้องให้มาร่วมทำบุญ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ เสร็จแล้วก็ถวายภัตตาหารถวายแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนาประพรมน้ำพุทธมนต์ นำน้ำพุทธมนต์ไปรดกองข้าว วัวควาย เมื่อเสร็จพิธีทางพระสงฆ์แล้วก็จะเป็นการประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญให้แก่ข้าว

คำสู่ขวัญลาน

“โองการ พินธุ นาถัง อุปปันนัง, พริทัมสะหัมปะติ นามะ อาทิปปเป
ปัญจปะทุมัง ทิสฺวา, นะโม พุทธายะ วันทะติ, สิทธิกิจจัง สิทธิการิยะ
ตะถาคะโต สิทธิเตโช ตถาคะโต สิทธิเตโช ชะโย นิจจัง สัพพะกัมมัง
ปะสิทธิ เม ฯ”

ศรี ศรี มือนี่เป็นมือสั่นวันดี แม่นวันโชค ศุภเสารโยคเดชมงคลอุดมโชคคว่า
ยามดี ผุ่งข้าทั้งหลายจึงพร้อมกันมาทำพิธีสู่ขวัญลานแลกุมข้าว สู่ขวัญเล่าแล
ขวัญเย็บ บิให้เสียประเพณีฮึดเก่า จึงได้นำพระสงฆ์ผู้มีศีลมีธรรม เพื่อกุศล
มหารธรรมฉลองสมโภช อันจักได้สำเร็จประโยชน์บุญสมภาร จึงได้สู่ขวัญลานอัน
ใหญ่กว้างเทียมดังลานพระเกศแก้วจุฬามณี คือดังลานพระศรีมหาโพธิ์ อันสำเร็จ
ประโยชน์แก่พระโพธิญาณ เป็นรมณียสถานอันวิเศษ เทียมดังลานพระเจ้าดัดเกศ
ผิงอโนมา คือดังลานพระองค์ตรัสเทศนาธรรมจักรกัปปวัตนสูตร เป็นดังลานพระ
เจ้าประสูติในสวนลุมพินี เป็นดังลานเจดีย์สิงคุตตราช เป็นที่บรรจจุรังคธาตุแห่ง
พระศาสนา คือลานพระสงฆ์ทำสังคายนาธรรมวินัยครั้งก่อน เปรียบดังลานบ่อน
พระพุทธเจ้าสู่พระนิพพาน เป็นที่โมทนาสาธุการแห่งเทวาทุกหมู่ ลานนี้เป็นอุ้งข้าว
แห่งพระสงฆ์เจ้าแลทวยชน เป็นที่บำเพ็ญผลแก่ทั้งมวลผุ่งข้า จึงได้พร้อมกันจัด
เสื้อผ้าแลเครื่องไทยทาน ทั้งคาวหวานแลเมี่ยงหมาก ครบทุกภาคเครื่องบูชาทั้ง
เหล้ายาหมูเห็ดเป็นไก่ ตามแต่จักได้อันเป็นเครื่องสังเวย

มาเยื้อขวัญเอย ขวัญลานแลขวัญข้าว ให้พร้อมกันมาเต้าจุนพูนเต็มสถาน
เพื่อจักได้กินทานทำบุญตักบาตร แล้วสืหยาดน้ำถึงแม่อรณิ อย่าได้มีคำกิน
แห่งขมเคียด อย่าอยู่ชั่ววันนี้ให้มา ให้เจ้าโอมเข้าในลานสถานเกีย่งอ้อยห้อย
เขาตอยฟาดหัวเจ้ากระเทือน อย่าได้เบือนขมค้อยในมโนคิดเคียด ว่าเขาบังเบียด
เจ้าเอาค้อนฟาดตี อย่าได้ตกใจย่านทะยานหนีลี้ซ่อน

ขอให้เอื้ออืบคั่นถ้อนเทียวพลัน เชิญชวนเจ้าคินมาเต้าธัญญาภุมใหญ่
ของงมาต่อตุ้มกองเข้าให้ใหญ่สูง แม่นว่าทำปีหน้าสิบสองวออย่าให้ขาด คั่นแม่
ฟาดปีหน้าพูนชาวห่าอย่าให้คา ขอให้ธัญญาข้าวไหลมาคือน้ำท่าคือต้งฝนท่าแก้ว
รินเรื่อยบชาดสาย นาทามขอให้งามเหลือล้ำลำสูงต้นใหญ่ ปลายไฟขอให้เอ็นว่า
น้องอวงข้าวไขว่ขึ้น ฯ โอม ธัญญา อาคังฉันตุ ฯ

บุญกุ่มข้าวใหญ่

เมื่อบุญคุณลานแต่ละแต่ละครัวเรือนค่อยๆ เลือนหายไป เนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีแทนที่เทคโนโลยีสมัยโบราณผู้คนก็ไม่สนใจประเพณีปฏิบัติกัน ถ้าปล่อยให้เนิ่นนานก็จะทำให้ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวไทยอีสานหายไปจากฮิตสิบสอง จึงหันมาฟื้นฟูปรับประยุกต์ให้เกิดประโยชน์คงอยู่กับชุมชนต่อไป ที่ยังสามารถสร้างกิจกรรมแห่งความร่วมมือปรองดองสามัคคีอย่างพร้อมเพรียงกันได้ ในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ ชุมชนไทยอีสานได้รวมตัวกันเข้าประกอบบุญในช่วงเดือนยี่ หรือช่วงที่ประชาชน

ส่วนใหญ่เสร็จจากการขนข้าวขึ้นเล้าขึ้นเฮีย แล้วทำบุญหารายได้ไปช่วยก่อสร้างสิ่งสาธารณะ ด้วยกันเชิญชวนบริจาคข้าวเปลือกตามจิตศรัทธา จนต่อมาเรียกบุญนี้ว่า ข้าวใหญ่แทนที่จะเป็นต่างคนต่างทำจนค่อยๆ หายไป กลับมารวมมือร่วมใจกันทำ ไม่ให้ฝีมือลายมือของบรรพชนพวกเราไทยอีสานหายไป จึงได้พากันดำเนินการ สืบฮอยตาวฮอยปู อย่างแท้จริง สมคำทนาย้าเตือนพวกเราไว้ว่า “อย่าสุไลเสียถึมพงษ์พันธ์พี่น้องเก่า อย่าสุละโคตรเชื้อหนึบไปย่องแต่เพิ่นติ แม่นเพิ่นติท้อฟ้ากะบ่ท้อไทโต มันบ่คือไทเอจ๋อมกินแลงเข้าบุญกุ่มข้าวใหญ่ให้อะไรกับไทยอีสาน”

อานิสงส์ของการทำบุญกุ่มข้าวใหญ่มากเหลือคณนาได้ แต่โดยรวมคือการได้สะสมบารมี ได้แก่คุณงามความดีที่ควรให้เกิดกับตน มี ๑๐ อย่าง คือ

๑. ทำทาน คือสละคุณงามตระหนี่ถี่เหนียว ได้ทำทั้งอามิสทานและธรรมทาน ไม่ถือโทษกัน

๒. รักษาศีล คือ รักษากาย วาจา ของตนให้เป็นปกติ เรียบร้อย ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน

๓. บำเพ็ญเนกขัมมะ คือ ละจากกิเลสภามและวัตถุกาม ตั้งหน้าลาบ้านมาทำความดี

๔. บำเพ็ญปัญญา คือ ได้รับความเข้าใจ เห็นผลสิ่งที่ตนได้กระทำแล้วเกิดปัญญา

๕. บำเพ็ญวิริยะ คือ เพียรพยายามสร้างคุณงามความดีโดยไม่ย่อท้อเลิกล้ม

๖. บำเพ็ญขันติ คือ ทนต่อความทุกข์ยาก เหนื่อยหน่าย เจ็บปวดในการทำคุณประโยชน์

๗. บำเพ็ญสัจจะ คือ ความจริงใจและความจริงที่มีอยู่ในโลกเรา อย่างน้อยได้เห็นสมมติสัจจะ

๘. บำเพ็ญอธิฐาน คือ ทำบุญทำคุณงามความดีด้วยจิตที่แน่วแน่ต่อสิ่งที่ตนประสงค์

๙. บำเพ็ญเมตตา คือ ได้แสดงความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน

๑๐. บำเพ็ญอุเบกขา คือ เรามาทำบุญ ได้พบทั้งอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ก็ทำใจปล่อยวางได้ ขอให้ทุกท่านที่ได้มาร่วมทำบุญกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เจริญในอาชีพการงาน มีฮ่อมทำกิน มีที่ดินได้ทำกินทำอยู่ มีผู้ให้คำปรึกษาคอยคอง มีเงินทองเต็มถุงเต็มไห มีเฮือนใหญ่แถมบ้านกระดานมีลูกหลานห่มห้อมยามเฒ่า มีวัดให้ได้เข้าฟังเทศน์ฟังธรรม สาธุ

แหล่งอีสาน

ผศ.ชอบ ดีสวนโคก ผู้เขียน

น.ส.ศศิธร พิชผักหวาน ผู้พิมพ์

นายธนรัฐ อดทน ผู้ทาน

สังคมไทยเป็นสังคมใฝ่ฝันหาความสุขสงบสุข การที่ทำให้สังคมเกิดความสงบ และก็มีความสุขเพิ่มเข้ามาอีกได้นั้น ไม่มีใครเกินคนไทย ทำสิ่งยากให้ง่าย ทำสิ่งที่ไม่สะดวกสบายให้เกิดสนุกสนานเพลิดเพลินได้อยู่ตลอดเวลา แม้แต่การฟังเทศน์ฟังธรรม ซึ่งเป็นเรื่องเอาจริงเอาจังกับชีวิต แต่คนไทยเราก็นำมาสร้างความสุขสนุกสนานจนได้ เช่นการเทศน์แหล่

พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายพอสรุปได้ว่า คำว่า แหล่ หมายถึง ตอนหนึ่งหรือบทหนึ่งของกัณฑ์เทศน์ในเทศน์มหาชาติ คือในการเทศน์มหาชาตินั้นพอจบเทศน์ตอนหนึ่งๆ ก็จะลงท้ายด้วยคำว่า “นั่นแล” เมื่อออกเสียงคำว่า “แล” ให้เป็นทำนองที่อ่อนหวาน ยาวๆ ก็จะได้เสียงว่า “แหล่” ยิ่งเมื่อใส่เสียงให้มีลูกคอด้วย ยิ่งเป็นแหล่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การออกเสียง “แล” ต่อท้ายให้ไพเราะเป็นจังหวะทำนอง ทำให้ผู้ฟังเกิดความพอใจในทำนอง จนเกิดมีการพัฒนา คิดประดิษฐ์ แต่งเป็นบทเป็นกลอน จนเกิดเป็นเทศน์แหล่ต่างๆ ขยายออกไปสู่วงการของผู้ที่ชื่นชอบมีน้ำเสียงดีจนไม่จำกัดอยู่เฉพาะแต่วงการของพระภิกษุเท่านั้น แม้แต่ฆราวาสญาติโยมก็นิยมฝึกหัดเทศน์หรือร้องทำนองเทศน์มหาชาติจนกลายเป็นทำนองการร้องประเภทหนึ่งเรียกว่าแหล่

ประเภทการแหล่แยกออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ แหล่ในกับแหล่นอก ทั้งสองนี้ มิได้หมายถึงการแหล่ภายในประเทศหรือการแหล่ภายนอกประเทศใดๆ ทั้งนั้น หากแต่มีความหมายดังจักได้ชี้แจงต่อไปนี้

๑. แหล่ใน หมายถึง แหล่ที่มีเนื้อหาลำห่อเกี่ยวกับเรื่องเทศน์มหาชาติ เท่านั้น หมายความว่า เป็นแหล่หรือการร้องทำนองที่เกี่ยวกับเนื้อเรื่องตอนใดตอนหนึ่งในเรื่อง เวสสันดรชาดกหรือที่เรียกว่าเทศน์มหาชาติเช่น แหล่หิมพานต์ แหล่วนปเวสน์ แหล่ชุก แหล่มัทธิ แหล่สักบรรณแหล่มหาราช แหล่สักกะติ แหล่นครกัณฑ์ แหล่แต้มตาผ้า แหล่กัณฑ์ชาลีฮำไฮหาแม่มีทธิ แหล่เชิญพระเวสเข้าเมืองฯ

๒. แหล่นอก หมายถึง เรื่องที่มีเนื้อหาลำห่อของกลอน ที่นอกไปจากเรื่องมหาชาติหรือเรื่องเวสสันดรได้แก่การแหล่หรือการร้องทำนองที่เกี่ยวกับเนื้อหาอื่นๆ ไม่เกี่ยวกับตอนใดตอนหนึ่งในเรื่องพระเวสสันดร เช่นแหล่ให้ทานทั่วไป แหล่การรักษาศีล ๕ แหล่รกรบแผดขุม แหล่สวรรค์ ๖ ชั้น แหล่อวยพรทั่วไป แหล่ให้พร ๔ ประการ แหล่สอนนาค แหล่ค่าน้ำนม

แหล่งสอนผู้เฒ่าจัญไรไฟไหม้

ลำดับขั้นตอนในการแหล่งำนวนอีสาน มีขั้นตอนในการแหล่งส่วนใหญ่แล้วจะดำเนินไปตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑. เกริ่นนำ ทุกครั้งที่มีการเทศน์แหล่งหรือร้องทำนองแหล่งจะต้องเริ่มต้นด้วยการนำเข้าสู่เรื่องโดยการแนะนำความเป็นมาแบบง่ายๆ ก่อนเช่นขึ้นต้นว่า “บัดนี้คันแก่นเทศน์จบแล้ว สมภารโยมข้าพชนเญียว ลังมาเหนียวบแล้วเสียงข้าลือว่าไป คันเทศน์มาลัยหมิ่นก็ยงว่าพอแคน เทศน์มาลัยแสนก็ยงพอได้แก่ บัดคุณโยมนิมนต์แหล่งจันลีเอาหยังว่า ความมีค่าก็ยงยอตน้วยบเคย จันลีพรรณนาให้ตามใจที่น้อมเหนียว คันบ่เกียวกล่อมเกลี้ยงศรีทธาเจ้าอย่ากล่าวขวัญ” จากนั้นก็เข้าสู่ลำดับที่สองต่อไป

๒. สร้างความคุ้นเคยสนิทสนมกับญาติโยม ขึ้นนั้นว่าสำคัญในการแหล่งอยู่ไม่น้อย เป็นการออกตัวถ้าหากมีการปลั่งพลาดเสียงตกละเอียดหายไปจะไม่ได้ก่อเขินและได้ความคุ้นเคยพร้อมกับความสนุกสนานไปด้วยในตัว เช่นว่า “.....อันหนึ่ง อย่าได้ติเตียนข่อยเสียงปดเทศน์บ่ม่วน เสียงบ่ใสสองแจ่งคอข่อยแอ่งกระแอม คันคุณโยมหากุณาข่อยให้ไซงแก่ไถ่อกเดื่อ พอได้ซื้อน้ำอ้อยให้จวนน้อยได้แอ้วชิม...”

๓. พรรณนาตามเนื้อเรื่องที่ต้องการแสดงบอกสอน ขึ้นนั้นเป็นการเข้าสู่เนื้อหาที่ผู้ฟังและผู้แสดงต้องการชี้แจงที่เป็นเป้าหมายและความต้องการที่แท้จริง เช่นกลอนแหล่งเทศน์กัณฑ์หาซาลีฮำไฮหาพ่อแม่ ตอนพราหมณ์พาพลัดพรางไปเมืองปู่แต่งโดย น้อย ผิวน และพิมพ์ หนองสุธรรม บริษัท ขอนแก่นคลังนานาธรรม จำกัด จัดพิมพ์จำหน่าย ดังความว่า

“บัดนี้ จะกล่าวถึงท้าวกัณฑ์หาซาลีแต่ปางก่อนก่อนแล้ว ชาติก่อนพุนพราหมณ์เฒ่าเกิดเป็นจัว สองกัณฑ์หาซาลีเป็นพ่อค้าพราหมณ์เป็นจัวต่าง ทางหลังไล่ต่างตั้งทางหน้าไล่ของ ทางคอไล่อ่องทางท้องผัดอัดโคน สองกัณฑ์จัวข่มขู่ผอยลมหอดป่าไล่ ไปอดห้วยเหวชันๆ น้ำขุ่นๆ จัวอุสุภราชล้มสองเจ้าก็เหล่าดี กัณฑ์หาควเคียได้ไม้ไผ่ทั้งตา ซาลีควเคียได้หนามโกทามาฟาด เลือดอาบย้อยแดงเข้มดั่งฝาง จัวก็ตายจากชาตินั้นมาเกิดเป็นพราหมณ์ มันจึงเดินดงหาป่าไพรพงกว้างไปถึงห้องสันดรพระยาเวส มันก็ก้มกราบไหว้พระยาเจ้าอยู่จุบเจิงๆ สามที่แล้วพราหมณ์เฒ่ากล่าวว่า โอนอพระองค์เอ๋ย ให้ช้าน้อยขอกัณฑ์หาซาลีน้อยไปเป็นข้าทาสได้บ่ พอลิได้เป็นข่อยใช้ตำข้าวข่อยแอ่ง เมื่อนั้นจอมแพงเจ้าสันดรพระยาเวสอุ้เหตุแล้วเลยด่านต่อพราหมณ์ว่า อีสุภพราหมณ์เอ๋ย

ครันมีความประสงค์ได้จอมใจสองอ่อน เอาบ่ขินบ่อนเบื่องสิทานให้ตั้งใจ แต่ว่าสิไวก้าวนางมัทรีผู้เป็นแม่ ไปเที่ยวเก็บหมากไม้ไพรกว้างบ่มา ขอให้ตาพราหมณ์เฒ่ากรุณาผายไผ่ก่อนท่อน อดอยู่เย็นวันหน้าจึงค่อยไปพอให้สิวยแก้ว ทั้งสองน้องพีได้กินนมและจุ้เสี้ยแล้วบ่ว่าหยัง แต่นั้น พราหมณ์เฒ่าไขกลอนด่านต่อ มันก็ด่านตอบข้อความเจ้าพระรสสิ ว่าบ่มีธรรมนิยมดังความพระองค์ด่าน

ครั้งประสงค์ทานแท่นโถให้เททอด ล่าว่ายอดแก่นแก้วส่งมาว่าหล่ายพลางสังลี
เอนางขึ้นทูนหัวเกล้าเกศ พระเวสสันดรเจ้าส่งมาย่านหย่อนเมี่ยง มาบเสียวอาย
หน้าเขามาเยี่ยมพ่อ ล่าว่าเป็นหน่อแก้วบุญเหลือมสองโล่ บรมโศกได้ผู้ชนใน
โลก บ่หลุดนชุกเขม่าเดินด้นดวนมาแต่ลือ เมื่อนั้นกัณหาแก้วชาลีน้องพี่ ได้ยิน
พราหมณ์กล่าวด้านก็กล้วย่านสิ้นสายสองก็ฟายน้ำตาให้ไปหาพระยาพ่อ ด้านต่อ
เจ้าจาอ้อยอิ่นอ้อย โอนอพอพระยาเอ๋ย ขอให้โผดข้าน้อยขามแม่มาแจ้งแทนท่อน
พอให้ไขว้จาสังความครวญน้อย ทนได้คอยเห็นหน้ามารดาพระแม่ แล้วจึงทูล
ให้ไปแท่นว่าหยัง พ่อเอ๋ย สองก็พันนังเกี่ยวบาทพระยาเวส เป็นหน้าสมเพชสอง
อ่อนน้อยจอมเจ้าเหล่าเหลืออง พระจึงเบื่องเอาจัณหาชาลีมาจับมือลูบไล้หลังแล้ว
เหล่าจา ว่าเจ้าอย่าพากันให้คะนิงหาพระแม่ลูกเอ๋ย ขอแก่ลูกกึ่งแก้วอย่าม้วยย่าน
หย่อนพราหมณ์ พ่อท่านขอให้สมงามเจ้าทำบุญอันประเสริฐ เกิดมาได้สัพพัญญูอัน
ยอดยิ่ง ขอให้ลูกกึ่งแก้วนิรพานสุดยอด แม่นว่าทุกขะมอดไธไปหน้าอยู่เกษมลูกเอ๋ย
เมื่อนั้นราชาเจ้าจอมธรรมพระยาเวสสมเพชลูกอ่อนน้อยหลายล้นสิ้นประมาณแท้
แหล่ว ครั้นบ่ทำทานให้บารมีก็ยังยอม ยังบ่ทันพร่ำพร้อมเวรอ้ายแห่งประจัญ
พระก็ยังยากพันเหตุแห่งสงสาร เมื่อลี้ขึ้นทางทานเทพดาบ่หลังเยี่ยม แล้วจึง
วางกัณหาชาลีน้อยสองพระองค์เป็นคู่ละท่อนท้าววางให้แก่พราหมณ์

เมื่อนั้น สมงามน้อยทั้งสองน้องพี่ หนีก็หนีบ่พ้นวนให้ไล่แต่กัน ครั้นลี้หัน
ไปชนราชาพระยาพ่อ ก็ติดต่อบ่ไฉนเลยให้แล่นหนี สองกะเลยแล่นไปลี้อุทกัณ
ใหญ่ ไบบัวปกเกศเกล้าพราหมณ์เฒ่าบ่เหลียวเห็น ครั้นเมื่อพราหมณ์เฒ่าบ่
เหลียวเห็นสองอ่อน มันก็ฟ้าวแล่นต้อนบ่เห็นแท้ที่ใด มันว้าวไธเดินตามทางเลยแล่น
ออกแห่งห้องสระพังกว้างเหล่างม มันก็ลงไปคั่นสระดอกบัวจวนว่าชุ่น จนวนมุนเอ้ไต่
ปานนั้นก็บ่เห็น มันจึงเลาะเลียบด้านตามฝั่งอุทกัณ ก็บ่เห็นสองกุมารแล่นคืนมาไหว้
ขอให้พระบาทให้อมอ่านพระคาถาแต่ท่อน พอให้หายกังวลโคกแคนคำอ้อน

เมื่อนั้น พระจึงออกมาเยี่ยมชานมองอ้อยพ่อ แล้วจึงตั้งนะโมขึ้น ๓ ที
เอ็นว่า **เอติ ตาตะ ปิยะปุตตา** สามทีแล้วไบบัวเลยเลิกลอก จากเกศเกล้า
พราหมณ์เฒ่าก็เหล่าเห็นกรรมเวรเอ๋ย

แต่นั้น สองก็ขึ้นมาก้มขาบไหว้พระยาพ่อปิดตาว่า โอนอพอพระยาเอ๋ย
ข้าน้อยนี้บ่ได้เป็นข้อยข้าพราหมณ์ส่งมาได้ดังจ้อง สังลีมาผูกคองสองน้อยแก่ไปแท่น
พราหมณ์นี้มันหากแม่ยังโขคนถ้อย มันลือเอาลูกไปเป็นข้าทาสลูกบ่ว่า ย่านแต่มันเอาลูก
ไปฆ่าอย่างเอาชะนีเอียบบเกลื่อนนั้นแหล่ว ให้ลูกขอเงินเพื่องสังสองโปลิได้บ่ โปลิได้ไปถ้าย
บาดค้อนย่อนบาดแสพราหมณ์ไว้บ่ให้ติดอกนา โอนอลูกเอ๋ย เงินค่าแก้วก็ขอขอดทานเท
มิต จึงได้เป็นคนจนอยู่พลอยแถมเนื้อ เงินบ่มีพอเสียวสังเดียวบ่ค้างไธโปลิได้เป็นค่าจ้าง
พราหมณ์เฒ่าไธหลังลูกแล้ว แต่นั้นพราหมณ์ก็คว่เอาไธบายแขนสองอ่อน มือขวาผูก

ศอกแต่มีอช้ายแก่ไปมันก็ควเอาได้หว่ายสนอยมาฟาด เลือดอาบย้อยแดงเข้มดังฝาง
 สองกัณหาซาลีให้นำหลังพราหมณ์ไปเหยียดยๆ เมื่อยก็เมื่อยบได้พราหมณ์เฒ่าจ้องตึง มันก็
 ตึงตังต้านเสียงแข็งป้อยดำ ทั้งเหล่าอ้ายฟู้ๆ กำแล้ไล่ตี มันบ่ปรานีแท้สองครีน้อยอ่อน
 เฒ่าช้ออัยบมีย่านบาปเวรแลนา มันก็เค็งๆ ป้อยเสียงนั้นในป่า อันว่าเด็กหนุ่มน้อยล้งมา
 ให้หนวกหูนี้มา กูจักฟันคอฆ่าตายเสียกลางป่า สิเอาหนิงและขึ้นทานให้แก่กาแลนา สองก็
 ฟายน้ำตาให้นำหลังพราหมณ์ไปว่อนๆ บ่ได้พักผ่อนแท้พราหมณ์เฒ่าจ้องจุง โอนอลุง
 พราหมณ์เอ๋ย จุงแขนหลานให้ค้อยๆ แดแม เจ้าจุงปรานีช้อยคนพลอยพรากแม๋ ขออย่า
 ดิงแก่ที่นหลานน้อยสิค้อยไปดอกหนาพราหมณ์ก็พาไปกำประเซชัยทางบ้านเก่า สองแจ่ม
 เจ้าก็เลยให้ต่อกันว่า โอนอคำมาพอบานี้ แม่มัทธิสิบคองคอยทำอิมศาสาหลังหล้า ทางใด
 นอ คำมิดแล้วจอมเจ้าอยู่จิงใดหนอ ให้ค้อยอยู่ติเยอปีตุเรศไ้พระยาพ่อบิดาช้อยเอ๋ย
 ทั้งมารดาแม่มดิงเป็นเค้าให้เจ้าทำบุญสร้างอาณิสถ์ยู่สงแต่เดอ หลอนว่าบุญมากล้นสิคิน
 ได้นั่งเมืองดอกนา”

๔. ลงท้าย ตอกย้ำคำสอนให้เกิดความตระหนักในเรื่องนั้นๆ เหมือนกับ
 เป็นการสรุปให้มองเห็นความสำคัญย้ำเตือนสั้นๆ อีกครั้งหนึ่ง เช่นว่า “...โผสิบาเพญ
 สร้างบารมีทางสืบต่อ ทานสิได้ก่อเกื้อทางขึ้นสู่สวรรค์ ให้พากันจำไว้ภาวนาอย่าได้ขาด
 อย่าได้ประมาทแท้ ผลทานเจ้าจิงสิหลายเดอคุณโยมเอ๋ย”

ฉันทลักษณ์ของแหล่ (อีสาน) การประพันธ์คำกลอนแหล่แบบอีสานนั้น
 มีรูปแบบของการประพันธ์ที่ไม่เคร่งครัด ส่วนใหญ่จะเป็นกลอนที่แต่งกายหรือพาด
 เสียงกันไปเรื่อยๆ ที่เรียกกันว่ากลอนกายนี้นั้นแบบหนึ่ง อีกแบบหนึ่งเป็นการกำหนดเป็น
 ลักษณะมีบทหน้ามีบทหลัง โดยกำหนดคำตั้งแต่ ๘ คำ ถึง ๑๑ คำ

ตัวอย่างแบบกลอนกาย

สัญญาชะโย ส่วนดั่งบันพระยาบรมศรีสุชัยตนแก่นเหง้า จอมเจียงเจ้า
 จอมจักร บุญชูเชยชักขอบหกท้าวออบกับกันเป็นที่อัศจรรย์เสียงเนืองน้นเกลือก้อง
 เสียงตื่นตองสากล คนเทพาใจสันสะท้านป่นทั้งปวงทั้งเขาหลวงสินโนราช ไหวหวั่น
 หวาดถวยสาร จะเห็นได้ว่าคำสุดท้ายของวรรคหลังในบทแรก จะมาสัมผัสกับคำที่ ๓
 ในบทที่ ๒ และจะก่ายกันไปเช่นนี้เรื่อยๆ ไปนิยมวรรคหน้า ๕ คำ วรรคหลัง ๕
 คำ ดังตัวอย่างแบบกลอน ๘ คำ - ๑๑ คำ

“เมื่อนั้น จอมแพงเจ้าสันดรพระยาเวส พอแต่อยู่เหตุแล้วก็เลยด่านต่อ
 พราหมณ์ ว่าอิลุงพราหมณ์เอ๋ย คันมีความประสงค์ได้จอมใจสองอ่อน เหาบขึ้นปอน
 เบื้องสิทานให้ตั้งใจ แต่ว่าสิไ้แก้วมัทธิผู้เป็นแม่ไปเที่ยวหาหมากไม้ไพรกวางบ่มา
 ขอให้ตาพราหมณ์แก่เฒ่ากรูณาผายโผดก่อนถ่อน อดอยู่เือนวันหน้าจิงค้อยไป
 พอให้สิไ้แก้วทั้งสองน้องพิได้กินนมและจู้สาแล้ว บ่ว่าหยัง”

จะเห็นได้ว่า ข้อกำหนดกว้างๆ มีอยู่เพียงว่า แต่ละบทอาจจะมี ๔ บาท หรือ ๕ บาท แต่ละบาทมีกำหนดเป็น ๒ วรรคเน้นวรรคหน้าและวรรคหลัง คำสุดท้ายของวรรคหลังในแต่ละบาท มักจะต้องสัมผัสกับคำที่ ๓ หรือ คำที่ ๔ ในวรรคแรกของ บาทถัดไป สัมผัสอื่นๆ นอกจากนี้นักเป็นการเล่นเสียง เล่นคำให้เกิดความไพเราะ

สรุป

แหล่งที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นแหล่งแบบภาคอีสาน ช่วงฤดูที่ได้ยินเสียงเทศน์แหล่มมากเป็นพิเศษจะอยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม หรือที่เรียกว่า เดือนสี่ ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเทศน์มหาชาติที่ทางอีสานเรียกว่าบุญผะเหวด ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านและชาววัดได้รับการผ่อนคลาย สุข สนุกสนานอย่างมีสาระร่วมกันเป็นการร่วมกันทำบุญ บางท้องถิ่นเรียกว่า บุญพระเวสบ้าง บุญผะเหวดบ้าง บุญเดือนสี่บ้าง บุญมหาชาติบ้าง เรียกอย่างไรก็คงไม่ผิดเพราะไทอีสานพากันเรียกเช่นนี้ แต่มีคำที่มีใช้อยู่ในภาษาอีสานดั้งเดิมบางคำที่คนรุ่นใหม่นำมาใช้ผัดน้ำเอาคำของภาคอื่นมาใช้เมื่อต้องการใช้ชื่อเป็นภาษาท้องถิ่น เช่น คำว่า ตุง เป็นคำใช้เรียกธง ของทางภาคเหนือ แต่มีคนนำมาใช้กับภาษาอีสาน เพราะเข้าใจว่าเป็นคำในภาษาอีสาน หรือเห็นว่าเป็นคำที่เพราะเป็นที่รู้จักกันดี ที่จริงภาษาอีสานมีคำเรียกว่า ตุง หรือ ทุง ลานธงสนามหญ้าด้านทิศตะวันตกของศูนย์ประชุมอเนกประสงค์ฯ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีคนนำไปเรียกผิดว่าเป็นลานตุง จึงทำให้เกิดความสงสัยว่า ทำไมเราไม่เรียกว่าลานตุง หรือไม่ก็เรียกว่า ลานธงไปเสียเลยจะได้เป็นไทยแท้

เมื่อเราต้องการให้ชุมชนเข้มแข็ง เราต้องเสริมสร้างความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่น เช่นเดียวกับบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ เป็นงานบุญอันมหัศจรรย์ที่คนไทยเราผู้รักสงบได้นำมาเชิดชูส่งเสริมเรื่องการแบ่งปันให้ทาน ขจัดความเห็นแก่ตัวสร้างความปรองดองกันดีกว่าแตกสามัคคีไม่มีน้ำใจ ไฟก็จะไหม้ เรามาช่วยกันดับไฟด้วย

การน้อมใจฟังแหล่งกันนั้นแล

คำอวยพร

ให้มีฮ่อมทำกิน
 มีดินได้อยู่
 มีคูนนอนคอง
 มีเงินทองเต็มกองเต็มไถ่
 มีเฮือนใหญ่แถมแป้นกระดาน
 มีลูกหลานห่มหอมยามเฒ่า
 มีวัดได้เข้าฟังเทศน์ฟังธรรม
 นำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประพฤติ
 ปฏิบัติให้สมมักสมปรารถนาทุกตนทุกคน เทอญ ฯ

เงินหมื่นแสนมาฮอง
 เงินแสนแสนมาเข้า
 ช้างม้าเต้าเข้ามาหา
 ผูกทาสทาสีแล่นมาช่วย
 เจ็บไข้ป่วยเฮือนเจ้าอย่าได้มี
 เป็นเศรษฐีมีเงินเป็นโกฏี
 อย่ามีโทษให้พันพันนา
 ให้มีผะหย้าปัญญาล้ำหมู่
 อายุอยู่ให้ยืนยาว
 ภายใจชาวผุดผ่องผ่องพี่น้องได้เพ็งพา
 ปรารถนาแนวไต่ขอให้ได้
 สิ่งนั้นสมแม้งปรารถนา ก็ข้าเทอญ ฯ

บุญพะเหวด

สุนันท์ สุภาพิชิต

บุญพระเวส หรือ ที่อีสานเรียกว่าบุญพะเหวด ที่มีการเทศน์พระเวสหรือมหาชาตินั้น หนังสือมหาชาติหรือเวสสันดรชาดกเป็นหนังสือชาดกที่แสดงจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าคราวพระองค์เสวยพระชาติเป็นเวสสันดร เป็นหนังสือเรื่องยาวมีถึง ๑๔ ผูก (ตัวธรรมหรือไทยน้อย) บุญพะเหวดอีสานเรากำหนดทำในเดือน ๔ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เดือนสามบุญข้าวจี เดือนสี่บุญพะเหวด”

มูลเหตุแห่งการทำมีเรื่องเล่าไว้ในหนังสือเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนว่าครั้งหนึ่งพระมาลัยเถระเจ้า ขึ้นไปไหว้พระธาตุเกตแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ ได้ไปพบและสนทนากับพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ (ซึ่งสถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นชั้นดุสิตที่ใต้ลงมานมัสการพระธาตุเกตแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ ทุกๆ วันพระ) ผู้ที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยได้ทราบความประสงค์ของมนุษย์จากพระมาลัยแล้ว จึงสั่งความมากับพระมาลัยว่าถ้ามนุษย์ต้องการพบกับเกิดร่วมกับท่าน จงอย่าฆ่า บีบโอบพ่อแม่ สมณพราหมณาจารย์อย่าทำลายพระพุทธเจ้า อย่ายุ่งสงฆ์ให้แตกกัน ให้ตั้งใจฟังเทศน์มหาเวสสันดร ให้จบในวันเดียวพร้อมด้วยการทำบุญด้วยข้าวตอก ดอกไม้ครบตามจำนวน จึงจะได้เกิดร่วมพบเห็นพระองค์ อาศัยเหตุนี้ ประชาชนจึงพากันทำบุญมหาชาติ เป็นประจำทุกปี ฯ

หอพระอุปคุต

การจะทำบุญมหาชาติ ชาวพุทธจะช่วยกันสร้างหอพระอุปคุต ใช้เสาไม้ไผ่สี่เสา ปลุกให้สูงเพียงตา เอาผ้าขัดแตะแฉ่มสามด้าน เอาบาตร ร่ม กระโถน กาน้ำ ไม้เท้าเหล็ก ใส่ไว้ในหอ เวลาบ่ายสามโมง จัดเครื่องสักการะไปอัญเชิญเอาพระอุปคุตมาอยู่หอ สมมติว่าอาศัยอยู่ในน้ำ ห้วย หนอง หรือที่ใดที่หนึ่งใกล้กับที่นั้น

มูลเหตุของพระอุปคุตเรื่องเดิมมีว่า พระอุปคุตเป็นพระเถระผู้มีฤทธิ์ นิรมิตกุฏิอยู่กลางแม่น้ำมหาสมุทร ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชรวบรวมพระบรมธาตุ (ประมาณ พ.ศ.สองร้อยกว่าๆ ผู้เขียน) ของพระพุทธเจ้าจากที่ต่างๆ มาบรรจุไว้ที่สถูปที่พระองค์สร้างใหม่เสร็จแล้วจะทำการฉลองจึงทรงปริวิตกถึงมาร ผู้เคยเป็นศัตรูคู่แ้วของพระพุทธเจ้า จึงรับสั่งให้ไปนิมนต์พระอุปคุตมาในพิธี เมื่อมารรู้ว่าพระเจ้าอโศกจะฉลองเจดีย์ก็มาแสดงอิทธิฤทธิ์โต้ตอบกับพระเถระ ครั้งสุดท้ายพระเถระนิรมิตหนังสือข่มขู่ผูกแขวนคอมารไว้ให้มารแค้นหรือให้ผู้มีฤทธิ์ช่วยแก้ มารจึงยอมพระเถระแก้หนังสือข่มขู่ออกแล้ว ให้เอาตัวไปกักไว้บนยอดเขา การฉลองเจดีย์ของพระเจ้าอโศกจึงปลอดภัย อาศัยเหตุนี้ ในงานบุญพระเวสทุกงานจึงนิยมนิมนต์พระอุปคุตมาเพื่อป้องกันมารมิให้มารบกวนงานนั้นๆเอง ฯ

คำเชื้อเชิญพระอุปคุต

โอกาสะ โอกาสะ ผุ่งข้าทั้งหลายภายในมีพระสงฆ์เป็นค้ำ
ภายนอกมีออกตนเป็นประธานพากันจัดเครื่องสักการะมากราบไหว้
แก้ยอดให้อุปคุตเถระตนมีฤทธิ์อ่องอาจ นิรมิตปราสาทแก้วกุฎิกกลางนที
แม่น้ำใหญ่ มักใคร่ด้วยพรหมจารี อยู่สุขขีโคกเคร้า

บัดนี้ ผุ่งข้าทั้งหลาย พร้อมกันฟังยังพระเวส ในช่วงเขตอารามขอ
อัญเชิญเจ้ากุดตนทงคุณค่ามีมาก เป็นอาชญาแพ่แก่ผีในจักรวาล ขอจงไป
ปรามมารทั้ง ๕ อันจะมาเบียดเบียนผุ่งข้าทั้งหลาย ให้หายโศกภัย
อันตรายทุกสิ่ง พร้อมพรำถ้วนทุกประการแก่ข้าเทอญ ฯ

พอจบแล้วตีฆ้องร้องป่าว ถือบาตร ไตรจีวร แห่มาเวียนหอ ๓ รอบ
เอาสิ่งของวางไว้ในหอนั้น (สมมติเป็นอัฐบริวารของพระอุปคุต / ผู้เขียน)

พิธีแห่ข้าวพันก้อน

ข้าวเหนียวที่ปั้นเป็นก้อนเล็กๆ ทำเสียบไม้ กะให้ได้ ๑,๐๐๐ ก้อน เพื่อเอา
มาบูชาคานานั้น เรียกว่า “ข้าวพันก้อน” เมื่อใกล้เวลาตีสี่ ก็จัดการแห่ข้าวพันก้อน
รอบศาลาการเปรียญ ๓ รอบ คำบูชาว่า “นะโม นะโม จอมไตรปิฎกยกออกมาเทศนา
ธรรมชั้นหมากเบ็งงามสะพาส ข้าวพันก้อนอาชญาบูชา ชาเอาชาสามดวงยอดแก้ว
ข้าไว้แล้วถวายอาชญาบูชา สาธุ ฯ

คำอาราธนาพระเวส

สฤษดิ์ โจนโต เยน เทวา สังฆา ดุราเทพยดาเจ้าทั้งหลาย อันยายยังอยู่
ทุกหมู่ไม้ไพรพนอม ทุกเหวอ้อมฮาวป่า ทุกประเทศท่าฮาวเขา ทุกแถวเถาเถื่อนถ้ำ
ทุกทำน้ำและวังปลา พรธรรณผุ่งเผดและผี อันมีใจโหดร้ายโหดสะ จงให้เจ้าทั้งหลาย
ปะละเสียยังใจอันเป็นบาป ให้คอยโสภาพเงียงโสดฟังธรรม เสด็จจำจื่อไว้
เป็นประทีปได้ส่องตามทาง ผุ่งหมู่เทวดาทั้งหลายอันรักษาวัดวาและประเทศ ทาง
เขตได้ทอดหลี่ผี ทางเหนือมีแดนแถวเป็นเขต ทุกประเทศด้าวอันอยู่ห้องพสุธา
กับทั้งนางธรรณจำจื่อน้ำ เป็นผู้ค้ำผุ่งหมู่ปาณา ผุ่งหมู่เทวดาเจ้าทั้งหลาย ภายบนมี
พระอินทร์พญาพรหม จงลงมาโมทนาซึ่งธรรมอันสูงค่าทั้งหลาย ช่วยกันมาพร้อม
แผ่แผ่เครื่องไว้บูชา สหัสสาหลายมีมาก ดอกอุบลหลากพอพัน บัวแดงบานไข
กราบ ดอกผักตบอาจเขียวนิล ดอกกลางของ (ก้านของ) หลายบ่น้อยพันหนึ่งค่อย
ชวนชวายช่อทงยายสะพาสข้าวพันก้อนอาชญาบูชา

บัดนี้ ข้าจักแจกคาถาเวสสันดรชาดก เป็นคาถาพัน แปลงเป็นกัณฑ์ใด สิบสามกัณฑ์ พรรณนาในทพรกัณฑ์เป็นเค้า มีสิบเก้าคาถาข้าจักแปลงบูชาแลสิ่ง แลสิบเก้า บูชากัณฑ์เค้าทศพร หิมพานต์กัณฑ์ถ้วนสอง มีคาถาร้อยสามสิบสี่คาถา เครื่องบูชาถวายไว้ทานชั้นธกัณฑ์ถ้วนสาม มีคาถาหลายสองร้อยเก้า ยอเครื่อง ร้อยบูชา วันปเวลกัณฑ์ถ้วนสี่ มีห้าสิบเจ็ดคาถา เครื่องบูชาแบ่งไว้ บูชากัณฑ์ ถ้วนห้า มีเจ็ดสิบเก้าคาถา เครื่องบูชาប់ตบขาด จุลพน กัณฑ์ที่ถ้วนหกมีสามสิบ ห้าคาถา เครื่องบูชาจัดแจ้งไว้ มหาพนกัณฑ์ ถ้วนเจ็ด มีแปดสิบคาถา เครื่องบูชา ไว้ กุมารกัณฑ์ถ้วนแปด มีร้อยหนึ่งคาถา เครื่องบูชาครบถ้วน มัทริกัณฑ์ถ้วนเก้ามี เก้าสิบคาถา เครื่องบูชาแบ่งไว้สู้อัน ลักขรพกัณฑ์ถ้วนสิบ มีสี่สิบสามคาถา เครื่องบูชาตกแต่งไว้มหาราชกัณฑ์ถ้วนสิบเอ็ด มีหกสิบเก้าคาถาเครื่องบูชาสะพาส งามดี ฆตติยกัณฑ์ถ้วนสิบสอง มีสามสิบหกคาถา เครื่องบูชาบ่น้อย นครกัณฑ์ ถ้วน สิบสาม มีสี่สิบแปดคาถา เครื่องบูชาแต่งถ้วน มีครบถ้วนยอถวาย คาถา ทั้งหลายรวมกัน สหัสสัง ได้พอพันครบถ้วน แต่งเครื่องถ้วนบูชา แล้วจึงเชิญมายัง เทวดาทุกทิศให้มาฟังยังเทศน์เทศนาธรรม

บัดนี้ ผูกข้าทั้งหลาย ขออาราธนาพระเจ้าผู้วิเศษ ขึ้นเทศนาเรื่องมหาเวส ชาดก อันพระธรรมสังคากาจารย์เจ้า ยกมาเทศนาว่า “**อาทิกัลยาณัง มัชฌเ กัลยาณัง ปะริโยสานกัลยาณัง สาทัง สะพัญญะนัง เกวะละปะริปุณณัง ปะริสุทัง พรัทัมมะจริยัง ปะกาเสถ โน โอกาสะ สักกัจจัง ธัมมัง อาราธะนัง กโรมะ** ๑

การอาราธนาพระเวสนั้น ถ้าไม่ต้องการว่ายาว จะตัดบทสั้นๆ ก็ได้ขึ้นต้นที่ “อาทิกัลยาณัง ฯลฯ เปฯ อาราธณัง กโรมะ ๑ การเทศน์มหาชาติจะจบลงประมาณ ๓ - ๔ พุ่่ม ก็ทำพิธีขอขมาโทษย่อๆ ว่า “**โย โทโส โมหะจิตเตนะ พุทฺธัสสิมิง ธัมมัสสิมิง สังขัสสิมิง ปะกะโต มะยา, ขะมะถะ เม สัพพัง โทสัง, สัพพะปานัง วินัสสตุ** ๑ (ว่า ๓ จบ)

เมื่อกล่าวคำขอขมาโทษเสร็จแล้ว นำเครื่องสักการะไปถวายพระสงฆ์ แล้ว พระสงฆ์จะให้พรเป็นเสร็จพิธี ต่อจากนั้น พระสงฆ์จะสวด ขันโต พระเถระประพรหม น้ำพุทธมนต์ เสร็จแล้วญาติโยมจะแบ่งเอาด้ายสายสิญจน์ และน้ำมันตีโปรดลูกหลาน บ้านเรือน เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดกาล ๑

การเลี้ยงตาแยก

สุนันท์ สุภาพิชิต

ฤดูเดือน ๖ ถือเป็นต้นฤดูฝน ชาวนาก่อนจะลงทำนา มักจะเลี้ยงตาแยก ก่อน ตาแยกถือกันว่าเป็นเจ้าของนา ตามประวัติที่กล่าวไว้ในการทำบุญข้าวสาก ตาแยกเป็นนางยักษ์ณี จะอย่างไรก็ตาม เมื่อถึงเดือน ๖ ชาวนาจะเตรียมอาหารไปมี ไก่ต้มและของหวานนำไปเลี้ยงตาแยก แล้วอธิษฐานว่าถ้าฝนจะดีจะแล้ง ให้ไปเข้าฝัน ปรากฏว่าได้ผลดี

การแยกนา โดยปกติการแยกนาเลือกเอา “วันพฤษหส์บดี” จะเป็นข้างขึ้น หรือข้างแรมก็ได้ เมื่อเลี้ยงตาแยกแล้วชาวนาจะเตรียมไถลงแยกนา การแยกนามักจะ ไถเป็นวงกลมๆแล้วสังเกตดูก้อนขี้ไถ คนที่ฉลาดดูก้อนขี้ไถแล้วสามารถทำนายได้ว่า ปีนี้ฝนจะดีหรือแล้งนาตาแยกเป็นนาธรรมดาแต่ที่แจนา (มุนา) เขาจะปักคันทนาให้สูง กว้างยาวประมาณ ๔ ศอก ปักเสา ๖ ต้น เอาหนามล้อมรั้วไว้ข้างในปลูกต้นข้าวไว้ ๗-๘ ต้น ข้าวที่ปลูกไว้เป็นข้าวอธิษฐาน ข้าวจะงามหรือไม่ให้สังเกตตรงนี้ การลงมือ แยก ที่นาตานี้ นานานี้จึงเรียกนาตาแยก หรือนาที่ลงมือทำ ที่แรกนั่นเอง

พิธีปักนาตาแยก ข้าวจะปักดำในนาตาแยกนั้น เขาจะจัดมาแต่ต้น เอาคาย ขันธ์ ๕ ยกมาตั้ง เวลาจะปักแต่ละต้น ให้ว่าข้อความดังต่อไปนี้

ปักกกนี้พุทธรักษา ปักกกนี้ธรรมรักษา

ปักกกนี้สังฆรักษา ปักกกนี้เพิ่นเสียให้กูได้

ปักกกนี้เพิ่นไ้กูมี ปักกกนี้ให้ได้หมื่น มาเยย

ปักกกนี้ให้ได้หมื่นเยยพันเล่า ปักกกนี้ขวัญข้าวให้มาโฮม

เมื่อปักครบทั้ง ๘ ต้นแล้ว ก็เป็นอันเสร็จพิธี ถ้าจะลงมือปักดำนาธรรมดา ให้ทำพิธีปักกกแยกก่อน

วิธีปักกกแยก

ให้จัดหาเครื่องขันธ์ ๕ มา กล้า ๑๔ ต้น ก่อนจะลงมือปักต้นใดให้เสกมนต์ ดังต่อไปนี้ “โสนี้ ไ้ก้าขวา นานี้่นาท้าวทุม ท้าวทุมให้กูมาแยกนาถุ้จ้งแยก พญาให้กูมาแยก ถุ้จ้งแยก ปักกกนี้ให้กูได้จ้วแม่ลายปักกกนี้ให้กูได้ควายเขาช้อง ปักกกนี้นกจิบโตดาบอดให้บินหนี ปักกกนี้นกกระจอกโตดาแหวนให้บินหนี ปักกกนี้แมงคาโตอยู่อ่างกข้าวให้บินหนี ปักกกนี้ให้ ได้ช้องเก้ากำ ปักกกนี้ให้ได้คำเก้าหมื่น ปักกกนี้ให้ได้ข้าวหมื่นมาเยย ปักกกนี้ให้ได้มานใหญ่เท่า มานอ้อย ปักกกนี้ให้ได้มานน้อยทอมาเลา ปักกกนี้ให้ได้เป็นเศรษฐีเท่าเฒ่า โอม สหม ฯ

ความขอยอมมือให้อีสาน

พ่อสานิตย์ พาสว่าง

๑. คำขอเก็บดอกไม้บูชาเอือน

สาธุ ผู้ข้าเก็บดอกไม้	ขอให้ได้ออกสา
สีเอาไปบูชาคุณ	ของพระพุทธเจ้า
ขอให้คุณพระพุทธเจ้า	นำอยู่ขึ้นสู่สวรรค์ ฯ

๒. คำขอเก็บดอกไม้บูชาในวัด

สาธุ เอโกเอกาให้	ขอมาลानำต้นเจ้าแห่
ข่อยสีพาเจ้า	เข้าอารามหลวงวัดใหญ่
เจ้ากะให้บุญ	กะได้ต่อกัน ฯ

๓. คำบูชาผักตบชวาเอือน

สาธุ ประตุนเงิน ประตุนคำ	ประตุนแก้ว
ยามว่าเงินคำขึ้น	เทิงเอือนเจ้าอย่าไล่
ยามว่าโจรมารขึ้น	เทิงเอือนปุกลูกแห่
คันแม่หนีปอบ	เป้าเชิญเจ้าไล่ลง ฯ

๔. คำบูชาหัวชนโคบ้าน

สาธุ เจ้าผู้บันไดแก้ว	บันไดทองเทียวทอง
ลูกหลานขึ้นชื้อมือ	ดินต้องทืบทำ
บันไดแก้วบันไดทอง	เทียวทอง
ยามว่าดินต้อยต้อง	กรรมนั้นอย่าสนอง
ยามว่าเงินคำขึ้นเทิง	เอือนอย่าไล่
คันแม่โจรมารขึ้นเทิง	เอือนปุกลูกแห่
ผีปอบเป้าเชิญเจ้า	ให้ไล่ลงแห่ถอน ฯ

๕. คำขอเข้าวัดไปเฝ้าบุญโสภาร

สาธุ ผู้ข้าขอยองแยงเข้า	ในคองธรรมพุทธบาท
ขออนุญาตเข้า	คุณแก้วหน่วย สาม

๖. คำขอเข้าวัดไปจำศีล

สาธุ ดินหม่นผู้ข้า	ชีได้เข้าเหยียบครอง
ดินหมองผู้ข้า	สีได้เข้าเหยียบเขต
ผู้ข้าขอยองแยงเข้า	อารามหลวงวัดใหญ่
ขอให้จิตผู้ข้ามัน	ขันติผู้ข้าเที่ยง
ขอให้จิตตั้งเที่ยงมัน	ประสงค์ตั้งต่อศีล สาธุ ฯ

๗. คำขอก้าวขึ้นบันไดศาลาวัด

สาธุ ผู้ข้ายอยกเท้า	ขึ้นสู่ศาลาธรรม
ขออย่าได้มีกรรม	ที่กระทำมาแล้ว
ขอให้องค์พุทธโธแก้ว	หลังดูผู้ข้าแทน
ผู้ข้าตั้งเที่ยงมันคุณแก้ว	หน่วยสาม สาธุ ฯ

๘. คำขอนั่งลงพื้นศาลา

สาธุ เจ้าผู้ศาลากว้าง	บุญมาเอื้องย่ง
ผู้ข้าตั้งตั้งขึ้น	มาได้ตั้งหมาย
หญิงชายขึ้นอารามหลวง	ได้ขอโทษ
หวังประโยชน์ด้วยแก้ว	ดวงเม่นคู่อาศรม
ผู้ข้าขอยกมือ	นบกราบลงสามครั้ง ฯ (กราบลง ๓ ครั้ง)
ผู้ข้ามาถึงแล้วกิจการบ้าน	ทางเอือนบย่งเกี่ยว
ผู้ข้าตั้งเที่ยงมัน	ประสงค์มันต่อศีล สาธุ ฯ

๙. คำขอลาออกจากบ้านเอือนไปจำศีล (ให้ไว้พระก่อนแล้วค่อยลา...ว่า)

สาธุ ผู้ข้าสีได้ลาจากห้อง	เอือนซานบ่อนเคยอยู่
สีขอลาจากเจ้า	หนีไปเข้าสู่ศีล
दनนานได้วันเดียว	สิ้นคืนหนึ่ง
พ่อ-แม่-ลูกหลาน	ผู้อยู่บ้านให้บุญได้ต่อกัน ฯ

๑๐. คำลาประตูดอกกลับบ้าน (หลังไปจำศีล) : ไขดอกไม้อันหนึ่ง

สาธุ ผู้ข้าละและผู้ข้าเสียบ	ผู้ข้าเหยียบบัว
ผู้ข้าขอสมมา	พระศรีพระสมโพธิ
โทษฮ้ายอย่าได้พาน	มารฮ้ายอย่าได้ต้อง
ของจิ้งโงะอย่าบังเบียด	ผู้ข้าเดื่อ สาธุ ฯ

๑๑. คำขอเบา (เหี้ยว) ลงพื้นดินทุกครั้ง

เจ้านางธรรณน้อย	ผมยาวลากบ่าไหล
ให้เจ้าจงปองให้พอได้	เหี้ยวลงแห่นเด้อ ฯ

๑๒. คำขอตัดใบตองมาหีบชั้นหมากเบ็ง

โอนอ เจ้าผู้ตาปีกกล้วย	ตานี้องก้านก่อง
ข้อยมาขอใบตองจากเจ้า	ไปทำสร้างส่วนบุญ
ทำเป็นต้นดอกไม้	ก้านก่องสวยเต็ง
ทำเป็นชั้นหมากเบ็ง	เอาไปบูชาพระธรรมตรัยแก้ว
หลอนว่าบุญมาชอดแล้ว	ให้แจกแบ่งปันกันเด้อ ฯ

๑๓. คำอธิษฐานหีบชั้นหมากเบ็ง

สาธุ พวกผู้เข้าได้หีบ (เย็บ) ชั้นหมากเบ็งเป็นกาบซ้อน
มีข้าวก้อนป้อนบูชา ขอให้ให้มีผลมากล้น
ขอให้แว่นเวรฮ้ายห้าประการ ฯ

๑๔. คำเปลี่ยนดอกไม้ชั้นหมากเบ็ง

สาธุ ชั้นสลักตั้ง	มาลาเทียมคู่
ดอกเก่าผุเหี่ยวแห้ง	สีไลถึมปล่อยเสีย
ผู้ข้าหาเอาได้	ดอกใหม่มาแทน
ขอให้แนนนำขึ้นสวรรค์ทอง	เป็นที่เพ็งเด้อ สาธุ ฯ

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. **เทศน์มหาชาติ**. เถลิงพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๑๗ กันยายน ๒๕๔๒ ณ หอประชุมพุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ : วังสระปทุม, ๒๕๔๒.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก** ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖ - ๒๕๓๒.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๒๘**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙

ตำนานเทศน์มหาชาติ. พระนคร : พระจันทร์, ๒๕๐๑.

ธนิต อยู่โพธิ์. **ตำนานเทศน์มหาชาติ** สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานทอดผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดมหารณพาราม กรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๒๔. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๔.

พระครูวินัยธร มาณพ ปาลพันธ์. **รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๙.

พระครูวินัยธรมานพ ปาละพันธ์ (กนตสีโล). **สืบสานการเทศน์มหาชาติ**. กรุงเทพฯ : บริษัท เติสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๓.

พระครูวิจิตรธรรมโกศล (ชัยวัฒน์ ธรรมวฑฒโน). **กะเทาะเปลือกเวสสันดร**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๓๖.

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธรรมวฑฒโน). **แก่นมหาชาติ**. กรุงเทพฯ : คอมแพคท์พริ้นท์, ๒๕๔๓.

โรงเรียนราชินี. **เทศน์มหาชาติ**. โรงเรียนราชินี ๑๓ - ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๘. กรุงเทพฯ : กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมโรงเรียนราชินี, ๒๕๔๘.

การบูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติตามปีเกิด
งานบุญกุ่มข้าวใหญ่ ฟังเทศน์มหาชาติ นานาชาติ ประจำปี ๒๕๖๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
วันที่ ๙ - ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๒

ที่	ผู้เกิดปี	บูชากัณฑ์	พระคาถา	เนื้อหาโดยย่อ
๑	ชวด (จั่ว)	ทศพร	๑๙	เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี ก่อนที่จะจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดร
๒	ฉลู (เป่า)	หิมพานต์	๑๓๔	เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคทานช้างปัจจัยนาคร ประชาชนสีพีโกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต
๓	ขาล (ยี่)	ทานกัณฑ์	๒๐๙	เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตว์สดกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่
๔	เถาะ (เม้า)	วนประเวศน์	๕๗	เป็นกัณฑ์ที่สีกษัตริย์เดินดงบำยประพาศตรัสรู้เขาวงกต
๕	มะโรง (สี)	ชูชก	๗๙	เป็นกัณฑ์ที่ชูชกได้นำอมิตตมาเป็นภรรยาและหมายจะได้โอรสและธิดาของพระเวสสันดรมาเป็นทาส
๖	มะเส็ง (ไล่)	จุลพน	๓๕	เป็นกัณฑ์ที่พราณเจตบุตรหลงคารมชูชกและชี้ทางสู่อาศรมอจุตฤๅษี
๗	มะเมีย (ส่ง้า)	มหาพน	๘๐	เป็นกัณฑ์ที่ชูชกหลอกล่ออจุตฤๅษีให้บอกทางสู่อาศรมพระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพร่ไป
๘	มะแม (เมื่อด)	กุมาร	๑๐๑	เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงได้ทานสองโอรสแก่เฒ่าชูชก
๙	วอก (สัน)	มัทรี	๙๐	เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความห่วงหาอาลัยในสายเลือด อนุโมทนาทานโอรสทั้งสองแก่ชูชก
๑๐	ระกา (เร้า)	สักกบรรพ	๔๓	เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี

ที่	ผู้เกิดปี	บุชากัณฑ์	พระคาถา	เนื้อหาโดยย่อ
๑๑	จอ (เส็ด)	มหาราช	๖๙	เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จนิวัติถึงมหานครสีพี
๑๒	กุน (ไก่)	ฉกษัตริย์	๓๖	เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกกษัตริย์ถึงวิสัยัญญาพลสลบลงเมื่อได้พบหน้ากัน ณ อาศรมดาบสที่เขาวงกต
๑๓	ทุกปี	นครกัณฑ์	๔๘	เป็นกัณฑ์ที่หกกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัติพระนคร พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์แทนพระราชาบิดา

หมายเหตุ ชื่อในวงเล็บเป็นชื่อปีแบบโบราณ

ตารางออกอากาศการเสวนาเรื่อง “บุญเวสเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์”

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา FM.๑๐๑.๗๕ MHz.

ระหว่างวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ - ๘ มีนาคม ๒๕๖๒

ที่	รายการ	เรื่อง	ผู้ดำเนินรายการ
๑	อีสานบ้านเฮา	ทศพร	นายบุญถม ศรีสมพันธ์ นายบุญโฮม จันทวัน
๒	บันเทิงธรรม	หิมพานต์	ผศ.ดร.พลเผ่า เพ็งวิภาศ/ด.ต.นรินทร์
๓	คลินิกพุทธธรรม	ทานกัณฑ์	พระครูคัมภีร์ธรรมานุวัตร นายสุนทร เสนาสุข
๔	ออนซอนอีสาน	วนประเวศน์	ผศ.ชอบ ดีสวนโคก นายบุญโฮม จันทวัน
๕	เสียงคนพุทธ	ชูชก	นายประยูร มีรักดี นายมณี ศรีสะอาด
๖	น่านาสาระ	จุลพน	นายนวน นารี นายแสวง ชัยเลิศ
๗	ออนซอนอีสาน	มหาพน	นายसानิตย์ พาสว่าง นายวิจิต ชนะชัย
๘	พระไตรปิฎกศึกษา	กุมาร	ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูัสกุล นายสุนทร เสนาสุข
๙	บันเทิงธรรม	มัทรี	พระไชยา ดิग्ขวิโร
๑๐	ออนซอนอีสาน	สักกบรรพ	นายสายทอง แสนท่าพล
๑๑	ออนซอนอีสาน	มหาราช	นายสาคร ศรีวรรณ พระครูสุตตธรรมภาณี
๑๒	ท่องแดนพุทธภูมิ	ฉกษัตริย์	พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา
๑๓	ออนซอนอีสาน	นครกัณฑ์	ผศ.ชอบ ดีสวนโคก นายบุญโฮม จันทวัน

หมายเหตุ ๑. ให้เจ้าของรายการเชิญผู้ร่วมเสวนาเอง

๒. เพื่อระดมทุนสร้างเส้าอากาศและปรับปรุงสถานีวิทยุ

กำหนดการ

พิธีบุญกุ่มข้าวใหญ่และฟังเทศน์มหาชาติ นานาชาติ ประจำปี ๒๕๖๒

วันที่ ๙ - ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

วันเสาร์ที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ (ขึ้น ๔ ค่ำเดือน ๔)

เวลา ๐๙.๐๐ น.	ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม
เวลา ๐๙.๑๐ น.	รับบริจาคข้าวเปลือกจากพุทธศาสนิกชน ณ ลานธรรมสวนป่า
เวลา ๐๙.๓๐ น.	ประกวดการห่อข้าวต้มโค้น, ข้าวต้มหมก บิບข้าวปุ้นบุญผะเหวด
โดย ประชาชนชาวบ้านและนิสิตหลักสูตรต่าง ๆ
การผลิตเครื่องบูชาคาถาพัน : ข้าวพันก้อน, ธูป, เทียนคาถาพัน,
ฮ้านพระอุปัฏฐ, ฮ้านวางข้าวพันก้อน, ฮ้างเผ็ง, นก, ปลา ฯลฯ
โดย ประชาชนชาวบ้านและนิสิตหลักสูตรต่าง ๆ
เวลา ๑๑.๐๐ น.	ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ สามเณร จำนวน ๑,๐๐๐ รูป
เวลา ๑๓.๐๐ น.	เสวนาทางวิชาการ “บุญมหาชาติ : การบำเพ็ญทานบารมีของกลุ่มชาติพันธุ์
๒ ผังโขง” โดย นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ไทย ลาว กัมพูชา
เวลา ๑๕.๐๐ น.	พิธีแห่พระอุปัฏฐ และแห่พระเวสสันดร ๑๓ กัณฑ์
เวลา ๑๗.๐๐ น.	พิธีเปิดงานบุญกุ่มข้าวใหญ่นิทรศการและคุ้มวัฒนธรรมนานาชาติ
เวลา ๑๗.๑๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์
เวลา ๑๗.๓๐ น.	เทศน์มัลลย์หมื่นมัลลย์แสน
เวลา ๑๘.๑๐ น.	พิธีบายศรีสู่ขวัญข้าว
เวลา ๑๘.๓๐ น.	พิธีการแสดงศิลปวัฒนธรรมนานาชาติ
- ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน วงโปงลางพุทธศาสตร์อีสานศิลป์
- ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมจาก สปป.ลาว
- ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรม จากราชอาณาจักรกัมพูชา
- ชมการประกวดธิดากุ่มข้าวใหญ่และแสดงวัฒนธรรมอีสานของแต่ละกัณฑ์
- พิธีมอบรางวัลกิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรม
- การประกวดธิดาบุญกุ่มข้าวใหญ่
เวลา ๒๐.๐๐ น.	คณะสงฆ์และชมรมรวมพลคนพุทธ ๑,๐๐๐ คน สาธยายคาถาพัน
เวลา ๒๔.๐๐ น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ (ขึ้น ๕ ค่ำเดือน ๔)

- เวลา ๐๔.๐๐ น. ทำวัตรเช้า
- เวลา ๐๔.๓๐ น. แห่ข้าวพันก้อน
- เวลา ๐๕.๐๐ น. เทศน์สังกาด
- เวลา ๐๖.๐๐ น. สรุปรูปพระคาถาพันในมหาเวสสันดรชาดก
- เวลา ๐๘.๐๐ น. พระนิสิตสาธิตเทศน์มหาชาตินานาชาติ ๑๓ กัณฑ์
- เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ สามเณร
- เวลา ๑๓.๐๐ น. พระสงฆ์เทศน์มหาชาติชาดก ๑๓ กัณฑ์ (เทศน์ ๓ ธรรมาสน์)
- เวลา ๑๕.๓๐ น. ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต และชมรมรวมพลคนพุทธ
แห่กัณฑ์หลอน
- เวลา ๑๖.๐๐ น. พิธีถวายกุ่มข้าวใหญ่ ถวายกัณฑ์หลอน
เพื่อสมทบทุนสร้างเสาศาณาวินิทยุพระพุทธศาสนา มจร.ขอนแก่น
- พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ. ดร.
รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น กล่าวสัมโมทนียกถา
 - พระสงฆ์ทั้งปวงอนุโมทนา
- เป็นเสร็จพิธี